

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE**

INESE LĪBIŅA

**PERSONĪBAS TIESĪBU AIZSARDZĪBA
UN CIVILTIESISKĀ ATBILDĪBA
TO AIZSKĀRUMA GADĪJUMĀ**

Promocijas darbs

Darba vadītāji:
profesore, Dr.iur. Ilma Čepāne
professors, Dr.iur. Jens Fejo

Rīga
2006

Satura rādītājs

Pirmā daļa:

<i>Ievads tēmā un personības tiesību aizsardzības cilvēktiesību aspekti.....</i>	<i>6.lpp.</i>
A Ievads tēmā un pētījuma gaita.....	6.lpp.
1. Personības tiesību attīstības problemātika.....	6.lpp.
2. Problēmas uzstādījums.....	8.lpp.
3. Pētījuma gaita	9.lpp.
4. Darbā izmantotā terminoloģija	11.lpp.
5. Literatūras un tiesību avotu apskats.....	13.lpp.
B Personas jēdziens vispārīgajā valodas pielietojumā un personības tiesību vēsturiskā attīstība.....	16.lpp.
1. No personas līdz personības tiesībām Eiropas tiesību sistēmās.....	16.lpp.
2. Personības tiesību uz privātumu vēsturiskās attīstības piemērs Amerikas Savienotajās Valstīs.....	23.lpp.
C Personības tiesību un privātuma aizsardzības regulējums starptautiskos cilvēktiesību dokumentos un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā.....	30.lpp.
1. Personības tiesību starptautiskā regulējuma apmērs un pamatprincipi.....	30.lpp.
2. Robeža starp tiesībām uz vārda brīvību un tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību.....	36.lpp.
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra lietā fon Hannover pret Vāciju.....	41.lpp.

Otrā daļa:

Personības tiesību izpratne un regulējums romāņu ģermāņu tiesību loka jurisdikcijās.....46.lpp.

A Personības tiesību vēsturiskā attīstība Vācijas civiltiesību sistēmā un Federālās Konstitucionālās tiesas un Federālās Augstākās tiesas praksē.....46.lpp

1. *Vispārējo personības tiesību atzīšana.....46.lpp.*

2. *Personas goda un cieņas aizsardzība.....58.lpp*

3. *Tiesības uz savas personas atspoguļojumu mēdijos.....62.lpp.*

4. *Personības tiesību subjekti.....65.lpp.*

4.1. *Postmortālā personības tiesību aizsardzība.....65.lpp.*

4.2. *Juridiskās personas.....66.lpp.*

B Vācijas piemērs civiltiesiskiem prasījumiem personības tiesību aizskāruma gadījumā.....70.lpp.

1. *Atlīdzība par kaitējumu.....70.lpp.*

1.1. *Materiālie zaudējumi.....70.lpp.*

1.2. *Nemantiskais kaitējums un sāpju naudas prasība.....72.lpp.*

2. *Prasība no netaisnas iedzīvošanās.....78.lpp.*

3. *Atsaukuma prasība.....81.lpp.*

4. *Prasība par atturēšanos no rīcības.....83.lpp.*

C Vispārējās personības tiesības Šveicē.....85.lpp.

1. *Personības tiesību aizsardzības regulējums un personības tiesību attīstība.....86.lpp.*

2. *Aizsardzība pret personības tiesību pārkāpumiem saskaņā ar ZGB 28. pantu...88.lpp.*

2.1. *Aizsargātie personības labumi.....90.lpp*

3. *Personības tiesību aizsardzības ilgums92.lpp.*

4. *Personības tiesību aizskārumi93.lpp.*

4.1. *Prettiesiskums.....95.lpp.*

4.2. <i>Personas piekrišana</i>	96.lpp.
4.3. <i>Dominējošas intereses</i>	97.lpp.
4.4. <i>Likumiskie attaisnojumi</i>	99.lpp.

D Salīdzinošo tiesību apskats par personas tiesībām uz attēlu saistībā ar privātuma aizsardzību.....100.lpp.

1. <i>Personas tiesības uz attēlu jēdziens Vācijas, Austrijas un Šveices tiesību sistēmās</i>	100.lpp.
2. <i>Publiskas personības jēdziens Vācijas, Austrijas un Šveices tiesību sistēmās</i>	107.lpp.
2.1. <i>Relatīvo un absolūto publisko personību nošķiršana</i>	109.lpp.
2.2. <i>Absolūtās publiskās personības</i>	109.lpp.
2.3. <i>Relatīvās publiskās personības</i>	111.lpp.

E Personības tiesības pēc personas nāves: Vācijas un Šveices modelis.....114.lpp

1. <i>Personas piemiņas aizsardzība Šveicē</i>	114.lpp.
2. <i>Postmortālā personības tiesību aizsardzība Vācijā</i>	117.lpp.
3. <i>Teoriju par personas tiesību aizsardzību pēc personas nāves salīdzinājums</i> ..	121.lpp.

F Napoleona Civilkodekss un personības tiesību aizsardzība Francijā.....123.lpp.

1. <i>Personības tiesību attīstība</i>	123.lpp.
2. <i>Personības tiesību aizsardzības regulējums</i>	125.lpp.
3. <i>Personas privātuma ievērošana</i>	129.lpp.
4. <i>Publiskās personības un sabiedrības intereses</i>	132.lpp.
5. <i>Personības tiesību aizsardzība pamatojoties uz Francijas Civilkodeksa regulējumu par atbildību par deliktu</i>	135.lpp.
5.1. <i>Tiesību aizsardzība personas goda un cieņas aizskāruma gadījumā</i> ..	136.lpp.
5.2. <i>Personas tiesības uz savu attēlu</i>	137.lpp.

6. Personības tiesību aizskārums tiesiskās sekas un tiesiskās aizsardzības līdzekļi.....	139.lpp.
6.1. Iepriekšējs noregulējums.....	139.lpp.
6.2. Lietas izskatīšana tiesā pēc būtības.....	140.lpp.

Trešā daļa:

Personības tiesību aizsardzības nodrošināšana Latvijas civiltiesību sistēmā.....	142.lpp.
---	-----------------

A Personības tiesību attīstības vēsture Latvijā.....	142.lpp.
--	----------

B Civiltiesiskā aizsardzība un morālās kompensācijas iespējas Latvijā personības tiesību pārkāpuma gadījumā.....	145.lpp.
--	----------

1. Tiesiskās aizsardzības nepieciešamība par personas privātuma aizskārumiem masu informācijas līdzekļos.....	145.lpp.
2. CL 1635.panta piemērošanas iespējas par nemantisko kaitējumu un morālo kompensāciju personības tiesību aizskārums gadījumā.....	151.lpp.
3. CL 1635.panta jaunā redakcija.....	157.lpp.
4. Morālās kompensācijas apmēra noteikšana saskaņā ar CL 1635.pantu.....	167.lpp.
5. Civillikuma 2352. ¹ pants un tiesu prakse personas goda un cieņas aizskārums gadījumā.....	170.lpp.
6. Prasības nodrošinājuma iespējamība saskaņā ar Civilprocesa likumu.....	179.lpp.
7. Iespējamais prasījums no netaisnas iedzīvošanās.....	182.lpp.

C Preses brīvības un personības tiesību aizsardzības interešu izsvēršanas pamatprincipi.....	187.lpp.
--	----------

Nobeigums: Kopsavilkums un secinājumi.....	194.lpp.
---	-----------------

Izmantotās literatūras un tiesību avotu saraksts.....	202.lpp.
--	-----------------

Pirmā daļa:

Ievads tēmā un starptautiskās prasības personības tiesību aizsardzībā

A Ievads tēmā un pētījuma gaita

Šā darba mērķis ir izpētīt personības tiesības kā atsevišķu civiltiesību institūtu un, jo īpaši, personības tiesību izpausmes formas - tiesības uz privātumu un personas tiesības uz savu attēlu, skatot tās saistībā arī ar Latvijas civiltiesībās normatīvi noregulētajām personas tiesībām uz goda un cieņas aizsardzību. Darbā apskatīti tiesiskās aizsardzības līdzekļi personības tiesību aizskāruma gadījumā un šo tiesību aizskāruma rezultātā radītā kaitējuma, jo īpaši, nemantiskā kaitējuma, atlīdzināšanas un kompensēšanas iespējas Latvijas civiltiesībās, sasaistot to ar romāņu - ģermāņu tiesību loka valstīs pastāvošo personības tiesību doktrināro izpratni, judikatūru un problemātiku. Neskatoties uz to, ka Latvijas tiesu praksē šī darba tēma atspoguļota vēl samērā reti un tiesu prakses saistībā ar civiltiesisko atbildību par privātuma tiesību aizskārumu šobrīd vēl nav, darbā apskatāmie jautājumi uzskatāmi par nozīmīgu tiesību un sabiedriski politisku problēmu. Personas privātuma civiltiesiskās aizsardzības jautājums kā aktualitāte sastopams gan plašākās, gan mazāk plašās sabiedriskās diskusijās.

1. Personības tiesību attīstības problemātika

Modernā sabiedrība un dzīve straujajā plašsaziņas līdzekļu attīstības laikmetā diemžēl nes sev līdzī arī personības un privātuma apdraudējumu. Katra cilvēka intīmā un privātā sfēra ir līdz dziļumiem individuāla savā patstāvīgumā un pašvērtībā. Tomēr plašsaziņas līdzekļi aizvien vairāk un vairāk pārņem savā varā atsevišķu personu dzīves stāstus un, nesatraucoties par viņu personiskajām jūtām, izplata tos ziņkārīgajai un sensāciju alkstošajai publikai. Blakus preses sākotnējai funkcijai – informēt sabiedrību par aktuāliem jautājumiem ar ziņu raksturu, daudz straujāk attīstās tā dēvētā „dzeltenā jeb bulvāra prese”, kuras mērķi un uzdevumi krasi atšķiras. Tehniskie atklājumi –

augstas izšķirtspējas foto un novērošanas kameras un citi tehniskie palīglīdzekļi - ļauj publiskot citu cilvēku privātās un intīmās dzīves slēptākās detaļas. Neapšaubāmi viena no šīs jomas panākuma atslēgām ir apstākļi, ka šādas publikācijas arī vidusmēra lasītājam vai skatītājam piešķir šķietamu varu lemt par populārāko personu privātumu un ietekmēt to.

Latvijā, ņemot vērā Padomju Sociālistisko Valstu Savienības laikā pieredzēto totalitāro sistēmu un cilvēktiesību formālismu, likumdevējs, papildinot Latvijas Republikas Satversmi (turpmāk – Satversme) ar cilvēka pamattiesību nodaļu, 95. pantā un 96. pantā īpaši ir uzsvēris cilvēka goda un cieņas aizsardzību un privātās dzīves neaizskaramību¹. Lai arī Latvijas pozitīvo civiltiesību kodifikācijā – Civillikumā² – šobrīd vēl neatspoguļojas šī, no vienas puses, dziļā personības izpratne, un, no otras puses, aptveroša iespēja efektīvi vērsties pret aizskārums, Civillikums satur tiešu normatīvu regulējumu par atsevišķas personības tiesību šķautnes aizsardzību, proti, aizsardzību pret personas godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšanu, kas nostiprināta Civillikuma 2352.¹pantā. Taču Latvija kā Eiropas Padomes dalībvalsts ir uzņēmusies zināmas starptautiskas saistības personības tiesību jomā Latvijas tiesību sistēmas attīstībai atbilstoši Eiropas Padomes vadlīnijām. Tā, *Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rezolūcijas Nr. 1165(1998) Par tiesībām uz privātumu*³ (turpmāk – Rezolūcija) 8.punktā uzsvērts, ka kļūdaina ir Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas⁴ (turpmāk - Konvencija) 10.panta vienpusējā interpretācija, kas balstīta uz izteiksmes brīvības kā plašsaziņas līdzekļu instrumenta paaugstināšanu pār personas privātuma aizsardzības interesēm, uzskatot, ka preses izdevumu lasītājiem

¹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. 1.jūlijs nr. 43; Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 23.oktobris.

95.panta 1.teikums nosaka: „Valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu.“;

96. pants nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.”

² Civillikums: LR likums. *Ziņotājs*, 1992.30.janvāris, nr. 4.

³ Resolution 1165 (1998) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the right to privacy
Pieejams: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm>.
Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13. jūnijs, nr. 143/144; pieņemta 1950. 4. novembrī.
jaunākais tulkojums latviešu val.: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/56D2C838-7133-4010-8D00-99BE58570B95/0/LatvianLetton.pdf>
Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

būtu tiesības par publiskajām personībām uzzināt visu. Rezolūcijas 12.punktā uzsvērts, ka Cilvēktiesību konvencijas 8.panta nostiprinātā privātuma aizsardzība attiecināma ne vien uz personas privātās dzīves aizsardzību no valsts un citas publiskas varas institūcijas iejaukšanās, bet gan arī aizsardzība pret citām privātpersonām, tai skaitā plašsaziņas līdzekļiem un to pārstāvjiem. Ar šo rezolūciju Eiropas Padomes Asambleja ir uzdevusi dalībvalstīm (arī Latvijai) nodrošināt privātuma aizsardzības garantijas savas nacionālās likumdošanas ietvaros, tostarp nodrošināt aizskartās personas tiesības civiltiesiskā kārtībā prasīt nodarītā morālā (nemantiskā) kaitējuma atlīdzību par neatļauto iejaukšanos personas privātajā dzīves sfērā un plašsaziņas līdzekļiem uzlikt atbildību par tādu materiālu publiskošanu, kas pārkāpj personas privātās dzīves neaizskaramību.

Tādējādi šā darba uzdevums cita starpā ir arī izvērtēt, vai Latvija ir pienācīgi izpildījusi Eiropas Padomes uzliktos pienākumus.

2. Problēmas uzstādījums

Līdzās vispārējam personības tiesību aizsardzības regulējuma trūkumam Latvijas tiesību sistēmā arī līdzšinējā tiesu prakse nav pietiekami ņēmusi vērā laika radītās izmaiņas. Apzinoties šo likuma robu un balstoties uz Satversmi, darbā apskatīti iespējamie personības tiesību civiltiesiskie aizsardzības līdzekļi un to efektivitāte. Personības tiesību aizskāruma tiesiskās aizsardzības iespējas izvērtētas arī saistībā ar kompensāciju par morālo kaitējumu saskaņā ar Civillikuma 1635.pantu, kā arī izsvērts civiltiesiskās aizsardzības saturs un robežas attiecībā pret citu iesaistīto personu aizsargātām interesēm. Jo īpaši darbā apskatītas privātumam pretnostatītās cilvēka pamattiesības uz izteiksmes brīvību, preses brīvība un sabiedrības tiesības uz informāciju.

Protams, nevar nenovērtēt preses brīvības nozīmi reprezentatīvā demokrātijā, kur tā ir brīvas un demokrātiskas pamatiekārtas konstituējoša sastāvdaļa. Taču šī pozīcija sniedz arī lielu sabiedriskās domas ietekmēšanas iespēju. Attiecības starp valsti, plašsaziņas līdzekļiem un indivīdu ir pakļautas izmaiņām, ņemot vērā personas privātuma un personības tiesību aizskāruma draudu problēmu un civiltiesiskās

aizsardzības ceļus. Preses brīvība kā pamattiesības izpaužas kā subjektīvi publiska aizsardzība pret valsts iejaukšanos preses darbībā, jo īpaši nepieļaujot jebkādu politisko cenzūru. Tomēr aizvien vairāk ir nepieciešama valsts pret darbība un cilvēktiesību aizsardzības nodrošināšana pret pārāk spēcīgu sabiedriskās domas vadīšanu ar tendenciozām publikācijām un tā dēvētās dzeltenās jeb sensāciju preses pieaugošu koncentrāciju. Lielais žurnālu, avīžu, radio un televīzijas pārraižu skaits palielina konkurences spiedienu un pieprasa informācijas aktualitāti un ekskluzivitāti. Bez tam valsts uzdevums ir pasargāt atsevišķas personas no tādas publicitātes, kas varētu aizskart šo personu pamattiesības. Īpaši liela ir plašsaziņas līdzekļu interese par sabiedrībā pazīstamām personām.

2005. gada 17. decembrī vairāk nekā 20 Latvijas sabiedrībā pazīstami cilvēki laikraksta *Diena* pielikumā *Sestdiena* ievietoja paziņojumu, kurā protestēja pret “dzeltenās preses” un “foto mednieku” aktivitātēm, aicinot viņus ievērot cilvēku tiesības uz privāto dzīvi. Kā norāda viens no paziņojuma autoriem: “Vienā rītā uzšķiru žurnālu un atklāju – pēdējos mēnešos esmu izsekots! Un daļa privātās dzīves – kā uz delnas dzeltenajā presē. Slepni bildētas fotogrāfijas no kādas slavenības kāzām, kāds notverts pie dzemdību nama ar pirmdzimto rokās, bet vēl kāds cits – šņukstot tuvinieka bērēs.”¹ Plašsaziņas līdzekļi attaisnojas ar preses un vārda brīvību, kā arī sabiedrības tiesībām zināt, taču “kur ir tā robeža, un vai tāda vispār ir” – retoriski jautā vēstījuma autori.

Šā darba mērķis ir izpētīt personības tiesību, jo īpaši privātuma tiesību, civiltiesiskās aizsardzības un nemantiskā kaitējuma civiltiesiskos pamatus Latvijas tiesību sistēmā, kā arī piedāvāt salīdzinošo tiesību apskatu ar romāņu – ģermāņu tiesību loka lielāko jurisdikciju pieredzi personības tiesību attīstībā un civiltiesiskās aizsardzības regulējumā. Turklāt ir jānoskaidro, vai Civillikuma 1635.pantā nostiprinātās tiesības saņemt kompensāciju par morālo kaitējumu ir pietiekošs regulējums arī personības tiesību aizskāruma gadījumā.

3. Pētījuma gaita

Darbā pamatā tiks pielietotas sekojošas zinātniskās pētniecības metodes: salīdzinošā metode, analītiskā metode un vēsturiskā metode.

¹ “Diena: Izseko, fotografē un publicē”.

Ņemot vērā augstākminēto problēmas uzstādījumu un izvērtējot citu romāņu-ģermāņu valstu plašo pieredzi, šajā disertācijā iezīmēta nemantiskā kaitējuma iespējamā Latvijas perspektīva personības tiesību aizskāruma gadījumā kā pamats tiesību piemērošanas tālākai attīstīšanai Latvijas civiltiesībās. Šis koncepts balstās uz salīdzinošo tiesību izpēti lielākajās romāņu – ģermāņu tiesību loka jurisdikcijās – Vācijā un Francijā, atsevišķos jautājumos apskatot arī Austrijas un Šveices tiesisko regulējumu un personības tiesību piemērošana praksi. Tomēr jāatzīst, ka neraugoties uz pieaugošo interesi par disertācijas tēmu, līdz šā darba rašanās brīdim Latvijā par to ir publiskoti tikai daži zinātniski pētījumi, tādējādi darbā izmantoti galvenokārt ārvalstu doktrinārie darbi un judikatūra, kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas iedibinātie pamatprincipi personības tiesību aizskāruma lietās.

Ņemot vērā darba saturu un izvirzītos mērķus viena no galvenajām šī darba pētniecības metodēm ir arī analītiskā metode. Tā tiek izmantota gan pētot tiesu praksi, gan pozitīvās tiesības, kā arī tiesību doktrīnu Latvijā un citās valstīs. Tādējādi rastā analīze ir šā darba secinājumu pamatā.

Arī vēsturiskajai pētniecības metodei ir liela nozīme šī darba tapšanā. Lai saprastu personības tiesību – jo īpaši privātuma, nozīmi un vietu mūsdienīgā civiltiesību sistēmā, nepieciešams pārzināt un izprast tos vēsturiskos apstākļus un tiesību attīstības un filozofijas tendences, kas pastāvējušas personības tiesību nostiprināšanās laikā citu valstu jurisdikcijās. Bez tam vēsturiskās metodes piensums ir arī katra likumdevēja *ratio iuris* atklāšanas pamats.

Paplašināti interpretējot un sistēmiski iztulkojot Latvijas tiesību sistēmu, sasaistot Satversmes un Civillikuma regulējumu ar mērķi sasniegt efektīvas tiesiski aizsargāto tiesību un labumu aizsardzības iespējas, šis darbs piedāvā fundamentālu koncepta problēmas iztirzājumu un seko trīs izvirzītajiem mērķiem:

- pirmkārt, ņemot vērā iespējamo rakstīto normu trūkumu Civillikumā, tiesības uz privātumu tiks apskatītas visā Latvijas tiesību sistēmā kopumā, vienlaicīgi identificējot to pārkāpšanas rezultātā nodarītā nemantiskā kaitējuma specifiskās iezīmes;

- otrkārt, tiks sasaistītas un iestrādātas citu romāņu - ģermāņu tiesību lokam piederīgo valstu tiesību zinātnes atziņas, pieredze, doktrinārie tiesību avoti un judikatūra, lai ar to palīdzību definētu un sistematizētu personības tiesību specifisko problēmas uzstādījumu;
- treškārt, tiks izvērtēti personības tiesību aspekti kopsakarā ar Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras vadlīnijas.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, jautājumi tiks apskatīti pa daļām un soli pa solim. Pētījuma gaita izvēlēta apgrieztā secībā – no vēsturiskās atkāpes sākot ar aktuālo personības tiesību izpēti cilvēktiesību jautājumu gaismā, turpinot ar ārvalstu doktrīnas un judikatūras piemēru apskati un visbeidzot nonākot līdz iespējamajiem problēmjautājumu risinājumiem Latvijas situācijā. Darba attīstības gaitā tiks atspoguļotas arī analītiskas un kritiskas pārdomas. Pamatojoties uz šīm pārdomām, tiks izstrādāts aptveroša personības tiesību aizskāruma jēdziena un normatīvā regulējuma priekšlikums Latvijas tiesībās. Lai to īstenotu, darbā izvērtēta privātuma civiltiesiskās aizsardzības nepieciešamība gan no praktiskā, gan no teorētiskā viedokļa.

4. Darbā izmantotā terminoloģija

Lai izvēlētos pēc iespējas precīzāku šā darba juridisko terminoloģiju un nošķirtu to no citiem tiesību institūtiem Latvijas tiesībās, kā arī izvairītos no vairākiem līdzīgiem savstarpēji maldinošiem terminu formulējumiem, autoresprāt, iespēju robežās nepieciešams norobežoties no citās tiesību nozarēs jau izmantotās terminoloģijas. Ar personības tiesībām tiek saprastas tās aizsargātās tiesības un tiesiskie labumi, ar kuriem persona apveltīta pamatojoties uz savu iekšēji un vizuāli raksturojošo īpašību kopumu un vienreizīgumu. No valodnieciskā viedokļa ar jēdzienu „personība” saprotams cilvēks kā aktīvas darbības subjekts; cilvēks ar savām individuālajām rakstura, intelekta un emociju īpatnībām.¹ Savukārt personisks ir tāds, kas pieder, ir paredzēts kādai personai vai tāds, kas attiecas uz atsevišķu personu, ir ar to saistīts.² Tādējādi apskatot šā darba

¹ Autoru kolektīvs (atb.red. D.Guļevska). *Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž*. Rīga: Avots, 1988, 607.lpp.

² Turpat 608.lpp.

izpētes priekšmetu tiek izmantots termins „personības tiesības” nevis „personiskās tiesības”, jo attiecībā uz personas attēlu un personas privātuma interesēm runa ir par personas personību kā personas individuālu rakstura īpašību kopumu, kas veido individuāli atšķirīgu un raksturīgu personu, kas ir apveltīta ar tiesībām pati lemt par sava attēla un privātuma jomas izmantošanas nepieciešamību. Lai arī Latvijas normatīvajā regulējumā un līdzšinējā tiesību doktrīnā jēdziens „personības tiesības” nav sastopams, darba autore uzskata un šo darbu balsta uz apgalvojumu, ka personības tiesības ir visaptverošākais un vistuvākais apzīmējums, lai definētu šā darba izpētes priekšmetu. Latvijā ar personības tiesībām jāsaprot no Satversmes 95. un 96.pantā nostiprinātajām personas pamattiesībām atvasinātās izpausmes brīvi baudīt privātuma aizsardzību un, pamatojoties uz savas rīcības sekām, baudīt sevis kā personības godu un cieņu sabiedrības acīs. Autores terminoloģiskā izvēle „personības tiesību” kā atsevišķa tiesību institūta definēšanā pamatojama arī izmantojot darba gaitā apskatīto juridiskiju terminoloģiju no salīdzinošās metodes viedokļa. Salīdzinot ar juridisko terminoloģiju citās valodās: vācu valodā – *Allgemeines Persönlichkeitsrecht*, franču valodā - *droits de la personnalité*, personības tiesības ir tuvākais termins latviešu valodā, tomēr kā atzinis profesors *Kristians fon Bārs (Christian von Bar)* sājā darbā apskatāmo personības tiesību apzīmējumam angļu valodā vistuvāk tiek lietots vienīgi privātuma tiesību apzīmējums plašākā nozīmē - *right to privacy*¹.

Tādējādi ar personības tiesībām tiek saprastas katrai personai piemītošas tiesības uz savas personības attīstību, tai skaitā noteikt sava privātuma jomas un sava attēla izmantošanas ierobežojumus, un nepieļaut aizskarošu nepatiesību izplatīšanu par savu personību. Personības tiesības katrai personai izpaužas kā tiesības brīvi lemt un noteikt to izmantošanas iespējas trešajām personām, atļaujot vai liedzot plašākai sabiedrībai ielūkoties noteiktās personības tiesību izpausmēs. Personības tiesības jānošķir no valodnieciski līdzīgā termina – personiskās tiesības, kas ir personai piemītošu neatsavināmu tiesību kopums. Tā piemēram, Autortiesību likuma 14.pantā² dots autora

¹ Bar C. von. *Gemeineuropäisches Deliktsrecht*. Bd. 2: *Schaden und Schadenersatz, Haftung für und ohne eigenes Fehlverhalten, Kausalität und Verteidigungsgründe*. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, S.94.

² Autortiesību likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 27.aprīlis.

14.pants. Autora personiskās tiesības

personisko tiesību kā neatsavināmu tiesību kopuma uzskaitījums, kas ir kā pretnostatījums autora mantiskajām tiesībām. Līdzīgs regulējums ietvers Dizainparaugu likuma¹ 11.pantā. Personiskās tiesības kā pretnostatījums mantiskajām tiesībām sastopams arī Civillikuma ģimenes tiesību daļas 84.-88.pantos noregulējot laulāto personiskās tiesības un nodaļā par vecāku un bērnu personiskajām attiecībām 177.-189.pantos. Personības tiesības jānošķir arī no Civillikuma formulējuma – personisks aizskārums², kas aptver plašu nemantisko aizskārumu grupu, tai skaitā miesas bojājumus, aizskārumus pret personisko brīvību, dzimumneaizskaramību un personas godu un cieņu. Šāds nodalījums personisks un mantisks izriet no Civillikuma terminoloģijas saistībā ar tiesību aizskāruma seku diferencēšanas – materiālo zaudējumu atlīdzība un nemantiskais kaitējums. Līdz ar to personības tiesības kā ar likumu aizsargāta personas tiesību joma ir daudz plašāka par Civillikuma 19.nodaļā izsmeļoši doto personisko aizskārumu uzskaitījumu.

5. Literatūras un tiesību avotu apskats

Šā darba tapšanā ir izmantots gan plašs ārvalstu autoru literatūras klāsts, gan Latvijas tiesībzinātnieku publikācijas un komentāri par šā darba tēmu.

(1) Darba autoram ir neatsavināmas autora personiskās tiesības uz:

- 1) autorību - tiesības tikt atzītam par autoru;
- 2) izlemšanu, vai darbs tiks izziņots un kad tas tiks izziņots;
- 3) darba atsaukšanu - tiesības pieprasīt, lai darba izmantošana tiek pārtraukta, ar noteikumu, ka autors sedz zaudējumus, kas pārtraukšanas dēļ radušies izmantotājam;
- 4) vārdu - tiesības pieprasīt, lai viņa vārds būtu pienācīgi norādīts visās kopijās un jebkurā ar viņa darbu saistītā publiskā pasākumā, vai pieprasīt pseidonīma lietošanu vai anonimitāti;
- 5) darba neaizskaramību - tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādas pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā;
- 6) pretdarbību (arī uz vienas pusē atkāpšanos no līguma, neatlīdzinot zaudējumus) jebkurai sava darba izkropļošanai, sagrozīšanai vai citādi pārveidošanai, kā arī tādai autora tiesību aizskaršanai, kas var kaitēt autora godam vai cieņai.

(2) Neviena no šā panta pirmajā daļā minētajām tiesībām autora dzīves laikā nevar pāriet citai personai.

¹ Dizainparaugu likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 17.novembris.

² Civillikuma 19.nodaļa „Prasījumi no dažādiem pamatiem” pirmā apakšnodaļa „Prasījumi personisko aizskārumu dēļ”.

Ņemot vērā to, ka tieši saistībā ar šā darba aktuālo tematiku monogrāfiski darbi Latvijā līdz šim nav publicēti, darbā izmantoti augsti kvalificētu civiltiesību speciālistu – profesora *Kalvja Torgāna*, profesora *Kaspars Baloža*, *Agra Bitāna* u.c. autoru raksti un komentāri par delikta tiesībām un morālā kaitējuma institūta īpatnībām. Darbā izmantoti arī speciālistu pētījumi un raksti par personas privātuma tiesību situāciju Latvijā cilvēktiesību aspektā. Ņemot vērā ierobežoto Latvijas literatūras pieejamību, darbā plaši izmantota ārvalstu - Vācijas, Šveices, Francijas u.c. valstu tiesībzinātnieku monogrāfijas, raksti un civiltiesību kodifikāciju komentāri. Tai skaitā autore ir izmantojusi arī savus publicētos darbus saistībā ar pētniecības objektu žurnālā „*Likums un tiesības*”¹.

Personības tiesību un ar to aizskārumu saistīto teorētisko jautājumu atklāšanai un definēšanai darbā ir izmantoti literatūras avoti jau no 20.gadsimta sākumposma, atsevišķi raksti datējami pat ar 19.gadsimta beigu posmu.

Īpaši darbā izmantota romāņu - ģermāņu tiesību loka jurisdikcijās atzītu doktrināro darbu autoru, piemēram, *Heinriha Hubmana* (*Heinrich Hubmann*), *Pētera Šlehtrīma* (*Peter Schlechtriem*), *Kristiana fon Bāra* (*Christian von Bar*), *Jirgena Helles* (*Jürgen Helle*), *Ernsta fon Kēmerera* (*Ernst von Caemmerer*), *Matiasa Princa* (*Matthias Prinz*), *Karla Vencela* (*Karl Wenzel*), *Tomasa Ležlē* (*Thomas Legler*), *Rodžera Nersona* (*Roger Nerson*), *Pjēra Kaizera* (*Pierre Kayser*), *Fransuā Rigo* (*François Rigaux*), *Žaka Ravanasa* (*Jacques Ravanas*) un citu tiesībzinātnieku monogrāfijas un raksti.

Papildus Latvijas pozitīvajām tiesībām darbā izmantots arī ievērojams ārvalstu – Vācijas, Šveices, Austrijas un Francijas normatīvo tiesību aktu regulējums, galvenokārt, bet ne tikai, civiltiesību kodifikācijas un personas tiesības uz savu attēlu reglamentējošie tiesību akti.

¹ Lībiņa I. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas un Vācijas Federālās Augstākās tiesas judikatūras loma privātās dzīves tiesiskā regulējuma attīstībā Vācijas civiltiesībās. *Likums un tiesības*, 2004, 6.sēj., nr. 12 (64), 354.lpp; Lībiņa I. Personas tiesības uz attēlu saistībā ar privātās dzīves neaizskaramību salīdzinošo tiesību aspektā. *Likums un tiesības*, 2006, 8.sēj., nr. 8 (84), 234.lpp.

Liela uzmanība darbā pievērsta Eiropas Cilvēktiesību tiesu spriedumiem saistībā ar privātuma tiesību cilvēktiesību aspektiem, izmantots plaša citu valstu vispārējo jurisdikciju tiesu judikatūra un atsevišķi Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumi. Darbā izvērtēti ar Latvijas tiesu instanču spriedumi par apskatāmo tematiku. Tāpat atsevišķu jautājumu attīstīšanai teorētiskā plāksnē izmantoti Latvijas Republikas Satversmes tiesas prakses materiāli.

B Personas jēdziens vispārīgajā valodas pielietojumā un personības tiesību vēsturiskā attīstība

1. No personas līdz personības tiesībām Eiropas tiesību sistēmās

Lai izvērtētu personas kā tiesību institūta attīstību no sākotnējās jēdziena „persona” izpratnes līdz mūsdienām un tā saistību ar šī pētījuma priekšmetu – personības tiesībām, jautājums skatāms jurisprudences un tiesību filozofijas vēsturiskās attīstības gaismā.

Jēdziens “*persona*” izveidojies jau antīkajā pasaulē ar nozīmi „maska, teātra loma”.¹ Par personām dēvēja tos cilvēkus, kuri darbojās mākslas jomā uz skatuves (teātrī). Ar laiku „personas” jēdziens nokļuva arī jomās ārpus skatuves mākslas, jo no „maskas, lomas, rakstura” apzīmējuma pavērās tādas lomas izpratne, ko katram cilvēkam nākas spēlēt savā dzīvē. Vēl jo vairāk šādu plašu „personas” izpratni antīkajā pasaulē pastiprināja arvien pieaugošā katra indivīda iepriekšnoteiktā īpašā loma valstī, ģimenē un sabiedrībā kopumā – piemēram, valsts ierēdņu amatu hierarhijas izveidošanās. Tādējādi katram cilvēkam bija sava loma atkarībā no sabiedrībā ieņemamā statusa un katrs cilvēks zināmā mērā bija šīs lomas iedzīvinātājs – persona. No šāda viedokļa raugoties, jēdziens „persona” ir ienācis jurisprudencē. Tam jāpateicas arī tiesas procesa zināmai līdzībai ar teātra skatuves mākslu, it īpaši ņemot vērā personas lomu un uzstāšanos tiesas procesā ar tiesu runu. Tā kā puses tiesas priekšā varēja pārstāvēt advokāti, advokāti uzņēmās vai nu apsūdzētāja vai apsūdzētā lomu, līdz ar to tiesvedībā advokāts veicot savus amata pienākumus darbojās kā aktieris uz skatuves.²

¹ Behrends O. Der römische Weg zur Subjektivität: Vom Siedlungsgenossen zur Person und Persönlichkeit. Grām.: Fetz R.L. (Hrsg.). *Geschichte und Vorgeschichte der modernen Subjektivität*. Bd.1, Berlin & New York: de Gruyter, 1998, S. 229.

² Fuhrmann M. Persona, ein römischer Rollenbegriff. Grām.: Marquard O., Stierle K. (Hrsg.). *Identität*. München: Fink, 1996, S. 88.

Pirmsklasikas periodā¹ tiesībās bija jūtama ievērojama Grieķijas filozofijas ietekme, tostarp ētikas un dabisko tiesību skolas attīstība. Cilvēkam kā ar saprātu apveltītai būtnei būtu jāaptver dabā valdošie un dievu dotie likumi un principi.² No šā priekšstata atvasināja *ius gentium*, tautu tiesības, jo tādas parādības kā īpašums, ģimene, valsts izveidošana u.c. bija pazīstamas visām tautām. Romas impērijas laikmetā atbildi uz jautājumiem par cilvēka lomu dievišķo uzdevumu izpildē meklēja gan stoicisma, gan neoplatonisma filozofisko virzienu pārstāvji, kuru mācībām bija raksturīga to ciešā saikne ar kristīgās reliģijas atzinumiem un interešu sfērām. Dievišķie likumi bija ieguvuši dabas lielo likumību nozīmi, un cilvēks – viens no dievišķās elpas apdvestās dabas radījumiem –, filozofu uztverē, bija apveltīts ar spēju rast pats sevī ceļu uz dievišķo gudrību.³

Klasikas periodā⁴ „personas“ jēdziens ieguva jaunu nozīmi, arvien vairāk uzsverot cilvēka saprāta nozīmīgumu, nevis dabas likumus. Daba kā dievišķās kārtības pasaule un fiziskā pasaule bija strikti nošķirtas. No vienas puses, ar personu apzīmēja cilvēku kā dzīvu būtni ar spēju veikt zināmas faktiskas darbības (*natura*), bet, no otras puses, persona bija *institutio*, cilvēks, kuram piemīt tiesībspēja piedaloties tiesiskajās attiecībās. Tādējādi vergi nebija *institutio* un līdz ar to nebija uzskatāmi par personu juridiskajā izpratnē romiešu tiesību klasikas periodā.⁵ No šā sadalījuma dabas un fiziskajā pasaulē (*natura*), kurā cilvēks dzīvo, un cilvēka izveidotās tiesisko attiecību noteiktas struktūras (*institutio*)⁶, jēdzienam „persona“ tika piešķirta divējāda nozīme. Tādējādi izveidojās arī juridiskās personas institūta pirmsākumi, kas šodien ieguvis savu stabilo vietu tiesību sistēmā.

¹ Ar pirms klasikas periodu romiešu tiesībās saprot laika periodu no 3.gs vidus līdz 82.gadam p.Kr.

² Wells B. C. Die hellenistische Welt: Kyniker, Stoiker, Epikureer. Grām.: Mann. G.. Heuß A. (Hrsg.). *Propyläen Weltgeschichte*. Bd. 3, Frankfurt am Main: Propyläen-Verlag, 1991, S. 539.

³ Wells B. C. Die hellenistische Welt: Kyniker, Stoiker, Epikureer. Grām.: Mann. G.. Heuß A. (Hrsg.). *Propyläen Weltgeschichte*. Bd. 3, Frankfurt am Main: Propyläen-Verlag, 1991, S. 539.

⁴ Klasikas periods romiešu tiesībās ilgst no 82.gada p.Kr līdz 250.gadam.

⁵ Behrends O.. Der römische Weg zur Subjektivität: Vom Siedlungsgenossen zur Person und Persönlichkeit. Grām.: Fetz R.L. (Hrsg.). *Geschichte und Vorgeschichte der modernen Subjektivität*. Bd.1, Berlin & New York: de Gruyter, 1998, S. 232.

⁶ Turpat S. 233.

No šodienas skatupunkta raugoties, ar personu jurisprudencē saprot gan indivīdu un personību kā fizisko personu, gan juridiski radīto personas fikciju – juridisko personu. Lai arī juridiskajai personai nav nedz cilvēkam piemītošais ķermeniskais veidols, nedz izpausmes formas, taču tiesiskajās attiecībās tai piemīt tiesībspēja un rīcībspēja un tā uzstājas kā puse tiesiskos darījumos. No romiešu tiesībām esam mantojuši arī personu un lietu tiesību institūtu nošķiršanu. Taču šodien personas un personības tiesiskā izpratne rada ne mazums jautājumu. Ja līdz šim ar personu tās parastajā izpratnē tika saprasta cilvēciska būtne, tad līdz ar biotehnoloģijas attīstību arvien vairāk aktuāls kļūst jautājums par cilvēka ķermeņa atsevišķu orgānu un substanču juridisko jēdzienu – vai asinis, cilmes šūnas un cilvēka embrijs būtu klasificējami kā lietas vai arī tomēr tām ir arī personas vai personības jēdziena iezīmes? Tāpat būtisks arī jautājums par personības tiesību aizsardzību pēc personas nāves – vai prasījuma tiesība par tās aizsardzību pāriet uz mirušās personas tuviniekiem un mantiniekiem. Vācijā ir izveidots atsevišķs personības tiesību institūts – postmortālā personības tiesību aizsardzība.

Šodien Latvijas civiltiesībās Civillikuma 1406.pants nosaka, ka tiesību spējīgas tiesiskos darījumos ir fiziskās un juridiskās personas. Darījumus var slēgt fiziskās un juridiskās personas, kurām ir atbilstoša tiesībspēja un rīcībspēja, tiesībspējas jautājums nav aktuāls fiziskām personām – tām visām piemīt tiesībspēja, bet sarežģītāks jautājums ir par juridisko personu rīcībspēju.¹ Kā uzsvērts Civillikuma 1407.panta komentāros, juridiskas personas institūts kalpo tam, lai civiltiesiskā apgrozībā blakus fiziskajām personām varētu piedalīties arī tādi komplicēti sociāli veidojumi kā valsts, pašvaldība, komersanti. Tādējādi personas kā lomas iemiesotāja zināmā līdzība saskatāma arī šeit. Kā norāda profesors *K.Torgāns*, neatkarīgi no nosaukto pazīmju skaita, zinātnieki ir vienisprātis, ka obligāta juridiskās personas pazīme ir tās mantas nošķirtība tādā līmenī, ka attiecīgais veidojums spēj izlemt jautājumu par rīcību ar savu mantu, arī gadījumos, kad tam jānes atbildība par uzņemtajām saistībām.

Tomēr būtiski ievērot, ka katra cilvēka daba tomēr ir atšķirīga un visam pāri stāv katra cilvēka īpašā individualitāte, neskatoties uz dabisko tiesību postulātu par cilvēku

¹ Torgāns K. (Zin.red.) *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības*. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 20.lpp.

vienlīdzību. Savstarpējo nevienlīdzību nav iespējams noliegt, tiesību mērķis var būt virzīts vienīgi uz cilvēku līdztiesības nodrošināšanu. Tātad personas individualitāte ir iekšēji noslēgta vienība, taču vienlaicīgi tā ir arī oriģināls, vienreizējs, īpašs un neatkārtojams vispārcilvēcisko īpašību atspoguļojums.¹ Tādējādi katram indivīdam ir iespēja īstenot noteiktu lomu sabiedrībā kopumā. Un, ja reiz indivīda vērtība slēpjas tieši viņa patstāvībā un oriģinalitātē, t.i., atšķirīgumā no visa apkārtējā, tad nevar aizmirst to, ka cilvēks viens nav spējīgs eksistēt un ka savā vientulībā cilvēks nevar izvērsties un attīstīties. Tieši sabiedrības uzliktie uzdevumi un pienākumi norāda katrai personai nepieciešamību veidot attiecības un piespiež viņu uzņemties saistības. Cilvēks attīstās vienīgi savās attiecībās ar līdzcilvēkiem un apkārtējo pasauli, sevi un tikumiskajām un morāles vērtībām.² Šajās attiecībās tad arī rodama katra cilvēkā īstenā būtība kā personība. Personība kā tikumīga persona ir patstāvīgās attiecībās ar objektīvām un absolūtām sabiedrībā pastāvošajām tikumiskajām un morāles vērtībām, pakļaujot tām savu rīcību un nospraužot savas iekšējās un ārējās attīstības robežas. Ja arī persona savās darbībās un attiecībās ar apkārtējo sabiedrību, kā arī savā garīgajā izaugsmē visupirms ir vērtā uz ārieni, tad tomēr katrs indivīds patur ekskluzīvas tiesības izlemt, cik daudz šī ārējā atklātība ir vispārpieejama. Kā savā visaptverošajā monogrāfijā par personības tiesībām norādījis vācu tiesībzinātnieks, profesors *Heinrihs Hubmans (Heinrich Hubmann)*, vienīgā atbilde uz jautājumu, kā nodrošināt personības dabisku un ilgspejīgu kopā pastāvēšanu ar citām līdzvērtīgām personībām, nezaudējot savas personības raksturu, ir stingri pieturēties un vadīties no morāles normām un pamatvērtībām.

Būtiski pretēju pieeju līdz šīm dominējošajai dabisko tiesību koncepcijai un sausajam pozitīvismam veicināja juridiskās metodes mācība.³ Divdesmitā gadsimta piecdesmito gadu kritiskā juridiskās metodes mācība balstījās nevis uz dabisko tiesību

¹ Hubmann H. *Das Persönlichkeitsrecht*. Köln: Böhlau Verlag, 1968, S. 50.

² Turpat S.51.

³ Gottwald S. *Das allgemeine Persönlichkeitsrecht: ein zeitgeschichtliches Erklärungsmodell*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1996, S. 165.

modeļiem, bet gan uz strukturētu juridiskās argumentācijas analīzi un salīdzinošo tiesību materiālu pielietojumu, rekonstruējot atsevišķa regulējuma veidošanu.¹

Kā norāda *H. Hubmans (H. Hubmann)*, personības iekšējā pasaule nav saistīta ar to pasauli, kurā veidojas un pastāv tiesiskās attiecības, jo tiesiskā aizsardzība sniedzas vien līdz personai kā indivīdam, nevis kā individualitātei, līdz ar to arī ne līdz personībai. Personība esot beztiesīga tāpat kā tiesības esot bezpersoniskas.² Līdz ar to var secināt, ka personība un tiesības jau pašos pamatos ir diametrāli nesaistītas un pretējas. Personība atrodas nepārtrauktā tapšanas procesā, to var strukturēt, tikai un vienīgi attiecinot noteiktus ētikas principus. Tiesības savukārt ir abstrakta kārtība, tās var shematizēt, sistematizēt un vispārināt, kā arī vispārīgo gadījumu attiecināt uz atsevišķu dzīves gadījumu, pēc noteiktiem kritērijiem un metodēm izvēloties un piemērojot atbilstošāko tiesību normu.

Taču personības tiesības kā konsenss starp personību un tiesībām nodrošina personas kā indivīda pastāvēšanu tiesiskajā sabiedrībā, nezaudējot savu īpašo individualitāti un personības primārās vajadzības. Nodrošināta tiesiskā aizsardzība noteiktiem personības tiesību aspektiem nepārprotami atbilst demokrātiskas sabiedrības interesēm.

Ar prasījuma tiesību aizsargātie personiskie aizskārumi tiek definēti visās Eiropas valstīs, visupirms aptverot dzīvības, miesas bojājumu, veselību un personiskās brīvības aizskārumus, visbiežāk aptverot arī personas goda un cieņas aizskāruma aizsardzību.³ Taču Eiropas valstu tiesību sistēmas ir attīstījušas vairākas dogmatiskas pieejas, ar kurām tiek risināts dažādu personības tiesību aizsardzība noteiktos faktiskajos apstākļos – personības tiesības uz privātumu, tostarp - savu attēlu, uz goda un cieņas aizsardzību. Kā norāda *Kristians fon Bārs (Christian von Bar)*, ir valstis, kurās attīstīts aptverošs tiesību institūts, kas aptver visu personības tiesiskās izpausmes jomu, – „vispārējās personības tiesības”, kam piešķirts „privāttiesību augstākā

¹ Neumann U. Rechtsphilosophie in Deutschland seit 1945. Grām.: Simon D. (Hrsg.). *Rechtswissenschaft der Bonner Republik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994, S.160.

² Hubmann H. *Das Persönlichkeitsrecht*. Köln: Böhlau Verlag, 1968, S. 69.

³ Bar C. von. *Gemeineuropäisches Deliktsrecht. Bd.2: Schaden und Schadenersatz, Haftung für und ohne eigenes Fehlverhalten, Kausalität und Verteidigungsgründe*. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, S. 1999, S.92.

konstitucionālā principa” rangs.¹ Šāds regulējums pastāv Vācijā un Grieķijā.² Šādas „vispārējās personības tiesības” papildina un paplašina to aizsardzību, ko šajās valstīs nodrošina „speciālās personības tiesības”³ – tādas kā personas tiesības uz vārdu, tiesības uz attēlu un tiesības uz goda un cieņas aizsardzību. Galvenā atšķirība starp „īpašajām” un „vispārējām” personības tiesībām ir rodama tajā apstākļī, ka „īpašajām personības tiesībām” ir noteikts atsevišķs normatīvais regulējums vai nu valstu civilkodeksos vai speciālajos likumos, taču „vispārējās personības tiesības” vairāk atbilst ģenerālklausulas⁴ izpratnei, jo to piemērošanas joma atstāta vairāk tiesu prakses un judikatūras pārziņā. Vispārējās personības tiesības uztveramas arī kā deleģējums, ar kuru likumdevējs likuma piemērotājam atļauj likuma normu saprātīgi konkretizēt dodot vispārējas un abstraktas vadlīnijas. Līdz ar to tas ir kā kompromiss starp tiesiskās drošības nepieciešamību un tiesisko paredzamību un uz situāciju orientētu taisnīgumu. Vairākumā Eiropas valstu tiesību sistēmu ir izvēlēta tieši „speciālo personības tiesību” pieeja. Tā, piemēram, Ziemeļvalstīs⁵ – Dānijā, Zviedrijā un Somijā – par pietiekamu tiek uzskatīta atsevišķu speciālo personības tiesību aizsardzības iekļaušana tiesību sistēmā, paredzot vispārēju atbildības regulējumu par deliktu. Taču arī attiecībā uz speciālo personības tiesību regulējumu dažādās Eiropas valstīs pastāv dažādi redzējumi, kādi personības tiesību aizskārumi būtu aizsargājami likuma ceļā. Anglijas likumdevējs gan pietiekami ilgi ir diskutējis un apsvēris nepieciešamību tiesību sistēmā ieviest atbildību par privātuma aizskārumu („*infringement of privacy*”, „*right to privacy*”) un ar likumu *Protection from Harassment Act 1997*⁶ (1997 ch. 40)⁷ ir spēris nozīmīgu soli,

¹ Vācijas tiesībās Skat. Rebmann K. (Hrsg.). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: MuekoBGB*. München: C.H.Beck, 2003, §12 BGB Rdnr.189.

² Bar C. von. *Gemeineuropäisches Deliktsrech. Bd.2.: Schaden und Schadenersatz, Haftung für und ohne eigenes Fehlverhalten, Kausalität und Verteidigungsgründe*. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, S. 1999, S.93.

³ Vācijā – *Besonderes Persönlichkeitsrecht*.

⁴ Ģenerālklausulas ir tiesību normās ietverti aptuveni formulēti vispārsaistoša rakstura jēdzieni, kas jāpiepilda ar noteiktu saturu, lai attiecīgo tiesību normu varētu piemērot konkrētā dzīves gadījuma izšķiršanai.

⁵ Strömholm S. *Right of Privacy and Rights of The Personality: A Comparative Survey*. Stockholm: P. A. Norstedt & Sonars Forlag, 1967, S. 59; Bar C von. *Gemeineuropäisches Deliktsrech. Bd.2.: Schaden und Schadenersatz, Haftung für und ohne eigenes Fehlverhalten, Kausalität und Verteidigungsgründe*. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, S.93.

⁶ Tulkojums no angļu valodas – Akts par aizsardzību no uzmācīgas rīcības.

⁷ Pieejams: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1997/1997040.htm>. Aplūkots: 2006. 22. septembrī.

lai arī tādējādi ar šo regulējumu ir nosepta šajā darbā apskatītās problemātikas neliela daļa, kas vairāk attiecas uz psihisku uzmācību, t.i., personas goda un cieņas aizskārums. Bez tam šis akts regulē arī fiziskas uzmācības, tostarp seksuālas uzmākšanās, krimināltiesiskus nodarījumus. Taču citas personības tiesību šķautnes ir atrodamas dažādos delikta tiesību (*torts*) tiesiskajos sastāvos, un iespējams, ka ar laiku izmaiņas varētu ieviest arī tas, ka tikai 1998.gadā ar *Human Rights Act 1998*¹ (1998 ch. 42)² angļu tiesību sistēmā visbeidzot tika ieviesta Eiropas cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.

Izvērtējot personības tiesību attīstības saknes 19.gadsimta Vācijā līdz mūsdienām, kā sīkāk izklāstīts turpmākās šā darba nodaļās, būtiski ņemt vērā tā laika Vācijas tiesību zinātnes nostādnes. Kā savā monogrāfijā par personības tiesībām norādījis pašreizējais Ungārijas prezidents *Láslo Šajoms (László Sólyom)*³ personības tiesības pēc savas būtības ir tīri teorētiska kategorija, personības tiesības raksturo tiekšanos uz pandektu zinātnes atziņām, kas ir BGB pamatā. Personības tiesību nostiprināšanu, jo īpaši personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību, Vācijas civiltiesībās ieviesuši dabisko tiesību skolas pārstāvji⁴ un par iemeslu tam esot tā dēvētā „dabisko tiesību renesanse”.⁵

Latvijas civiltiesībās nav viena vispārēja personības tiesību regulējuma, Civillikumā atsevišķi noregulēta vienīgi personas goda un cieņas aizsardzība, kas tādējādi atbilstoši augstāk pieminētajam sadalījumam būtu atzīstama par speciālo personības tiesību . Taču tādas personības tiesību izpausme kā personas tiesības uz privātumu, kā arī privātuma izpausme – tiesības uz savu attēlu, atvasināmas no Satversmē nostiprinātajām pamattiesībām un speciālajiem likumiem par plašsaziņas līdzekļu darbības regulējumu.

¹ Tulkojums no angļu valodas – Cilvēktiesību Akts.

² Pieejams: <http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts1998/19980042.htm>.
Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

³ Sólyom L. *Die Persönlichkeitsrechte: Eine vergleichend-historische Studie über ihre Grundlagen*. Budapest: Carl Heymans Verlag KG, 1984, S. 136.

⁴ Sólyom L. *Die Persönlichkeitsrechte: Eine vergleichend-historische Studie über ihre Grundlagen*. Budapest: Carl Heymans Verlag KG, 1984, S. 142.

⁵ Gottwald S. *Das allgemeine Persönlichkeitsrecht: ein zeitgeschichtliches Erklärungsmodell*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1996, S. 157.

2. Personības tiesību uz privātumu vēsturiskās attīstības piemērs Amerikas Savienotajās Valstīs.

Arī tiesības, tāpat kā valoda un māksla, ir kulturāla parādība, un līdz ar to katras tiesību sistēmas būtisks uzdevums ir tiesiskajai kontrolei un aizsardzībai pakļaut arī tādas jaunās kultūras parādības kā plašsaziņas līdzekļu interesi par prominenču un citu vairāk vai mazāk sabiedrībā atpazīstamu personu privāto jomu.¹ Tādi personības tiesību pamatjēdzieni kā „individualitāte”, „oriģinalitāte”, „personība” un „privātums” attīstījās tikai 18.gadsimta beigās - 19.gadsimta sākumā. Lai gan sabiedrībā vienmēr ir pastāvējušas personības, par kurām bijusi pastiprināta citu personu vai pat visas sabiedrības interese, un vienmēr ir dzīvojuši arī tādi cilvēki, par kuru privātās dzīves jautājumiem nevienam nav bijusi īpaša interese, pēdējos divsimt gados paralēli preses jomas attīstībai ir izveidojusies būtiska sabiedrības sfēra – sabiedrībā plaši atpazīstamas jeb prominentas personības. Jau 19.gadsimta liberālās filozofijas pamatjautājums bija prasība nošķirt publisko sfēru no privātās jomas.² Ar privātumu tika saprasta iespēja izdzīvot savas iespējas un vēlmes savā privātajā telpā, aizsargāti un pasargāti no sabiedrības pētījošās iejaukšanās vai klātbūtnes.³ Tā 19.gadsimta beigās lūzums starp privāto sfēru un publisko jomu arvien vairāk un vairāk padziļinājās un cilvēka bailes no publiskās un privātās pasaules saplūšanas un savstarpējās ietekmes arvien pieauga.⁴ Līdz pat 1890.gadam jo īpaši sabiedrībā plašāk pazīstamu personu attēla vai vārda publiska izmantošana, nesaņemot personas piekrišanu, netika uzskatīta par nepareizu vai neatļautu iejaukšanos personas privātajā sfērā, pat ne no pašas aizskartās personas puses. Tā slavenu aktieru attēls un vārds tika izmantots reklāmās – aktrises *Sāras Bernāras (Sarah Bernhard)* attēls un vārds Francijā tika izmantots absinta dzēriena reklamēšanai, savukārt Amerikas Savienotajās Valstīs viņas attēls tika izmantots uz

¹ Seemann B. *Prominenz als Eigentum. Parallele Rechtsentwicklungen einer Vermarktung der Persönlichkeit im amerikanischen, deutschen und schweizerischen Recht.* Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1996, S.20.

² Turpat S.45.

³ Posner R. A. *Economic analysis of law.* 4. ed., Boston: Little, Brown & Co, 1992, p. 279.

⁴ Seemann B. *Prominenz als Eigentum. Parallele Rechtsentwicklungen einer Vermarktung der Persönlichkeit im amerikanischem, deutschem und schweizerischen Recht.* Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1996, S.46.

smaržu pudelītēm, saldumu, cigāru un briļļu reklāmās, bet rakstnieka *Oskara Vailda* (*Oscar Wilde*) attēls bija redzams pret kožu līdzekļu reklāmās.¹ Ap 1890.gadu pastāvošā personības tiesību uz privātumu ignorance pamazām sāka izzust. Tā Vācijā 1898.gadā Vācijas reihskanclera *Oto fon Bismarka* (*Otto von Bismarck*) bērni tiesas ceļā vēlējās panākt, ka viņa tēva mirstīgo atlieku fotogrāfijas netiktu publiskas.²

Pagājušā gadsimtā personības tiesību un privātuma aizsardzības attīstībā ļoti nozīmīga loma bija arī Amerikas Savienoto Valstu (ASV) jurisdikcijai un doktrīnai. Pirmā nozīmīgā tiesas prāva datējama vairāk kā 100 gadus senā pagātnē, 1902. gadā.

1890. gadā divi advokāti: *Semjuels Vorens* (*Samuel Warren*), kas vēlāk kļuva par augstākās tiesas tiesnesi, un *Lūiss Brendīss* (*Louis Brandeis*), viņa agrākais biroja partneris, bija pirmie, kas apzināja personas tiesības uz privātumu, secinot, ka “patvaļīga iejaukšanās indivīda privātajā dzīvē ir peļama un iespēju robežās novēršama”. Viņu raksts “Tiesības uz privātumu” (*The Right to Privacy*)³, kas 1890.gadā tika publicēts *Harvard Law Review*, ir vispopulārākā no visām jebkad uzrakstītajām privāto tiesību esejām un tiek uzskatīta par tiesību privātuma tiesiskās aizsardzības pirmavotu Amerikas Savienotajās Valstīs (ASV). Autori nāca klajā ar pārliecinošu paziņojumu, ka “angļu-sakšu tiesību sistēma nodrošina katram indivīdam tiesības noteikt kādā apmērā viņš vēlas dalīties savās domās, jūtās un emocijās ar citiem.” Tam pašam tiesiskajam principam, kas liedza izziņas izdarītājiem nepamatoti pārbaudīt dienasgrāmatas, vēstules, reģistrus un privātus dokumentus, kā raksta *Vorens* un *Brendīss*, bija jāaizliedz “tenku” slejas žurnālistiem rakstīt par pilsoņu privāto dzīvi. Minēto principu viņi nodēvēja par tiesībām uz “personības neaizskaramību”, pastāvot uz to, ka minētais ir vispārējo tiesību “tikt liktam mierā” elements. Vairāk nekā simts gadus atpakaļ *Brendīss* un *Vorens* bija nobažījušies par tehnoloģisko izmaiņu un tiesību ietekmi uz privātās dzīves būtību. “Fotogrāfi un laikrakstu bizness ir iezagušies privātās un ģimenes dzīves svētākajos nostūros, un neskaitāmas mehāniskas ierīces draud

¹ Seemann B. *Prominenz als Eigentum. Parallele Rechtsentwicklungen einer Vermarktung der Persönlichkeit im amerikanischen, deutschem und schweizerischen Recht*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1996, S.46.

² Gronau K. *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, S. 18.

³ Brandeis L., Warren S. *The Right to Privacy*. *Harvard Law Review*, Vol. IV, 1890, p.214.

piepildīt pareģojumu “kas izčukstēts visklusākajā nostūrī, tiks izkliegtas no mājas jumta””, raksta autori. Taču patiesībā ne jau vēlme tikt liktiem mierā bija tā, kas motivēja *Brendīsu* un *Vorenu* uzrakstīt savu tik populāro rakstu, drīzāk tā bija vēlme ierobežot intīmu ģimenes dzīves notikumu apspriešanu ārpus smalkajām sabiedrības aprindām.¹ Viņi uzskatīja, ka prese “pārkāpj īpašuma un godprātības robežas” un iejaucas “ģimenes dzīvē”.

Brendīss un *Vorens* privātās sfēras aizsardzību saskatīja kā atslēgu individuālās brīvības aizsardzībai. Autori pozicionē privāto dzīvi kā reflektīvu autortiesību ekvivalentu – tiesības uz apzinātu tās nepublicēšanu. Viņi raksta: “Kāds vīrs vēstulē dēlam vai savā dienasgrāmatā atzīmē, ka konkrētajā dienā viņš nepusdienoja kopā ar savu sievu. Neviens, kura rokās nonāk šie papīri, nedrīkst darīt tos zināmus visai pasaulei, pat, ja šie dokumenti iegūti tiesiskā ceļā; un šāda publicēšana netiek ierobežota ar vēstules kopijas vai dienasgrāmatas ieraksta publicēšanu – ierobežojums attiecināms arī uz dokumenta satura publicēšanu. Kas tiek tādejādi aizsargāts? Protams, ne jau pati intelektuālā darbība izdarot ierakstu par pusdienām bez sievas, bet gan pats fakts. Nevis intelektuālās darbības produkts, bet gan notikums ģimenes dzīvē.”

Atzīstot personas tiesības pasargāt privātu informāciju no publiskas izpaušanas, *Lūiss Brendīss* un *Semjuels Vorens* to definēja “kā tiesības tikt liktiem mierā”. Tiesības uz privātumu beidzas ”brīdī, kas persona pati publicē konkrētus faktus, vai arī tie tiek publicēti ar minētās personas piekrišanu”.

Brendīsa un Vorena raksts piedāvā šādas tiesību uz privāto dzīvi vadlīnijas:

pirmkārt, tiesības uz privāto dzīvi neaizliedz publikācijas, kuru pamatā ir sabiedrības vai vispārīgas intereses[...]. Likumam ir jāaizsargā personas, kuru dzīves notikumiem un darbībai nav nekādas likumiskas saistības ar sabiedrību, no iesaistīšanas nepatīkamā un nevēlamā publicitātē, kā arī jāaizsargā ikviena persona, neraugoties uz tās stāvokli sabiedrībā, no tā, lai personu skaroši jautājumi, kurus tā pienācīgā kārtā paturētu

¹ Rosen J. *The Unwanted Gaze: The destruction of privacy in America* New York: Random House Trade, 2000, p.7.

privātus, netiktu atklāti publiski pretēji šīs personas gribai.¹ Jāatzīmē, ka autori tomēr nošķir valsts amatpersonas un amatpersonu amata kandidātus no privātpersonām;

otrkārt, tiesības uz privāto dzīvi neaizliedz paziņojumus par jebkuru lietu [...] ja šāda publikācija tiek izdarīta apstākļos, kas to padara konfidenciālu [...] likuma par neslavas celšanu un apmelošanu izpratnē;²

Jāpiebilst, ka ņemot vērā ar radio un televīzijas tehnisko attīstību, sekojošā autoru trešā vadlīnija šobrīd neatbilst faktiskajiem apstākļiem par informācijas izplatīšanas iespējām un līdz ar to nav atzīstama par atbilstošu, kāda tā bija 1890. gadā:

treškārt, likums, iespējams, neparedzēs kompensāciju par privātās dzīves aizskārumu mutiskas informācijas atklāšanas gadījumā un tad, ja nav nodarīts konkrēts kaitējums;³

ceturtkārt, tiesības uz privātumu izbeidzas ar brīdi, kad persona pati publicē konkrēto faktu vai arī tas notiek ar minētās personas piekrišanu [...];

piektkārt, publicēto faktu patiesums nenodrošina aizsardzību[...];

sestkārt, publikācija, kas izdarīta bez “ļauna nodoma”, nenodrošina aizsardzību.⁴

Lūisa Brendīsa un Semjuela Vorena ieteiktā atlīdzība bija nodarītā kaitējuma kompensācija un noteiktos gadījumos – “atlīdzība [...], kas noteikta likumā par neslavas celšanu un likumā par literāro un mākslas īpašumu”⁵

Pēc *Lūisa Brendīsa* un *Semjuela Vorena* raksta publicēšanas tiesās valdīja nevienprātība par tiesību uz privāto dzīvi atzīšanu. Tā, piemēram, klasisks tiesību uz privāto dzīvi pārkāpums ir personas vārda, fotogrāfijas vai portreta publicēšana, lai reklamētu kādu konkrētu produktu vai izmantotu citiem tirdzniecības veicināšanas mērķiem. Patiesībā augšminētais arī aizsāka ASV apjomīgo tiesāšanos par tiesību uz privāto dzīvi aizskārumu, kas turpinās vēl šobaltdien. Tā 1902. gadā vienā no pirmajām

¹ Brandeis L., Warren S. The Right to Privacy. *Harvard Law Review*, Vol. IV, 1890, p. 214.

² Turpat p. 216

³ Turpat p. 216.

⁴ Turpat p. 218.

⁵ Turpat p. 218.

prāvām – *Robertson v. Rochester Folding Box*¹ šodien varbūt izklausīsies neticama, taču tā uzskatāma par lielisku piemēru tiesību uz privāto dzīvi attīstības jomā ASV.

Abigeila Robertsons (Abigail Robertson) – apburoša un izskatīga jauna sieviete, kuras attēlu savas produkcijas reklamēšanai izvēlējās vietējā miltu ražošanas kompānija bez sievietes piekrišanas. Neskaitāmos lielveikalos un noliktavās tika izvietoti vairāk nekā 25 000 reklāmas plakāti ar Abigeilas Robertsones attēlu un reklāma saukli „Milti visai ģimenei!”. Viņa iesniedza tiesā prasību par „privātās dzīves aizskārums” pieprasot no *Rochester Folding Box Co* kompensāciju 15 000 ASV dolāru apmērā, kas 1902. gadā nebija maza summa. Atbildētājs centās panākt prasības atcelšanu, pamatojot ar to, ka veiktās darbības nav aizliegtas ar likumu, un, lai cik šokējoši tas arī nešķistu šobrīd, Ņujorkas apelācijas tiesa ar 4 tiesnešiem pret 3 atbalstīja atbildētāja apgalvojumu. Sprieduma pamatā bija apstākļi, uz kuriem ASV juristi bija balstījušies jau paaudzēm ilgi un arī nākošos pāris gadu desmitus.

Daži no šī sprieduma motīvu daļas argumentiem²:

1) „Saskaņā ar likumu nav neviena privāto tiesību precedenta. Šādas prāvas netiek minētas *Bleakstona (Sir William Blackstone's Commentaries)* vai *Kenta (James Kent's Commentaries)* vai “kādos citos nozīmīgos likuma komentāros”, un tādējādi šādas tiesības nevar un tās nevajadzētu atzīt saskaņā ar Ņujorkas štata likumiem.,,

2) „Atzīt šādas tiesības būtu kā “slūžu atvēršana” milzīgam skaitam nepamatotu tiesas prāvu.” Šī ir vēsturiska atruna, lai novērstu novecojušu un neobjektīvu likumu grozīšanu, kas savukārt apliecina faktu, ka netaisnībai ir jāpastāv, jo tās novēršana radītu pārāk daudz problēmu tiesu sistēmai.

3) „Ja tiktu aizstāvētas tiesības uz privāto dzīvi, tiesas nezinātu, ciktāl, lai tās piemēro, t.i., balstoties uz apstākli, ka šādu lietu izskatīšana varētu būt sarežģīta, tās ir atliekamas malā vai ignorējamas, tā, lai tās nevajadzētu risināt.”

¹ Amerikas Savienoto Valstu Ņujorkas štata apelācijas tiesas spriedums lietā *Roberson v. Rochester Folding Box Co.*, 171 N.Y. 538 (1902).

Pieejams: <http://historyofprivacy.net/Roberson.htm>. Aplūkots: 2006. 22. septembrī.

² Mayer M. F. *Rights of Privacy*. New York: Law-Arts Publishers Inc, 1972, p.97.

4) „*Kompensācija par pazemojumu vai sāpēm, kas izraisītas tiesību uz privāto dzīvi pārkāpšanas rezultātā, ir pārāk spekulatīva un tiesām grūti nosakāma.*”

5) „*Tiesas nav pilnvarotas “izdot likumus” – šī funkcija pieder tikai un vienīgi likumdevējiem.*”

Neskatoties uz nelabvēlīgo sprieduma iznākumu, progresīvu uzskatu izplatīšana Ņujorkas štata tiesās tomēr tika turpināta. Un pēc šī tiesas sprieduma Ņujorkas likumdevēji grozīja štata likumus, lai mainītu spriedumu.

Vienbalsīgi pretējs lēmums trīs gadus vēlāk Džordžijas štatā liecināja par nozīmīgu attīstību šajā tiesību jomā.¹ Kāda dzīvības apdrošināšanas kompānija reklāmai laikrakstā *ATLANTA CONSTITUTION* bija izmantojusi personas *Paolo Pavesiča* (*Paolo Pavesich*) attēlu bez viņa piekrišanas. *Paolo Pavesiča* ar uzrakstu “Dari to tagad – vīrs, kas to jau ir izdarījis” tika pretstatīta cita vīrieša fotogrāfijai ar parakstu “Dari to, kamēr vari, – vīrs, kas to nav izdarījis”. Veselīgais tēls (*Paolo Pavesičs*) bija vīrs, kas iegādājies dzīvības apdrošināšanas polisi pretstatā slimīga izskata vīrietim, kas neizdarīja un vairs nevar izdarīt tik “nozīmīgu” pirkumu savai nākotnes drošībai. *Paolo Pavesiča* fotogrāfiju papildināja teksts: “Savā veselīgajā un produktīvajā dzīves posmā es iegādājos *New England Life Insurance Co*, Bostona, Masačūsetsa, veselības apdrošināšanas polisi, un šodien mana ģimene ir pasargāta [..].”

Patiesībā, *Paolo Pavesičs* nekad dzīvē nebija iegādājies šādu apdrošināšanas polisi vai izteicis šādu apgalvojumu. Viņš iesniedza tiesā prasību, pieprasot segt radīto kaitējumu 25 000 USD apmērā. Jautājumi, kas tika risināti Džordžijas augstākajā tiesā, bija tie paši, kas tika uzdoti *Abigailas Robertsones* lietā Ņujorkas tiesā:

- 1) Vai štatā pastāv tiesības uz privāto dzīvi, kas tiesai būtu atzīstamas?
- 2) Vai konkrētā reklāma pārkāpa šīs tiesības?

Džordžijas štatā atbildes uz abiem uzdotajiem jautājumiem bija apstiprinošas. Tātad jautājuma pamatā bija atzīta principa piemērošana jauniem faktiem un situācijai.

¹ Amerikas Savienoto Valstu Džordžijas štata Augstākās tiesas spriedums lietā *Pavesich v. New England Life Ins. Co.*, 50 S.E. 68 (1905).

Pieejams: http://historyofprivacy.net/pavesich_v.htm. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

Džordžijas tiesa neatzina Ņujorkas tiesas spriedumu un, apmierinot *Paolo Pavesiča* (*Paolo Pavesich*) prasību, atzina, ka apdrošināšanas kompānijai ir jākompensē kaitējums, kas radies, tai pārkāpjot personas tiesības uz privātumu. Līdz ar to Džordžijas štata tiesu sistēma bija spērusi soli pavisam citā virzienā nekā Ņujorkas tiesa. Tiesa atzina: “*Personai, kura vēlas dzīvot daļēji nošķirtu dzīvi, ir tiesības izlemt vietu, laiku un veidu, kā atklāt sevi publiski [...]. Cilvēka ķermenis nevar tikt publiski izrādīts jebkurā laikā un vietā bez personas piekrišanas. Personas tiesības izrādīt sevi publiski jebkurā tai piemērotā laikā un vietā ir ietvertas tiesībās uz personisko brīvību. Tiesības nošķirties no sabiedriskas apskates laikā, kad personai tas šķiet piemērots un ja personas publisku klātbūtni neparedz likums, arī ietvertas tiesībās uz privāto brīvību.*” 1905. gada tiesas spriedums *Paolo Pavesiča* lietā bija pirmais, kurš atzina indivīda vispārīgās tiesības uz privātumu.

Šāda ASV privāto tiesību vēsturiskā apskata atkāpe daļēji līdzinās problēmas formulējumam mūsdienu situācijas izpratnē Latvijā. Tādējādi būtiski apzināties, ka stingra pieturēšanās vienīgi pie normatīvas personības tiesību izpratnes tiesiskās attīstības ziņā novestu mūs gadsimtus atpakaļ.

C Personības tiesību un privātuma aizsardzības regulējums starptautiskos cilvēktiesību dokumentos un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā

1. Personības tiesību starptautiskā regulējuma apmērs un pamatprincipi

Personas tiesības uz privāto dzīvi un tās neaizskaramību kā pamattiesības ir nostiprinātas gan nozīmīgos vispārīgos un reģionālos starptautiskos tiesību aktos, gan Latvijas Republikas Satversmē. Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) *Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas* 12. pants¹ aizsargā cilvēka privāto dzīvi, atsevišķi nodalot ģimenes dzīvi, dzīvokļa neaizskaramību, korespondences noslēpumu un personas goda un cieņas aizsardzību. Deklarācijā noteiktas arī indivīda tiesības uz likuma aizsardzību iepriekšminēto tiesību un tiesisko labumu aizskāruma gadījumā tādējādi norādot uz tiesiskās aizsardzības līdzekļu nepieciešamību. Līdzīgs regulējums iekļauts arī ANO *Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām* 17. pantā², kā arī Konvencijas 8. pantā, kas noteic, ka “*ikvienam ir tiesības uz savu privāto un ģimenes dzīvi, korespondences noslēpumu un dzīvokļa neaizskaramību*”. Latvijā konstitucionālajā līmenī tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ir nostiprinātas Satversmes 96. pantā, savukārt personas goda un cieņas aizsardzību nodrošina Satversmes 95.pants.³

¹ Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: Apvienoto Nāciju Organizācijas deklarācija. 1948. 10.decembris, npublicēts.

Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

12. pants nosaka: “*Nedrīkst patvaļīgi iejaukties neviena privātajā un ģimenes dzīvē, patvaļīgi apdraudēt viņa dzīvokļa neaizskaramību vai viņa korespondences noslēpumu vai nelikumīgi apdraudēt viņa godu un reputāciju. Katram cilvēkam ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai šādiem apdraudējumiem.*”

² Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 23. aprīlis, nr. 61; pieņemts 1966. gada 16. decembrī.

17. pants nosaka: “*Nedrīkst patvaļīgi vai nelikumīgi iejaukties kāda privātajā vai ģimenes dzīvē, patvaļīgi vai nelikumīgi apdraudēt viņa dzīvokļa neaizskaramību vai viņa korespondences noslēpumu vai nelikumīgi apdraudēt viņa godu un reputāciju. Katram ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai šādiem apdraudējumiem.*”

³ Satversmes 96. pants: “*Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājošanas un korespondences neaizskaramību*”; Satversmes 95.pants: „Valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienam nedrīkst pakļaut nevēlamam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam“.

1997. gada 4. jūnijā Latvijas Republikas Saeima pieņēma likumu *Par 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu*¹, ar kuru Latvija pievienojās minētajai konvencijai un virknei tās protokolu. Turklāt šā likuma 4. pantā Latvija atzinusi par sev saistošu Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) jurisdikciju visos jautājumos, kuri attiecas uz minētās konvencijas un tās protokolu interpretāciju un pielietojumu. Konvencija Latvijā stājās spēkā 1997. gada 27. jūnijā. Konvencijas 46. panta pirmā daļa noteic, ka jebkura Augstā Līgumslēdzēja Puse var jebkurā laikā paziņot, ka tā atzīst ECT jurisdikciju visos jautājumos, kas attiecas uz šīs Konvencijas interpretāciju un pielietojumu, par obligātu *ipso facto* un bez īpašas vienošanās par to. Līdz ar to saskaņā ar *Satversmes* 89. pantu, Konvencijas 46. pantu un Latvijas Republikas likuma *Par 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu* 4. pantu ECT judikatūra uzskatāma nevis par pierādījumu lietā *Civilprocesa likuma*² 111. panta izpratnē, bet gan par saistošu tiesību avotu. ECT tiesu prakses dotā Konvencijas interpretācija ir saistoša Latvijas tiesām lietās, kas skar Konvencijas aizsargāto tiesību un tiesisko labumu jautājumus.

Tādējādi arī ar Konvencijas 8.pantu aizsargātās personības tiesības - personas privātuma izpratne - Eiropas Padomes dalībvalstīs starptautisko tiesību līmenī tiek veidota ar ECT judikatūras palīdzību. Lai arī ECT savā praksē nav devusi vienu visaptverošu un izsmeļošu privātuma definīciju, vien atzīstot, ka “privātā dzīve ir plašs jēdziens, kam nav iespējams sniegt izsmeļošu definīciju”³, tomēr ECT ir uzsvērusi, ka tādi elementi kā dzimuma noteikšana, vārds, seksuālā orientācija un seksuālā dzīve ir personiskās dzīves svarīgi elementi, kas tiek garantēti Konvencijas 8. pantā. Konvencijas 8. pantā nostiprinātā privātās dzīves garantija, pirmkārt, ir radīta, lai nodrošinātu indivīda personības attīstību attiecībās ar citiem indivīdiem bez iejaukšanās no ārpusē.⁴ Šāda aizsardzība ietver gan personas intīmo, ģimenes, gan sociālo sfēru.

¹ Par 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13. jūnijs, nr. 143.

² Civilprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 3. novembris, nr. 326/330.

³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 25.septembra spriedums lietā *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, para. 56.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992. 16.decembra spriedums lietā *Niemietz v. Germany*, para. 29; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. 24. februāra spriedums lietā *Botta v Italy*.

Personai kā pilntiesīgai sabiedrības loceklei ir tiesības pašai lemt un noteikt sabiedrības pieejas iespējamību tādiem jautājumiem, kas skar vienīgi paša indivīda privāto dzīvi. Kā norādījusi ECT spriedumā lietā *P.G. un J.H. pret Apvienoto Karalisti*, šī iemesla dēļ personai attiecībās ar citiem indivīdiem pastāv saskarsmes, mijiedarbības zona, kas, kaut arī uzskatāma par publisku jomu, tomēr ir ietverama “privātās dzīves” koncepcijā.¹ ECT ir atzinusi, ka Konvencijas 8. pants aizsargā arī tiesības uz identitāti un personas attīstību, kā arī tiesības dibināt un uzturēt attiecības ar citiem indivīdiem un apkārtējo sabiedrību.² Šādas indivīdu savstarpējās attiecības var ietvert pat profesionālās vai biznesa darbības.³ Tātad, kā uzsvērusi ECT, bez sabiedrībai plaši nepieejamās intīmās un ģimenes jomas pastāv arī tāda zona, kurā indivīdi savstarpēji mijiedarbojas arī publiskā kontekstā un tomēr, kas var tikt saprasta ar jēdzienu “privātā dzīve”.⁴

ECT ir arī atzinusi, ka privātās dzīves koncepcija ietver aspektus, kas ir saistīti ar personas identitāti, piemēram, personas attēls.⁵ Personas attēlam, tāpat kā tekstam, var būt informatīva vērtība. Piemēram, personas fotogrāfijas publicēšana var tikt pielīdzināta vārda publicēšanai. Gadījumos, kad ir aizliegts izpaust personas identitāti, tiklab vārda publicēšana kā attēla publicēšana padara attiecīgo personu identificējamu un tādējādi var aizskart personas tiesības uz privāto dzīvi. Piemēram, publicējot personas attēlu ar pievienotu tekstu, ka šī persona ir inficējusies ar HIV, tas viennozīmīgi ir tiesību uz privāto dzīvi aizskārums, lai arī personas vārds nav minēts.⁶

Tomēr Konvencija aizsargā arī citas tiesības un brīvības, kuras noteiktos apstākļos var arī nonākt zināmā konfliktsituācijā. Konvencijas 10.pantā nostiprināta vārda brīvība, 10.panta pirmā daļa noteic: „*Ikvienam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības saņemt un izplatīt informāciju un*

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 25.septembra spriedums lietā *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, para. 56; Skat. arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. 28.janvāra spriedums lietā *Peck v. the United Kingdom*, para. 57.

² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1995. 26.janvāra spriedums lietā *Friedl v. Austria*, para. 45.

³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992. 16.decembra spriedums lietā *Niemietz v. Germany*, para. 29; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997. 25.jūnija spriedums lietā *Halford v theUnited Kingdom*, para. 44.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 25.septembra spriedums lietā *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, para. 56.

⁵ Skat. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. 21.februāra spriedums lietā *Schüssel v. Austria*.

⁶ Kovaļevska A. *Pesonas tiesības uz savu attēlu*. Rīga: Valsts Cilvēktiesību birojs, 2005.

Pieejams: <http://www.vcblv/index.php?open=petijumi&this=050306.218>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

idejas bez iejaukšanās no valsts institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām. Šis pants neierobežo valstu tiesības pieprasīt radoraidījumu, televīzijas raidījumu un kino demonstrēšanas licencēšanu.” Ņemot vērā vārda brīvības nozīmīgumu, ECT judikatūrā uzsvērtā preses īpašā loma demokrātiskā sabiedrībā, nodrošinot sabiedrību ar informāciju par tai nozīmīgiem un aktuāliem jautājumiem. Tomēr ECT savā praksē ir atzinusi, ka preses brīvība nenozīmē preses visatļautību un ir paredzējusi iespēju ierobežot preses brīvības izpausmes pat tad, ja tas skar sabiedrībai būtisku jautājumu atspoguļošanu, lai nodrošinātu Konvencijas 10. panta otrajā daļā minētos vārda brīvības ierobežošanas leģitīmos mērķus.¹ Taču šādos gadījumos aizsardzības nepieciešamība izvērtējama attiecībā uz atklātas politiskas diskusijas interesēm vai sabiedrības tiesībām tikt informētai par tai aktuālu jautājumu. ECT ir norādījusi arī uz to, ka preses brīvība ietver iespējamu novirzi līdz pārspīlējumam vai pat provokācijai.² Saskaņā ar ECT praksi personas goda un cieņas aizsardzībai pielīdzināmās lietās “pieļaujamās kritikas robežas attiecībā uz politiķi ir plašākas, nekā kritizējot privātpersonu. Atšķirībā no pēdējā politiķis neizbēgami sevi pakļauj katra vārda un rīcības ciešai uzraudzībai gan no žurnālistu, gan plašas sabiedrības puses, un tādēļ politiķim ir jābūt ar lielāku tolerances pakāpi.” Vienlaikus tiesa arī atzinusi: “Nav šaubu, ka 10. panta otrā daļa nodrošina citu cilvēku – tāpat visu cilvēku – cieņas aizsardzību, un šī aizsardzība attiecas arī uz politiķiem, pat ja viņi nedarbojas kā privātpersonas; bet šādos gadījumos aizsardzības nepieciešamība ir izvērtējama attiecībā uz atklātas politiskas diskusijas interesēm.”³ ECT spriedumi neļauj problēmai pieiet vienkāršoti un apgalvot, ka jebkurā gadījumā personas fotografēšana, filmēšana vai personas attēla izmantošana bez personas piekrišanas rada tiesību uz privāto dzīvi pārkāpumu.⁴ ECT ir norādījusi, ka

¹ Konvencijas 10.panta otrā daļa:

„Tā kā šo brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, tā var tikt pakļauta tādām prasībām, nosacījumiem, ierobežojumiem vai sodiem, kas paredzēti likumā un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai tikumību, aizsargātu citu cilvēku cieņu vai tiesības, nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu vai lai nodrošinātu tiesas varu un objektivitāti.“

² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. 2.maija spriedums lietā *Bergens Tidende and others v. Norway*, para. 49.

³ Turpat.

⁴ Kovaļevska A. *Mans attēls- mans īpašums?*

Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=4839>. Aplūkots: 2006. 22. septembrī.

jebkurai personai, lai arī viņa būtu pazīstama sabiedrībā, jānodrošina iespēju baudīt “tiesiskās cerības”(“*legitimate expectation*”) uz viņas privātās dzīves aizsardzību un ievērošanu.¹

1970.gada 23.janvārī Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja *Deklarācijā par masu komunikācijas medijiem un cilvēktiesībām*, kas izdota ar rezolūciju Nr. 428 (1970)², tiesības uz privātumu definē sekojoši: “tiesības dzīvot savu dzīvi ar minimālu iejaukšanos tajā”. 1998.gadā šī definīcija tika papildināta ar tiesībām kontrolēt savus datus³. Personas privātums Konvencijas izpratnē saistāms arī personas lomu un ieņemamo stāvokli sabiedrībā. ECT tiesa atzīst tā dēvēto publisko jeb plaši atpazīstamo personību aizsardzības ierobežošanu. 1998.gada 26.jūnijā Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rezolūcijā Nr. 1165(1998) *Par tiesībām uz privātumu* (turpmāk – Rezolūcija Nr. 1165)⁴ ir sniegta šāda publiskas personības definīcija: “Publiskas personības ir personas, kas ieņem valstiskus amatus un/vai izmanto valsts resursus un, vispārīgi runājot, visas tās personas, kas spēlē lomu sabiedriskajā dzīvē, un nav nozīmes, vai tā būtu politika, ekonomika, māksla, sociālā sfēra, sports vai jebkura cita joma.” Tātad arī Konvencijas piemērošanas jomā publiska, atpazīstama personība ir persona, kas ar savu darbību, aktivitātēm ir izpelnījusies sabiedrības uzmanību, kļuvusi atpazīstama. Kā rezultātā var secināt, ka visas pārējās personas nav uzskatāmas par publiskām personībām.

No iepriekš minētās rezolūcijas definīcijas izriet divējāds publiskas personības iedalījums - personas, kas ieņem valstiskus amatus un personas, kas spēlē

¹ Skat. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997. 25.jūnija spriedums lietā *Halford v. the United Kingdom*.

² Resolution 428 (1970) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe. The declaration on mass communication media and human rights.

Pieejams:

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm>

Aplūkots: 2006. 22. septembrī.

³ Resolution 1165 (1998) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the right to privacy.

Pieejams: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm>.

Aplūkots: 2006. 22. septembrī.

⁴ Resolution 1165 (1998) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the right to privacy.

Pieejams:

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA98/ERES1165.htm>.

Aplūkots: 2006. 22. septembrī.

kādu lomu valsts sabiedriskajā dzīvē. Šis iedalījums ir būtiski svarīgs, jo kā Eiropas Padome ir atzinusi šajā dokumentā “noteiktos sevišķos apstākļos arī par zināmiem publisku personību, īpaši, politiķu, privātās dzīves aspektiem ir pieļaujams ziņot sabiedrībai, bet raksti un attēli, par personām, kas nepilda oficiālas funkcijas valstī, pauž tikai detaļas par tās personisko dzīvi.” ECT savos spriedumos uzsvērusi, ka tam, vai persona vai viņas attēls ir sabiedrībā zināms, ir pavisam neliela nozīme, taču galvenais jautājums, kas ir jānoskaidro, vai persona ar savām darbībām ir kļuvusi sabiedrībā pazīstama¹. Kā piemērus ECT min politiķa funkcijas, ko viņš veic sabiedrības labā, persona, kas piedalās publiskās diskusijās; persona, kas tiek turēta aizdomās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kam ir politisks raksturs un kas pievērš sabiedrības uzmanību.

Rezolūcijā Nr. 1165 ir norādīts, ka ja reiz persona ar savām darbībām ir liecinājusi par to, ka viņa vēlas kļūt sabiedrībā plaši atpazīstama, tai ir jārēķinās arī ar likumsakarīgu sabiedrības interesi par viņas personību un tādējādi arī zināmu sabiedrības un plašsaziņas līdzekļu spiedienu uz savu privāto dzīvi. Līdz ar to sabiedrībā atpazīstamām jeb prominentām personām, īpaši politiķiem, ir jābūt lielākam iecietības līmenim nekā vienkāršam „ierindas pilsonim”. Politiķis uzskatāms par personu, kuru zināma sabiedrības daļa ir izvirzījusi no sava vidus, lai viņš to pārstāvētu demokrātiskos valstiskos procesos. Tādējādi likumsakarīgi izrietošas ir arī sabiedrības tiesības uzzināt ko vairāk par personību, kurai viņa ir uzticējusi pildīt šos svarīgos pienākumus. Bieži vien politiķi, īpaši priekšvēlēšanu laikā, piedaloties intervijās plašsaziņas līdzekļos, labprātīgi sniedz informāciju par sevi kā par cilvēku, kuram arī ir personiskā dzīve - ģimene, atpūta, hobiji, tādējādi ļaujot savam potenciālajam vai esošajiem vēlētajiem ielūkoties zināmā sava privātuma jomā, tā vienlaicīgi rādot piemēru un pārliecinot, ka sabiedrības uzticība viņu personai varētu attaisnoties. Taču ne vienmēr šāda informācija tiek nodota sabiedrībai ar paša politiķa ziņu, diemžēl nereti mēdiji informāciju par politiķu privāto dzīvi iegūst no citiem avotiem nesaņemot personas piekrišanu vai pat safabricē to.

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. 26.februāra spriedums lietā *Krone Verlag GMBH & Co. KG v. Austria*, para. 29.

2. Robeža starp tiesībām uz vārda brīvību un tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību

Vārda un preses brīvība ir demokrātiskas iekārtas neatņemama sastāvdaļa. Konvencijas 10.pants paredz ikvienam tiesības brīvi paust savus uzskatus, šīs tiesības Latvijā ar konstitucionālu rangu nostiprinātas Satversmes 100.pantā¹. Saskaņā ar Konvencijas 10. pantu vārda brīvību var ierobežot, ja tas paredzēts likumā un nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai tikumību, aizsargātu citu cilvēku cieņu vai tiesības, nepieļautu konfidenciālas informācijas izpaušanu vai lai nodrošinātu tiesu varu un objektivitāti. Galvenais ar vārda brīvību saistīto lietu izskatīšanas pamatprincips ECT spriedumos, ir atziņa, ka vārda brīvība demokrātiskā sabiedrībā ir ļoti plaša un tās ierobežošana iespējama tikai galējos izņēmuma gadījumos, kas aizskar citu personu pamattiesības, tai skaitā arī gadījumos, kad tā kolidē personas tiesībām uz privāto dzīvi. Arī Satversmes 116.pants² paredz, ka vārda brīvību var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Līdz ar to starptautiskie cilvēktiesību dokumenti un Satversme pieļauj valsts institūcijām ierobežot vārda un izteiksmes brīvību, lai aizsargātu citu personu pamattiesības, tai skaitā personas godu un cieņu un personas tiesības uz aizsargātu privāto dzīvi. Tādējādi personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību masu informācijas līdzekļos ir viena no personai garantētajām pamattiesībām, kura

¹ Satversmes 100. pants nosaka:

“Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.”

² Satversmes 116. pants nosaka:

„Personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības pārušanu.”

jāsabalansē ar vārda brīvību. Vienlaikus ECT, īpaši attiecībā uz preses brīvību, ir skaidri norādījusi, ka preseī ir īpaša – “sargsuņa” loma, informējot sabiedrību par valstiskajiem procesiem. ECT ir uzsvērusi, ka “vārda brīvība attiecināma ne tikai uz “informāciju” vai “idejām”, kas tiek uztvertas labvēlīgi vai neitrāli, bet arī uz tām, kas apvaino, šokē vai uztrauc valsti vai kādu sabiedrības daļu. Tādas prasības izvirza plurālisms, tolerance un iecietība, bez kā nav iedomājama demokrātiska sabiedrība.”¹

ECT ir uzsvērusi arī, ka vārda brīvība nav absolūta pat attiecībā uz preses iespējām atspoguļot jebkurus sabiedriski nozīmīgus jautājumus. Vārda brīvības īstenošana ir saistāma ar “pienākumiem un atbildību”, kas attiecināmi arī uz presi. Aizsardzība, ko attiecībā uz informēšanu par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem žurnālistiem garantē Konvencijas 10. pants, ir saistīta ar noteikumu, ka viņi darbojas labā ticībā, lai sniegtu akurātu un ticamu informāciju saskaņā ar žurnālistu ētiku.”²

Tāpat katrā konkrētajā gadījumā, kurā risināts jautājums par personas goda un cieņas aizskārumu ar kādu plašsaziņas līdzekļa publiskotu ziņu samērojot to ar preses brīvības aizsardzības jomu, ECT ir izvērtējusi arī žurnālista izteiksmes formu konkrētajā lietas materiālā un šādas formas lietošanas pamatotību. Lietā *Tammer pret Igauniju* ECT norādījusi, ka žurnālists varēja formulēt savu kritiku, nelietodams izteikumus konkrētajā apvainojošajā formā.³ Šajā lietā laikraksta “*Postimees*” žurnālists un redaktors Tammer (*Tammer*), intervējot žurnālistu, kurš bija piedalījies Igaunijas premjera *Edgara Savisāra* (*Edgar Savisaar*) kundzes *Viljas Lānaru* (*Vilja Laanaru*) memuāru sagatavošanā, uzdeva jautājumu: “Starp citu, vai jums nešķiet, ka jūs esat uztaisījis varoni no nepareizās personas? Persona, kura izjauc citu cilvēku laulību (*abielulohkuja* – igauņu val.), nepiemērota māte, kas nerūpējas par savu bērnu (*rongaema* – igauņu val.). Nešķiet, ka tas ir labākais piemērs jaunām meitenēm.”⁴ *Vilja Lānaru strādāja par Edgars Savisāra* asistenti un viņi uzsāka savas attiecības laikā, kad *Edgars Savisārs* vēl bija laulībā ar citu sievieti. Igaunijas tiesas, izskatot šo lietu, bija

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1976. 7.decembra spriedums lietā *Handyside v. The United Kingdom*, para. 48.

² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999. 20.maija spriedums lietā *Bladet Tromso and Stensaas v. Norway*, para. 65.

³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 6.februāra spriedums lietā *Tammer v. Estonia*, para. 67.

⁴ Turpat. para. 22.

atzinušas žurnālistu par vainīgu goda un cieņas aizskaršanā, norādīdamas, ka apzīmējumi “*abielulohkuja*” un “*rongaema*” ir apvainojošā valodā izteikts viedoklis, kuru lietošana nebija nepieciešama, lai paustu “negatīvu” attieksmi. ECT pēc būtības piekritusi šim Igaunijas tiesu secinājumam, uzskatot, ka “iesniedzējs varēja formulēt savu kritiku par *Viljas Lānaru* rīcību, nelietojot šādus apvainojošus izteikumus”. Tāpat ECT norādījusi, ka tā “neuzskata par pierādītu, ka apstrīdēto izteikumu lietošana attiecībā uz *Viljas Lānaru* privāto dzīvi bija pamatota ar sabiedrības interesēm vai arī, ka tie bija vispār svarīgi jautājumi. Nav sniegts pamatojums tam, ka viņas privātā dzīve būtu bijis viens no jautājumiem, kas skāra Igaunijas sabiedrību 1996. gada aprīlī. Līdz ar to ir ļoti grūti uzskatīt, ka izteikumi kalpoja sabiedrības interesēm, kā to apgalvoja pieteikuma iesniedzējs ECT.”¹

Tādējādi ECT judikatūrā uzsvēta preses īpašā loma demokrātiskā sabiedrībā, nodrošinot sabiedrību ar informāciju par sabiedrībai nozīmīgiem un aktuāliem jautājumiem. Tiesa gan ir paredzējusi iespēju ierobežot preses brīvības izpausmes pat tad, ja tas skar sabiedrībai būtisku jautājumu atspoguļošanu, lai nodrošinātu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10.panta otrajā daļā minētos leģitīmos mērķus. Taču šādos gadījumos aizsardzības nepieciešamība ir izvērtējama attiecībā pret atklātas politiskas diskusijas interesēm vai sabiedrības tiesībām tikt informētai par sabiedrībai aktuālu jautājumu. Arī lietās par personas attēla publiskošanu bez piekrišanas saņemšanas ECT ir devusi noteiktas vadlīnijas preses brīvības robežas noteikšanai. Kā norādījusi ECT, ja attēls atspoguļo personas privāto dzīvi, tad ir jāizvērtē, vai attēla publicēšana dod kādu pienesumu diskusijai par sabiedriski nozīmīgiem notikumiem.² Ievērojot to, tiesa ir arī norādījusi uz to, ka preses brīvība ietver iespējamu novirzi līdz pārspīlējumam vai pat provokācijai.³

Visbeidzot, ņemot vērā, ka Konvencijas 10.pantā nostiprinātās pamattiesības uz vārda brīvību var ierobežot, lai aizsargātu tādas personas tiesības kā tiesības uz privāto dzīvi, ir jāaplūko jautājums par pieļaujamās kritikas robežām pret personām, atkarībā no

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 6.februāra spriedums lietā *Tammer v. Estonia*, para. 68.

² Skat. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. 21.oktobra spriedums lietā *Stewart-Brady v. the United Kingdom*.

³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. maija spriedums lietā *Bergens Tidende and others v. Norway*, para. 49.

to stāvokļa un lomas sabiedrībā. Tas ir nepieciešams, lai attiecīgi noteiktu robežu, kur beidzas tiesības uz vārda brīvību un sākas personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību masu informācijas līdzekļos. Pieļaujamās iejaukšanās robežas personas privātajā dzīvē jāskata analogiski ar pieļaujamajām kritikas robežām, jo šo robežu noteikšanas pamatā ir vienlīdz aizsargātas un garantētas tiesības, kaut arī praksē šis jautājums biežāk ticis skatīts kontekstā ar personas goda un cieņas aizsardzību.

Saskaņā ar ECT praksi “pieļaujamās kritikas robežas attiecībā uz politiķi ir plašākas, nekā kritizējot privātpersonu. Atšķirībā no pēdējā politiķis neizbēgami sevi nostāda katra vārda un rīcības ciešai uzraudzībai gan no žurnālistu, gan plašas sabiedrības puses, un tādēļ viņam ir jābūt ar lielāku tolerances pakāpi. Politiķiem un varas pārstāvjiem tādējādi ir jāpieņem lielāka kritika nekā vidusmēra iedzīvotājiem.”¹ Šo uzskatu ECT pamato arī ar argumentu, ka “preses brīvība piedāvā sabiedrībai vienu no labākajiem līdzekļiem, kā iepazīt un veidot savu viedokli par politisko līderu idejām un uzskatiem.”² Vienlaikus tiesa ir atzinusi: “Nav šaubu, ka 10.panta 2.daļa nodrošina citu cilvēku – tātad visu cilvēku – cieņas aizsardzību, un šī aizsardzība attiecas arī uz politiķiem, pat ja viņi nedarbojas kā privātpersonas; bet šādos gadījumos aizsardzības nepieciešamība ir izvērtējama attiecībā pret atklātas politiskas diskusijas interesēm.”³

Kā liecina ECT judikatūra arī valsts civildienesta ierēdņi, pildot savus amata pienākumus, ir pakļauti lielākai kritikai nekā privātpersonas, tomēr pieļaujamās kritikas robežas nav tik plašas kā pret politiķiem, jo “nevar apgalvot, ka ierēdņi katru savu vārdu un darbību apzināti būtu pakļāvuši pārbaudei tādā mērā kā politiķi un tāpēc ar tiem nebūtu jāapietas tāpat kā ar politiķiem”.⁴

Neskaitot politiķus un valsts civildienesta ierēdņus, ECT savā judikatūrā ir norādījusi, ka publiskas personības tiesības uz savu attēlu var tikt ierobežotas lielākā apmērā kā privātpersonas.⁵ Rezolūcijā Nr. 1165 ir noteikts, ka publiskas personības ir

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1986. 8.jūlija spriedums lietā *Lingens v. Austria*, para 42.

² Turpat.

³ Turpat.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 29.marta spriedums lietā *Tahoma v. Luxembourg*, para 47.

⁵ Skat. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. 24.jūnija spriedums lietā *von Hannover v. Germany*; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. 26.februāra spriedums lietā *Krone Verlag GMBH&Co.K.G v. Austria*.

ne tikai tās, kas ieņem amatus valsts institūcijās, bet arī visas tās personas, kas ir nozīmīgas sabiedrības dzīvē: politikā, ekonomikā, mākslā, sociālajā jomā, sportā vai kādā citā sfērā. Līdz ar to šādu publisku personību privātā dzīve un tās atspoguļojums masu informācijas līdzekļos var tikt ierobežota lielākā apmērā nekā privātas personas, taču ne tik lielā apmērā kā politiķu privātā dzīve.

Situācijas, kad pretnostatītas vārda brīvības un privātās dzīves neaizskaramības aizsargātās intereses, var būt dažādas, katrs gadījums ir jāskata atsevišķi, ņemot vērā konkrētos apstākļus. Svarīgi atcerēties, ka jebkuru tiesību var ierobežot, ja tam ir likumīgs mērķis, un viens no šiem mērķiem var būt citu personu tiesību aizsardzība. Taču tiesību ierobežojumam vienmēr jābūt samērīgam ar mērķi un nepieciešamam demokrātiskā sabiedrībā. Samērīgums izpaužas tādējādi, ka tiesību ierobežojums nedrīkst būt lielāks kā sabiedrības ieguvums no tā. Ir jāmēģina atrast kompromisu abu pretnostatīto aizsargāto tiesisko interešu nodrošināšanai, bet ja tas nav iespējams, interešu izsvēršanas ceļā jānoskaidro, kurām no aizsargātajām interesēm dodama priekšroka.

3. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra lietā fon Hannover pret Vāciju

ECT savā 2004.gada 24.jūnija spriedumā lietā *fon Hannover pret Vāciju*¹ par Monako princeses *Karolīnas (Caroline)* fotogrāfiju publicēšanu Vācijas dzeltenajā presē nosprieda, ka tādējādi Vācija ir pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8.pantu, kurš noteic ikviena tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Autoresprāt, šis ECT spriedums ir viens svarīgākajiem pagrieziena punktiem attiecībā uz prominentu personu privātuma aizsardzību un preses brīvības kā Konvencijas aizsargātas pamattiesības un tā dēvētās „sensāciju preses” interešu nošķiršanā.

Princese *Karolīna*, kas ir Monako firsta *Renjē Grimaldi (Rainier Grimaldi)* ģimenes locekle, jau kopš 20.gadsimta deviņdesmito gadu sākuma vairāku Eiropas valstu tiesās, tai skaitā izsmēlot visas savas tiesību aizsardzības iespējas Vācijas tiesu instancēs, bija centusies panākt neļaut dzeltenajai preseī publicēt fotogrāfijas par savu privāto dzīvi. Konkrētajā lietā Vācijas žurnālā *Bunte* 1997.gada 27.februārī bija publicētas desmit fotogrāfiju reportāža par princeses *Karolīnas* slēpošanas atvaļinājumu ar virsrakstu “*Karolīna... Sieviete atgriežas dzīvē*”, savukārt neilgi pēc tam 1997.gada 13.martā šajā pašā žurnālā sekoja publikācija ar vienpadsmit fotogrāfiju reportāžu ar nosaukumu “*Skūpstis. Vai: tagad viņi vairs neslēpjas*” un “*Ar princesi Karolīnu Parīzes ielās*”, 1997.gada 10.aprīlī atkal septiņas fotogrāfijas ar princesi *Karolīnu* un viņas dzīvesbiedru princi *Ernstu Augustu fon Hanoveru (Ernst August von Hannover)*. Vācijas žurnālā *Neue Post* 1997.gadā savukārt publicētas visai neskaidras redzamības kvalitātes fotogrāfijas par princeses *Karolīnas* atpūtu Montekarlo pludmales klubā, kur viņa tērpusies peldkostīmā, publikācijai dots virsraksts “*Princis Ernsts Augusts spēlē dūru cīņas, un princese Karolīna nokrīt uz deguna*”. Vācijas tiesu instances princeses *Karolīnas* prasību pret iepriekšminētajiem Vācijas preses izdevumiem neapmierināja pamatojoties uz Vācijas civiltiesisko regulējumu un tiesu praksi, kas nosaka publiskas personības privātuma iespējamo ierobežošanu, nosakot, ka šādu personu tiesības uz privāto dzīvi beidzas viņu mājas durvju priekšā, norādot, ka pieteicēja ir tikusi fotografēta vienīgi publiskās vietās. Tādējādi, Vācijas tiesas ir atzinušas, ka saskaņā ar

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. 24.jūnija spriedums lietā *von Hannover v. Germany*.

Vācijas tiesībās attīstīto doktrīnu par publiskām personībām, princese Karolīna ir uzskatāma par absolūtu publisko personību.¹ Tāpat kā zemāko instanču tiesas arī Vācijas Federālā Augstākā tiesa uzskatīja, ka sabiedrība ir leģitīma interese zināt, kur princese *Karolīna* uzturas un kā viņa izturas sabiedrībā un tādējādi, pat, ja tās ir fotogrāfijas, kurā attēlota viņas ikdienas dzīve nevis jomas, kurās viņa pilda savus profesionālos vai reprezentatīvos amata pienākumus, princesei *Karolīnai* ir jāpacies šāda “*sabiedrības uzraugošā acs*” (*public eye* – angļu val.). Rodot atbildi par dzeltenās jeb bulvāra preses specifiku sabiedrības informēšanas jomā, Vācijas tiesas norādīja, ka apstākļi, ka preses galvenā funkcija ir plašās informācijas nodrošināšana sabiedriskās domas un viedokļa veidošanai, no preses konstitucionālās aizsardzības neizslēdz to preses biznesa daļu, kura attiecas galvenokārt tikai uz izklaides jomu. Vācijas tiesas uzsvērušas, ka sabiedriskā viedokļa veidošana un izklaides joma viena otru neizslēdz un neatrodas savstarpējā pretrunā. Arī izklaide spēlējot nozīmīgu lomu sabiedrības viedokļa rašanā un tā nereti pat vairāk varot ietekmēt sabiedriskās domas izveidošanos kā tikai tīrs fakti materiāls. Sabiedrībā pazīstamu publisko personību dzīvesveids bieži vien esot par piemēru un pamatu daudzu citu cilvēku dzīvē. Tieši šis apstākļi tad arī pamatojot sabiedrisko interesi sekot sabiedrībā pazīstamo personu privātās dzīves notikumiem, gan pozitīviem, gan negatīviem.

Kā norādīja Vācijas tiesa, sabiedrībai esot leģitīma interese brīvi izvērtēt, vai tādu publisko personību, kas bieži vien tiek uzskatīta pat par elku vai dzīvesstila paraugu lielai sabiedrības locekļu daļai, uzvedība un rīcība pārliecinoši ar viņu uzvedību saskan ar to, kāda tā ir oficiālos pasākumos un pieņemšanās. Bez tam Vācijas tiesas uzsvērušas, ka, ja tiesības publicēt fotogrāfijas no sabiedrībā atpazīstamu personu privātās dzīves tiktu ierobežotas un informācija aprobežotos vienīgi ar oficiālajiem pasākumiem, būtu radīta selektīva informācijas pieejamība un sabiedrības izveidotais viedoklis nebūtu objektīvs.

Pēc neveiksmīgas cenšanās panākt savu personības tiesību efektīvu aizsardzību un sāpju naudas atlīdzību Vācijas tiesu instancēs prasītāja iesniedza pieteikums ECT

¹ Par publisko personu atzīšanas teorijām ģermāņu tiesību saimes valstīs skat. šī darba otrās daļas D nodaļu: „Salīdzinošo tiesību apskats par personas tiesībām uz attēlu saistībā ar privātās dzīves neaizskaramību”, 101.lpp.

pret Vācijas valsti. Savā spriedumā pēc Monako princeses *Karolīnas* pieteikuma ierosinātajā lietā pret Vāciju ECT atzina, ka Vācija ir pārkāpusi Konvencijas 8.pantu. Spriedumā šajā lietā ECT uzsvēra Rezolūcijas Nr. 1165 nozīmīgumu. Rezolūcijas 8.punktā uzsvērts, ka kļūdaina ir Konvencijas 10.panta vienpusējā interpretācija, kas balstīta uz izteiksmes brīvības kā mādiņu instrumenta paaugstināšanu pār personas privātuma aizsardzības interesēm, uzskatot, ka preses izdevumu lasītājiem būtu tiesības par publiskajām personībām uzzināt visu. Taču, kā uzsvērts Rezolūcijas Nr. 1165 10.punktā, svarīgi ir atrast līdzsvaru starp abu pušu pamattiesībām, jo abas šīs tiesības – personas tiesības uz privāto dzīvi (Konvencijas 8.pants) un izteiksmes brīvība (Konvencijas 10.pants), ir vienlīdz svarīgas pamattiesības, kas bauda valstu pienākumu nodrošināt to Konvencijā noteikto aizsardzību. Rezolūcijas 12.punktā uzsvērts, ka Konvencijas 8.pantā nostiprinātā privātuma aizsardzība attiecināma ne vien uz personas privātās dzīves aizsardzību no valsts un citas publiskas varas institūcijas iejaukšanās, bet gan arī aizsardzību pret citām privātpersonām, tai skaitā masu mādiņiem un to pārstāvjiem. Ar šo rezolūciju Eiropas Padomes Asambleja ir uzdevusi dalībvalstīm (tostarp arī Vācijai) nodrošināt savas nacionālās likumdošanas ietvaros darbojošās privātuma aizsardzības garantijas. Tai skaitā - nodrošināt aizskartās personas tiesības civiltiesiskā kārtībā prasīt iespējamo nodarītā kaitējuma atlīdzību par neatļautu iejaukšanos personas privātajā dzīves sfērā un masu mādiņu pārstāvjiem uzlikt atbildību par tādu materiālu publiskošanu, kas pārkāpj personas privātās dzīves neaizskaramību.

ECT jau savos iepriekšējos spriedumos bija vairākkārt izstrādājusi un papildinājusi personas privātās dzīves neaizskaramības konceptu.¹ Vēl jo vairāk, kā jau iepriekš minēts, privātā dzīve ECT skatījumā, ietver arī personas fizisko un psihisko integritāti kā vienas personības attiecības ar citiem sabiedrības locekļiem, bez jebkādas ārējas iejaukšanās². Un jomās, kas tieši skar personas privāto dzīvi, šāda iejaukšanās nav pieļaujama pat attiecībā uz publiskām personībām.³

¹ *Skat.* Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994 22.februāra spriedums lietā *Burghartz v. Switzerland*, para. 24, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 21.februāra spriedums lietā *Schüssel v. Austria*.

² *Skat.* Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. 24.februāra spriedums lietā *Niemietz v. Germany* para. 29; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992. 16.decembra spriedums lietā *Botta v. Italy*, para. 32.

³ *Skat.* Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 25.septembra spriedums lietā *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, para. 56; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. 28.janvāra spriedums lietā *Peck v. the United Kingdom*, para. 57.

Šajā spriedumā par princeses *Karolīnas* privātās dzīves aizskārumu no Vācijas valsts puses ECT atzina, ka Konvencija uzliek pienākumu valstij ne vien savā darbībā ievērot konvencijā noteikto privātās dzīves aizsardzību, bet vēl jo vairāk uzliek valstij par pienākumu nodrošināt un izveidot tādu darboties spējīgu regulējošo un likumdošanas mehānismu, kas nodrošina personas privātās dzīves un ģimenes dzīves efektīvu respektēšanu arī tajās jomās, kas skar attiecības starp divām personām bez tiesas valsts līdzdalības. Tas, kā to savā spriedumā norādīja ECT, attiecināms arī uz personas fotogrāfiju neatļautu iegūšanu un izmantošanu pretēji personas privātās dzīves interesēm. Šajā princeses *Karolīnas* lietā ECT konstatēja Vācijas valsts nepietiekamu aizsardzības nodrošinājumu savu starptautisko tiesību pienākumu veikšanā. Tiesa uzskatīja, ka nepieciešams fundamentāli nošķirt ziņu faktus – pat strīdīgus un diskutablus – kas iespējami varētu izvērst debates demokrātiskā sabiedrībā attiecībā uz politiķiem un viņiem uzticēto funkciju izpildi no individuālās privātās dzīves detaļu nodošanas sabiedrībai, vēl jo vairāk attiecībā uz tādām personām, kam nav uzticēta oficiālu valstisku funkciju izpilde, jo preses un citu masu mēdiņu nozīmīgā “sargsuņa” (“*watchdog*” – angļu val.) loma demokrātiskā sabiedrībā ir piešķirama un attiecināma tikai un vienīgi uz tādu informāciju un priekšstatiem, kam ir objektīvi pamatota interese demokrātiskas valsts sabiedrībā. Šajā saistībā ECT vēlreiz uzsvēra katras Eiropas Padomes dalībvalsts pienākumu ievērot Rezolūciju Nr. 1165, lai novērstu nepamatoto un vienpusējo izteiksmes brīvības interpretāciju, kas maldīgi uzskata, ka sabiedrībai ir tiesības par publiskām personībām uzzināt “pilnīgi visu”, jo Konvencijas 8.pantā nodrošinātā privātās un ģimenes dzīves aizsardzība nav tikai teorētiska un iluzora, bet tai ir arī praktiska nozīme un efektīvs spēks.¹ Tādējādi ECT savā spriedumā šajā lietā nosprieda, ka sabiedrībai nav leģitīmi pamatotas intereses uzzināt, kā princese *Karolīna* uzvedas un rīkojas savas privātās dzīves ietvaros, neskatoties uz to, ka viņa ir sabiedrībā plaši pazīstama un atpazīstama persona. Un, pat ja šāda interese tomēr pastāv, kā, piemēram, masu mēdiņu komerciāla veida interese publicēt un izplatīt fotogrāfijas un rakstus, kas atklāj pazīstamas personas privātās dzīves jomu, šāda interese nebauda Konvencijas aizsardzību. Tādējādi katrā konkrētajā lietā līdz ar šā ECT sprieduma saistošo Konvencijas interpretāciju Vācijas un citu šajā darbā apskatīto valstu teorija par

¹ Skat. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1980. 13.maija spriedums *Artico v. Italy*, para. 33.

publisko personību tiesībām uz attēlu un it īpaši absolūto publisko personību tiesību uz attēlu ierobežojumi ir izvērtējami ļoti šauri un samērojami ar šīs personas privātuma interesēm un sabiedrības attaisnojamām interesēm uz informāciju.

Pēc ECT sprieduma, ar kuru tika atzīta Vācijas valsts atbildība princeses *Karolīnas* privātās dzīves neaizskaramības pārkāpšanā, 2005.gada 28.jūlijā ECT ar savu lēmumu¹ apstiprinājusi pušu – Vācijas Federatīvās Republikas valdības un Monako Firstistes princeses *Karolīnas* - panākto mierizlīgumu. Pamatojoties uz Konvencijas 41.pantu mierizlīgumā apstiprināts Vācijas pienākums izmaksāt princesei *Karolīnai* EUR 10 000 (desmit tūkstoši eiro) morālo kompensāciju par nodarīto nemantisko kaitējumu un kompensēt princesei tiesāšanās izdevumus EUR 105 000 (simt pieci tūkstoši eiro) apmērā. Svarīgi uzsvērt, ka pašām izdevniecībām, kuras savos preses izdevumos bija publiskojušas princeses *Karolīnas* privāto dzīvi aizskarošo informāciju, pamatojoties uz ECT spriedumu nav jāmaksā ne dz morālā kompensācija, ne dz tiesāšanās izdevumi, jo saskaņā ar Konvenciju tā ir vienīgi Vācijas valdības kā Konvencijas dalībvalsts kompetence. To, vai šis ECT spriedums ietekmēs turpmāko Vācijas Federālās Augstākās tiesas un Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas judikatūru un tiesību doktrīnā nostiprināto relatīvo un absolūto publisko personību teoriju arī turpmāk, vēl rādīs laiks.

Taču Konvencijas 8.panta interpretācija un iespējamās šī sprieduma sekas arī uz citu dalībvalstu, tai skaitā Latvijas, pienākumu nodrošināt efektīvu personas privātumu civiltiesisko aizsardzību pret masu saziņas līdzekļiem ir acīmredzama, un plašākas diskusijas nepieciešamība par šiem jautājumiem Latvijā ir pamatota.

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. 28.jūlija lēmums par mierizlīgumu lietā *von Hannover v. Germany*.

Otrā daļa:

Personības tiesību izpratne un regulējums romāņu - ģermāņu tiesību loka jurisdikcijās

A Personības tiesību vēsturiskā attīstība Vācijas civiltiesību sistēmā un Federālās Konstitucionālās tiesas un Federālās Augstākās tiesas praksē

1. Vispārējo personības tiesību atzīšana

Vācijā personības vispārējās tiesības ir tiesu prakses radītas tiesības, kuras aizpilda robežus personības tiesību aizsardzībā un savu leģitimitāti iegūst Vācijas konstitūcijas – *Pamatlikuma*¹ [*Grundgesetz* (GG)] 1. panta pirmajā daļā un 2. panta otrajā daļā nostiprinātajās vērtībās. Vispārējās personības tiesības ir Federālās Augstākās tiesas praksē kopš 1954. gada atzītas aizsargājamas „citas tiesības“ Vācijas Civilkodeksa BGB 823. panta pirmās daļas izpratnē. Tās nodrošina cilvēka cieņas aizsardzību pret jebkuru citu personu, kā arī tiesības uz brīvu personības attīstīšanu.

Vācijas *Civilkodeksa*² [*Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB)], kas stājās spēkā 1900. gada 1.janvārī, tāpat kā Latvijas Civillikums nesatur pozitīvu personas vispārējo tiesību aizsardzības normu. Kā liecina likuma tapšanas materiāli, BGB autori apzināti izvairījās no vispārējo personības tiesību iekļaušanas civiltiesību kodifikācijā.³ Tādējādi spēkā esošais BGB normatīvais regulējums sašaurināti noteic pienākumu atlīdzināt zaudējumu par absolūto subjektīvo tiesību aizskārumu (īpašuma vai tamlīdzīgas tiesības), noteiktiem personiskiem tiesiskajiem labumiem (dzīvība, brīvība, ķermeņa neaizskaramība, veselība), BGB 823. panta pirmajā daļā⁴ un otrajā daļā paredzot

¹ Grundgesetz. GG stājās spēkā 1949. gada 23. maijā. Piejams: <http://dejure.org/gesetze/GG>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

GG stājās spēkā 1949. gada 23. maijā.

² BGB. Piejams: <http://www.dejure.org/gesetze/BGB>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

³ Mugdan B. *Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich*. Bd. II. *Recht der Schuldverhältnisse*. Berlin: Neudruck Aalen, 1899, atk. 1979, S. 418.

⁴ BGB 823. pants nosaka:

atbildību par atsevišķos likumos noteikto aizsargājamo interešu aizskārumiem. Kā norādīts BGB tapšanas materiālos, likumdevējs neesot vēlējies ietvert likuma tekstā absolūtas katras personas aizsardzības tiesības, jo īpaši tādēļ, ka tās neesot iespējams noteikt pietiekami skaidri.¹ Tomēr vispārējām personības tiesībām tagad ir nozīmīga loma Vācijas judikatūrā, un tā aizvien pieaug. Vācijā tiesas ir atzinušas personības vispārējās tiesības jeb vispārējās personības tiesības (*Allgemeines Persönlichkeitsrecht* – vācu val.) tiesību tālākveidošanas un tiesnešu tiesību ceļā, un šobrīd šo tiesību aizsardzības joma Vācijā ir daudz plašāka par Latvijas judikatūrā līdz šim iepazīto personas goda un cieņas aizsardzības jautājumu. Vispārējās personības tiesības ietver arī personas tiesības uz vārdu un nesagroztu pašas personas attēlojumu, privāto noslēpumu glabāšanu un citas personības tiesību izpausmes, un nemantiskā kaitējuma atlīdzība vai sāpju naudas samaksa par šādiem tiesību aizskārumiem tagad jau kļuvusi pašsaprotama. Neraugoties uz to, ka BGB normatīvajā regulējumā vispārējās personības tiesības nav izteiktas pozitīvi, 1954. gadā Vācijas Federālā Augstākā tiesa tiesnešu tiesību ceļā *Schacht-Brief* lietā² atzina personības vispārējās tiesības kā „*tamlīdzīgas tiesības*”³ BGB 823. panta pirmās daļas izpratnē, vienlaikus norādot, ka likuma formulējumam piemīt „*ģenerālklausulas plašums un nenoteiktība*” un tas uzskatāms par „*ģenerālklausulu ar nenoteiktu apjomu*”, un šīs tiesības ir uztveramas tikai kā „*ietvara tiesības*”.⁴ Tādēļ tiesnešiem un citiem tiesību piemērotājiem, katrā konkrētajā gadījumā izsverot abas pretnostatītās aizsargātās intereses, rūpīgi jāpārlicinās, kurām interesēm dodama priekšroka: aizskartās personības vispārējām tiesībām vai aizskārēja darbībām kā brīvai viņa personas izpausmei⁵, jo abām strīda pusēm – gan aizskartajai personai, gan arī

“(1) Kas tīši vai aiz neuzmanības prettiesiski aizskar citas personas dzīvību, ķermeni, veselību, brīvību, īpašumu vai tamlīdzīgas tiesības, tam ir pienākums atlīdzināt viņam tādējādi nodarīto kaitējumu.

(2) Šāds pienākums attiecas arī uz to, kurš pārkāpj tādas otras personas intereses, kas aizsargātas ar citu likumu. Ja saskaņā ar šo citu likumu pārkāpums ir iespējams arī bez vainas, tad zaudējumu atlīdzības pienākums iestājas vienīgi vainojamības gadījumā.”

¹ Mugdan B. *Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich*. Bd. II. *Recht der Schuldverhältnisse*. Berlin, 1899, Neudruck Aalen, 1979, S. 418.

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGHZ, 13, S. 334 - *Schacht-Brief*.

³ *sonnstiges Recht* – vācu val.

⁴ Holleben K. von. *Geldersatz bei Persönlichkeitsverletzungen durch die Medien*. Baden-Baden: Nomos, 1999, S. 15 ff.

⁵ Helle J. *Besondere Persönlichkeitsrechte im Privatrecht*. Tübingen: Mohr, 1991, S. 3 ff.

pašam aizskārējam – ir tiesības uz savas personas brīvu izpausmi un tās tiesisko aizsardzību.

Līdz ar to pirmo reizi Vācijā vispārējās personības tiesības, atzīstot tās ar spriedumu Šahta vēstuļu (*Schacht-Brief*) lietā 1954. gada 25. maijā, tika kvalificētas kā „konstitucionāli garantētas pamattiesības”.¹ Tiesu praksei atzīstot vispārējās personības tiesības, tika nodrošināta personības civiltiesiskā aizsardzība un paplašināts BGB 823. panta pirmās daļas aizsargāto tiesisko labumu loks.

Schacht-Brief lietā prasītājs, toreizējā Vācijas reiha finanšu ministra *Hjalmar Šahta* (*Hjalmar Schacht*) advokāts, sava klienta vārdā prasīja, lai atbildētājs publicē atbildes rakstu sava izdevuma publikācijai par *Hjalmar Šahta* nacionālsociālistisko pagātni tā dēvētās „Dr. H.S. und CO.” sakarā. Atbildētājs – laikraksts – šo advokāta vēstuli saīsinātā variantā nopublicēja rubrikā *Lasītāju vēstules*, kas, pēc prasītāja domām (un arī pēc Vācijas Federālās Augstākās tiesas domām), esot radījis priekšstatu, ka runa ir par viņa personisko viedokli šajā lietā. Prasītājs cēla pret laikrakstu prasību atsaukt apgalvojumu, ka viņš, *Hjalmar Šahts*, šajā jautājumā un citās šādās lietās būtu rakstījis jebkādu “lasītāja vēstuli”. Pirmās instances tiesa advokāta prasību apmierināja, pamatojoties uz BGB 823. panta pirmās daļas un Vācijas *Krimināllikuma*² [Strafgesetzbuch (StGB)] 186. un 187. pantu, taču apelācijas instancē prasība tika noraidīta, jo neesot izpildītas BGB 823. panta pirmajā daļā ietvertās tiesību normas tiesiskās pazīmes. Problēmas risinājums tika panākts, kad Vācijas Federālā Augstākā tiesa tiesību tālākveidošanas ceļā atzina vispārējās personības tiesības. Tā rezultātā nebija nepieciešams pierādīt tiesību aizskārēja nodomu, piemērojot *Krimināllikuma* 185. pantu (vai arī nodomu un neatbilstību labiem tikumiem, piemērojot BGB 826. pantu). Tiesas sniegtās argumentācijas pamatā bija šāds apsvērums: nav attaisnojams tas, ka vēstules, ņemot vērā “*to formu, kas radusies individuālas garīgās darbības rezultātā*”, ir aizsargātas ar autortiesībām un tādējādi bauda personas tiesību aizsardzību, kamēr citiem rakstveida pierakstiem šāda tiesību aizsardzība nav pieejama. Arī šādu pierakstu sagrozīšana esot uzskatāma par personas tiesību aizskārumu, jo tā sagrozot autora personiskās attieksmes atspoguļojumu un tādējādi izplatot kļūdainu

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 13, S. 334 - *Schacht-Brief*.

² Strafgesetzbuch. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/StGB>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

personas atainojumu. Ar šo spriedumu *Schacht-Brief* lietā tiesnešu tiesību ceļā tika atzītas personas vispārējās tiesības kā “*tamlīdzīgas tiesības*” BGB 823. panta pirmās daļas izpratnē un izdevējam tika uzlikts pienākums atsaukt publicēto rakstu.

Normatīvais pamatojums vispārējo personības tiesību atzīšanai Vācijā tiesību tālākveidošanas ceļā bija balstīts uz Pamatlikumu, norādot, ka līdz ar GG pieņemšanu cilvēka tiesības uz viņa cieņas ievērošanu (skat.: GG 1. pants¹) un tiesības uz savas personības brīvu izpausmi (skat.: GG 2. pants²) “*ir atzītas arī kā privātas, visiem respektējamās tiesības. Tādēļ personas vispārējās tiesības esot uzskatāmas par konstitucionāli nodrošinātām pamattiesībām*”³. Taču spriedumā par *Hjalmara Šahta* vēstuli visupirms runa bija par personas vispārējo tiesību aizsardzības nodrošināšanas atzīšanu, bet ne par tādējādi nodarītā kaitējuma atlīdzību.

Ar personas vispārējo tiesību aizskārumu saistīto prasījumu par kaitējuma atlīdzību aizsardzība, piespriežot nemantiskā kaitējuma kompensēšanu naudas izteiksmē, sākotnēji tika nostiprināta ar spriedumu *Herrenreiter* lietā⁴, tālāk šis jautājums Vācijas judikatūrā attīstīts *Ginseng* lietas⁵ spriedumā un konstitucionālajā tiesvedībā savu apstiprinājumu guvis *Soraya* lietas⁶ spriedumā. Runa bija par pakāpenisku tiesiskās aizsardzības mērķu attīstību. Pēc sprieduma *Schacht-Brief* lietā ar *Herrenreiter* lietas spriedumu tika atvērts ceļš uz nemantiskā kaitējuma atlīdzību. Tādējādi personas, kuru personības tiesības bija aizskartas, bet kuras nereti tomēr nevarēja pierādīt mantiska zaudējuma esamību, varēja celt nemantiskā kaitējuma kompensācijas prasību.

Vācijas Federālā Augstākā tiesa savā 1958. gada 4. februārī pieņemtajā *Herrenreiter*⁷ spriedumā skaidroja, ka GG 1. un 2. pants jau aizsargā “*ikvienu iekšējo*

¹ GG 1. pants nosaka: “*Cilvēka cieņa ir neaizskarama. To ievērot un aizsargāt ir visas valsts varas pienākums.*”

² GG 2. pants nosaka: “*Ikvienam ir tiesības uz savas personības brīvu izpausmi, ciktāl netiek aizskartas citas personas tiesības un tās nav pretrunā ar konstitucionālo kārtību un tikumiskajām normām.*”

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 13, S. 334 - *Schacht-Brief*.

⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 29, S. 349 - *Herrenreiter*.

⁵ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 35, S. 363 - *Ginseng*.

⁶ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 34, S.269 - *Soraya*.

⁷ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 29, S. 349 - *Herrenreiter*.

personības jomu, kas ir pakļauta vienīgi katra indivīda brīvai un paša atbildības noteikšanai”. Šī aizsardzība ar *Herrenreiter* spriedumu tika pastiprināta, nosakot, ka aizskartajai personai (blakus mantisko zaudējumu prasībai, tiesībām pieprasīt publiskotās informācijas atsaukumu un citiem iespējamiem prasījumiem) pienākas arī nemantiskā kaitējuma atlīdzinājums naudas izteiksmē (ciktāl aizskārums ir nozīmīgs aizskārēja vainas pakāpes vai personības tiesībām nodarīta kaitējuma smaguma ziņā). Līdz ar to bija sperts otrs solis ārpus BGB 253. panta¹, nodrošinot nemantiskā kaitējuma atlīdzību, turklāt Vācijas Federālā Augstākā tiesa interpretēja arī BGB 847. panta pirmo daļu² kā “brīvības atņemšanu garīgajā izpausmē”. BGB 847. panta izmantošana argumentācijā tika pamatota ar to, ka trešās personas patvaļīga, neatļauta attēlu publicēšana ir jāsaprot kā brīvības atņemšana attēlotajai personai pašai izlemt par šādas savas privātās dzīves sfēras labuma izmantošanu. Tiesa savā argumentācijā norādīja: ja jau ķermeniskās brīvības atņemšanas gadījumā “ideālo” zaudējumu jeb nemantiskā kaitējuma atlīdzības prasība esot pamatota, tad neesot nekāda pamata šo regulējumu analogijas ceļā neattiecināt arī uz personas brīvās gribas izpausmes ierobežojošiem aizskārumiem, it īpaši tādēļ, ka šādos “brīvības atņemšanas garīgajā izpausmē” gadījumos sākotnējā stāvokļa atjaunošana nav iespējama.

Herrenreiter lietā runa bija par rūpnieku, kas nodarbojās ar jāšanas sportu un piedalījās arī turnīros kā jātnieks. Šim “jātniekam” tiesa atzina tiesības uz 10 000 DM lielu atlīdzību, jo kādam seksuālo potenci sekmējoša preparāta reklamējošam plakātam bija izmantots fotoattēls, kurā viņš bija redzams uz zirga lēciena brīdī pār šķērsli. *Herrenreiter* lietas spriedums, ar kuru pirmo reizi personības tiesību aizskāruma gadījumā tika atzītas tiesības uz tā saukto sāpju naudu, tad arī tiek uzskatīts par pagrieziena punktu, kas novērsa līdz tam pastāvējušo likuma nepilnību Vācijas civiltiesiskajā personības tiesību aizsardzībā. Tā kā kopš *Herrenreiter* sprieduma var prasīt arī tā saukto sāpju naudu, ir aizpildīts svarīgs personības tiesību civiltiesiskās

¹ BGB 253. pants nosaka: “Tāda kaitējuma atlīdzību naudas izteiksmē, kas nav mantiski zaudējumi, var prasīt vienīgi likumā noteiktajos gadījumos.”

² BGB 847. panta pirmā daļa nosaka:

“Miesas bojājumu vai veselības aizskāruma gadījumā, kā arī personiskās brīvības nolaupīšanas gadījumā aizskartajai personai ir tiesības prasīt tādu atlīdzību naudas izteiksmē par kaitējumu, kas nav mantiski zaudējumi.”

aizsardzības robs,¹ jo daudzus tiesību aizskārumus, kā, piemēram, cieņu aizskarošus vērtējumus vai citas ielaušanās intīmajā sfērā, nevar novērst ar naturālrestitūcijas palīdzību, atjaunojot iepriekšējo stāvokli, kurš būtu pastāvējis, ja nebūtu noticis tiesību aizskārums. Tāpēc šis spriedums izraisīja ievērojamu pavērsienu Vācijas zaudējumu atlīdzināšanas tiesībās.² Spriedumā *Ginseng* lietā³ Federālā Augstākā tiesa pamatoja morālās kompensācijas piespriešanu ar to, ka civiltiesiskās personības tiesību aizsardzības attīstība Pamatlikuma vērtību ietekmē būtu robaina un nepilnīga, ja personības tiesību aizskārums neizraisītu adekvātu sankciju kā ideālā aizskāruma gadījumā.

Secīgi nākamajā spriedumā *Tonband* lietā⁴ Vācijas Federālā Augstākā tiesa prasītāja vispārējās personības tiesības definēja kā personas tiesības pašai noteikt, vai viņa teiktais ir pieejams vienīgi sarunas partnerim un noteiktam personu lokam vai arī tas var būt pieejams publiski, vēl vairāk – pašam noteikt, vai viņa balsi drīkst ierakstīt magnetofona lentē. Tā savā 1958. gada 20.maija spriedumā *Tonband* lietā Federālā Augstākā tiesa definēja prasītāja vispārējās personības tiesības kā „*cilvēka tiesības pašam izlemt par to, vai viņa vārdiem jābūt pieejamiem tikai viņa sarunu partnerim, kādam noteiktam lokam vai sabiedrībai, un jo īpaši, vai viņa balsi drīkst iemūžināt ar skaņu nesēja palīdzību*“.

Fernsehsagerin spriedumā⁵ piespriežot sāpju naudu par izteikumiem presē Federālā Augstākā tiesa norādīja arī uz ievērojamo preses tehnisko un sociālo attīstību kopš Vācijas Civillikuma spēkā stāšanās laika 1900. gadā, kas tādējādi radījusi arvien jaunas personības tiesību aizskāruma iespējas, ko BGB autori nebūtu varējuši paredzēt. Tiesa arī salīdzināja preses aizsargājamās intereses no vienas puses un tām pretī stāvošās atsevišķās personas intereses no otras puses. Šajā lietā persona – televīzijas raidījumu pieteicēja – bija vērsusies tiesā pret savu personības tiesību aizskārumu presē,

¹ Schlechtriem P. Inhalt und systematischer Standort des allgemeinen Persönlichkeitsrechts. *DriZ*, 1975, S. 69.

² Caemmerer E. von. *Wandlungen des Deliktsrechts*. Karlsruhe: C.F.Müller, 1960, S. 110.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 35, S. 363 - *Ginseng*.

⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 27, S. 284 - *Tonband*.

⁵ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 39, S. 124 - *Fernsehsagerin*.

kur kādā publikācijā viņa bija nodēvēta par „izslauktu kazu, uz kuru paskatoties vien skatītājiem piens šķiet saskābis“.

Tālākais solis Vācijas judikatūrā bija vispārējo personības tiesību sasaiste ar prasījumu, kas izriet no netaisnas iedzīvošanās, tas ir, iedzīvošanās uz citas personas personības tiesību rēķina. Tas nozīmē, ka mantiskos ieguvumus no personības tiesību neatļautas izmantošanas var atprasīt kā netaisnu iedzīvošanos. Šāda tiesas pieeja atspoguļota arī *Paul Dahlke* lietas¹ spriedumā. Tajā neatļautu fotogrāfijas izmantošanu reklāmas nolūkos uzskatīja par fotogrāfijas izmantotāja netaisnu iedzīvošanos. Šajā spriedumā tiesa atzina, ka fotogrāfija bez tajā attēlotās personas piekrišanas nav publiskojama un ka šajā gadījumā nosakāma tāda prasības summa, kāda saskaņā ar vispārējiem attiecīgajā tirgū pastāvošajiem apstākļiem izdevējam būtu jāmaksā par attēlotās personas atļaujas saņemšanu šādas fotogrāfijas izmantošanai. Vēlākā spriedumā *Carrera* lietā² tiesa nolēma, ka gadījumā, ja citas personas vārds tiek izmantots reklāmas mērķiem, aizskārējam ir pienākums atdod to mantisko ieguvumu, ko viņš ieguvis, prettiesiski izmantojot otras personas ar likumu aizsargāto personības tiesību labumu. Šādu pieeju gadījumā ar prasījumu no netaisnas iedzīvošanās tiesa izmantoja arī 2000. gadā *Marlēnas Dītrihas (Marlene Dietrich) I* lietas³ spriedumā, lai gan netaisnas iedzīvošanās jautājums šajā lietā bija tikai blakus jautājums.

Kopš sprieduma *Soraya* lietā⁴ 1973. gadā konstitucionālajā tiesvedībā apstiprinātas ne vien personas vispārējās tiesības kā neatņemama Vācijas tiesību sistēmas sastāvdaļa, bet arī kompensācija naudas izteiksmē par nemateriālo personas tiesību aizskārums. Šajā lietā runa bija par to, ka kāda liela laikraksta pirmajā lappusē ar virsrakstu „*Soraija: šahs man vairs neraksta*” bija publicēta tā sauktā speciālā reportāža ar “ekskluzīvu interviju”, kurā Persijas princese *Soraija (Soraya)* bija it kā izklāstījusi savu dzīvesstāstu. Tā tika publicēti princeses *Soraijas* izteikumi par viņas privāto dzīvi. Šāda intervija nekad nebija notikusi – laikraksts to bija pilnībā izdomājis un brīvi sacerējis. Jau pirmās instances tiesa atzina princeses *Soraijas* prasību atlīdzināt

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 20, S. 345 - *Paul Dahlke*.

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 81, S. 75 – *Carrera*.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 2000, S. 2195 - *Marlene Dietrich*.

⁴ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 34, S.269 - *Soraya*.

kaitējumu par personas tiesību pārkāpumu, arī turpmākās atbildētāja puses pārsūdzības apelācijas un kasācijas kārtībā panākumu neguva. Taču no šā sprieduma vienlaikus jāsecina, ka civiltiesiskais personas vispārējo tiesību apjoms nav identisks konstitucionālajai personas vispārējai pamattiesībai. Spriedumā plaši iztirzāta tiesu varas un likumdošanas varas kompetence, ņemot vērā šādu apstākli: BGB 253. panta noteikums par tāda kaitējuma atlīdzību naudas izteiksmē, kuri nav mantiski zaudējumi un kurus var prasīt vienīgi ar likumu noteiktajos gadījumos, izslēdz nemantiskā kaitējuma kompensāciju gadījumos, kas likumā nav tieši noteikti. Saskaņā ar avīzes – konstitucionālās sūdzības iesniedzēja – viedokli, tā esot likumdevēja, nevis tiesas prerogatīva, noteikt kāda tiesību pārkāpuma likumiskās un izsmeļošās sekas. Uzsverot sāpju naudas gandarījumu sniedzošo funkciju, tiek noslaucīta robeža ar sodošo spēku. Taču Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa ar šo spriedumu tomēr apstiprināja šādas tiesas pilnvaras konkrētajā lietā, neņemot vērā konstitucionālās sūdzības iesniedzēja – laikraksta – uzsvērtu pozīciju, ka likumā esošās nepilnības jeb “robi” tiesību aizskāruma seku novēršanā ir vienīgi likumdevēja, nevis tiesas kompetence. Tiesa savā argumentācijā norādīja: saskaņā ar valsts varas dalīšanas principu Vācijas GG¹ nostiprināts princips, ka tiesas izspriež lietu saskaņā ar likumu un tiesībām. Tiesa spriedumā uzsvēra, ka tiesību jēdziens nav identisks ar rakstīto tiesību normu kopumu. Līdztekus valsts varas pozitīvajām tiesībām noteiktos apstākļos varot pastāvēt arī tiesības, kas sakņojas konstitucionālajā tiesību sistēmā un darbojas kā “*korektors attiecībā uz rakstītajām tiesībām*”, un atrast šādas tiesības un īstenot tās savos spriedumos saskaņā ar Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas argumentāciju ir judikatūras uzdevums. Tiesības nav tas pats, kas visu rakstīto likumu kopums. Pie noteiktiem apstākļiem, salīdzinot ar valsts varas pozitīvajām tiesībām, var pastāvēt „vairāk tiesības“, kuru avots ir konstitucionālā tiesību sistēma kā jēgas virsuzdevums un kuras darbojas koriģējoši attiecībā pret rakstītajām tiesībām. Kā norāda Federālā konstitucionālā tiesa, to atrast un piemērot savos spriedumos ir tiesu uzdevums. Tiesu praksei atzīstot morālo kaitējumu personības tiesību aizskāruma gadījumā, vispārējās

¹ Sal.: Latvijas Republikas *Satversmes* 1. pantā nostiprinātais demokrātijas princips sevī ietver arī valsts varas dalīšanas principu – Latvijas Republikas *Satversmes* tiesas 1999. 9.jūlija spriedums lietā nr. 04 - 03(99). *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 17.jūlijs, nr. 229.

jurisdikcijas tiesas tiesnesis *Soraya* lietā nepārkāpa BGB 253.panta normā ietverto izsmeļošo tiesību uzskaitījumu, bet gan tikai papildināja likumdevēja paredzētos dzīves gadījumus, kuros atļauta morālā kompensācija, ar vēl vienu, kura ieviešanas nepieciešamību noteica sabiedrības attiecību attīstība, kā arī augstāka ranga *jus superventus*, proti, GG 1. pants un 2. panta pirmā daļa. Tādā veidā Federālā Augstākā tiesa un tai zemāko instanču vispārējās jurisdikcijas tiesas neizgāja ārpus tiesību sistēmas un neīstenoja pašas savu tiesiski politisko gribu, bet gan tikai attīstīja tālāk konstitucionālās tiesību sistēmas pamatdomu ar šajā sistēmā imanentiem līdzekļiem. Tādējādi, atzīstot personas vispārējās tiesības un nemantiskā kaitējuma atlīdzību šādu tiesību aizkāruma gadījumā, tiesa ir izvērtējusi dzīves apstākļu attīstību pamattiesību aspektā. Kā *Soraya* lietas spriedumā norādīja Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa, šajā gadījumā tiesa ir nevis izteikusi savu tiesībpolitisko gribu (kas ietilpst likumdevēja kompetencē), bet gan iedzīvinājusi konstitūcijā sakņoto tiesību sistēmas pamatelementus, rodot tiem atbilstošu vietu dzīvajās tiesībās tiesību tālākveidošanas ceļā. Arī *Soraya* spriedumā tiesa definē aizskarto tiesisko labumu pirmām kārtām kā pašnoteikšanās tiesības: „Tādā veidā tika aizskartas prasītājas tiesības pašai noteikt, vai viņa grib publiski uzstāties ar paziņojumiem par savu privāto dzīvi, un, ja viņai tāda vēlēšanās bija, tad kādā veidā tam vajadzētu notikt“.

Kā norādījis viens no *Soraya* sprieduma tapšanas laikā atzītākajiem Vācijas tiesībzinātniekiem *Ernests fon Kāmerers (Ernst von Caemmerer)*¹, šādu personas vispārējo tiesību atzīšanu tiešu tiesību ceļā nodrošināja pārmaiņas vērtību novērtējumā pēc Otrā pasaules kara. Pirmkārt, tā bija tehnisko iespēju attīstība, kas arvien vairāk atviegloja iespēju iejaukties personu privātajā dzīves sfērā, kā arī plašsaziņas līdzekļus ieinteresētības to atspoguļot un, otrkārt, tas bija jaunais konstitucionālais fons: Vācijas GG 1. pantā nostiprinātā cilvēka cieņas neaizskaramība un personas brīvas izpausmes nodrošināšana, ciktāl tas nav pretrunā ar citu personu tiesībām un likuma aizsargātām interesēm vai valsts konstitucionālo kārtību, vai labiem tikumiem (skat.: GG 2. pants). Līdz ar to 1973. gadā ar spriedumu *Soraya* lietā² Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa ne tikai konstitucionāli atzina vispārējās personības

¹ Caemmerer E. von. *Wandlungen des Deliktsrechts*. Karlsruhe: C.F.Müller, 1960, S. 105.

² Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 34, S. 269 - *Soraya*.

tiesības, bet arī apstiprināja morālās kompensācijas izmaksāšanu nemantiskā kaitējuma gadījumā.

Jau *Līta (Lüth)* lietā¹ Federālā konstitucionālā tiesa pieturējās pie pārliecības, ka konstitucionālajai GG nostiprinātajai vērtību sistēmai, kuras centrs ir sevi brīvi attīstošā cilvēka personība un tās cieņa sociāli atbildīgā sabiedrībā, kā konstitucionālam pamatam jābalsta visas tiesību nozares. Likumdevējs, izpildvara un tiesu vara saņem norādījumus un impulsus no GG. Pats par sevi saprotams, ka tādā veidā GG ietekmē arī civiltiesību jomu. Civiltiesiskās normas nedrīkst būt pretrunā ar GG, ikviena no tām ir jāiztulko saskaņā ar GG garu.

Vācijas tiesībās, tāpat kā Latvijā, kopumā tiek noraidīta pamattiesību tiešā iedarbība ārpus attiecībām starp indivīdu un valsti, arī vispārējais Vācijas tiesību zinātnes viedoklis ir noraidošs attiecībā uz tiešu pamattiesību iedarbību attiecībās starp indivīdiem. Atbalstīta tiek netiešā iedarbība (*mittelbare Drittwirkung* – vācu val.), literatūrā dēvēta arī par horizontālo iedarbību², kas nozīmē, ka gadījumos, kad indivīdu attiecībās tiek piemērotas privāttiesības, īpaši, interpretējot vispārējas normas, tiesām ir jāņem vērā konstitūcijā un starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos nostiprinātās pamattiesības. Tādējādi personības tiesību civiltiesiskā atzišana uzskatāma par konstitucionāli nodrošinātu pamattiesību iedzīvināšanu civiltiesiskajā aizsardzības sistēmā. Ņemot vērā to, ka GG un BGB tiek skatīti mijiedarbībā, tiesnešiem dotas plašākas iespējas veikt tiesību jaunradi civiltiesību jomā. Tādējādi ir panākts optimāls risinājums vēlamajam pamattiesību mērķim, konstitūcija nevis pārvalda privāttiesību normas, bet gan tās ietekmē³. To 1958.gada 15.janvārī nostiprinājusi Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa savā spriedumā *Līta (Lüth)* lietā. Fiziska persona *Ērihs Līts (Erich Lüth)*, toreizējais Hamburgas preses kluba vadītājs, aicināja sabiedrību boikotēt režisora *Veita Harlana (Veit Harlan)* jaunāko filmu, jo minētais režisors nacionālsociālistiskā režīma laikā Vācijā bija veidojis filmas ar antisemitiskiem sižetiem. *Harlana* filmas izplatītāji iesniedz prasību tiesā pret atbildētāju *E. Lītu*, lūdzot uzlikt tiesai par

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 7, S.198 - Lüth.

² Robbers G. *An Introduction to German Law. The Legal Systems of the European States*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2003, p. 49.

³ Markesinis B. Privacy, Freedom of Expression, and the Horizontal Effect of Human Rights Bill: Lessons from Germany. *The Law Quarterly Review*, Vol. 115, January 1999, Sweet Maxwell Ltd, p.5.

pienākumu *E.Litam* atturēties no darbībām, kas ir pretējas labiem tikumiem un atsaukt aicinājumu uz boikotu. Vispārējās jurisdikcijas tiesu instances, pamatojoties uz BGB 826.pantu par neatļautām darbībām, kas ir pretējas morāles normām un labiem tikumiem, prasību apmierināja un uzlika par pienākumu *E. Litam* atsaukt boikotu. Pamatojoties uz *E. Lita* konstitucionālo sūdzību, Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa atzina, ka tiesām civillikuma normas ir jāinterpretē, ņemot vērā atbilstošo pamattiesību jēgu, ievērojot, ka pastāv tādas objektīvas vērtības, kas ir būtiski svarīgas visas sabiedrības labklājībai un tādējādi ir jātiek pasargātām no to neievērošanas, jo nav būtiski, kas ir to avots - publiskas vai privātas tiesības. Konstitucionālā tiesa šajā spriedumā uzsvēra, ka GG skatāms kā „vērtību sistēma“, kura savu nozīmīgumu rod personībās, kuras brīvi attīstās sociāli atbildīgas sabiedrības ietvaros. Kā šāds vienots vērtību mērs konstitūcija attiecas uz visām tiesību jomām, līdz ar to tai ir būtiska ietekme arī uz civiltiesībām. Neviena civiltiesiskā tiesību norma nevar būt pretrunā ar Pamatlikumu, katrs civiltiesiskais regulējums vienmēr ir iztulkojams Pamatlikuma garā. Tādējādi, lemjot, vai *Ērihs Līts* aicinot uz boikotu ir izdarījis neatļautas darbības, kas ir pretējas labiem tikumiem un morāles normām, tiesai bija jāņem vērā viņa konstitucionāli nostiprinātās tiesības uz vārda brīvību. Ar savu spriedumu Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa atzina, ka vispārējās jurisdikcijas tiesām kā daļai no tiesību sistēmas, ir saistošas arī konstitūcijā nostiprinātās pamattiesību normas. Tomēr tiesām ir jāņem vērā arī *Veita Harlana* tiesības uz māksliniecisko izpausmi. Tādējādi tiesām bija jāizvērtē divu pretnostatītu indivīdu aizskartās pamattiesības – vārda brīvība un ekonomiskās tiesības nodarboties ar uzņēmējdarbību un mākslas izpausmes brīvību izrādīt savu filmu. Konstitucionālā tiesa atzina, ka, tā kā *E.Līts* ar saviem izteikumiem nebija cēlis neslavu vai veicis jebkādu spiedienu un draudus attiecībā uz filmu kompāniju vai režisoru *Veitu Harlanu*, viņš savu viedokli bija izteicis pieļaujamās publiskās diskusijas ietvaros.

Arī nesēnā Vācijas tiesu prakse liecina par pamattiesību netiešās iedarbības biežo piemērošanu, piemēram, tā dēvētā, „*satelīta šķīvju lieta*“.¹ Lietas faktiskie apstākļi bija saistīti ar to, ka starp turku izcelsmes nomniekiem un Vācijas zemes īpašniekiem izcēlās strīds, vai noslēgtajā nomas līgumā ir bijušas paredzētas nomnieku tiesības

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift - Rechtssprechungsreport*, 2005, S. 661 – *Sattelenschüssel*.

uzstādīt satelīta šķīvjus. Pirmās instances tiesa lēma par labu zemes īpašniekiem, bet Vācijas Konstitucionālā tiesa norādīja, ka, lemjot konkrēto strīdu, tiesai bija jāņem vērā nomnieku tiesības uz brīvu pieeju informācijai. Turku tautības nomnieki informāciju no savas dzimtās zemes varēja iegūt tikai ar satelīta šķīvju palīdzību, tādējādi šajā situācijā zemes īpašnieku tiesības uz īpašumu ir vērtējamās kā sekundāras attiecībā pret tiesībām uz brīvu pieeju informācijai.

2. Personas goda un cieņas aizsardzība

Arī personas goda un cieņas aizsardzība ir viena no vispārējo personības tiesību izpausmēm Vācijā. Tādējādi tiek nodrošināta aizsardzība pret trešo personu prettiesiskiem aizvainojumiem un personas goda un cieņas samazinājumu. Personas godam un cieņai nodrošināta arī krimināltiesiskā aizsardzība Vācijas Kriminālkodeksa [*Strafgesetzbuch* (StGB)] 14.nodaļā nostiprinot atbildību par krimināltiesiski sodāmu aizvainojumu izteikšanu un neslavas izplatīšanu (StGB 185. – 200.panti)¹.

Taču personas goda un cieņas civiltiesiskā aizsardzība kā vispārējo personības tiesību izpausme balstās tāpat uz tiesību tālākveidošanas ceļā BGB 823.panta pirmajā daļā attīstītajām personības vispārējām tiesībām. Tiesiski aizsargātais labums vienmēr ir personas ārējā goda un cieņas izpausme, kas aptver personas „labo slavu” sabiedrības uztverē.²

Vācijas Pamatlikuma GG 5.pantā personai ir nostiprinātas pamattiesības brīvi paust savu viedokli un uzskatus, taču nepatiesas ziņas nebauda personas tiesības uz izteiksmes un runas brīvību aizsardzību. Tādējādi lietās par personas goda un cieņas aizskāruma konstatēšanu Vācijas tiesu instancēm bieži vien nākas izvērtēt un izsvērt abas pretnostatītās intereses – aizskārēja tiesības brīvi paust savu viedokli un cietušās personas personības vispārējās tiesības. Šim pretnostatīto interešu izsvēršanas un izvērtēšanas procesam Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa un Federālā Augstākā tiesa ir izstrādājušas tā dēvētos konfrontēšanas pamatprincipus (*Konfrontation Grundsätze*)³. Saskaņā ar šiem pamatprincipiem, katra viedokļa izteikšanai būtiski ir piesaistīt arī sabiedrības uzmanību un tādējādi jāpieņem arī tādi viedokļa formulējumi, kas pēc sava satura un formas satur asu kritiku, tiek pasniegti ļoti sakāpinātas polemikas veidā vai formulēti ar stipru ironiju – šādi viedokļi bauda tiesības uz runas un izpausmes brīvību neskatoties uz to, vai tie ir patiesi vai nav, vērtīgi vai nevērtīgi, racionāli vai emocionāli, taisnīgi vai netaisnīgi. Viedokļa izteikšana jo īpaši svarīga un pieļaujama ir

¹ *Strafgesetzbuch*. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/StGB/185.htm>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 36, S. 145.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGH*, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1994, S. 124 (126); Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumi: *BVerfG-Entscheidungen* 42, S.163 (170); 7, S. 198 (212); S. 113 (127).

jautājumos, kuros viedokļa izteicējs vēlas sasniegt nevis savus savtīgos mērķus, bet gan dod pienesumu garīgajai viedokļu cīņai kādā atklātā sabiedrībai nozīmīgā jautājumā.¹ Tāpat tiesu praksē uzsvērts, ka būtiski izvērtēt, cik lielā mērā pats cietušais ir piedalījies attiecīgā viedokļa rašanās procesā, kāda bijusi cietušās personas loma un dalībā attiecībā uz notikušo. Tā, piemēram, attiecībā pret politiķi pieļaujama asāka kritika kā pret privātpersonu. Pamatojoties uz šo personu loka sadalījumu Vācijā tiek izdalītas divas sekojošas personas goda un cieņas aizskārumu grupas:

(1) nievājoša un apkaunojoša kritika (*Schmähkritik* – vācu val.);

Izpausmes un runas brīvība vienmēr atkāpjas goda un cieņas priekšā gadījumos, kur aizskārums kvalificējams kā nievājoša un apkaunojoša kritika.² Saskaņā ar Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas judikatūru, lai aizsargātu personas tiesības uz izteiksmes un viedokļa brīvību, šāds nievājošas un apkaunojošas kritikas jēdziens nedrīkst tikt iztulkots pārāk plaši, lai jebkura pārspīlēta kritika jau netiktu atzīta par nievājošu un apkaunojošu.³ Taču, ja personas tīša aizskaršana un apkaunošana ar mērķi samazināt tās cieņu visas sabiedrības acīs pilnībā atstāj novārtā jebkādu lietišķumu ar mērķi panākt vienīgi aizskartās personas nomelnošanu, kurš ar šādu kritikas uzliesmojumu pilnībā tiek „piekārts pie kauna staba”, tad runa neapstrīdami ir par nievājošas un apkaunojošas kritikas gadījumu.⁴ Tā, piemēram, Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa nievājošas un apkaunojošas kritikas pazīmes saskatīja apgalvojumā, ka rakstnieks Heinrihs Bells (*Heinrich Böll*) esot „cietpaurīgs, dumjš un netalantīgs autors, kā arī viens no melīgākajiem un korumpētākajiem”. Viņš esot „daļēji patoloģisks, daļēji nekaitīgs muļķis”; un viņa darbi bieži esot „pretīgi mēsli”.⁵ Kā tas uzsvērts Vācijas konstitucionālās tiesas praksē, viedokļa un preses brīvības nodrošināšana noteiktos apstākļos var būt arī asa, nesaudzīga un pārspīlēta, ja vien tā ir lietderīga. Taču šāda brīvība neaptver nievājošu un apkaunojošu kritiku, kura tīši un

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 42, S.163 (170).

² Branahl U. *Medienrecht. Eine Einführung*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2002, S.93.

³ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1993, S.1462 (1462).

⁴ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 2002, S.1192.

⁵ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1993, S.1462(1462).

apzināti tiecas aizskart personas godu un cieņu.¹ Tā par nievājošu un apkaunojošu kritiku tika atzīti iepriekšminētie izteikumi par rakstnieku H.Bellu, kā arī televīzijas raidījumu pieteicēju, kura kādā preses publikācijā bija nodēvēta par „izslauktu kazu, uz kuru paskatoties vien skatītājiem piens šķiet saskābis“.² Taču piemēram, saistībā ar žurnālista izteikumu, ka Vācijas kristīgo demokrātu apvienības CSU politiķis *Francs Jozefs Štrauss* (*Franz Josef Strauß*) esot „demokrāts piespiedu kārtā” („*Zwangsdemokrat*” – vācu val.) konstitucionālā tiesa par aizsargājamām interesēm atzina žurnālista izteiksmes brīvību, jo politiķis nav nievājoši nonicināts kā personība, bet gan tādējādi tikusi iztirzāta politiski jūtīga tēma.³ Izteikumu „demokrāts piespiedu kārtā” žurnālists lietoja ar nozīmi, ka pēc Vācijas nacionālsociālistiskā režīma krišanas *Francs Jozefs Štrauss* esot pievērsies demokrātisku vērtību atbalstīšanai piespiedu kārtā vienīgi oportūnistisku motīvu vadīts.

(2) formāls aizvainojums (*Formalbeleidigung* – vācu val.);

Tāpat kā nievājošas un apkaunojošas kritikas gadījumā ar Vācijas Kriminālkodeksa StGB 192.pantā⁴ paredzētajā formāla aizvainojuma noziedzīga nodarījuma sastāva gadījumā, personības tiesību aizsardzībai ir prioritāte pār aizskārēja runas brīvību. Ar formālu aizvainojumu StGB 192.panta izpratnē saprot patiesu ziņu, taču no kuras īpašajiem blakus apstākļiem vai konteksta izriet aizvainojošs novērtējums. Tomēr, kā atzīts doktrīnā, mēdiju izteikumos formālais aizvainojums neieņem būtisku lomu.⁵

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumi: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1974, S.1762 (1763); *BVerfG-Entscheidungen* 66, S.116 (151).

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 39, S. 124 - *Fernsehsagerin*.

³ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1991, S.95 (95).

⁴ *StGB § 192 Beleidigung trotz Wahrheitsbeweises*.

Der Beweis der Wahrheit der behaupteten oder verbreiteten Tatsache schließt die Bestrafung nach § 185 nicht aus, wenn das Vorhandensein einer Beleidigung aus der Form der Behauptung oder Verbreitung oder aus den Umständen, unter welchen sie geschah, hervorgeht.

Tulkojums no vācu valodas - StGB 192.pants Aizvainojums neskatoties uz patiesības pierādījumu. Izplatīto vai apgalvoto ziņu patiesumu pierādīšana neatbrīvo no 185.pantā paredzētā soda, ja aizvainojuma esamība izriet no apgalvojuma formas vai izplatīšanas fakta vai no apstākļiem, pie kuriem tas noticis.

⁵ Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, Rn. 95.

Īpašu lomu tiesu praksē ieņem karikatūra un satīra. Satīru, karikatūras un parodiju raksturo tas, ka noteiktas pazīmes, īpašības vai izturēšanas veids tiek pārspīlēti attēlots ķēmīgā vai kariķētā veidā. Taču no šādiem pārspīlētiem attēlojumiem būtiski atvasināt un izvērtēt to izteikumu būtību, kas ir attēla pamatā. Tā, piemēram, par nepieļaujamu tika atzīta karikatūra, kurā politiķis *Francs Jozefs Štrauss* tika attēlots kā „aplecināta” cūka¹. Konstitucionālā tiesa šajā lietā atzina, ka karikatūra, kas aizskar personības un cilvēka cieņas dziļāko kodolu, nevar tikt attaisnota ar mākslas brīvības aizsardzību. Savukārt 1980.gada Vācijas Bundestāga priekšvēlēšanu kampaņas laikā šī paša politiķa attēlošana ļaunā vilka lomā ainā no pasakas par Sarkangalvīti ar parakstu „*Kāpēc Tev ir tik liela MUTE?*” („*Warum hast Du so ein grosses MAUL?*” – vācu val.) tiesa atzina par pieļaujamu².

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1987, S.2661.

² Bavārijas Federālās zemes Minhenes administratīvās tiesas spriedums: VGH München, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1984, S. 1136.

3. Tiesības uz savas personas atspoguļojumu mēdijos

Bieži vien mēdiji cenšas notikumus padarīt daudz aizraujošākus un pēc iespējas reālākus jeb dzīvei pietuvinātus, nosaucot noziedznieku vai viņu upuru vārdus, vai, piemēram, atklājot publiskas personības pavadoņa vārdu. Savukārt raugoties no otras puses šīm nosauktajām personām piemīt pamatota interese nemaz neparādīties plašsaziņas līdzekļu slejās. Līdz ar to šāda personas rīcības brīvība ar savas personas atspoguļojumu ir nozīmīga tad, kad runa ir par patiesām mēdijos izskanējušām ziņām, ko aizskartā persona tādējādi nevar novērst kā nepatiesas ziņas atsaukšanu, taču šajā gadījumā persona var pamatoties uz apstākli, ka attiecīgās lietas uz nepiederošām personām neattiecas. Galvenais tiesas spriedums šīs jomas attīstībā, kas nosaka, kādos gadījumos un kādus notikumus no aizskarto personu dzīves trešajām personām atļauts atspoguļot publiski, ir 1973.gada Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas spriedums *Lēbahas* lietā (*Lebach-Entcheidung*)¹. Šajā lietā tiesa lēma, vai televīzijas kanālam ZDF bija tiesības pārraidīt dokumentālu lugu par aizraujošo uzbrukumu bundesvēra munīcijas glabātavā *Lēbahā* 1969.gadā, kura laikā tika nošauti 4 karavīri. Televīzijas lugā aktieru lomām, kas attēloja nozieguma izdarītājus, bija izmantoti patiesi iesaistīto personu vārdi un uzvārdi. Savā spriedumā tiesa uzsvēra, ka personības tiesības piemīt „katram indivīdam nodrošinot autonomu jomu savas privātās dzīves telpai, kurā persona var attīstīt un saglabāt savu individualitāti. Pie šīs jomas pieder arī tiesības „būt vienatnē pašam ar sevi”; „ piederēt tikai pašam sev”.... izslēgt un novērst citu personu iejaukšanos vai tikt citādi novērotam. Līdz ar to arī katrai personai ir tiesības pašai neatkarīgi izlemt, vai citām personām ir atļauts publiski atspoguļot un cik lielā apmērā tās var ieskatīties viņa dzīvē vai atsevišķās tās norisēs”. Pie šāda secinājuma tiesa nonāca izvērtējot abas pretnostatītās aizsargātās intereses – personības tiesību aizsardzību un preses brīvību. Nozīmīgs arī tiesas spriedums *Eplera* lietā (*Eppler-Entscheidung*)², kurā tiesa iztīrījusi, ka personības vispārējo tiesību pamatā ir personas pašnoteikšanās apziņa. Līdz ar to arī lietās par personu atspoguļošanu mēdijos analogi piemērojami KUG 22. un 23.panta noteikumi par personas tiesībām uz savu attēlu, tātd

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1973, S.1226.

² Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1980, S.2070.

principā nepieciešama katras personas piekrišana, ja vien nav piemērojami KUG 23.pantā nosauktie izņēmuma gadījumi, t.i., ja atspoguļotā persona atzīstama par publisku personību.

Arī šajās lietās valda pamatprincips, ka nevienas personas atspoguļojumu nevar bez viņas piekrišanas izmantot reklāmas nolūkos, neskatoties uz to, vai izmantota personas fotogrāfija, personas vārds, dubultnieks vai balss imitators¹. Bez tam, arī intervijām nepieciešama intervējamās personas piekrišana. Jo īpaši attiecībā uz katras personas tiesībām izlemt, ar ko viņa vēlas runāt un par kādām tēmām izteikties². Gadījumā, ja intervija tiek vēl redakcionāli labota vai pārstrādāta, pirms intervijas publiskošanas nepieciešama īpaša intervētā personas piekrišana gadījumos, ja viņas izteikumos veiktas būtiskas korekcijas, vai man izmainīta pašu izteikumu būtība. Līdz ar to nav pieļaujams publiskot intervijas, kurās personai piedēvēti izteikumi, kurus viņa nekad nav teikusi, tā dēvētās „izfantazētās intervijas” („*erfundene Interviews*”), vai viņas izteikumi netiek publiskoti tādā veidā, kādā intervējamā persona tos teikusi.³

Personas tiesības uz atspoguļojumu mēdijos būtiski skar arī mēdiju tiesības publiskot noziedzīgo nodarījumu izdarītāju vārdus un citus ar krimināltiesisko jomu saistītos faktus. Principiāli nav pieļaujama personas vārda un citu personības informācijas detaļu atspoguļošana tā dēvētās sīkās noziedzības lietās vai lietās, kuru izdarītāji ir nepilngadīgie.⁴ Savukārt par īpaši smagiem noziegumiem mēdijiem ir atļauts publiskot ne vien izdarītāju, aizdomās turamo, vai apsūdzēto vārdus un attēlus, bet gan pat „informāciju no viņu personiskās dzīves, cik tas ir tieši saistīts ar noziegumu vai dod ieskatu iespējamo izdarīšanas motīvu vai citu nozieguma izdarīšanas apstākļu atklāšanā, kā arī dod iespēju novērtēt šīs personas vainu no moderno krimināltiesību viedokļa”¹. Taču līdz pat notiesājoša sprieduma spēkā stāšanās brīdim, mēdijiem jāievēro personas nevainīguma prezumpcija un vēlāk attiecīgi arī noziedznieka resocializēšanas intereses.

¹ Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, Rn. 106.

² Soehring J. *Presserecht: Recherche, Darstellung und Haftung im Recht der Presse, des Rundfunks und der Neuen Medien*. Stuttgart: Schäffer-Poeschel, 2000, Rn. 5.91.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1965, S. 685.

⁴ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 35, S. 202 (232).

Būtiska tiesu prakse attīstījusies arī personas rakstura atspoguļošanas jomā, tā dēvētajā *Mefistofeļa lietā (Mephisto-Entscheidung)*², kura balstās uz mirušā aktiera un intendantu *Gustava Grindgena (Gustav Gründgen)* vienīgā mantinieka prasību. Tiesa atzina, ka *Grindgena* prototipa varoņa izturēšanās *Klausa Manna (Klaus Mann)* romānā „*Mefistofelis*” [tiešais tulkojums no vācu val. „*Mefistofelis - kādas karjeras romāns*” („*Mephisto – Roman einer Karriere*”)] attēlota nepatiesā veidā un tādējādi ir nepieļaujama. Arī personas dzīves un rakstura atspoguļojums bauda personības tiesību aizsardzību. Tas attiecināms uz gadījumiem, ja persona, kura iepazīstas ar šādu citas personas dzīves un rakstura atspoguļojumu, patiesi vadās no šāda atainojuma patiesuma un autentiskuma. Tātad galvenais priekšnoteikums ir tas, ka jārodas patiesai asociācijai ar kādu reālu personu³.

Jāatzīmē, ka lai personu varētu identificēt ne vienmēr nepieciešams, lai būtu atklāts personas vārds. Par pietiekamu uzskatāms, ja citi atspoguļojumā dotie fakti vai apstākļi interesentiem dod iespēju konstatēt personas identitāti⁴.

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 35, S. 202 (232).

² Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1971, S.1645 - *Mephisto-Entscheidung*.

³ Wenzel K. E. *Das Recht der Wort- und Bilderstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. Köln: Verlag O.Schmidt, 1994, Rn.5.23.

⁴ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1971, S.1645 - *Mephisto-Entscheidung*.

4. Personības tiesību subjekti

Vācijā personības vispārējās tiesības ar visām tās atvasinātajām speciālajām tiesībām visupirms piemīt fiziskām personām no dzimšanas līdz nāves brīdim, neatkarīgi no tā vai personai piemīt rīcībspēja. Runa ir par īpaši personisku tiesību, t. i., tikai pati aizskartā persona var tās tieši sajust un īstenot, vai attiecīgi rīcībnespējīgo personu vietā iestājas to likumiskie pārstāvji.

4.1. Postmortālā personības tiesību aizsardzība

Neskatoties uz to, ka personas tiesībspēja izbeidzas līdz ar personas nāvi, un tādējādi izbeidzas arī personas faktiskās iespējas vērsties pret savu personības tiesību aizskārumu, Vācijas Federālā Augstākā tiesa tiesību tālākveidošanas ceļā attīstījusi jaunu tiesību institūtu – personības tiesību aizsardzību pēc nāves jeb „posmortālās personības tiesības” (*Posmortale Persönlichkeitsrecht – vācu val.*). Vācijas Federālā Augstākā tiesa uzsvērusi, ka cilvēka gods un cieņa un brīva personības attīstība cilvēka dzīves laikā ir pietiekami aizsargāta tikai tādā gadījumā, ja cilvēks var dzīvot ar pārliecību, ka viņa dzīves gājuma atspoguļojums arī pēc viņa nāves ir aizsargāts vismaz pret rupjiem sagrozījumiem.¹ Plašāks posmortālo personības tiesību izklāsts dots atsevišķā šā darba apakšnodaļā par Vācijas un Šveices tiesību risinājumiem jautājumā par personības tiesību aizsardzības pēc nāves.²

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1968, S. 1773 (1774).

² Skat. šīs darba nodaļas *E sadaļu* „Personības tiesības pēc personas nāves: Vācijas un Šveices modelis”, 111.lpp.

4.2. Juridiskās personas

Arī juridiskām personām un citām personu apvienībām, bez juridiskas personības, kuras ir tiesiski apvienojušās zem noteikta nosaukuma (firmas) piemīt tiesības uz personības attīstību. Tā Vācijā tiesas ceļā ir atzītas arī komersanta un citu juridisku personu, kā arī personu apvienību bez juridiskas personas statusa tiesības uz personības tiesību aizsardzību. Taču juridiskas personas personības tiesības ir stingri jānodala no aiz katras juridiskās personas stāvošo fizisko personu (piemēram, kapitālsabiedrības vai personālsabiedrības dalībnieku) personības vispārējām tiesībām.¹ Attiecībā uz juridiskām personām spēkā ir teorija par tādu personības tiesību un juridisku personu formas nodalīšanu, kurām pēc sava mērķa un funkcijas kā nodibinātiem tiesību un saistību subjektiem šāda aizsardzība ir nepieciešama.² Tā, piemēram, avīze *Kölner Express* tiesas ceļā īstenoja aizliegumu izmantot savu nosaukumu *Express* Vācijas godalgotajā satīriskajā kinofilmā „*Schtonk*”, pamatojot, ka tādējādi tiek nepamatoti samazināts izdevuma prestižs un nozīmība sabiedrības acīs³, jo no juridiskās personas būtības nav iespējams atvasināt to, ka juridiskai personai nepiemistu tādas personības tiesības kā gods un cieņa un privātuma joma.⁴ Pat publisko tiesību juridiskām personām, kurām principā nav nodrošināta pamattiesību aizsardzība, var tikt atzītas personības vispārējās tiesības un to civiltiesiskā aizsardzība. Tā, piemēram, tiesa to ir atzinusi lietā par Universitātes nosaukuma, ģerboņa un zīmoga izmantošanu.⁵ Vācijas Federālā Augstākā tiesa vairākkārt atzinusi, ka gan juridiskām personām, gan personālsabiedrībām (*Personengesellschaften*) un citām apvienībām bez juridiskas personības „savas būtības un dabas, un savas ar likumu uzliktās funkcijas ietvaros ir prasījuma tiesība uz savu personības tiesību aizsardzību”.⁶ Pārsvarā šāda

¹ Ehmman H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd. 1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 191.

² Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, Rn. 139;

³ Ziemeļreinas-Vestfāles federālās zemes Augstākās tiesas Ķelnē spriedums: OLG Köln 24.1.1992, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1992, 2641.

⁴ Ehmman H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd. 1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 191.

⁵ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BHG, *JR*, 1994, 235.

⁶ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 74, S. 1962 – *Deutschland Stiftung* (tulkojums no vācu val. - *Vācijas fonds*); Vācijas Federālās Augstākās tiesas

vajadzība pēc personības tiesību aizsardzības juridiskajām personām pastāv īpaši saistībā ar ekonomiskajām un biznesa interesēm, kurus jau regulē tiesību akti par negodīgas konkurences novēršanu [Negodīgas konkurences novēršanas likuma - *Gesetz gegen unlauteren Wettbewerb* (saīsināti – UWG) 1., 14. un 15.pants] – un intelektuālā un rūpnieciskā īpašuma tiesībām (tiesības uz nosaukumu, tiesības uz firmu, tiesības uz preču zīmi un patenta tiesības).¹

Juridiskas personas un citu personu apvienību bez juridiskās personības vispārējo personības tiesību aizskāruma gadījumā blakus tādām sankcijām kā pienākumam atturēties no noteiktas darbības (*Unterlassung*), godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukumam (*Widerruf*) iespējams arī sāpju naudas prasījums (*Schmerzensgeld*), t.i. nemantiskā kaitējuma jeb morālās kompensācijas atlīdzības prasījums, lai gan šajā gadījumā noteicošā nav morālā apmierinājuma jeb gandarījuma funkcija, bet gan priekšplānā izvirzās kompensējošās intereses.² Lietā, kurā automašīnu ražotāju kompānija *BMW* vērsās pret kādu tā dēvēto joku preču uzņēmumu (*Scherzartikel*), kas ražoja *BMW* firmas zīmei un reģistrētai preču zīmei *BMW* identiskas uzlīmes ar vārdu spēles parakstu preču zīmes apakšējā melnajā pusaplī „*Bums Mal Wieder*” (tulkojums no vācu val. – „*Nobūkšķi reiz atkal*”), tiesa atzina, ka, „lai arī akciju sabiedrība „*BMW*” var būt par personības tiesību subjektu, taču šādi firmas sagrozījumi un izķēmojumi sabiedrības acīs jāuztver kā joks... Tolerances robeža komersantiem esot būtiski augstāka nekā vienkāršai privātpersonai, tādēļ tiem jāsamierinās ar šāda veida jokiem, ciktāl tie nerada tiešus draudus negatīvi ietekmēt attiecīgās personu apvienības ekonomiskos rādītājus”.³ Taču kā BGB komentāros norāda *Horsts Ēmans* (*Horst Ehmann*), nav vēl skaidri prognozējams, kā savukārt tiesa reaģētu lietā, ja runa būtu par *BMW* uzlīmēm ar tādu vārdu spēles saukli kā „*Bayerischer Mistwagen*” (tulkojums no

spriedums: *BGHZ*, 81, S. 78 – *Carerra*; Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 98, S. 94 – *BMW*.

¹ Ehmann H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd. 1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 192.

² Ehmann H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd. 1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 196.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 98, S. 94.

vācu val. - "Bavārijas mēslu mašīna").¹ Tā Karlsrūhes Apgabaltiesa apmierināja universitātes prasību uzliekot atbildētājam par pienākumu turpmāk atturēties no šādām prettiesiskām darbībām, jo atbildētājs bija saražojis T-kreklus un automašīnu uzlīmes ar uzrakstu „Bild Dir keine Meinung” (tulkojums no vācu valodas – „Neveido savu viedokli”) un nesaņemot piekrišanu izmantojis universitātes nosaukumu un ģerboni.² Taču dažādās lietās, kas saistītas ar saukļiem pret *Marlboro* cigaretēm, tiesa ir nonākusi pie secinājuma, ka šādi izteikumi bauda pamattiesības uz runas un izteiksmes brīvību. Lietā, kur kāds ārsts bija pārveidojis *Marlboro* reklāmas plakātu un izveidojis kalendāra lapu ar līdzīgu nosaukumu „Mordero” (*Mord* tulkojumā no vācu valodas – nāve) un tajā norādot iespējamās balvas pirmo trīs vietu ieguvējiem: kuņģa čūla; plaušu vēzis; sirds infarkts.³ Kā norāda *Horsts Ēmans*, strīdīgs ir jautājums par tiesas ieskatu uz personai nodrošinātajām izteiksmes brīvības pamattiesībām, lietā par uzlīmēm ar saukli „Sterben mußt Du sowieso, schneller geht's mit Marlboro”⁴ (tulkojums no vācu valodas – „Jāmirst būs Tev tā vai tā, ātrāk būs ar Marlboro”).

No iepriekšminētajiem juridisko personu un citu personu apvienību personības tiesību aizskārumiem jānošķir tā dēvētais kolektīvais aizvainojums (*Kolektivbeleidigung*). Tā lietā par izteikumu presē „Soldaten sind Mörder”¹ (tulkojums no vācu valodas – „Karavīri ir slepkavas”) tiesa atzinusi, ka šādu kopēju aizvainojumu konstatēšanai jākonstatē, ka ar kopējo aizvainojumu aizskartā personu grupa ir skaidri nošķirama un pārskatāma, kā arī, ka aizvainojošais izteikums skar ikvienu šādas grupas locekli. Tiesa šajā lietā atzinusi, ka no saukļa „visi karavīri ir slepkavas” nav secināms, ka katrs karavīrs ir noslepkavojis cilvēku, bet gan, ka katrs karavīrs ieņem nāvējošu amatu. Šajā lietā tiesa neapmierināja atsevišķu bundesvēra karavīru prasību par viņu personības tiesību – goda un cieņas aizskārumu, jo ar saukli tika aptvert visi pasaules karavīri. Tiesa spriedumā izklāstījusi, ka bundesvēra karavīru personības tiesību

¹ Ehmman H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd. 1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 199.

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 119, S. 237 - *Universitätsblem*.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 91, S. 117.

⁴ Ehmman H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd. 1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 198.

aizskārums būtu iespējams gadījumā, ja visi vācu karavīri tiktu nodēvēti par slepkavām, jo attiecīgajā laika sprīdi aktīvajā militārā dienesta iesaukumā esošie karavīri ir pārskatāma un aptverama personu grupa. Taču, jo lielāka ir šāda personu grupa, jo mazāks ir konkrētais katra atsevišķā grupas locekļa personības tiesību aizskārums, taču mazās un pārskatāmās grupās šāda aizskāruma apmērs ir būtisks. Aizskārēja izteiktais aizvainojums nav vērsts kā personisks aizvainojums pret katru grupas locekli, jo vairāk tad, ja šāda personu grupa ir nesamērīgi liela².

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 83, S. 1365; Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 95, S. 3306 – Mörder IV.

² Ehmann H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd. 1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 239.

B Vācijas piemērs civiltiesiskiem prasījumiem personības tiesību aizskāruma gadījumā

1. Atlīdzība par kaitējumu

Saskaņā ar BGB 249.pantu zaudējumu atlīdzības galvenais mērķis ir atjaunot to sākotnējo aizskartās personas stāvokli, kas pastāvētu gadījumā, ja attiecīgais tiesību aizskārums un no tā izrietošais kaitējums netiktu nodarīts. Ar to nebūtu jāsaprot tas personas mantiskais un nemantiskais stāvoklis un apstākļi, kas pastāvēja pirms kaitējuma nodarīšanas, bet gan tāda *hipotētiskā stāvokļa* atjaunošana, kas visticamāk būtu izveidojies, ja kaitējums nebūtu ticis nodarīts.¹ Taču, kā pamatoti atzīst *Horsts Ēmans (Horst Ehmann)*, pelēkā zona starp materiālo zaudējumu un nemantiskā kaitējuma apmēra noteikšanu ir ļoti plaša un ne vienmēr iespējams skaidri nodalīt un klasificēt zaudējumu veidu. Īpaši tas attiecas uz juridiskās personas goda un cieņas aizskāruma rezultātā iespējami negūto peļņu.

1.1. Materiālie zaudējumi

Vispārējo personības tiesību aizskāruma sekas parasti ir aizskartās personas nemantiskais kaitējums, taču iespējama arī materiālo zaudējumu rašanās, piemēram, ja aizskartā persona nepatiesas goda un cieņas aizskarošas ziņas publiskošanas dēļ ir zaudējusi savu darbavietu. Materiālo zaudējumu un nemantiskā kaitējuma veidus nošķiršanā praktiski sarežģīti ir noteikt, kādas iespējamās sekas vispārējā personības tiesību aizskāruma rezultātā varētu rasties nākotnē. Materiālo jeb mantisko zaudējumu (*Vermögensschaden*) atlīdzināšanas pienākums pamatojams arī ar nepieciešamību atjaunot fiziskās vai juridiskās personas sākotnējo ekonomisko un/ vai sociālo stāvokli.²

¹ Witzleb N. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, S.25.

² Staudinger J. von., Schiemann G. *Julius von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*. Bd. 2., §§ 249 – 254. Berlin: Sellier- de Gruyter, 1998, §249 Rn. 182.

Pamatojoties uz BGB 249.pantu, kas spēkā esošajā redakcijā ir spēkā no 2002.gada 1.augusta¹, debitors tiesību aizskāruma gadījumā var prasīt arī sākotnējā stāvokļa atjaunošanai neieciešamo naudas summu.

Pie materiāliem zaudējumiem pieder arī izdevumi prettiesiskā aizskāruma novēršanai. Ar izdevumiem prettiesiskā aizskāruma novēršanai saprot tādus izdevumus, kurus cietusī persona veic, lai sākotnēji novērstu pašu personības tiesības aizskārumu un arī noskaidrotu savas aizskarto tiesību aizsardzības iespējas. Par šādiem izdevumiem personības tiesību aizskāruma gadījumā atzīstami, piemēram, izdevumi par advokāta iesaistīšanos jautājuma izskatīšanā, vai, izdevumi par ārstēšanos gadījumā, ja nepatiesas personas godu un cieņu aizskarošas informācijas publiskošanas rezultātā personai bijuši stipri emocionāli pārdzīvojumi. Ja aizskartā persona uzskata, ka, lai atjaunotu personas vai uzņēmuma labo slavu, kas cietusi tieši personības tiesību aizskāruma rezultātā, aizskāruma novēršanai nepieciešams organizēt zināmus reklāmas pasākumus vai informatīvus ziņojumus masu plašsaziņas līdzekļos, Vācijas Federālā Augstākā tiesa šādiem gadījumiem ir izvirzījusi augstas prasības. Cietušajam no visiem iespējamajiem pasākumiem jāizvēlas tie, kuriem ir vismazākās iespējamās izmaksas, lai sasniegtu objektīvi iespējamu vēlamu mērķi, tāpat ir jādod iespēja pašam aizskārējam piedalīties aizskāruma seku novēršanā un iepriekšēji jābrīdina viņu par visām iespējamajām finansiālajām sekām.²

¹ BGB 249.pants. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/BGB/249.html>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

BGB § 249. Art und Umfang des Schadensersatzes

(1) Wer zum Schadensersatz verpflichtet ist, hat den Zustand herzustellen, der bestehen würde, wenn der zum Ersatz verpflichtende Umstand nicht eingetreten wäre.

(2) Ist wegen Verletzung einer Person oder wegen Beschädigung einer Sache Schadensersatz zu leisten, so kann der Gläubiger statt der Herstellung den dazu erforderlichen Geldbetrag verlangen. Bei der Beschädigung einer Sache schließt der nach Satz 1 erforderliche Geldbetrag die Umsatzsteuer nur mit ein, wenn und soweit sie tatsächlich angefallen ist.

Tulkojums no vācu valodas - *BGB 249.pants. Zaudējumu atlīdzības veids un apmērs.*

(1) Tam, kuram ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, ir jāatjauno tas stāvoklis, kurš pastāvētu, ja nebūtu iestājušies zaudējumus radījušie apstākļi.

(2) Ja zaudējumi jāatlīdzina kādas personas aizskāruma vai lietas bojājuma dēļ, debitors sākotnējā stāvokļa atjaunošanas vietā var prasīt nepieciešamo naudas summu. Lietas bojājuma gadījumā pirmajā teikumā minētā naudas summa aptver arī pievienotās vērtības nodokli tikai tādā gadījumā un tādā apmērā, cik tas faktiski ir piemērojams.

² Witzleb N. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, S.34.

1.2. Nemantiskais kaitējums un sāpju naudas prasība

Pretēji tobrīd spēkā esošajam BGB 847.panta pirmās daļas vārdiskajam regulējumam¹ un BGB 253.pantā² ietvertajam pamatprincipam, ka nemantisko kaitējumu atlīdzināt naudas izteiksmē iespējams vienīgi likumā noteiktajos gadījumos, 1955.gadā ar vadošo tiesas spriedumu *Herrenreiter*³ lietā tika atzīts, ka pamatojoties uz tiesību tālākveidošanas ceļā attīstīto BGB 823.panta pirmo daļu, arī vispārējo personības tiesību aizskārums gadījumos iespējama sāpju nauda kā nemantiskā kaitējuma atlīdzības prasījums. Taču nemantiskā jeb nemateriālā kaitējuma jēdziens tiesu praksē nav plaši un izsmeļoši definēts vēl līdz šim, vien uzsverot, ka par nemantisko kaitējumu uzskatāms tāds kaitējums, kas nav radījis mantiska rakstura zaudējumus.⁴ Vēl jo vairāk, kā norāda *Horsts Ēmans (Horst Ehmann)* – nemantiskā

¹ BGB § 847 I: „Im Falle der Verletzung des Körpers oder der Gesundheit sowie im Falle der Freiheitsentziehung kann der Verletzte auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld verlangen.”

Tulkojums no vācu valodas - BGB 847. panta pirmā daļa: “*Miesas bojājumu vai veselības aizskārums gadījumā, kā arī personiskās brīvības nolaupīšanas gadījumā aizskartajai personai ir tiesības prasīt tādu atlīdzību naudas izteiksmē par kaitējumu, kas nav mantiski zaudējumi.*”

BGB 847.pants zaudējis spēku ar 2002.gada 19.jūlija likumu par grozījumiem Vācijas Civill kodeksa zaudējumu atlīdzības regulējumā, kas stājās spēkā no 2002.gada 1.augusta. – *Das zweite Gesetz zur Änderung schadensersatzrechtlicher Vorschriften vom 19.7.2002, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2002, Teil I, Nr. 50, 25.07.2002*

No 2002. gada 1. augusta BGB 847.pants aizstāts ar BGB 253.panta otro daļu.

BGB § 253 II – „Ist wegen einer Verletzung des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung Schadensersatz zu leisten, kann auch wegen des Schadens, der nicht vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld gefordert werden.“

Tulkojums no vācu valodas - BGB 253. panta otrā daļa: “*Ja nodarīto miesas bojājumu, veselības aizskārums, personiskās brīvības nolaupīšanas vai seksuālās pašnoteikšanās aizskārums gadījumā pastāv tiesības uz zaudējumu atlīdzību, par kaitējumu, kas nav materiāli zaudējumi, var prasīt atbilstošu kompensāciju naudā.*”

² BGB § 253 I - Wegen eines Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, kann Entschädigung in Geld nur in den durch das Gesetz bestimmten Fällen gefordert werden.

Tulkojums no vācu valodas - BGB 253. panta pirmā daļa: “*Tāda kaitējuma atlīdzību naudas izteiksmē, kas nav mantiski zaudējumi, var prasīt vienīgi likumā noteiktajos gadījumos.*”

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas lieta: *BGHZ 29, S. 349 – Herrenreiter.*

⁴ Witzleb N. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien.* Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, S.48.

kaitējuma gadījumā praktiski nav iespējams nošķirt kaitējuma sekas un tādējādi radītos zaudējumus.¹

Saskaņā ar Vācijas tiesību doktrīnu, par nemantisko kaitējumu ir uzskatāms jautas vien, ka, ņemot vērā privātuma prettiesiskā aizskārums faktus, personas emocionālā uztvere tiek stipri ievainota un viņu māc bažas, ka tādēļ sabiedrība turpmāk varētu būt negatīvi noskaņota vai pat izvairīties no turpmākas saskarsmes.² Taču to, ka personai ir iestājies šāds emocionāls kaitējums, konstatēt ir apgrūtināts, ja vien tas neizpaužas kā smagi ārēji personas veselības traucējumi. Civilprocesā kaitējuma apmēra pierādīšanai nav nepieciešams apliecinājums, ka persona ir izcietusi smagus psihiskus pārdzīvojumus, nemantiskā kaitējuma samaksas pienākums izriet no paša personības tiesību aizskārums smaguma. Tā, piemēram, ja tiek aizskartas bērna tiesības uz savu attēlu, neskatoties uz to, ka bērns savā attīstībā vēl nespēj saprast paša aizskārums būtību un tādēļ viņa subjektīvā emocionālās pasaules uztvere tieši netiek ievainota, tomēr aizskārēju tas nevar atbrīvot no nemantiskā kaitējuma samaksas pienākuma.³

Kā pietiekams pierādījums nemantiskajam kaitējumam ir fakts, ka aizskārējs prettiesiski ir aizskāris otras personas personības tiesības un ka pastāv cēloņsakarība starp prettiesisko darbību un personības tiesību aizskārums. Prasītājam vien jāpierāda, ka ar citādiem līdzekļiem nav iespējams pilnībā novērst nodarīto kaitējumu⁴. Vācijas Civilprocesa likuma (*Zivilprozessordnung* (saīsināti – ZPO)) 287.panta pirmā daļas 1.teikums⁵ atvieglo prasītājam pierādījumu nastu par kaitējuma esamību, nosakot: „Ja

¹ Ehmman H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd. 1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 63.

² Witzleb N. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, S.52.

³ Berlīnes federālās zemes tiesas spriedums: LG Berlin, *GRUR - Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 1971, S.415.

⁴ Witzleb N. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, S.58.

⁵ ZPO 287.pants. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/ZPO/287.html>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

§ 287 I Satz 1. Schadensermittlung; Höhe der Forderung

(1) Ist unter den Parteien streitig, ob ein Schaden entstanden sei und wie hoch sich der Schaden oder ein zu ersetzendes Interesse belaufe, so entscheidet hierüber das Gericht unter Würdigung aller Umstände nach freier Überzeugung.

starp pusēm pastāv strīds par radušos zaudējumu esamību un apmēru vai to atlīdzinošo interešu apmēru, par to lemj tiesa, izvērtējot visus apstākļus pēc savas brīvas pārlicības”. Īpaši, ja runa ir par personības tiesību aizskārumu plašsaziņas līdzekļos, jau ar pašu publikācijas faktu tiek pieņemts, ka aizskārums turpinās un vairs nav novēršams pilnībā. Tādējādi personības tiesības aizskarošas publikācijas fakts atzīstams par pietiekamu pierādījumu tam, ka cietušajam nodarīts nemantiskais kaitējums.¹

Nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas prasībai pietiekams ir apstāklis, ka ar sākotnējā mantiskā stāvokļa atjaunošanu nav iespējams panākt to hipotētisko tiesisko stāvokli, kāds būtu pastāvējis gadījumā, ja personības tiesību aizskārums nebūtu nodarīts.² Tā, piemēram, nepatiesu personas godu un cieņu aizskarošu ziņu publiskošanas vai informācijas publiskošanas no personas aizsargātas privātās sfēras gadījumos sākotnējo tiesisko stāvokli bieži vien nav iespējams atjaunot. Līdz ar to tiesas nereti pieņem lēmumus par tādām kaitējuma atlīdzības formām, kas būtu pielīdzināmas aizskartās personas sākotnējā tiesiskā un mantiskā stāvokļa atjaunošanai.³ Nemantiskā kaitējuma kompensācijas jeb sāpju naudas samaksas prasījumam ir divējāda nozīme – gan zaudējumu izlīdzināšanas funkcija, gan morālā kompensācija jeb kompensējošs gandarījums par izciesto kaitējumu.⁴ Tādējādi ar kompensējošo funkciju sāpju naudas prasījumam pietuvojas arī „sodošā funkcija” (*Strafffunktion*). Bez tam šim prasījumam jādarbojas arī preventīvi (*Präventionswirkung*), t.i., jāiestājas patiesam kavējošam efektam (*Hemmungseffekt*) atturēties no šādu vispārējo personības tiesību aizskārumu nodarīšanas.⁵ Prasības vienīgi par personības vispārējā tiesību aizskāruma konstatēšanu vai simbolisku atlīdzības samaksu, kā piemēram, 1 Vācijas markas (vai šobrīd 1 eiro)

Tulkojums no vācu valodas – ZPO 287.panta pirmā daļa nosaka: Ja starp pusēm pastāv strīds par radušos zaudējumu esamību un apmēru vai to atlīdzinošo interešu apmēru, par to lemj tiesa izvērtējot visus apstākļus pēc savas brīvas pārlicības.

¹ Bādenes Wirtenbergas federālās zemes Augstākās tiesas Štutgartē spriedums: OLG Stuttgart, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1983, 396 (398).

² Witzleb N.. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, S.25.

³ Turpat S.26.

⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 18, S. 149 (154).

⁵ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 57.

tiesiskā aizsardzība tiesu praksē tiek noliegta¹, jo šādā gadījumā tiesas ceļā būtu realizēts vienīgi morālais gandarījums, nevis kompensācija. Saskaņā ar tiesu praksi, prasību par sāpju naudas atlīdzību var celt vienīgi tādos gadījumos, ja ir nodarīts būtisks personības vispārējo tiesību aizskārums vai aizskārējam tiek pārmesta smaga vainas pakāpe.² Tādējādi būtiski ir izvērtēt visus faktiskā gadījuma apstākļus attiecībā pret aizskāruma smagumu un aizskārēja vainas pakāpi. Arī prasības apmērs nosakāms ņemot vērā aizskāruma smagumu, kā arī pretnostatītās aizsargātās intereses, izplatības līmeni, gan aizskārēja, gan cietušā sabiedrisko un finansiālo stāvokli, kā arī aizskārēja turpmāko rīcību un reakciju pēc kaitējuma nodarīšanas.³

Autoresprāt, būtiski uzsvērt, ka arī Vācijas tiesību doktrīnā un judikātūrā atzīts, ka noteikt precīzu nemantiskā kaitējuma vērtību naudas izteiksmē nav iespējams. Iespējams vienīgi izlīdzinošs jeb kompensējošs nemantiskā kaitējuma kompensācijas maksājums. Līdz ar to, tā dēvētā sāpju nauda ir vienīgi simboliska kompensācija. Taču kompensējošā jeb izlīdzinošā funkcija izpaužas arī tanī apstākļi, ka, ceļot prasību par sāpju naudas samaksu, cietušais ir gatavs šādu naudas summu atzīt kā kompensāciju par aizskārumu. Jau pirmajā sāpju naudas institūtu atzīstošajā tiesas spriedumā secināts, ka kompensācijai nemantiskā kaitējuma gadījumā ir divas galvenās funkcijas – kompensējošā jeb izlīdzinošā funkcija (*Ausgleichsfuntion*) un gandarījuma funkcija (*Genugtuungsfuntion*) – „Sāpju nauda pilda dubultu funkciju. Tai jādod cietušajam piemērotu kompensāciju par tādu kaitējumu, tādu dzīves apstākļu kavēkli, kam nav mantiska rakstura. Taču sāpju naudai jāatbilst arī tam, ka aizskārējs tādējādi nodrošina apmierinājumu jeb gandarījumu par savu prettiesisko darbību.”⁴ Tomēr tas nebūt nenozīmē, ka gandarījuma jeb apmierinājuma nodrošināšanai cietušajam būtu nepieciešama papildus naudas summa. Sāpju naudas kompensējošā un gandarījumu

¹ Ehmman H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd.1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 483; Wenzel K. E. *Das Recht der Wort und Bildberichterstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. Köln: Verlag O. Schmidt, 1994, Rn. 14.126.

² Ehmman H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd.1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 486.

³ Ehmman H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd.1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 493.

⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 29, S. 349 – *Herrenreiter*.

nodrošinošā daba jāsaprot vienīgi kā galvenās nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas funkcijas.¹

Tā kā nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanai ir atzīta arī tā dēvētā preventīvā un sodošā funkcija, būtiski Vācijas sāpju naudas institūtu kā romāņu ģermāņu tiesību lokam piederošo tiesību raksturojošu lielumu nošķirt no Amerikas Savienotajās Valstīs kā civiltiesību sistēmā atzītā tiesību institūta „sodošā zaudējumu atlīdzība” (*punitive damages*). Vācijas Federālā Augstākā tiesa spriedumā par kāda Amerikas Savienoto Valstu sprieduma atzīšanu noteikusi, ka „tādas sankcijas, kuru mērķis ir sodīšana un atbiedēšana un kas kalpo visas tiesību sistēmas aizsardzībai, uzskatāmas par valsts sodošā monopola sastāvdaļu un tādējādi nevar būt par civiltiesisko prasību priekšmetu”.

² Bez tam, atbalstāma ir arī doktrīnā pārstāvētā tēze, ka piedraudējums noteikt nemantiskā kaitējuma atlīdzības maksājumu tādā apmērā, ka tiesību aizskārējs jebkurā gadījumā atturētos no jebkādas personības tiesības aizskarošās darbības, būtu uzskatāms par nesamērīgu personas izteiksmes brīvības un preses brīvības ierobežojumu un būtu atzīstams par antikonstitucionālu.³

Būtiski uzsvērt, ka, tā kā sāpju naudas prasījums saskaņā ar BGB dogmatiku aizpilda vienīgi likuma robu, tas ir iespējams tikai subsidiāri kopā ar citu tiesību aizsardzības līdzekli, piemēram, atsaukumu (*Widerruf*) vai tiesībām uz atbildi (*Gegendarstellung*), taču par pietiekamu tiek uzskatīta arī citas kompensējošās prasības iespējamība.⁴ Bez tam sāpju nauda par nemantisku kaitējumu tiek piespriesta vienīgi gadījumos, ja aizskārumu nav iespējams novērst ar cita veida tiesību aizsardzības līdzekli, piemēram, publiskoto ziņu atsaukumu vai aizliegumu veikt noteiktas darbības (*Unterlassungsanspruch*). Tādēļ, lemjot par morālā kaitējuma atlīdzības pienākumu katrā konkrētajā lietā, papildus apstāklim, vai konkrētā nodarījuma sekas iespējams

¹ Witzleb N. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, S.75.

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 118, S. 313 – „*Punitive damages*”.

³ Witzleb N. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, S.95.

⁴ Wenzel K. E. *Das Recht der Wort und Bildberichterstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. Köln: Verlag O. Schmidt, 1994, Rn. 14.114; Schwerdtner P. *Das Persönlichkeitsrecht in der deutschen Zivilrechtsordnung: offene Probleme einer juristischen Entdeckung*. Berlin: Schweitzer, 1977, S.311.

novērst ar citiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, tiesa izvērtē personības tiesības aizskāruma atbilstību šādiem sāpju naudas prasības priekšnoteikumiem:

- 1) aizskāruma smagums un nozīmīgums;
- 2) aizskārēja iespējamie darbības motīvi;
- 3) aizskārēja vainas pakāpe.¹

Kaitējumam jābūt nozīmīgam, un kompensācija par morālo kaitējumu iespējama vienīgi smagu personības tiesību aizskārumu lietās.

¹ Müller G. Möglichkeiten und Grenzen des Persönlichkeitsrechts. *VersR*, 2000, 797.

2. Prasība no netaisnas iedzīvošanās

Neskatoties uz to, vai aizskartā persona var pretendēt arī uz kompensāciju par morālo kaitējumu, būtisks ir arī prasījums, kas izriet no netaisnas iedzīvošanās. Saskaņā ar BGB 812.pantu¹ persona, kas bez jebkāda tiesiska pamata uz otra rēķina ir guvusi tiesisku labumu no otras personas, uzskatāma par netaisni iedzīvojušos un tai ir pienākums atdot atpakaļ katru šādi saņemtu tiesisko labumu. Pie tam netaisnas iedzīvošanās prasības priekšrocība ir tā, ka tā nav atkarīga no aizskārēja vainojamības vai zaudējumu esamības² un tādējādi var būtiski paaugstināt aizskartās personas aizsardzību.³ Taču vēl līdz galam nenoskaidrots un diskutējams ir jautājums, vai personai, kura netaisni iedzīvojusies, ir pienākums atdot aizskartajai personai arī tādējādi iegūto peļņu.⁴ Tādējādi nebūtu izpildīts viens no galvenajiem netaisnas iedzīvošanās priekšnoteikumiem „uz cita rēķina” („auf dessen Kosten”), jo aizskārējs peļņu būtu guvis pats savas darbības rezultātā.⁵

¹ BGB 812. pants. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/BGB/812.html>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

§ 812 Herausgabeanspruch

(1) Wer durch die Leistung eines anderen oder in sonstiger Weise auf dessen Kosten etwas ohne rechtlichen Grund erlangt, ist ihm zur Herausgabe verpflichtet. Diese Verpflichtung besteht auch dann, wenn der rechtliche Grund später wegfällt oder der mit einer Leistung nach dem Inhalt des Rechtsgeschäfts bezweckte Erfolg nicht eintritt.

(2) Als Leistung gilt auch die durch Vertrag erfolgte Anerkennung des Bestehens oder des Nichtbestehens eines Schuldverhältnisses.

Tulkojums no vācu valodas - *BGB 812.pants. Atdošanas prasījums.*

(1) *Kas beztiesiska pamata kaut ko iegūst no otra kādu labumu vai iegūst kā citādi uz otra rēķina, tam ir pienākums to atdot atpakaļ. Šis pienākums pastāv arī tad, ja tiesiskais pamats zaudējis spēku tikai vēlāk vai no tiesiskā darījuma sagaidāmais rezultāts par labuma saņemšanu neiestājas.*

(2) *Par saņemto labumu uzskatāms arī ar līgumiskā ceļā panākta saistības pastāvēšanas vai nepastāvēšanas atzīšana.*

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 81, S. 75 (81). Citēts pēc: Heisig Carsten. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 56.

³ Ehmman H. Grām.: Erman W. (Hrsg.). *BGB Handkommentar*. Bd. 1. Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000, Anhang zu § 12, Rn. 469.

⁴ Vācijā šāds gūtās peļņas atdošanas pienākums tiek apstiprināts BGB 687.panta otrās daļas aizskāruma gadījumā, tomēr šajā gadījumā jāpierāda aizskārēja nodoms, kas būtiski apgrūtina prasījuma iespējamību; Skat. Schlechtriem P. Bereicherung aus fremdem Persönlichkeitsrecht. Grām.: *Festschrift für Wolfgang Hefermehl*. München: C.H. Beck, 1976, S. 445.

⁵ Schlechtriem P. Bereicherung aus fremdem Persönlichkeitsrecht. Grām.: *Festschrift für Wolfgang Hefermehl*. München: C.H. Beck, 1976, S. 458.

Tiesību doktrīnā pamatoti uzsvērts, ka netaisnas iedzīvošanās apmēra noteikšanai izmantotā tā dēvētā licences analogijas metode (*Lizenzanalogie*) pieder nevis pie zaudējumu atlīdzības tiesībām, bet gan pie netaisnas iedzīvošanās prasījumiem.¹ Vēsturiski licences analogijas metode pirmoreiz tika izmantota spriedumā par mākslinieka attēla neatļautu izmantošanu reklāmas nolūkos *Paula Dālkes* lietā (*Paul Dahlke Urteil*).² Kāds preses fotogrāfs bija noorganizējis tikšanos ar slavenu teātra un kino aktieri *Paulu Dālki*, lai iegūtu dažas fotogrāfijas publikācijai laikrakstā *Film und Funk*. Pauls Dālke deva savu piekrišanu šādai foto sesijai paredzētajiem mērķiem un dažas no fotogrāfijām tapa aktierim sēžot uz motocikla. Taču fotogrāfs, nesaņemot aktiera piekrišanu, dažas no fotogrāfijām nodeva attēlā redzamā motocikla ražotājfīrmam, kas savukārt tās izmantoja reklāmas nolūkiem. Presē parādījās reklāma ar *Paulu Dālki* uz motocikla, ar parakstu „Slavens aktieris uz slavena motocikla”. Vācijas Federālā Augstākā tiesa šajā lietā atzina, ka motocikla ražotājam ir pienākums atmaksāt *Paulam Dālkem* noteiktu naudas summu kā netaisnu iedzīvošanos tādā apmērā, par kādu samaksu puses būtu vienojušās, ja *Pauls Dālke* būtu devis piekrišanu sava attēla izmantošanai reklāmā. Šādu nostāju tiesa turpmāk nostiprinājusi *Ginseng*³ lietā un *Carrera*⁴ lietā.

Līdzšinējā tiesu prakse arī materiālo zaudējumu atlīdzības lietās, kad notikusi personas attēla vai vārda neatļauta izmantošana un publiskošana, ja par to persona būtu varējusi sagaidīt zināmu samaksu, arī izmantojusi tā dēvēto licences analogiju.⁵ Īpaši, ja attēlotās personas ir sabiedrībā plaši atpazīstamas personas vai prominences, kuras par sava attēla izmantošanu reklāmā saņem atlīdzību, attēlam ir nosakāma tirgus vērtība. Un, ja šādu personu attēls tiek izmantots bez personas piekrišanas, Vācijas Federālā Augstākā tiesa ir atzinusi, ka iespējamais zaudējumu atlīdzības apmērs aprēķināms,

¹ Sack R. Die Lizenzanalogie im System des Immaterialgüterrechts. Grām.: *Festschrift für Heinrich Hubmann*. Frankfurt am Main: Metzner, 1985, S. 373.

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 20, S. 345.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 35, S. 366.

⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 81, S. 75.

⁵ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGH, Neue Juristische Wochenschrift*, 2001, S. 2195 – *Marlene Dietrich*; Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGH, Neue Juristische Wochenschrift - Rechtssprechungsreport*, 2002, S. 617.

ņemot par pamatu šāda personas attēla iespējamās izmantošanas atļaujas tirgus vērtību, par kuru abas iesaistītās puses būtu varējušas vienoties.¹

Tā kā prasība no netaisnas iedzīvošanās nav zaudējumu atlīdzības prasība, aizskartajai personai nav pienākums pierādīt, ka viņa pati būtu spējusi un gribējusi vai varējusi izmantot savas personības tiesības vai, ka aizskartajai personai tādējādi ir radušies zaudējumi. Netaisnas iedzīvošanās prasījums nav atkarīgs arī no aizskartās personas morālās stājas. Nav būtiski, vai persona būtu devusi savu piekrišanu zināmu personības tiesību izmantošanai par noteiktu samaksu vai pat, no sabiedriskās morāles raugoties, publiskotais attēls nebūtu uzskatāms par tādu, kuru varētu nodot sabiedriskai publiskošanai.² Arī *Pēters Šlehtriems (Peter Schlechtriem)* pārstāv uzskatu, ka šajā gadījumā nav runa par tiesību subjekta gribu izmantot vai nenodot savas personības tiesības komerciāliem nolūkiem, bet gan par to personības tiesību, jo īpaši personas attēla, vērtību, kas strīdus gadījumā būtu uzskatāma par tirgus vērtību.³ Līdz ar to par prioritāro būtu uzskatāms nevis pats personības tiesību aizskārums, bet gan fakts, ka šāda personības tiesību aizskārums rezultātā ir radušies mantiski zaudējumi, kuru apmērā aizskārējs ir netaisni iedzīvojies.⁴

¹ Witzleb N. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, S.38.

² Ehmann H. Zur Struktur des Allgemeinen Persönlichkeitsrechts. *JuS*. 1997, 196 (202).

³ Schlechtriem P. *Restitution und Bereicherungsausgleich in Europa. Eine rechtsvergleichende Darstellung*. Bd. 2. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, S. 253.

⁴ Schlechtriem P. Bereicherung aus fremdem Persönlichkeitsrecht. Grām.: *Festschrift für Wolfgang Hefermehl*. München: C.H. Beck, 1976, S. 463.

3. Atsaukuma prasība

Ja personības tiesības ir aizskartas, izplatot nepatiesas ziņas, tostarp personas godu un cieņu aizskarošas nepatiesas ziņas, aizskartajai personai ir tiesības prasīt šādu ziņu atsaukumu. Galvenais priekšnoteikums ir izplatīto ziņu publiskums. Nav iespējams atsaukt tādus izteikumus, kuri adresēti vienīgi pašai aizskartajai personai un nav publiskoti trešajām personām.¹ Tāpat atsaukuma prasība nav iespējama par izplatītu viedokli vai personas subjektīvu uzskatu, kas nav atzīstama par ziņu apgalvojumiem (*Tatsachenbehauptung*). Personas viedoklis aizsargāts ar Vācijas Pamatlikuma GG 5.pantā nostiprināto izteiksmes brīvību. Ar savu 1994.gada 15.novembra spriedumu Monako Firstistes princeses Karolīnas lietā² Vācijas Federālā Augstākā tiesa ir nostiprinājusi praksi, ka ar brīvprātīgu un iespējami ātru nepatiesu apgalvojumu atsaukuma publicēšanu var atbrīvoties no iespējamā sāpju naudas maksājuma pienākuma, tādējādi rosinot preses pārstāvjus godprātīgi ievērot Preses ētikas kodeksu. Taču praktiski atsaukums kā personības tiesību aizsardzības līdzeklis bieži vien zaudē savu efektivitāti ilglaicīgās tiesāšanās dēļ. Kā norāda Mattias Princis (*Matthias Prinz*) Vācijā līdz spēkā stājas galējais tiesas spriedums tiesas process aizņem vidēji divus līdz trīs gadus, izdevniecībām acīm redzami ir liela nepatika publicēt kādas savas ziņas atsaukumu un tādēļ tās ar visiem iespējamajiem līdzekļiem cenšas to pēc iespējas novērst vai novilcināt.³

Civilprocesā atsaukuma prasība iespējama vienīgi izskatot lietu pēc būtības, atšķirībā no prasības par tiesībām uz atbildi (*Gegendarstellungsanspruch*), ko iespējams panākt arī iepriekšējā neregulējuma procesā pirms lietas izskatīšanas pēc būtības. Atbildes tiesības balstās uz vispārīgo tiesību principu *audiatur et altera pars* (jāuzklausā abas puses - latv. val.). Personas tiesības uz atbildi Vācijā neregulētas preses un masu mediju tiesības regulējošajos federālajos un federālo zemju likumos. Ja attiecīgais plašsaziņas līdzeklis vilcinās nodrošināt aizskartās personas tiesības uz atbildi, persona

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 34, S. 99 (103); Hubmann H. *Das Persönlichkeitsrecht*. Köln: Böhlau Verlag, 1968, S. 358.

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGH*, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1995, S. 861.

³ Prinz M. Der Schutz der Persönlichkeitsrechte vor Verletzung durch Medien. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1995, S. 820.

šādas tiesības var panākt tiesas ceļā Vācijas Civilprocesa likuma [*Zivilprozessordnung* (ZPO)]¹ 935.panta kārtībā. Ar atbildes tiesībām saprot aizskartās personas tiesības attiecīgajā masu informācijas līdzeklī bez samaksas paust savu faktisko apstākļu izklāstu nevis viedokli par notikušo tādā pašā veidā kā tikusi izplatīta personības tiesības aizskarošā informācija. Latvijas tiesībās šāda veida tiesības nostiprinātas vienīgi attiecībā uz informāciju, kas izplatīta radio un televīzijā.²

¹ Zivilprozessordnung. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/ZPO>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

² Skat. šā darba trešo daļu par Latvijas tiesībām: „Personības tiesību aizsardzības nodrošināšana Latvijas civiltiesību sistēmā”, 134.lpp.

4. Prasība par atturēšanos no rīcības

Prasība par atturēšanos no rīcības (*Unterlassungsklage*) ir negatora civiltiesību prasība, kas vērsta uz atturēšanos vai aizliegumu veikt kādu noteiktu darbību. Ar prasību par atturēšanos no rīcības aizskartā persona var vērsties pret jau esošu vai vēl nākotnē paredzamu jebkuru prettiesisku personības tiesību aizskārumu. Ar likumu šāda prasība paredzēta arī attiecībā uz atsevišķām personības tiesībām. Tā, piemēram, BGB 12.pantā, kas noteic personas vārda aizsardzību, paredzētas aizskartās personas tiesības vērsties ar prasību par atturēšanos no prettiesiskās rīcības. Vispārīgi prasība par atturēšanos no rīcības noregulēta BGB lietu tiesību daļas trešajā nodaļā – Īpašums (*Eigentum*) – 1004.panta pirmajā daļā¹ kā lietu tiesību prasījums. Prasības par atturēšanos no rīcības galvenais priekšnoteikums ir prettiesisks personības tiesību aizskāruma, pamatojoties uz kuru aizskartajai personai rodas objektīvas bažas, ka prettiesiskā iejaukšanās turpināsies arī nākotnē, taču prettiesiskā aizskāruma gadījumā nav jāpierāda aizskārēja vainas pakāpe. Tādējādi tas ir uz nākotni vērstas tiesību aizsardzības līdzeklis. Šāds prettiesisks personības tiesību aizskāruma var būt gan cieņu un godu aizskarošu ziņu izplatīšana, prettiesiska informācijas izplatīšana par personas privāto dzīvi, tostarp šādas prettiesiski iegūtas informācijas uzglabāšana, apstrāde vai sagatavošana publiskošanai u.c.² Vācijas Federālā Augstākā tiesa ir uzsvērusi, ka saskaņā ar BGB 1004.panta likumiskā regulējuma jēgu un mērķi šī prasība ir vērsta uz iespējamo turpmāko personības tiesību aizskārumu nākotnē, taču neaptver jau notikušu personības tiesību aizskārumu.¹

Tiek izšķirti divi šādu negatoro prasību veidi: tā dēvētā preventīvā prasība par atturēšanos no rīcības, kuras mērķis ir novērst iespējamo prettiesisku aizskārumu

¹ BGB 1004.pants. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/BGB/1004.html>. Aplūkots: 2006. 22. septembrī.

BGB § 1004 Beseitigungs- und Unterlassungsanspruch

(1) Wird das Eigentum in anderer Weise als durch Entziehung oder Vorenthaltung des Besitzes beeinträchtigt, so kann der Eigentümer von dem Störer die Beseitigung der Beeinträchtigung verlangen. Sind weitere Beeinträchtigungen zu besorgen, so kann der Eigentümer auf Unterlassung klagen.

Tulkojums no vācu valodas – BGB 1004.panta pirmā daļa:

Novēršanas un atturēšanās prasība: (1) Ja īpašums tiek ierobežots citādā veidā kā valdījuma atņemšana vai aizturēšana, tad īpašnieks var no traucētāja prasīt sava īpašuma ierobežojuma novēršanu. Ja nākotnē draud iestāties turpmāki īpašuma ierobežojumi, īpašnieks var celt prasību par atturēšanos no rīcības.

² Ehmann H. Zur Struktur des Allgemeinen Persönlichkeitsrechts. *JuS*, 1997, S. 196 (202).

nākotnē, un novērsošā prasība par atturēšanos no rīcības, kuras mērķis ir novērst jau esošā prettiesiska aizskārums turpināšanos.² Arī novērsošā prasība kā *actio negatoria* nav vērsta uz sākotnējā stāvokļa atjaunošanu, bet tās priekšmets var būt, piemēram, neatļautu video vai audio ierakstu vai fotouzņēmumu negatīvu iznīcināšana. Tomēr prasības priekšmetam jābūt tieši vērstam uz draudošā aizskārums novēršanu. Līdz ar to attiecībā uz personas godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšanu apgrūtināši ir panākt noteiktu nepatiesu ziņu turpmāku izplatīšanu, jo, pat uzliekot aizliegumu aizskārējam turpmāk nepubliskot konkrētu ziņu tekstu, šāds aizliegums ir viegli apejams, izvēloties citu vārdisko formulējumu vai publiskošanas formu.

Lai nodrošinātu to, ka ilgstošā tiesas procesa rezultātā šādas prasība nezaudētu savu efektivitāti, Vācijas Civilprocesa likuma 935.panta³ kārtībā iespējams panākt iepriekšēju noregulējumu lietā pirms lietas pilnīgas izskatīšanas pēc būtības. Tādējādi sākotnēji var tikt novērsta vai aizkavēta turpmāka iejaukšanās aizskartās personas personības tiesībās, jo tikai šāda procesa rezultātā iespējams ātri un bez kavēšanās sasniegt nepieciešamo mērķi, lai prettiesisko rīcību pārtrauktu.

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1971, S. 689.

² Hubmann H. *Das Persönlichkeitsrecht*. Köln: Böhlau Verlag, 1968, S. 356.

³ § 935 ZPO Einstweilige Verfügung bezüglich Streitgegenstand

Einstweilige Verfügungen in Bezug auf den Streitgegenstand sind zulässig, wenn zu besorgen ist, dass durch eine Veränderung des bestehenden Zustandes die Verwirklichung des Rechts einer Partei vereitelt oder wesentlich erschwert werden könnte.

Tulkojums no vācu valodas – ZPO 935.pants. Iepriekšējs noregulējums attiecībā uz prasības priekšmetu. Iepriekšējs noregulējums attiecībā uz prasības priekšmetu ir pieļaujams gadījumos, ja pastāv bažas, ka izmainoties pastāvošajam stāvoklim varētu tikt izjaukta vai būtiski apgrūtināta vienas puses tiesību īstenošana.

C Vispārējās personības tiesības Šveicē

1. Personības tiesību aizsardzības regulējums un personības tiesību attīstība

Personības civiltiesisko aizsardzības kodolu Šveicē veido Šveices Civilkodeksa¹ [Zivilgesetzbuch (ZGB)] 27. un 28. pants. Atšķirība no Vācijas, kur BGB 823.panta vispārējo personības tiesību ģenerālklausula attīstīta tiesnešu tiesību un tiesību tālākveidošanas rezultātā, Šveicē personības tiesības ir normatīvi atrunātas pašā likumā. ZGB 27. pants paredz, ka nav spēkā tādi pienākumi, kuru sekas ir pārmērīga personas brīvības ierobežošana – "neviens nevar atteikties no savas brīvības vai to ierobežot tādā pakāpē, kuras īstenošana ir pretēja likumiem vai labiem tikumiem".² ZGB 28. pants³ nosaka personības tiesību ārējo aizsardzību no trešajām personām: „Katrs, kura personība tiek prettiesiski aizskarta, var vērsties tiesā pret jebkuru, kurš līdzdarbojas šajā aizskārumā. Aizskāruma ir prettiesisks, ja aizskartā persona nav devusi savu piekrišanu vai ja tas nav attaisnojams ar augstākām privātām vai sabiedriskām interesēm vai ar likumu”. Uz šiem ZGB pantiem balstās un no tiem tiek atvasinātas dažādu kategoriju speciālās personības tiesības. Saskaņā ar dažām teorijām⁴ šīs abas Civilkodeksa normas aizsargājot personu no trešo personu aizskārumiem – ZGB 27. pants aizsargājot personu pret tādiem pārkāpumiem, kuriem tā iepriekš devusi savu piekrišanu, 28. pants, savukārt, pret pārkāpumiem, kuriem šāda piekrišana nav dota: tādējādi izšķirošais Šveices civiltiesībās ir tas, vai personiskā sfēra ir aizskarta ar vai bez personas piekrišanas, t.i., brīvprātīgi vai piespiedu kārtā, taču šādam iedalījumam, autoresprāt, būtu jāpieiet kritiski.

¹ Zivilgesetzbuch.

Pieejams: <http://www.gesetze.ch/inh/inhsub210.htm>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

² Art. 27 ZGB: Auf die Rechts- und Handlungsfähigkeit kann niemand ganz oder zum Teil verzichten. Niemand kann sich seiner Freiheit entäussern oder sich in ihrem Gebrauch in einem das Recht oder die Sittlichkeit verletzenden Grade beschränken.

³ Art. 28 ZGB: Wer in seiner Persönlichkeit widerrechtlich verletzt wird, kann zu seinem Schutz gegen jeden, der an der Verletzung mitwirkt, das Gericht anrufen. Eine Verletzung ist widerrechtlich, wenn sie nicht durch Einwilligung des Verletzten, durch ein überwiegendes privates oder öffentliches Interesse oder durch Gesetz gerechtfertigt ist.

⁴ Hotz K. E. *Zum Problem der Abgrenzung des Persönlichkeitsschutzes nach Art. 28 ZGB*. Zürich: Diss., 1967, S. 10; Pedrazzini M. M., Oberholzer N. *Grundriss des Personenrechts*. Bern: Stämpfli Verlag AG, 1993, S. 114.

Saskaņā ar ZGB 27. pantu persona nevar pilnībā vai daļēji atteikties no savas tiesiskās un rīcības brīvības. Tas nozīmē, ka persona nevar ar tiesisku spēku atteikties no savas spējas būt par tiesību subjektu, kas ir viens no fundamentālajiem principiem Šveices privāttiesībās¹. Līdz ar to ZGB 27. pants aizsargā personu no atteikšanās no savas rīcības brīvības vai pārmērīgas savas rīcības brīvības ierobežošanas arī personības tiesību jomā.² Tā kā personības tiesību aizsardzība un tās normatīvais regulējums ir visas tiesību sistēmas uzdevums, personības tiesību aizsardzības regulējums ir rodams arī Šveices Federālajā konstitūcijā (10. panta otrā daļa)³ un Krimināllikumā (1743 - 1791⁹. panti)⁴. Blakus Civilkodeksa regulējumam, atsevišķas personības tiesību šķautnes ietvertas arī Cietušo palīdzības likumā [*Opferhilfegesetz*⁵ (OHG)].

Saskaņā ar Cietušo palīdzības likumu OHG, noziedzīgu nodarījumu upuri un cietušie bauda pastiprinātu personības tiesību aizsardzību. Šādu personu vārdus un attēlus drīkst publiskot tikai izmeklēšanas procesa interesēs vai vienīgi ar viņu piekrišanu. Lai nodrošinātu to, ka plašsaziņas līdzekļi pietiekami ievērotu cietušo personu tiesības, OHG 5.panta otrās daļas jaunais regulējums nosaka: „Iestādes un privātpersonas ārpus publiska tiesas procesa drīkst publiskot cietušā identitāti, ja tas ir nepieciešams izmeklēšanas interesēs vai cietušais tam ir piekritis“.

Tādējādi, ar personības tiesībām Šveicē saprot personas absolūtās subjektīvās tiesības⁶, kas piemīt katram cilvēkam un ir pakļautas tā gribai⁷, šīs tiesības ir

¹ Frick M. T. *Persönlichkeitsrechte*. Wien: Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1991, S.210.

² Tuor P., Schnyder B. *Das Schweizerische Zivilgesetzbuch*, 10. Aufl., Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1986, S. 85; Bucher A. *Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 1999, Rz. 446.

³ Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft.

Pieejams: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/101/index.html>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

Art. 10 II „Jeder Mensch hat das Recht auf persönliche Freiheit, insbesondere auf körperliche und geistige Unversehrtheit und auf Bewegungsfreiheit.“

Tulkojums no vācu valodas „Katram cilvēkam ir tiesības uz personisko brīvību. It sevišķi tiesības uz miesas un garīgo neaizskaramību un uz pārvietošanās brīvību.“

⁴ Schweizerisches Strafgesetzbuch.

Pieejams: http://www.admin.ch/ch/d/sr/311_0/index2.html. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

⁵ *Bundesgesetz über die Hilfe an Opfer von Straftaten*.

Pieejams: http://www.admin.ch/ch/d/sr/312_5/index.html. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

⁶ Ar absolūtajām subjektīvām tiesībām saprotot katrai atsevišķai personai piemītošās individuālās tiesības vērsties pret jebkuru personības tiesību aizskārēju.

⁷ Riemer H. M. *Personenrecht des ZGB* Bern: Stämpfli Verlag AG, 2002, S.131.

„nesaraujami saistītas ar pašu personību“.¹ Saskaņā ar pastāvošo tiesu praksi, personības tiesību aizsardzība Šveicē tiek nodrošināta gan fiziskajām, gan juridiskajām personām.² Saskaņā ar ZGB 53.pantu juridiskajām personām piemīt visas tiesības un pienākumi, kuriem par priekšnoteikumu nav īpašas vienīgi fiziskām personām piemītošas īpašības.³ Ar personības tiesībām Šveicē saprot personas tiesības uz savu vārdu, savu attēlu, privāto un intīmo sfēru, kā arī personas godu un cieņu. Bez tam ZGB 28.pants aptver arī personiskās brīvības aizsardzību, personas garīgo un miesas neaizskaramību, kas nav šā darba izpētes objekts.

¹ Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 84II, S. 573.

² Šveices Federālās Augstākās spriedums: *BGE*, 95 II, S. 491 - „*Club Méditerranée*“.

³ Meili A. *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht. Zivilgesetzbuch I Art. 1-456 ZGB*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 2002, S.259.

2. Aizsardzība pret personības tiesību pārkāpumiem saskaņā ar ZGB 28. pantu

Personības tiesību aizsardzības normatīvais pamatprincips Šveicē ir atrodams ZGB 28. panta pirmajā daļā: "katrs, kura personība tiek prettiesiski aizskarta, var vērsties tiesā pret jebkuru, kurš līdzdarbojas šajā aizskārumā". No vēsturiskā viedokļa raugoties, jau Šveices 1881. gada Saistību tiesību kodekss regulēja personisko attiecību aizsardzību un ar to saistītās tiesiskās sekas.¹ Iepriekšējā Saistību tiesību kodeksa [*das alte Obligationsrecht* (aOR)] personības tiesību normas – 50. un 55. pants atradās nodaļā par vispārējo zaudējumu atlīdzināšanu. Tikai ar ZGB pieņemšanu 1907. gadā personības tiesības tika nodalītas no zaudējumu atlīdzināšanas tiesībām un izveidoti patstāvīgi personības tiesību noteikumi.² Papildus zaudējumu atlīdzības prasījumiem un kompensācijas prasījumam par morālo kaitējumu, tie paredzēja arī prasījumus par atturēšanos no noteiktas darbības un vai pārtraukt noteiktu darbību. Šobrīd spēkā esošā ZGB 28. panta redakcija ir pieņemta 1983.gadā. 1983.gada 16.decembrī pieņemtais Federālais likums, kurš stājās spēkā 1985.gada 2.jūlijā, grozīja personības tiesību civiltiesiskās aizsardzības regulējumu. Šis Civilkodeksa grozījumu mērķis bija vispārēji stiprināt personības tiesību privāttiesisko aizsardzību un jo īpaši nodrošināt aizsardzību pret plašsaziņas līdzekļiem. Grozījumu pieņemšanas gaitā likumdevējs aizvietoja formulējumu "personisko attiecību aizskāruma" ar "personības aizskāruma", jo, kā norādījuši likumprojekta autori, jēdziens "personiskās attiecības" esot bijis bezkrāsains un neesot pietiekami uzskatāms un skaidrs.³ Kaut gan, no šodienas skatupunkta raugoties, ar jēdzienu aizstāšanu likuma tekstā saturiski nekas būtiski nav mainījies, tomēr arī šie grozījumi Šveices Civilkodeksā vēlreiz norāda uz personības tiesību aizsardzību kā atsevišķu tiesību institūtu, ne vien personisko tiesību aizskāruma veidu.

¹ aOR Art 55.: Ist jemand durch andere unerlaubte Handlungen in seinen persönlichen Verhältnissen ernstlich verletzt worden, so kann der Richter auch ohne Nachweis eines Vermögensschadens auf eine angemessene Geldsumme erkennen.

Tulkojums no vācu valodas – aOR 55.pants noteica: Ja kāds nopietni tiek aizskarts savās personiskajās attiecībās ar citas personas neatļautu darbību, tad tiesnesis var piespriest viņam par labu pienācīgu naudas summu, arī nepierādot materiālos zaudējumus.

² Pedrazzini M. M. Oberholzer N. *Grundriss des Personenrechts*. Bern: Stämpfli Verlag AG, 1993, S. 120.

³ Likumprojekta sagatavošanas materiāli. Botschaft, BBl 1982 II 658.

Bez tam, neskatoties uz Civilkodeksa grozījumu spēkā stāšanos, arī sākotnējā tiesu prakse personības tiesību lietās nav zaudējusi savu nozīmīgumu un piemērojamību.¹

Ar jēdzienu „personības tiesības“ Šveices tiesību doktrīnā saprot tādu personas individuālo tiesisko vērtību (vai „personības labumu“) kopumu, kas to eksistences dēļ var būt par aizskāruma objektu.² Autoresprāt, šāda definīcija ir ļoti vispārēja, taču jāņem vērā arī to, ka personības tiesību būtību aptvert ir sarežģīti, un līdz ar to saprotamas arī grūtības precīzi norobežot to jēdziena definīcijā.

Pirmajā Civilkodeksa grozījumu projektā par grozījumiem ZGB 28.pantā kā piemēri aizsargājamiem tiesiskajiem labumiem bija uzskaitīti personas miesa un dzīvība, privātā sfēra un slepenā sfēra, personas brīvība un gods un cieņa. Tādā veidā likumdevējs gribēja padarīt ZGB 28. pantu uzskatāmāku un atvieglot tā piemērošanu. Taču, tā kā šādam uzskaitījumam būtu tikai ilustratīva nozīme un tas nekad nevarētu būt pilnvērtīgs, tomēr no šīs idejas atteicās. Bez tam likuma teksts būtu smagnējs un, iespējams, pat bremsētu personības tiesību tālāku attīstību. Tāpēc priekšroka tika dota vispārējam un abstraktam formulējumam, lai atstātu pēc iespējas lielāku spriešanas brīvību tiesu praksei attīstībai.³ Tas nozīmē, ka likumā apzināti tika izmantots vispārējs formulējums „personības tiesību aizskārums“, konkrēti nedefinējot tā saturu un neuzskaitot konkrētus aizsargājamus labumus. Abstraktais un plašais jēdziens dara iespējamu aptvert visdažādākās personības izpausmes. ZGB 28. pants palika atvērts ikvienam tiesiski aizsargātam labumam un veido vispārēju tiesību normu, kuru ir nepieciešams papildīt. Tas ir tiesu varas uzdevums noteikt vispārējo personības tiesību konkrēto saturu un robežas.

¹ Riemer H. M. *Personenrecht des ZGB*. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2002, S.132.

² Bucher A. *Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 1999, Rz. 458.

³ Likumprojekta sagatavošanas materiāli. Botschaft, BB1 1982 II 658.

2.1. Aizsargātie personības labumi

Kā jau iepriekš minēts, ZGB 28. pants ir atvērta norma, tāpēc turpmāko kategoriju un dažādo personības tiesību labumu uzskaitījums nav uztverams kā noslēgta sistēma. Tas tikai parāda dažādos literatūrā sastopamos iedalījumus. Daži autori¹ izdala fizisko, emocionālo un sociālo personību:

a) fiziskā personība.

Fiziskā personība aptver dzīvību, ķermenisko un garīgo veselumu, kā arī pārvietošanās brīvību. Tās aizsardzība balstās uz konstitucionālajās tiesībās, krimināltiesībās un civiltiesībās nostiprinātajiem principiem;

b) emocionālā personība.

ZGB 28. pants aizsargā personas dvēseliski emocionālo sfēru, tās jūtu un dvēseles dzīvi, kā arī personiskās, jo īpaši ģimenes tiesiskās attiecības;²

c) sociālā personība.

Pie personības būtības pieder arī viņas sociālās attiecības ar citiem sabiedrības locekļiem. Katrs cilvēks ir individuāla personība un vienlaikus arī sabiedrības sastāvdaļa. Lai varētu izpaust savu personību, cilvēkam, no vienas puses, ir nepieciešamas attiecības ar apkārtējo sabiedrību, tomēr, no otras puses, viņam ir jānodrošina teritorija, kurā viņš ir pats par sevi un netiek traucēts. Šo indivīda telpu apzīmē par privāto sfēru. Grūtības sagādā tas, kā novilkt privātās sfēras robežas.

Interesants, ja arī ne vairs aktuāls, ir apstākļi, ka 1921. gada Šveices Autortiesību likums saturēja regulējumu par personu attēlu publicēšanas aizsardzību. Saskaņā ar šā likuma 35. pantu arī tādus personas attēla eksemplārus, kas izgatavoti pēc pašas personas pasūtījuma, ja vien nav pretējas vienošanās, bez attēlotās personas

¹ Bucher A. *Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 1999, Rz. 465; Meili A. *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht. Zivilgesetzbuch I Art. 1-456 ZGB*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 2002, S.253.

² Bucher A. *Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz*. Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1999, Rz. 470; Pedrazzini M. M., Oberholzer N. *Grundriss des Personenrechts*. Bern: Stämpfli Verlag AG, 1993, S. 129.

piekrišanas nedrīkst ne publiskot (t.i. laist apgrozībā), ne kā citādi izpaust plašākam sabiedrības lokam. Pretēji Vācijas nostājai, kur speciālās personas tiesības uz savu attēlu joprojām rodamas Mākslas autortiesību likuma (KUG) 23. pantā, Šveicē jau vecā Autortiesību likuma darbības laikā šo normu atzina par kļūdainu, jo, pirmkārt, saskaņā ar likuma tekstu tā attiecās tikai uz „pasūtītiem“ attēliem un, otrkārt, formāli tai nebija nekāda sakara ar autortiesībām. Šobrīd spēkā esošais Šveices Autortiesību likums¹ [*Urheberrechtsgesetz (URG)*], kurš pieņemts 1992.gada 9.oktobrī, paredz mākslas darbu, tai skaitā arī fotogrāfiju, aizsardzību. Autora tiesības izlemt par saviem darbiem nav absolūtas un ir ierobežotas, jo īpaši par labu sabiedrībai, kā, piemēram, citēšanas tiesības (URG 25. pants) vai tiesības publiski ziņot par aktuālajiem notikumiem (URG 28. panta otrā daļa). 28. panta otrā daļa paredz, ka bez autora atļaujas drīkst izmantot nelielas preses rakstu detaļas, kā arī radio un televīzijas ziņojumu fragmentus, ja tas ir nepieciešams publiska ziņojuma sagatavošanai par aktuālajiem notikumiem, t.i. , informācijas nolūkos par aktuālajiem jautājumiem. Gan teorijā, gan praksē pastāv vienots uzskats par to, ka jēdziens „preses raksti“ neaptver vizuālās mākslas darbus un fotogrāfijas, kas nozīmē, ka nav pieļaujama tālāka preses fotogrāfiju izmantošana kopā ar publiskotajiem ziņojumiem par aktuālajiem notikumiem bez to fotogrāfiju autora piekrišanas.² Saprotams arī, ka tas, kas darbojas attiecībā pret autoru, vēl lielākā mērā darbojas arī attiecībā pret preses fotogrāfijā attēloto personu.

¹ Bundesgesetz über das Urheberrecht und verwandte Schutzrechte.
Pieejams: http://www.admin.ch/ch/d/sr/231_1/index.html. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

² Meili A. Basler *Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht. Zivilgesetzbuch I Art. 1-456 ZGB*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 2002, S.259.

3. Personības tiesību aizsardzības ilgums

Šveicē, pretēji Vācijas tiesību piemērotāju izvēlētajai pieejai, netiek apstrīdēts, ka personības tiesības beidz pastāvēt ar personas nāvi un līdz ar to personības tiesību subjekta nāves brīdī tās arī nav mantojamas. Tomēr Šveices tiesības atzīst mirušo piemiņas aizsardzību jeb tā dēvētās piederīgo tiesības uz pietāti¹, kuras faktiski uztur zināmus personības tiesību prasījumus arī pēc viņas nāves. Taču šīs tiesības balstās nevis uz mirušā, bet gan uz piederīgo personības tiesībām tādējādi tās pēc sava satura un būtības atšķiras no postmortālās personības tiesību aizsardzības teorijas. Šveicē, mirušās personas piederīgie, atsaucoties uz savām personības tiesībām, var vērsties pret attēlu publiskošanu. Šai sakarā jānorāda uz vēsturisku Šveices Federālās Augstākās tiesas 1944. gada spriedumu, kurā sākotnēji tiesa atzina, ka tāda attēla publiskošana, kurā redzams slavenais šveiciešu gleznotājs *Ferninands Hodlers (Ferninand Hodler)* uz nāves gultas, aizskar viņa atraities pietātes jūtas.²

Kas attiecas uz mirušu personu attēliem, kuri tapuši viņiem vēl dzīviem esot, tad piederīgajiem nav tiesību vērsties pret to publiskošanu. Piederīgajiem un mantiniekiem nav absolūtu tiesību izlemt par mirušo personu attēliem, ja vien nav pierādāms, ka tādējādi aizskarta mirušā piemiņa. Tas diemžēl nereti noved pie sekām, ka trešās personas var brīvi izmantot mirušu personu attēlus, kuri tapuši šo personu dzīves laikā. Tāpēc arī bieži vien sastopamas tādas publikācijas, kurās mirušu personu attēli tiek izmantotas dažādu produktu reklamēšanai.

¹ Vācu valodā - „*Pietätsgeföhle der Angehörigen*”.

² Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 70 II, S. 127.

4. Personības tiesību aizskārums

Aizskārums vienmēr ir kāda notikuma sekas, savukārt katru notikumu parasti izraisa kāda cilvēka darbība. Šveices likuma regulējums neapraksta aizskāruma sastāvu, taču atbilstoši likuma vārdiskajam formulējumam, lai kādu personības tiesību ietekmēšanu atzītu par personības tiesību aizskārumu, nepieciešams konstatēt noteiktu aizskāruma intensitāti un patiesu iejaukšanos cietušās personas personības tiesībās. Teorija un prakse šai sakarā runā par „jūtamu traucējumu“, par „nopietni ņemamu apdraudējumu“. Robeža ir jānovelk katrā konkrētā gadījumā atsevišķi, tomēr jebkurā gadījumā aizskartajai personai ir jābūt aizsargājamai interesei savu tiesību īstenošanai.

Tā piemēram, nosacījums tiesību uz savu attēlu aizskārumam ir jāmin attēlotās personas atpazīstamība un individualizējamība, pie tam divējādā nozīmē. Pirmkārt, tā ir subjektīvā atpazīstamība. Personai jāspēj pašai sevi atpazīt. Šis priekšnoteikums ir attiecināms uz tādiem gadījumiem, kad attēls ataino tikai vienu personu vai dažas personas, tas ir, kad atsevišķas personas attēlotas it kā atrauti no lielāka ļaužu pūļa. Saskaņā ar Šveices likumdevēja pieeju tāda fotogrāfija, kurā attēlotās personas ir redzamas vienīgi fonā vai kā nejauša „piedeļa” dabas ainavai vai kādam citam objektam, nav uzskatāma par attēlu, kurš bauda personas tiesību uz savu attēlu aizsardzību. Fotografēšana sabiedriskā vietā ir atļauta tādā apmērā, ciktāl attēlotā persona ir redzama nenoteikti, it kā „kāds“, jebkurš no masas, pat ja viņu ir iespējams identificēt. Taču nav pieļaujams ar fotomontāžas vai citādu līdzekļu palīdzību „izcelt” vienas konkrētas personas attēlu no šādas ļaužu masas vai fona ainavas.¹ Turpretī, ja persona ir redzama fotogrāfijā kā konkrēta persona (kā personība) un ir objektīvi atpazīstama, pat ja viņa atrodas pūlī vai kādā vispārēji pieejamā vietā, šādas personas attēlošana fotogrāfijā ir uzskatāma par personas tiesību uz savu attēlu subjektu. Personas dubultnieka attēla gadījumā ir jāņem vērā, ka nepazīstamas personas, kurām ir līdzīgi sejas vaibsti kā populāriem slaveniem cilvēkiem, piemēram, kādam sportistam, aktierim, filmu zvaigznei vai politiķim, vai kuras ar grima vai maskējošu

¹ Skat. Meili A. *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht. Zivilgesetzbuch I Art. 1-456 ZGB*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 2002, S.255.

elementu palīdzību ir padarītas līdzīgas populāriem cilvēkiem, aizskar „dublēto“ personu tiesības uz savu attēlu.¹

Īpašs personas attēlu pasniegšanas veids ir karikatūras. Karikatūru gadījumā vienmēr tiek mēģināts panākt atpazīstamību ar kariķēto personu. Tā kā kariķētas tiek tikai sabiedrībā pazīstamas personas, karikatūristu mākslinieciskā brīvība netiek ierobežota ar attēloto personu tiesībām uz savu attēlu, ja vien pats attēls neaizskar personas godu un cieņu. Satīriskās mākslas robežas beidzas tur, kur karikatūra tiek izmantota ļaunprātīgi, lai aizvainotu atainoto personu, vai ja tajā attēlotas amorālas vai necienīgas, vai pat noziedzīgas darbības. Lai noteiktu, vai ir pārkāptas satīras robežas un aizskarts personas gods, katrā atsevišķā gadījumā jāveic pretnostatīto aizsargāto interešu izsvēršana.

Attēlotās personas objektīvā atpazīstamība kā priekšnoteikums apsverams tajos gadījumos, kad ne tikai pati attēlotā persona, bet arī citi cilvēki var atpazīt personu, kas ir redzama attēlā. Šajā gadījumā nepietiek vien ar atpazīstamību personas paziņu lokā, tiek prasīts, lai objektīvi aplūkojot, personu atpazītu arī lasītāji no attālāka sociālā loka. Bez tam jāņem vērā, ka šāda atpazīstamība var izrietēt ne vien tikai no paša attēla, bet arī no personas vārda vai citiem norādītajiem datiem, kuri konkretizē attēloto personu, nepietiek tikai ar to, lai personas attēls publicēts, aizklājot personas acis ar melnu laukumu.

¹ Meili A. *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht. Zivilgesetzbuch I Art. 1-456 ZGB*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 2002, S.255..

4.1. Prettiesiskums

Šveices Civilkodeksa regulējums balstās uz principu, ka jebkurš personības tiesību aizskārums uzskatāms par prettiesisku. Ar jēdzienu „prettiesiskums“ tiek nodalīta tiesiski atļauta darbība no tiesiski aizliegtas darbības.¹ Tā kā personības tiesības pieder pie absolūtām tiesībām, t.i., attiecībā pret ikvienu spēkā esošām tiesībām, prettiesisks ir jebkurš aizskārums, ja vien konkrētajā gadījumā nepastāv likumā noteiktie attaisnojumi, piemēram, attēlotās personas piekrišana vai citas, augstākas dominējošas intereses.² ZGB 28. panta otrajā daļā likumdevējs ir noteicis, kuros noteiktos trīs gadījumos aizskārums nav uzskatāms par prettiesisku, proti:

- 1) ja persona ir devusi savu piekrišanu ;
- 2) ja pastāv dominējošas augstākas privātās vai sabiedriskās intereses; un
- 3) ja pastāv attaisnojums, kurš pamatots ar likumu.

Praksē par vissvarīgāko attaisnojumu Šveicē tiek uzskatīta augstāku interešu nodrošināšanas nepieciešamība, kas var būt gan trešās personas privātās intereses, gan sabiedrības intereses uz informāciju. Abos šajos gadījumos būtiski veikt pretstatīto interešu salīdzināšanu un izsvēršanu. Tāpat tiesību piemērotājam jāatbild uz jautājumu, vai attēla publicēšana, aizkarot personības tiesības, ir attaisnojama ar pietiekamu trešās personas interesi, tas nozīmē, ar pietiekamu sabiedrības vajadzību pēc informācijas, kad privātpersonas tiesības uz savas privātās dzīves aizsardzību atkāpjas mēdiju virsuzdevuma – sabiedrības nodrošināšanai ar informāciju – izpildīšanas priekšā. Līdz ar to lēmums - atzīt vai neatzīt aizskārums par prettiesisku - būtiski ir atkarīgs no pretēju interešu vai tiesisko labumu izsvēršanas. Taču pat tad, ja pastāv kāds no šiem attaisnojošiem apstākļiem, tiesību aizskārums var tikt atzīts par prettiesisku, proti, ja iespējamais attaisnojums ir pretrunā ar samērīguma principu. Tiesa par samērīgu ir atzinusi apdrošināšanas kompānijas interesi ar slēpto kameru izsekojot personu, kas iesniegusi pieprasījumu izmaksāt invalīda pensijas atlīdzību, atzīstot, ka iespējamā

¹ Meili A. *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht. Zivilgesetzbuch I Art. 1-456 ZGB*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 2002, S.262.

² Pretnostatītās intereses vienmēr izsveramas ievērojot samērīguma principu.

aizsargājamā apdrošinātāju interese, pastāvot būtiskai informācijai par personas prettiesisko rīcību attiecīgajā gadījumā tika atzīta par samērīgu ar personas tiesību uz privāto dzīvi aizskārumu.¹ Taču šis tiesas spriedums nav attīstījis turpmāku judikatūras tendenci šā jautājuma izspriešanas vispārināšanā.

4.2. Personas piekrišana

Personas piekrišanai kā gribas izteikumam ir jābūt konkrētai, t.i., tai jāattiecas uz konkrēto gadījumu. Par personas piekrišanu atzīstama gan iepriekšēja piekrišana, gan vēlāk izteikta piekrišana.² Vispārēja piekrišana būtu ZGB 27. panta pārkāpums. Tā, piemēram, par personas piekrišanu nevarētu tikt atzīta tāda piekrišana, kas neatsaucami atļautu mēdijiem ierobežot personības tiesības uz privātās un intīmās telpas neaizskaramību un publiskot kādas personas visas un jebkuras intīmās un privātās dzīves detaļas bez laika un apjoma ierobežojuma.³ Tas, cik konkrētai šādai izteiktai piekrišanai ir jābūt, ir atkarīgs no katra atsevišķā gadījuma apstākļiem. Jo smagāka iejaukšanās personības tiesībās, jo konkrētāk piekrišanai ir jāattiecas uz šo aizskārumu. Tā, piemēram, attiecībā uz personas attēla izmantošanu, piekrišana vienam personības tiesību izmantošanas veidam nenozīmē piekrišanu arī citiem izmantošanas veidiem vai citai personai, kas izmanto attēlu. Piekrišana var būt arī konkludenta, un tā var izrietēt no konkrētajiem apstākļiem. Saskaņā ar autortiesībās pastāvošo izmantošanas mērķa principu, šaubu gadījumā piekrišana ir iztulkojama sašaurināti un aptver tikai tādas darbības, kuras attēlotā persona saprātīgā veidā varēja sagaidīt. Klusējoša piekrišana var izrietēt no veida, kā persona izturas sabiedrībā. Ja kāds atklāti vērsas pie sabiedrības, viņš tādā veidā piekrīt, ka tā pievērš viņam uzmanību attiecīgā apmērā. Ja kāds bezdarbībā noskatās, kā viņš uz ielas tiek filmēts vai fotografēts saistībā ar negadījumu vai kādu noziegumu, tad var secināt, ka šāda persona ir izteikusi piekrišanu parādīties kā šī notikuma fons. Doktrīnā pārstāvēts viedoklis, ka, ja persona apzināti atļauj preses fotogrāfam sevi nofotografēt, viņa jebkurā gadījumā piekrīt ne tikai fotografēšanai, bet

¹ Šveices Federālās Augstākās tiesas 1997.18.decembra spriedums lietā Nr.5C.187/1997, *SemJud*, 1998, S. 301.

² Riemer H. M. *Personenrecht des ZGB*. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2002, S.151.

³ Turpat.

arī fotogrāfijas publiskošanai attiecīgajā laikrakstā. Ja persona nenoskaidro konkrēto izmantošanas mērķi, viņa piekrīt visiem izmantošanas veidiem, kuri tieši izriet no konkrētajiem apstākļiem. Pie tam svarīgi apsvērt tikai tos izmantošanas veidus, kurus attēlotā persona varēja saprātīgi paredzēt.¹

4.3. Dominējošas intereses

Attiecībā uz dominējošām privātajām interesēm jāveic pretnostatīto interešu salīdzināšana un izsvēršana. Tā, vienā pusē var atrasties trešo personu interese uz attēla publikāciju, otrā pusē ir attēlotās personas interese uz viņas privātuma aizsardzību.² Arī atbildot uz jautājumu, vai personības tiesību aizskārums ir attaisnojams ar sabiedrības vajadzību iegūt informāciju, ir jāveic pretnostatīto interešu izvērtēšana. Sabiedrisko interešu gadījumā pārsvarā ir runa par ziņu publiskošanu plašsaziņas līdzekļos. Sekojot vācu tiesību paraugam jeb sfēru teorijai³, Šveices tiesību teorija un prakse izdala trīs cilvēka dzīves daļas – slepeno jeb intīmo sfēru, privāto sfēru un kopējo jeb sabiedrisko sfēru.

(1) Slepenā jeb intīmā sfēra aptver tādus notikumus, kurus persona slēpj no līdzcilvēku uztveres un apziņas vai arī grib dalīt tikai ar atsevišķiem konkrētiem cilvēkiem. Šādu ziņu publiskošanai nepieciešams noteikti un skaidri izteikts vai konkludents gribas izteikums. Slepenība var izrietēt arī no notikuma veida (piemēram, dienasgrāmatas vai personiskas vēstules lasīšana, noklausīšanās pie durvīm, intīmās dzīves detaļu fotografēšana).

(2) Privātā sfēra aptver tās personas dzīves izpausmes, kurās persona parasti grib dalīties vienīgi ar sev tuvu stāvošiem cilvēkiem, piemēram, kopdzīve, darbs, dienas

¹ Nozīmīgākais tiesas spriedums, kas vairākkārt citēts Šveices tiesību doktrīnā: Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums BGH VI ZR 285/91, ZUM 1993/3, S.140 – *Fuchsberger*.

² Jautājums par trešās personas dominējošām interesēm ir apskatīts Šveices Federālās Augstākās tiesas 1997.18.decembra spriedumā lietā Nr.5C.187/1997, *SemJud*, 1998, S. 301); skat. arī preses publikāciju par šo spriedumu: *Neue Zürcher Zeitung NZZ*, 1997.

³ Sfēru teorija pārņemta arī judikatūrā; skat. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedumus: *BGE*, 97 II, S. 100; *BGE*, 118 IV, S. 45; *BGE*, 119 II, S. 222.

notikumu kopīga apspriešana. Tuvo personu loks var mainīties atkarībā no attiecīgās darbības veida.

(3) Kopējo sfēru turpretī raksturo tas, ka zināšanas par notikumiem ir pieejamas katram, tāpēc, ka tie norisinās publiski vai arī persona pati par tiem informē plašāku nenoteiktu personu loku. Līdz ar to, tādas ainavas fotogrāfijas publiskošanu, kuras ir uzņemtas sabiedriskā jeb publiskā telpā, ir jāpacieš arī privātpersonām.

Pat ja interešu salīdzināšanas rezultātā tiek konstatēts, ka konkrētajā gadījumā personības tiesību aizskārumu var attaisnot ar dominējošām citas personas vai sabiedrības interesēm, iejaukšanās tomēr var būt nepamatota, ja tā ir nesamērīga.¹ Tā piemēram tā dēvētajā *Hodlera* lietā² tiesa konstatēja, ka sabiedrības interese uz informāciju par mirušā *Ferninanda Hodlera* attēlu nav samērīga ar viņa atraitnes aizskartajām pietātes jūtām un viņas personības tiesībām uz sava aizgājušā vīra piemiņu. Savukārt sērijveida slepkavas un vēsturiski pēdējā ar nāvessodu notiesātā, kam sods tika izpildīts uz giljotīnas, *Paula Irnigera (Paul Irniger)* lietā³ par radio lugas publiskošanu, kas saturēja *Paula Irnigera* privātās dzīves detaļas, tiesa, izvērtējot pretnostatītās *Paula Irnigera* dēla un sabiedrības intereses nolēma, ka *Paula Irnigera* dēla pietātes jūtas un privātās dzīves neaizskaramība novērtējamas augstāk par sabiedrības tiesībām uz vēsturisku faktu informāciju un tādējādi viņa personības aizskārumus nav samērīgs.

¹ Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 122 III, S. 449.

² Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 70 II, S. 127.

³ Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 109 II, S. 362.

4.4. Likumiskie attaisnojumi

ZGB 28.pantā likumdevējs uzskaitījis tos attaisnojošos gadījumus, kuros personības tiesību aizskārums nav uzskatāms par prettiesisku, tostarp, ja šāds aizskārums ir attaisnojams ar likumu. Tādējādi Šveices civiltiesībās valda princips, ka personības tiesību aizskārums atzīstams par prettiesisku gadījumā, ja tas neatbilst kādam no likumā noteiktajiem prettiesiskumu izslēdzošajiem apstākļiem¹. Tādējādi likumdevējs ar blanketas normas palīdzību norāda uz citām likuma normām, kuras atzīst atsevišķas darbības par tiesiskām. Lai konstatētu personības tiesību aizskāruma faktu saskaņā ar ZGB 28. pantu, nav nepieciešams konstatēt aizskārēja vainu. No personības tiesību absolūtā rakstura izriet, ka aizskārējs atbild par katru personības tiesību aizskārumu, ja vien tas nav noticis ar pašas aizskartās personas piekrišanu vai arī iestājas kāds no likumā paredzētajiem attaisnojošajiem gadījumiem.

¹ Riemer H. M. *Personenrecht des ZGB*. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2002, S.151.

D Salīdzinošo tiesību apskats par personas tiesībām uz attēlu saistībā ar privātuma aizsardzību

„Ja es esmu zvaigzne, - cilvēki mani padarīja par zvaigzni,
ne studija, ne kāds atsevišķs cilvēks, bet cilvēki.”¹

Merilina Monro (Marilyn Monroe)

1. Personas tiesības uz attēlu jēdziens Vācijas, Austrijas un Šveices tiesību sistēmās

Personas tiesību uz savu attēlu jēdziens Vācijā, Austrijā un Šveicē neregulēts gan normatīvi, gan arī attīstīts tiesu praksē. Vācijā personas tiesības uz savu attēlu regulējums ietverts Mākslas autortiesību likumā [*Kunsturheberrechtsgesetz (KUG)*]².

Sākotnējais impulss Vācijā tiesības uz attēlu neregulēt ar likumu un ietvert tās KUG bija fotogrāfu rīcība pirms vairāk kā simts gadiem 1898.gadā.³ Naktī, kad nomira Vācijas reihskanclers Oto fon Bismarks (*Otto von Bismarck*) divi fotogrāfi neatļautā veidā iekļuva istabā, kurā atradās reihskanclera mirstīgās atliekas un nofotografēja līķi. Pret šādu fotogrāfu rīcību vērsās Oto fon Bismarka bērni ar mērķi panākt, lai fotouzņēmumu negatīvi un visas fotogrāfijas un to kopijas tiktu iznīcinātas. Tā kā ne Lauenburgas hercogistes reģionā spēkā esošajā *Sakšu spogulī*, ne *Hamburgas statūtos* nebija atbilstošas tiesību normas, Augstākā tiesa (*Reichsgericht*) piemēroja Vispārējās vācu tiesības⁴, nosakot, ka saskaņā ar dabisko tiesisko apziņu nav savienojams tas, ka “kāds neapstrīdami paturētu to, ko viņš ieguvis prettiesiskas darbības rezultātā un

¹ „If I am a star – the people made me a star, no studio, no person, but the people did.” - *Marilyn Monroe*.

² Kunsturheberrechtsgesetz (Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie).
Pieejams: <http://transpatent.com/gesetze/kunstg.html>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

³ Gronau K. *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002., S. 18.

⁴ Vācu val. – *Das gemeine deutsche Recht*.

pārkāpjot aizskartās personas tiesības”¹. Līdz ar to Augstākā tiesa apmierināja Oto fon Bismarka bērnu prasību par izgatavoto fotogrāfiju iznīcināšanu. Savukārt šis spriedums radīja plašu tiesībspolitisku diskusiju, kā rezultātā 1907.gadā stājās spēkā KUG², kurš ir spēkā Vācijā vēl joprojām.

KUG 22.pants³ noteic, ka personas attēlu var izplatīt vai izvietot publiskai apskatei vienīgi saņemot attēlotās personas piekrišanu un šaubu gadījumā piekrišana uzskatāma par saņemtu, ja attēlotā persona par tās attēlošanu ir saņēmusi atlīdzību. Tādējādi KUG regulējuma piemērošanas galvenais priekšnosacījums ir attēla esamība un KUG izpratnē ar attēlu saprot jebkuru cilvēka ārējā veidola atainojumu.⁴ Attēls ir jebkuras personas ārējais veidols, ciktāl to kā tādu iespējams atpazīt.⁵ Atainošanas veids un līdzeklis nav izšķirošais, attēls var būt arī zīmējums, karikatūra vai pat komiksa figūra.⁶ Tātad par nerakstītu priekšnoteikumu attēla definēšanai varētu uzskatīt arī attēlotās personas atpazīstamību⁷ vai identificēšanas iespējamību. Šāda atpazīstamība var izrietēt arī no attēlam pievienotā teksta vai publikācijas, kā arī tādu līdzekļu izmantošana kā personas acu aizklāšana ar melnu svītru vai saulesbrillēm nebūt

¹ “*daß jemand das unangefochten behalte, was er durch eine widerrechtliche Handlung erlangt und dem durch dieselbe in seinen Rechten Verletzten bentzogen hat*” RGZ 45, 170. Citēts pēc: Gronau K. *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, S. 18.

² Gronau K. *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, S. 19 Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, S. 18.

³ KUG § 22. *Bildnisse dürfen nur mit Einwilligung des Abgebildeten verbreitet oder öffentlich zur Schau gestellt werden. Die Einwilligung gilt im Zweifel als erteilt, wenn der Abgebildete dafür, daß er sich abbilden ließ, eine Entlohnung erhielt. Nach dem Tode des Abgebildeten bedarf es bis zum Ablauf von 10 Jahren der Einwilligung der Angehörigen des Abgebildeten. Angehörige im Sinne dieses Gesetzes sind der überlebende Ehegatte oder Lebenspartner und die Kinder des Abgebildeten, und wenn weder Ehegatte oder Lebenspartner noch Kinder vorhanden sind, die Eltern des Abgebildeten.*

Tulkojums no vācu valodas – KUG 22.pants nosaka:

Attēlus var izplatīt vai izvietot publiskai apskatei vienīgi, saņemot attēlotās personas piekrišanu. Šaubu gadījumā piekrišana uzskatāma par saņemtu, ja attēlotajā persona par tās attēlošanu ir saņēmusi atlīdzību. Turpmākos 10 gadus pēc attēlotās personas nāves nepieciešams saņemt tuvinieku piekrišanu. Par tuviniekiem uzskatāmi pārdzīvojušais laulātais vai dzīvesbiedrs un attēlotās personas bērni, gadījumā, ja šādai personai nav ne laulātais, ne dzīvesbiedrs, ne bērni, tad piekrišana jāgūst no attēlotās personas vecākiem.

⁴ Hubmann H. *Das Persönlichkeitsrecht*. Köln: Böhlau Verlag, 1968, S. 297.

⁵ Fechner F. *Medienrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, Rn.170.

⁶ Hamburgas federālās zemes Augstākās tiesas Hamburgā spriedums: OLG Hamburg, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1983, 282 (283).

⁷ Helle J. *Besondere Persönlichkeitsrechte im Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1991, S.93.

nenodrošina to, ka personu nevarētu identificēt.¹ Lai izvērtētu, vai attēloto personu var vai nevar identificēt nav nepieciešams, lai personu atpazītu jebkurš garāmgājējs, pietiekams pamats ir tas, ja personu atpazīst viņas paziņu loks.²

Tātad ar attēlu Vācijā saprot ne vien fotogrāfiju, bet gan jebkuru personas attēlojumu – zīmējums, karikatūra, fotomontāža, iespējami pat dubultnieka uzvedība. KUG 22.pants nosaka, ka nepieciešama attēlotās personas piekrišana, izņēmumi likumā paredzēti vienīgi KUG 23.pantā noteiktajos gadījumos. Līdz ar to saskaņā ar KUG 23.pantu³, personas piekrišana nav nepieciešama:

(1) ja persona nav individuāli atpazīstama vai arī redzama attēlos no publiskiem pasākumiem.

Par šādiem publiskiem pasākumiem atzīstamas sanāksmes, dažādi gājieni, demonstrācijas, izrādes, procesijas, publiskas svinības vai citi svinīgi pasākumi. Galvenais kritērijs ir tas, ka personas sanākušas kopā ar vienotu mērķi.⁴ Svarīgi ir, ka attēla mērķis ir parādīt pasākumu kopumā nevis atsevišķas personas tajā. Pie šādiem attēliem nav pieskaitāmas publikācijas, kur uzmanības centrā sabiedrības intereses piesaistīšanai atrodas vienīgi konkrētas personības;

¹ Helle J. *Besondere Persönlichkeitsrechte im Privatrecht*. Tübingen: 1991, Mohr Siebeck, S.94.

² Hubmann H. *Das Persönlichkeitsrecht*. Köln: Böhlau Verlag, 1968, S. 297.

³ KUG § 23. (1) *Ohne die nach § 22 erforderliche Einwilligung dürfen verbreitet und zur Schau gestellt werden: 1) Bildnisse aus dem Bereich der Zeitgeschichte; 2) Bilder, auf denen die Personen nur als Beiwerk neben einer Landschaft oder sonstigen Örtlichkeit erscheinen; 3) Bilder von Versammlungen, Aufzügen und ähnlichen Vorgängen, an denen die dargestellten Personen teilgenommen haben; 4) Bildnisse, die nicht auf Bestellung angefertigt sind, sofern die Verbreitung oder Schaustellung einem höheren Interesse der Kunst dient.*

(2) *Die Befugnis erstreckt sich jedoch nicht auf eine Verbreitung und Schaustellung, durch die ein berechtigtes Interesse des Abgebildeten oder, falls dieser verstorben ist, seiner Angehörigen verletzt wird.*

Tulkojums no vācu valodas – KUG 23.pants nosaka:

(1) Bez likuma 22.pantā noteiktās personas piekrišanas saņemšanas atļauts publikot un izstādīt tādas attēlus, kas: 1) uzskatāmi par attēliem no mūsdienu vēstures jomas; 2) attēlus, kuros personas attēlotas kā dabas ainavas sastāvdaļas vai atrodas citu vietu fonā; 3) attēlus no sanāksmēm, izrādēm un līdzīgiem pasākumiem, kuros attēlotās personas piedalījušās; 4) attēli, kas nav izgatavoti pēc pasūtījuma, tomēr to izplatīšana vai izstādīšana kalpo augstākām mākslas interesēm.

(2) Taču šāda atļauja nav attiecināma uz tāda veida attēlu izplatīšanu vai izstādīšanu, ja tas aizskar kādu pamatotu attēlotās personas vai, ja persona ir mirusi, tās piederīgo pamatotu interesi.

⁴ Branahl U. *Medienrecht. Eine Einführung*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2002, S.168.

(2) persona ainavas vai attēla fonā ir nejauši.

Lai atzītu, ka personas attēls ir vienīgi kādas dabas ainavas vai attēla kopējā fona nejauša sastāvdaļa, nepieciešams, lai attēla galvenā substance būtu dabas ainava vai cits skats nevis šajā ainavā esošās personas, un bez šo konkrēto personu piedalīšanās dotais attēls nezaudētu tā sākotnējo mērķi¹;

(3) persona attēlota tēlotājmākslas darbā.

Pēc valdošā uzskata šis izņēmums attiecināms arī uz attēla izmantošanu zinātnes vajadzībām²;

(4) attēlotā persona uzskatāma par tā dēvēto “mūsdienu vēstures” personību, t.i., publisku personību (*Personen der Zeitgeschichte* – vācu val., *Figures of contemporary society* – angļu val).³

Personas piekrišanai attiecināmi Vācijas Civilkodeksa Vispārējās daļas noteikumi par personas rīcībspēju, t.i., BGB 104.pants⁴ un turpmākie panti, un par gribas izteikumu, t.i., BGB 116.pants⁵ un turpmākie panti. Taču īpaši izņēmumi attiecībā uz rīcībnespējīgām personām – nepilngadīgajiem, attiecināmi gadījumos, kad runa ir par vecāku piekrišanu nepilngadīgu bērnu fotogrāfiju publiskošanai⁶. Personas piekrišanai sava attēla publiskošanai KUG nav noteikta īpaša forma, taču, lai piekrišanu varētu atzīt par izteiktu ar konkludentām darbībām, nepieciešams, lai attēlotā persona būtu zinājusi, ka attēla radīšanas nolūks ir tā publiskošana, kā arī, ka šādas

¹ Bavārijas federālās zemes Augstākās tiesas Minhenē spriedums: OLG München, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1988, 915 (916).

² Wenzel K. E. *Das Recht der Wort und Bildberichterstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. Köln: Verlag O. Schmidt, 1994, Rn. 8.27.

³ Skat. nākamo šā darba otrās daļas D nodaļas 2.apakšnodaļu: „Publiskas personas jēdziens Vācijas, Austrijas un Šveices tiesību sistēmās”, 109.lpp.

⁴ BGB 104.pants.

Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/BGB/104.html>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

⁵ BGB 116.pants.

Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/BGB/116.html>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

⁶ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1974, S. 1947 (1948 ff.); Branahl U. *Medienrecht. Eine Einführung*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2002, S.113.

publiskošanas apmērs un mērķis bijis izzināms.¹ Līdz ar to personas piekrišana uzskatāma par spēkā esošu un pietiekamu, ja tā aplāj publiskošanas apjomu atbilstoši autortiesībās attīstītajai „izmantošanas mērķa teorijai” (*Zweckübertragungslehre*), t.i., dotā piekrišana ir atzīstama par pietiekamu tikai tiktāl, ciktāl tā atbilst ar tās došanu saistītajam izmantošanas mērķim, tātad, ja piekrišana dota tikai kādam konkrētam mērķim, tad tā uzskatāma par spēkā esošu vienīgi šāda mērķa ietvaros.² Tā piemēram, personai, kas piekritusi sava kailfoto ievietošanai bioloģijas mācību grāmatā, nav turpmāk jāsamierinās ar to, ka pēc vairākiem gadiem šī fotogrāfija tiek parādīta televīzijas ekrānā.³ Vācijā arī pēc personas nāves saskaņā ar KUG 22.pantu ir jāsaņem attēlotās personas tuvinieku piekrišana, ja vien mirusī persona nav atzīstama par publisku personību.

KUG regulējums gan attiecināms vienīgi uz autortiesībām uz tēlotājmākslas darbiem un fotogrāfiju, taču pamatojoties uz šodienas vienprātīgu⁴ uzskatu, KUG kā speciālais likums regulē arī atsevišķu vispārējo personības tiesību jomu – tiesības uz attēlu. KUG 23.panta pirmā daļa nosaka, ka publiskās personības attēlus principā var izplatīt un nodot apskatei bez attēlotās personas piekrišanas, taču šis likuma regulējums neaptver attēla radīšanas vai sagatavošanas procesu. Šo procesu pēc dominējošās izpratnes⁵ jāskata atbilstoši vispārīgajām personības tiesībām izsverot iesaistīto abu pušu aizskartās tiesības un intereses attiecībā uz attēla izgatavošanas pieļaujamību. Līdzīgs tiesiskais regulējums ietverts Austrijas Autortiesību likuma [*Urhebergesetz* (UrhG)]⁶ 78.panta pirmajā daļā⁷. Tādējādi arī Austrijā personas attēla publiskošana ir

¹ Hesenes federālās zemes Augstākās tiesas Frankfurtē spriedums: OLG Frankfurt/M, *Neue Juristische Wochenschrift - Rechtssprechungsreport*, 1990, 1439.

² Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, Rn. 837.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1985, S. 1617 (1618).

⁴ Helle J. *Besondere Persönlichkeitsrechte im Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1991, S.46.

⁵ Helle J. *Besondere Persönlichkeitsrechte im Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1991, S.71; Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, Rn. 909.

⁶ Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte.

Pieejams: http://www.internet4jurists.at/gesetze/bg_urhg2a.htm. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

⁷ § 78 Abs. 1 UrhG „Bildnisse von Personen dürfen weder öffentlich ausgestellt noch auf eine andere Art, wodurch sie der Öffentlichkeit zugänglich gemacht werden, verbreitet werden, wenn dadurch berechtigste Interessen des Abgebildeten oder, falls er gestorben ist, ohne die Veröffentlichung gestattet oder angeordnet zu haben, eines nahen Angehörigen verletzt würden“.

pieļaujama vienīgi saņemot attēlotās personas piekrišanu, izņēmuma gadījums skar vienīgi publiskās personības, ja ar tās attēla publiskošanu netiek aizskarta šādas personas privātā vai intīmā sfēra.

Šveicē tiesiskais regulējums personas tiesībām uz attēlu ir atvasināms no Šveices Civilkodeksa [Zivilgesetzbuch (ZGB)] 27. un 28. panta, kas veido personības tiesību aizsardzības kodolu. Atšķirībā no Vācijas Civilkodeksa - BGB, kur tiesnešu tiesību un tiesību tālākveidošanas rezultātā BGB 823.pants aptver arī vispārējo tiesību ģenerālklausulu, Šveicē tās normatīvi atrunātas likumā. ZGB 28. pants nosaka personības tiesību aizsardzību pret trešo personu aizskārumiem - "katrs, kura personība tiek prettiesiski aizskarta, var vērsties tiesā pret jebkuru, kurš līdzdarbojas šajā aizskārumā. Aizskārumš ir prettiesisks, ja aizskartā persona nav devusi savu piekrišanu vai ja tas nav attaisnojams ar augstākām privātām vai sabiedriskām interesēm vai ar likumu."¹. Uz šiem ZGB pantiem balstās un no tiem tiek atvasinātas dažādu kategoriju speciālās personības tiesības.² Tā kā ZGB 28. pants pilnībā aizsargā privāto sfēru un tiesības uz savu attēlu, tātad personas ārējo veidolu, ciktāl persona šajā attēlā ir atpazīstama vai identificējama³, tad ir aizliegts izgatavot personas foto uzņēmumus, kas attiecas uz tās privātām vai intīmām darbībām. Šveicē netiek apstrīdēts, ka personības tiesības beidz pastāvēt ar personas nāvi un līdz ar to personības tiesību subjekta nāves brīdī tās arī nav mantojamas. Tomēr Šveices tiesības atzīst mirušo piemiņas aizsardzību jeb tā dēvētās piederīgo tiesības uz pietāti⁴, kuras faktiski uztur zināmus personības tiesību prasījumus arī pēc viņas nāves. Taču šīs tiesības balstās nevis uz mirušā, bet gan uz piederīgo personības tiesībām. Tāpēc piederīgie, atsaucoties uz savām tiesībām, var

Tulkojums no vācu valodas – UrhG 78.panta pirmā daļa nosaka: Publiski aizliegts izstādīt vai kā citādi publiskot vai izplatīt tādus personas attēlus, ja ar tiem tiek aizskartas attēlotās personas likumiskās intereses vai, ja šī persona ir mirusi, bez atļaujas saņemšanas ar šādu publikāciju tiek aizskartas piederīgo intereses.

¹ Art. 28 ZGB: Wer in seiner Persönlichkeit widerrechtlich verletzt wird, kann zu seinem Schutz gegen jeden, der an der Verletzung mitwirkt, das Gericht anrufen. Eine Verletzung ist widerrechtlich, wenn sie nicht durch Einwilligung des Verletzten, durch ein überwiegendes privates oder öffentliches Interesse oder durch Gesetz gerechtfertigt ist.

² Pedrazzini M. M., Oberholzer N. *Grundriss des Personenrechts*. Bern: Stämpfli Verlag AG, 1993, S. 114.

³ Legler T. *Vie privée, image volée. - La protection pénale de la personnalité contre les prises de vues*. Bern: Reihe Abhandlungen zum Schweizerischen Recht ASR, Nr. 595, 1997, S. 102.

⁴ Vācu val. – „Pietātsgefühle der Angehörigen”.

vērsties pret attēlu publiskošanu. Šai sakarā jānorāda uz vēsturisku Šveices Federālās Augstākās tiesas 1944. gada spriedumu, kurā sākotnēji tiesa atzina, ka tāda attēla publiskošana, kurā redzams slavenais šveiciešu gleznotājs Ferninands Hodlers (*Ferninand Hodler*) uz nāves gultas, aizskar viņa atraitnes pietātes jūtas.¹

¹ Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 70 II, S. 127.

2. Publiskas personības jēdziens Vācijas, Austrijas un Šveices tiesību sistēmās

Publiskas personības jēdziens tiesu praksē attīstīts Vācijā, Austrijā un Šveicē. Vācijā publiskas personības termins atvasināms no KUG 23.pantā ietvertā regulējuma par personas tiesībām uz attēlu. Saskaņā ar KUG 23.pantu Vācijā personas attēlu bez personas piekrišanas saņemšanas var publicēt un izplatīt, ja attēlotā persona uzskatāma par tā dēvēto “mūsdienu vēstures” personību, t.i. publisku personību jeb prominentu personu (teorijā tiek izšķirtas absolūtās un relatīvās publiskās personības un publisko personību pavadošās personas). KUG 23.panta pirmajā daļā publiskas personības definētas kā „*Personen der Zeitgeschichte*”, kas tiešā tulkojumā no vācu valodas nozīmē „personas, kuras ieiet mūsdienu vēsturē”, taču jāuzsver, ka šāds jēdziena apzīmējums ir skatāms nevis saistībā tikai ar „vēstures zinātni”, bet gan skatāms paplašināti. Šobrīd Vācijā atzītākais un valdošais viedoklis vairs neizvirza priekšnoteikumu, ka personai apzināti jāiekļūst publiskajā apritē, ar to saprotot savu pašas apzinātu atbilstošu darbību rezultātā iegūstot plašākas sabiedrības uzmanību un interesi par savu personu, izšķirošais kritērijs šobrīd ir tas, vai attēla publiskošana no adresāta viedokļa ir attaisnotas vispārējas intereses objekts¹.

Tādējādi pamatots ir jautājums, kurā gadījumā aktieris vai profesionāls sportists varētu kļūt par attaisnotu plašākas sabiedrības intereses objektu un kāpēc šādas sabiedrības intereses pastāv. Bieži vien runa ir pat par ļoti subjektīvu novērtējumu. Daži autori, lai novērtētu, vai attiecīgā persona atbilst publiskas personības priekšnosacījumiem, piedāvā par šo personu sagatavot reprezentatīvu aptauju, ko varētu veikt atzīts socioloģisko pētījumu institūts.² Taču, tā kā runa ir par vispārēju sabiedrības interesi, tad būtiski norobežoties no jebkāda ar noteiktu jomu saistītu apjautājamo personu loka izvēles. Bez tam jāņem vērā apstākļi, ka Vācijas Federālā konstitucionālā

¹ Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 101, S. 361 (368) - *Caroline von Monaco*; Skat. Helle J. *Besondere Persönlichkeitsrechte im Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1991, S.133. – 135.; Gronau K. *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, S. 28.

² Damm R., Rehbock K. *Widerruf, Unterlassung und Schadenersatz in Presse und Rundfunk*. C.H. Beck, München, 2001, Rn.174.

tiesa prinča *Ernsta Augusta fon Hannovera* lietā¹ atzinusi, ka šādas socioloģiskās aptaujas var kalpot par pieturas punktu sabiedriskās domas noteikšanā, bet, lai personu atzītu par publisku personību, jāņem vērā šīs personas nozīme, ieņemamais amats un sasniegumi. Tikai un vienīgi atpazīstamība plašākā sabiedrības lokā nevarētu būt par pietiekamu pamatu lai secinātu, ka sabiedrībai būtu pamatota interese par šo personu visas pieejamās informācijas apjomā.

Taču šādas publiskas personības jeb mūsdienu vēstures personības kā vispārīgas sabiedriskās intereses klasificēšana var novest arī pie ļaunprātīgas preses tiesību izmantošanas, tā īstenojot tiesības negūt attēlotās personas piekrišanu attēla publiskošanai. Tā, piemēram, tā dēvētā dzeltenā prese, ar pastiprinātu interesi vēstījot par kādas personas privāto dzīvi un nepārtraukti sērijveidā publiskojot kādas publiskas personības attēlus, nebūt nevarētu atsaukties uz sabiedrības interešu pārstāvību. No teleoloģiskās iztulkošanas metodes raugoties pēc objektīva šāda likuma regulējuma jēgas un mērķa, ne viss, kas interesē sabiedrību, tik tiešām atzīstams par sabiedrības intereses objektu. Sabiedrības interesei jābūt leģitīmai, pamatotai, aizsardzības cienīgai un īstai. Pie šāda secinājuma savā judikatūrā vairākkārt nonākusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa.²

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *AfP*, *Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 2001, S. 212 (214) - *Prinz Ernst August von Hannover*.

² *Skat.* Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. 24.jūnija spriedums lietā *von Hannover v. Germany*.

2.1. Relatīvo un absolūto publisko personību nošķiršana

Sabiedrības interese par kādu personu var pastāvēt ilglaicīgi vai arī tikai uz pārejošu laiku saistībā ar kādu konkrētu notikumu. Vācijā, Austrijā un Šveicē pastāv teorija, kas nošķir tādas publiskās personības, kuras mūsdienu vēsturei ir piederīgas absolūti, un tādas personas, kuras tika relatīvi atzīstamas par mūsdienu vēstures intereses figūrām.¹ Taču tas vien, vai attiecīgā persona ir vai nav atzīstama par absolūto vai relatīvo publisko personību, vēl pats par sevi nedod tiesības izplatīt vai publiskot šādas personas attēlu, bet gan jāizsver attēlotās personas aizsargātās intereses kopsakarā ar sabiedrības interesēm uz informāciju.

2.2. Absolūtās publiskās personības

Vācijā par absolūto publisko personību atzīst tādu personu, par kuru „pastāv sabiedrības interese it visā, kas nav saistīts ar tās dalību sabiedriskajā telpā, bet nav uzskatāms par tās privāto un ģimenes dzīvi”.² Absolūtās publiskās personības ir tādas personas, kuras no savu līdzcilvēku masas izceļas ar savu lomu vai ieņemamo amatu valstī un sabiedrībā vai arī pamatojoties uz kādu noteiktu uzvedības modeli ilglaicīgi atrodas sabiedrības uzmanības centrā (prominentas personas). Līdz ar to šo personu attēlu publikācijas sabiedrība uztver par svarīgām vienīgi attēloto personu personības dēļ.³ Arī Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa par mūsdienu vēstures absolūtajām personībām ir nosaukusi personas, „kuras attēls sabiedrībā iegūst ievērību šīs personas statusa vai nozīmīguma dēļ neatkarīgi no kāda konkrēta notikuma”.⁴ Tam, vai šīs

¹ Helle J. *Besondere Persönlichkeitsrechte im Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1991, S.145; Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, Rn. 847; Skat. Gronau K. *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, S. 41; Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGHZ 131, S. 332 (336) - *Caroline von Monaco III*; Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG-Entscheidungen 101, S. 361 (365) - *Caroline von Monaco*; Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 2001, S. 212 (214) - Prinz Ernst August von Hannover.

² Neumann-Duesberg H. *Bildberichterstattung über absolute und relative Person der Zeitgeschichte*. *Juristen Zeitung*, 1960, S. 114 (115).

³ Engels S., Schulz W. *Das Bildnis aus der Zeitgeschichte*. *AfP*. 1998, S. 574 (576).

⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGHZ 131, S. 332 (336) - *Caroline von Monaco III*; Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 101, S. 361 (365) -

personas sabiedrības redzeslokā nokļūst sava amata, sabiedriskā stāvokļa, dzimšanas, īpašu nopelnu vai darbu rezultātā, nav nozīmes, jo saskaņā ar pastāvošo judikatūru, personas ierindošana starp absolūtajām publiskajām personībām saistāma tikai un vienīgi ar sabiedrības intereses apjomu. Par absolūtām publiskām personībām tādējādi var tikt atzītas augstas valsts amatpersonas un politiķi, slaveni zinātnieki, dižciltīgas izcelsmes personas, pazīstami mākslinieki, aktieri un izcili sportisti. Tā, piemēram, Vācijā par absolūtām publiskām personībām tiesa, cita starpā, ir atzinusi tādus politiķus kā agrāko bundeskancleru *Villiju Brantu (Willy Brandt)*¹ un Honekera tiesas („*Honecker-Prozess*”²) prāvā apsūdzēto *Ērihu Honekeru (Erich Honecker)* un citas šajā tiesas procesā apsūdzētās personas, sportistus *Francu Bekenbaueru (Franz Beckenbauer)*, *Borisu Bekeru (Boris Becker)*, *Katarīnu Vitu (Katharina Witt)* un citus, kā arī aktrises *Romiju Šneideri (Romy Schneider)* un *Marlēnu Dītrihi (Marlene Dietrich)*³, mūziķi *Bobu Dilanu (Bob Dylan)*. Šveicē skandalozā eitanāzijas un tā dēvētās brīvās nāves izvēles popularizētāja *Ludviga Minelli (Ludvig Minelli)* gadījumā tiesa ir atzinusi viņu par absolūtu publisko personību, pamatojot ar to, ka viņa paša izvēlētās sabiedriskās aktivitātes noteikušas apstākli, ka sabiedrības legītīma interese par *Minelli* personu nav noliedzama.⁴ Vācijas tiesas vairākkārt lēmušas par absolūtās publiskās personības statusa attiecināšanu Monako karaļnama pārstāvjiem⁵, taču principi *Ernstu Augustu fon Hannoveru (Ernst August von Hanover)* neskatoties uz to, ka arī viņš reprezentē Monako Firstisti un ir pēdējā vācu ķeizara mazmazdēls, tiesa nolēma par publisku personību neatzīt.⁶ Vācijā saskaņā ar KUG 22.pantu vēl desmit gadus pēc

Caroline von Monaco; Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, AfP 2001, S. 212 (214) - *Prinz Ernst August von Hannover*.

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: ZR 410/94, *GRUR - Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 1996, S. 195 (196). Tiesa šajā spriedumā atzina, ka *Vilija Branta* atraitei nav tiesību aizliegt *Villiju Branta* attēlu uz piemiņas monētas, spriedums publicēts, spriedums apstiprināts ar Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumu: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 2001, S. 594 - 596.

² Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 91, S. 125.

³ Gronau K. *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, S. 42.

⁴ Šveices Federālās Augstākās tiesas 2001. 20. jūlija spriedums, nepublicēts.

⁵ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 101, S. 361 (365) - *Caroline von Monaco*.

⁶ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, AfP 2001, S. 212 (214) - *Prinz Ernst August von Hannover*.

publiskās personības nāves nav jāsaņem tuvinieku piekrišana par šīs personas attēla publicēšanu.

Saskaņā ar Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas pārstāvēto viedokli „sabiedrībai ir leģitīma interese uzzināt arī to, vai tādas personas, kuras bieži vien tiek uzskatītas par sabiedrības priekšzīmi un paraugu, personiskā izturēšanās un stāja pārliecinoši saskan ar tās amata funkcijām”.¹ Kā norāda vairāki autori, absolūtās publiskās personības statuss var arī tikt zaudēts gadījumā, ja par kādu personu sabiedrībā vairs nepastāv tāda leģitīma interese, lai to varētu kvalificēt kā publisku personību.²

Īpašu lomu ieņem aktieri, popzvaigznes un prominentas personas, kas darbojas šovbiznesā vai televīzijas ēterā, šīs personas jau ar savu darbību ir izrādījušas savu attēlu plašākai sabiedrībai un tādējādi radījušas interesi par savu personību. Līdz ar to tiesa ir lēmusi, ka šo publisko personību tiesības uz attēlu tās labprātīgi ir nodevušas sabiedrības interesei.³ Vienīgi gadījumos, kad ar publiskotu attēlu ir aizskarts šādas personas gods un cieņa, vai ģimenes locekļu privātā dzīve, tās varētu atsaukties uz savām aizsargātajām interesēm.

2.3. Relatīvās publiskās personības

Tādas personas, kuras tikai nosacīti, t.i., relatīvi, atzīstamas par publiskām personībām ir personas, par kurām atbilstoša informācijas interese radusies kāda noteikta notikuma dēļ ārpus šīs personas privātās dzīves. Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa šīs personas nodēvējusi par relatīvajām mūsdienu vēstures personībām (*relative Person der Zeitgeschichte* – vācu val.).⁴ Līdz ar to noteicošais faktors, lai kādu personu kvalificētu par relatīvu publisku personību, ir ar personas

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 101, S. 361 (365) - *Caroline von Monaco*.

² Skat. Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, S. 569.

³ Hamburgas federālās zemes Augstākās tiesas Hamburgā spriedums: OLG Hamburg, AfP 1995, S. 665.

⁴ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, AfP, 2001, S.212 (214) - *Prinz Ernst August von Hannover*.

atpazīstamību saistītais mūsdienu vēstures notikums pats par sevi, nevis personas attēla publiskošana. Attēla publiskošanai jābūt tieši saistītai ar attiecīgo notikumu, jo pretējā gadījumā nav izpildīts galvenais priekšnoteikums – sabiedrības pamatotās intereses objektam ir jābūt nesaraucjami saistītam tikai un vienīgi ar konkrētu notikumu, nevis attēlotās personas personību. Taču tas nenozīmē, ka pašā attēlā relatīvai publiskai personai vienmēr jābūt redzamai kopsakarā ar attiecīgo notikumu, ir pieļaujama arī ar notikuma kontekstu nesaistītu portretu pievienošana publikācijai par notikumu. Relatīvās publiskās personības statuss ir attiecināms arī vienīgi uz to laika posmu, kamēr attiecīgais notikums atzīstams par attaisnotu sabiedrības intereses objektu. Literatūrā un tiesu praksē norādīts, ka šāda informācijas interese kāda īpaša iemesla dēļ var atgriezties arī pēc vairāku gadu pārtraukuma.¹ Tā Šveicē par relatīvo publisko personību tiesa ir atzinusi kādreizējo UBS bankas apsargu *Kristofu Meiliju (Christoph Meili)*, kurš 1997.gadā no iznīcināšanas paglāba vēsturiskus bankas dokumentus par Vācijas nacionālsociālistiskā režīma laika naudas plūsmām bankā un tādējādi apliecināja UBS bankas līdzdalību vairākos darījumos ar holokausta rezultātā iegūtiem līdzekļiem.²

Vācijas, Šveices un Austrijas tiesu praksē par relatīvām publiskām personībām ir atzītas gan absolūto publisko personību tuvinieki un pavadošās personas, gan personas ar apsūdzētā, tiesājamā vai cietušā statusu kriminālprocesā un citas personas. Tā attiecībā uz absolūto publisko personību tuviniekiem un pavadošajām personām, būtisks un izšķirošs ir apstākļi, kādā sakarībā attēlotā persona kalpo sabiedrības attaisnotajām interesēm. Vien kopīga parādīšanās sabiedrībā kopā ar kādu absolūto publisko personību vai tas, ka kādai personai ir radniecīgas saites ar absolūto publisko personību, nebūt nenodrošina sabiedrības intereses pamatojamību un attaisnojamību. Taču atsevišķos gadījumos absolūto publisko personību pavadošās personas īpašos gadījumos pašas var tikt kvalificētas kā absolūtas mūsdienu vēstures personas, jo viņu sabiedrībā īstenojamās funkcijas un uzdevumi bauda īpašu attaisnojamu sabiedrības interesi par

¹ Gronau K. *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, S. 46; Ziemeļreinas-Vestfāles federālās zemes Augstākās tiesas Diseldorfā spriedums: OLG Düsseldorf, *Neue Juristische Wochenschrift* - Rechtssprechungsreport, 2001, 1623-1624.

² Šveices Cīrihes kantona Augstākās tiesas spriedums: Obergericht Zürich, OG ZH LK980004/U – *Meili*, nublicēts.

viņu personību. Tā, piemēram, šāds statuss varētu tikt piemērots valsts prezidenta laulātajam. Attiecībā uz absolūto publisko personību tuviniekiem būtiski ir noskaidrot, vai šīs personas plašākā sabiedrībā uzstājas kā absolūto publisko personību radinieki un, ja šīs personas publiski sabiedrībā parādās kopā, tad šo personu attēli var tikt publiskoti bez attēlotās personas piekrišanas.¹ Attiecībā uz absolūto publisko personību bērniem pastāv ierobežojums par sabiedrības informācijas interešu izvērsanu atbilstoši bērna tiesībām uz anonimitāti, kā arī jāievēro konstitucionāli nostiprinātais ģimenes aizsardzības princips.² Bērna tiesības brīvi un netraucēti attīstīties kā patstāvīgām personībām ir primāras pār sabiedrības interesi iegūt kādas slavenas personas atvases attēlu. Vācijā tiesas vairākkārt atzinušas, ka katrā konkrētajā gadījumā ir jāvērtē bērna tiesības uz netraucētu attīstību arī publiskajā telpā, vienīgais izņēmums, kad sabiedrības interese ir attaisnojama, ir gadījumi, kad bērna vecāki apzināti iesaista savas atvases publiskā aprītē. Taču saskaņā ar tiesu praksi atrašanās publiskā telpā pati par sevi nenozīmē bērna apzinātu iesaistīšanu sabiedriskajā dzīvē – tā fotogrāfijas no publiskas personības bērna kristībām baznīcā publiska dievkalpojuma laikā nav uzskatāmas par sabiedrības attaisnojāmās intereses objektu.³ Tāpat nav pieļaujami tādi attēli, kuri iegūti, bērnam dodoties uz skolu vai citās sadzīviskās ikdienas situācijās.

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, AfP 2001, S. 212 (214) - *Prinz Ernst August von Hannover*.

² Art. 6 Abs. 1 GG.: “*Ehe und Familie stehen unter dem besonderen Schutze der staatlichen Ordnung.*”

Tulkojums no vācu valodas - Vācijas Pamatlikuma 6. panta pirmā daļa nosaka: Laulība un ģimene bauda īpašu valsts aizsardzību.

³ Bavārijas federālās zemes Augstākās tiesas Minhenē spriedums: OLG München, AfP 1995, 658 (660) - *Tochter der Anne Sophie Mutter (Annas Sofijas Muteris meita)*.

E Personības tiesības pēc personas nāves: Vācijas un Šveices modelis

1. Personas piemiņas aizsardzība Šveicē

Atšķirībā no Vācijas judikatūrā atzītās postmortālās personības tiesību aizsardzības Šveicē tiesībzinātnieki un judikatūra balstās uz tā dēvēto personības piemiņas aizsardzības teoriju (*Andenkensschutzlehre* – vācu val.).

Saskaņā ar ZGB 31. panta pirmo daļu, personība beidzās ar nāves iestāšanos, t.i. nāves iestāšanās rezultātā beidzas personas tiesībspēja un personai vairs nav ne tiesību, ne pienākumu. Saskaņā ar Šveices tiesību dokrīnā valdošo uzskatu nav iedomājams, ka mirušajai personai, balstoties uz viņas personības tiesību aizsardzību, varētu tikt izvirzīt jebkādas tiesiskas prasības pēc nāves.¹ Tādējādi arī Šveicē nāves iestāšanās gadījumā tiesības uz īpašumu tiek nodotas mantiniekiem, taču savukārt visprivātākās, tālāk nenododamās personības tiesības beidzas ar nāvi. „Mirusais - no juridiskā viedokļa – nemaz nevar būt par personības tiesību aizskāruma mērķi, tā iemesla pēc, ka aizskāruma objekts vairs nepastāv.”² Taču persona tā vienkārši pilnībā nepazūd no pasaules, jo paliek mirušā ķermenis, kā arī mirušā atstātās nemateriālas vērtības, kā piemiņa, reputācija, informācija no privātuma jomas. Tādēļ būtiski ir šīs privātuma jomas slepenības aspekti un to aizsardzība pret un no publiskas atklāšanas arī pēc personas nāves. Taču, balstoties uz personas piemiņas aizsardzības teoriju, mirušo personības tiesību pārkāpums nav pierādāms, pat ar mirušā personības tiesību aizsardzības pārstāvja starpniecību, jo, kā jau iepriekš minēts, šī persona vairs nav tiesībspējīga un izrietoši nespēj izvirzīt jebkādas prasības.³

Taču, personas piemiņas aizsardzības būtība Šveicē izriet no piederīgo cieņas un godbijības jeb pietātes jūtu aizsardzības. Tuvinieki, kādas tuvas, mirušas personas personības aizskāruma gadījumā var justies tā, it kā būtu noticis pašu personības tiesību

¹ Riemer H. M. *Personenrecht des ZGB*. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2002, S.133.; Knellwolf E. *Postmortaler Persönlichkeitsschutz - Andenkensschutz der Hinterbliebenen*. Zürich: Schulthess Polygr. Verlag., 1991, S. 4.

² Knellwolf E. *Postmortaler Persönlichkeitsschutz - Andenkensschutz der Hinterbliebenen*. Zürich: Schulthess Polygr. Verlag., 1991, S. 98.

³ Riklin F. *Schweizerisches Presserecht*. Bern: Stämpfli, 1996, S. 299.

aizskārums, jo sevišķi to jūtas pret mirušo personu, un tās var vērsties pret šādu aizskārumu savā vārdā. Kā atzinusi Šveices Federālā Austākā tiesa šādas pietātes jūtas aptver garīgas, t.i. dvēseliskas personības tiesības, kas tiek aizsargātas ar ZGB 28. pantu¹ un mirušā tuvinieka piemiņas aizsardzība šajā aspektā ir tikai vispārīgo personības tiesību aizsardzības piemērošanas veids. Tādējādi, Šveicē ar šādām piemiņas tiesībām mirušā tuvinieka personība tiek it kā netieši aizsargāta, jo tieša personas piemiņas aizsardzība Šveices civiltiesībās tiek izslēgta.²

Šķiet, būtiskākā personas piemiņas aizsardzības mācības priekšrocība ir tā, ka tā sadzīvo ar spēkā esošajām tiesībām. Piederīgie izmanto savas personības aizsardzības tiesības, kas piemērojamas atbilstoši ZGB 28. pantam. Taču, ar personas piemiņas aizsardzību saistās arī vairākas problēmas: personības tiesību aizskāruma gadījumos mirušais tiek aizsargāts tikai netieši un ir atkarīgs no dzīvi palikušajiem tuviniekiem. No vienas puses, uzskatāms, ka piederīgo pietātes jūtas ir pēc būtības šaurākas nekā mirušā personības aizsardzība, savukārt, no otras puses rodas jautājums, kas notiek gadījumā, ja mirušajam nav piederīgo vai arī, ja tie te nevēlas īstenot šādas savas tiesības.

Taču, ir jāņem vērā, ka mūsdienās personība ir daudz vairāk apdraudēta nekā ZGB 31. panta spēkā stāšanās laikā 19.gadsimta sākumā. Tehnikas un, jo sevišķi medicīnas straujās attīstības rezultātā, personības aizskāruma draudi, arī attiecībā uz mirušām personām, ir būtiski pastiprinājušies. Viens no piemēriem mināma orgānu transplantācijas iespēju attīstība. Bez tam, mēdiji, kas kļūst aizvien varenāki, atļaujas aizvien lielāku iejaukšanos arī mirušu personu privātajā sfērā. Kā atzīts Šveices tiesību zinātnē „visaptveroša, efektīva un pilnīga personības aizsardzība tiek uzskatīta par aizvien lielāku nepieciešamību. (...) bez tam, šķiet, šobrīd ir piemērots brīdis, lai no jauna principiāli pārskatītu mirušas personas tiesiskās aizsardzības bāzi.”³ Kā norāda vairāki tiesībzinātnieki, ņemot vērā to, ka ZGB 31. pantā runa nav par pilnīgu

¹ Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 104 II, S. 225.

² Knellwolf E. *Postmortaler Persönlichkeitsschutz - Andenkensschutz der Hinterbliebenen*. Zürich: Schulthess Polygr. Verlag., 1991, S. 98.

³ Knellwolf E. *Postmortaler Persönlichkeitsschutz - Andenkensschutz der Hinterbliebenen*. Zürich: Schulthess Polygr. Verlag., 1991, S. 25.

personības bojāeju, pēc būtības ir iedomājams, ka Šveicē varētu ar laiku tikt atzīta arī personības tiesību aizsardzība pēc personas nāves.¹

¹ Ott W., Grieder T. Plädoyer für den postmortalen Persönlichkeitsschutz. *AJP*, 6/2001, S. 627.; Riklin F. *Schweizerisches Presserecht*. Bern: Stämpfli, 1996, S. 302.; Knellwolf E. *Postmortaler Persönlichkeitsschutz - Andenkensschutz der Hinterbliebenen*. Zürich: Schulthess Polygr. Verlag., 1991, S. 27.

2. Postmortālā personības tiesību aizsardzība Vācijā

Arī Vācijā fiziskas personas tiesībspēju izbeidzas ar personas nāvi, līdz ar personas nāvi faktiski izbeidzas arī personas personības tiesības, jo tās realizēt var vienīgi dzīva persona. Taču, nāves iestāšanās brīdī personības tiesības netiek pilnībā dzēstas. Kā uzskata Vācijas Federālā Augstākā tiesa, cilvēka gods un cieņa, kā arī brīva personības attīstīšanās cilvēka dzīves laikā ir pietiekami aizsargāta tikai tādā gadījumā, ja cilvēks var dzīvot ar pārliecību, ka viņa dzīves gājuma atspoguļojums arī pēc viņa nāves ir aizsargāts vismaz pret rupjiem sagrozījumiem.¹ Atsevišķi personību skarīgi jautājumi tiek aizsargāti arī pēc nāves. Šeit tiek runāts par tā sauktajām pēc nāves pastāvošām personības tiesībām jeb postmortālajām personības tiesībām. Tā, mirušā personības tiesību aizsardzība tiek īstenota tieši un ar nāvi neizbeidzas paša mirušā tiesības uz savu personības tiesību aizsardzību.² Taču, tā kā persona vairs nespēj savas tiesības realizēt, nepieciešams pārstāvis šādu tiesību īstenošanai. Parasti šāds pārstāvis ir persona, ko savas dzīves laikā mirušais ir attiecīgi norādījis. Taču, ja vēl dzīvam esot neviena persona nav tikusi iecelta par šādu pārstāvi, tiek piemēroti likumīgās pārstāvības noteikumi likumīgā pārstāvja iecelšanai.³

Tomēr jāņem vērā, ka mirušas personas aizsardzība paredz zināmus ierobežojumus, t.i., šāda aizsardzība aptverti vienīgi rupjus dzīves gājuma atspoguļojuma aizskārumus, citus smagus personības tiesību aizskārumus, kurus cilvēka dzīves laikā varētu kvalificēt kā cilvēka cienīguma⁴ aizskārumus, un personības komerciālu izmantošanu.⁵ Tā, piemēram, postmortālo personas cieņas aizskārumu, tiesa

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1968, S. 1773 (1774).

² Hubmann H. *Das Persönlichkeitsrecht*. Köln: Böhlau Verlag, 1968, S. 246.

³ Knellwolf E. *Postmortaler Persönlichkeitsschutz - Andenkensschutz der Hinterbliebenen*. Zürich: Schulthess Polygr. Verlag., 1991, S. 22.

⁴ Cilvēka cienīgums kā konstitucionāli aizsargāta pamattiesība - GG 2.pants - *Menschenwürde* - atšķiras no personas civiltiesiski nostiprinātās personas goda un cieņas aizsardzības pret nepatiesu ziņu publiskošanu.

⁵ Soehring J. *Presserecht: Recherche, Darstellung und Haftung im Recht der Presse, des Rundfunks und der Neuen Medien*. Stuttgart: Schäffer-Poeschel, 2000, Rn. 13.8; Wenzel K. E. *Das Recht der Wort- und Bilderstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. 4.Auflage, Köln: Verlag O.Schmidt, 1994, Rn.5.101.

atzinusi lietā¹, kur daļēji autobiogrāfisks romāns par mirušu aktieri *Gustavu Grindgenu* (*Gustav Gründgen*) saturēja nepatiesas negatīvas rakstura iezīmes (tai skaitā perversu seksuālu tieksmju piedēvēšana). Šāda iemesla dēļ tika aizliegta *Klausa Manna* (*Klaus Mann*) grāmatas „*Mefistofelis*” izdošana.

Mirušas personas personības izmantošana reklāmas mērķiem principā tiek uzskatīta par postmortālo personības tiesību aizskārumu.² Tā, piemēram, *Marlēnas Dītrihas* (*Marlene Dietrich*) vārdu nevarēja izmantot automašīnas markas un citu priekšmetu marķējumos, taču pavisam citāds tiesiskais risinājums attiecināms uz situāciju, ja *Marlēnas Dītrihas* vārds tiek izmantots mūzikla „*Marlēna*” reklāmai.³

Turpretī tas, ka kāda politiskā partija apgalvo, ka slavens politiķis, kurš jau pirms laika ir miris, šodien būtu balsojis par viņu partiju, nav uzskatāms par postmortālo personības tiesību aizskārumu, jo šāds izteikums acīmredzami atzīstams par spekulatīvu pieņēmumu nevis pārbaudāmu faktu.⁴ Tomēr šajās lietās nav iespējama prasība par tiesībām uz atbildi, jo tiesību uz atbildi galvenais uzdevums ir tikai aizskartās personas reakcija uz nepatiesu sākotnējo informāciju, taču postmortālā personības tiesību aizsardzība ir nodrošināta vienīgi rupjiem aizskārumiem, tātad šāda nepatiesas informācijas konfrontēšana vienīgi ar atbildes došanu nebūtu samērīga.⁵ Bez tam nozīmīgi uzsvērt, ka postmortālā personības tiesību aizsardzība nerada nemantiskā kaitējuma kompensācijas prasību, jo šāda atlīdzinājuma naudas izteiksmē mērķis ir nodrošināt aizskartajai personai apmierinājumu jeb morālu gandarījumu (*Genugtuung*) par viņas personības tiesību aizskārumu. Taču gadījumos, kad pret personības tiesību

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1968, S. 1773 (1775); apstiprināts ar Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumu tā dēvētajā Mefistofeļa lietā (*Mephisto-Entscheidung*) BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1971, S. 1645 (1648).

² Soehring J. *Presserecht: Recherche, Darstellung und Haftung im Recht der Presse, des Rundfunks und der Neuen Medien*. Stuttgart: Schäffer-Poeschel, 2000, Rn. 13.9; Wenzel K. E. *Das Recht der Wort- und Bilderstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. Köln: Verlag O.Schmidt, 1994, Rn.5.102.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: KG, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1997, S. 926 (927).

⁴ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 2001, S. 295 (296) – *Kaiser*; Ziemeļreinas-Vestfāles federālās zemes Augstākās tiesas Ķelnē spriedums: OLG Köln, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1998, S. 647 (648) - *Adenauer*.

⁵ Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, Rn. 134; Palandt O., Bassenge P. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. München: C.H. Beck, 2003, § 823, Rn. 180.

aizskārumu vēršas mirušās personas tuvinieks, šāda morālā gandarījuma funkciju vairs nav iespējams īstenot.¹ Taču mirušās personas tuvinieki pret šādu postmortālu personības tiesības aizskārumu var izmantot visus citus iespējamus civiltiesiskos aizsardzības līdzekļus un prasījumus.

Marlēnas Dītrihas lietā Vācijas Augstākā Federālā tiesa nolēma, ka personības tiesību materiālais saturs ir mantojamas, tiesiski aizsargājamās intereses un mantojuma saņēmēji ir tiesīgi vērsties pret mirušā mantojuma atstājēja personības tiesību komerciālu izmantošanu.² Bez tam, mantotāji ir tiesīgi izmantot postmortālo personības tiesību materiālo saturu, apmērā, kādā pats mantojuma atstājējs ir gatavs izmantot savas personības komerciālos ieguvumus. Taču mantotājs neiegūst mantojumā postmortālās personības tiesības kopumā, bet drīzāk tam pāriet šo tiesību mantiskais saturs. Savukārt, ieceltais pārstāvis aizstāv mirušā postmortālās personības tiesību nemantiskās intereses iesniedzot prasību par atturēšanos no rīcības, prasību par atsaukumu vai arī prasību par atbildes sniegšanu (*Gegendarstellungsanspruch* – vācu val.). Tāpat, tiesa šajā spriedumā atzinusi, ka gadījumā, ja pēc nāves nenotiek personības tiesību mantiskā un nemantiskā satura sadalīšana, abas šīs sfēras tiek jo vairāk savstarpēji sasaistītas, tā, lai mirušā pārstāvim būtu iespēja vērsties pret mantojuma atstājēja nemantiskajām interesēm neatbilstošu komerciālu personas izmantošanu no mantotāju puses.³

Posmortālā personības tiesību aizsardzība nav ierobežota laikā, tas, cik ilgi pēc personas nāves viņa tuviniekiem ir prasības tiesības pret postmortālo personības tiesības aizskārumu, ar likumu nav noregulēts. Vienīgais izņēmums ir attiecināms uz personas tiesībām uz savu attēlu, jo saskaņā ar KUG 22.pantu attēla publiskošanai vēl desmit gadus pēc attēlotās personas nāves nepieciešams saņemt tuvinieku piekrišanu. Par tuviniekiem uzskatāmi pārdzīvojušais laulātais vai dzīvesbiedrs un attēlotās personas bērni, gadījumā, ja šādai personai nav ne laulātais, ne dzīvesbiedrs, ne bērni, tad piekrišana jāgūst no attēlotās personas vecākiem. Līdz ar to arī tiesību doktrīnā nav vienota viedokļa par postmortālās personības tiesību aizsardzības ilgumu, taču pēc

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1974, S. 1371 (1371).

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGHZ 2000, S. 2195 - *Marlene Dietrich*.

³ Turpat.

analoģijas ar KUG 22.pantu nešaubīgs ir vienīgi minimālais aizsardzības termiņš – desmit gadi.¹ Tā daži autori atzīst, ka maksimālais postmortālās aizsardzības ilgums varētu būt trīsdesmit gadi, pamatojot to ar 1959.gadā izstrādāto Cieņas aizsardzības likumu (*Ehrenschutzgesetz*), lai arī šis likums tā arī spēkā nav stājies.² Savukārt aizsardzības ilgums sešdesmit septiņu gadu garumā, kā tas tika prezumēts Vācijas reihsprezidenta *Fridriha Eberta* lietā (*Friedrich Ebert*)³, nepārprotami uzskatāms par nepamatoti garu. Šajā gadījumā būtiski ievērot to, ka pēc tik gara laika posma „intereses nodrošināt dzīves gājuma atspoguļojuma nesagrozišanu sarūk, taču otras puses intereses netikt pakļautam juridiskiem strīdiem un tiesvedībai vienīgi kādas vēsturisku procesu atspoguļojumā pieļautas kļūdas dēļ arvien pieaug”.⁴ Tieši šādu apsvērumu dēļ 1981.gadā bez iebildumiem bija iespējams izdot un ekranizēt augstākminēto „Mefistofeļa” romānu. Katrā atsevišķā gadījumā šis termiņš līdzsvarojams ar trešo personu interesēm - jo nesenāk iestājusies personas nāve, jo spēcīgākas ir atmiņas un tāpēc arī vairāk aizsargājama ir mirušā personības aizsardzība.⁵

¹ Soehring J. *Presserecht: Recherche, Darstellung und Haftung im Recht der Presse, des Rundfunks und der Neuen Medien*. Stuttgart: Schäffer-Poeschel, 2000, Rn. 13.12.

² Wenzel K. E. *Das Recht der Wort- und Bilderstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. Köln: Verlag O.Schmidt, 1994, Rn.5.104.

³ Brēmenes Federālās zemes Augstākās tiesas Brēmenē spriedums: OLG Bremen, *Neue Juristische Wochenschrift - Rechtsprechungsreport*, 1993, 726.

⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BHGZ 50, 133 (141).

⁵ Schack H. Das Persönlichkeitsrecht der Urheber und ausübenden Künstler nach dem Tode. *GRUR - Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 87/1985, S. 352.

3. Teoriju par personas tiesību aizsardzību pēc personas nāves salīdzinājums

Salīdzinājumā ar Šveices tiesībās atzīto teoriju par personības tiesībām uz piemiņu viena no postmortālo personības tiesību aizsardzības priekšrocībām ir tā, ka mirušā personības tiesību aizsardzība nav atkarīga no piederīgo personības tiesību aizsardzības. Tātad, tiesību piemērošana nav atkarīga no tā, vai mirušajam vispār ir piederīgie un vai tie vēlas aktīvi realizēt savas tiesības šajā sakarā. Otra būtiska priekšrocība ir tā, ka personai jau savas dzīves laikā ir iespējams parūpēties par savām postmortālajām personības tiesībām, jo pastāv iespēja iecelt (izvēlēties) personu, kas pēc nāves aizsargās viņas tiesības personības tiesību aizskāruma gadījumā.¹ Taču zināmus sarežģījumus rada neskaidrība attiecībā uz postmortālo personības tiesību aizsardzības termiņu. Tomēr jāatzīst, ka arī postmortālā personības tiesību aizsardzība negarantē pilnīgu mirušā aizsardzību, jo arī šajā gadījumā kādam no mirušā piederīgajiem ir jārealizē šādas savas tiesības un aktīvi jāvēršas pret aizskārumu.

Autoresprāt pastāvošajā tiesiskajā situācijā Latvijā, kad personības tiesību civiltiesiskā aizsardzība personai vēl dzīvai esot ir ļoti ierobežota, nebūtu lietderīgi šā darba ietvaros izvirzīt teorētiskas tēzes par personības tiesību aizsardzību pēc personas nāves. Tomēr arī Latvijā Civillikumā, tāpat kā Vācijā un Šveicē personas ietverts regulējums, ka personas tiesībspēja izbeidzas līdz ar personas nāvi, tādējādi Latvijas tiesībās teorētiski iespējami abi augstākminētie tiesību tālāveidošanas ceļi. Taču, lai noskaidrotu, kura no teorijām būtu atzīstama par iespējami piemērotāko nākotnē Latvijā, nepieciešams izvērtēt abu šo teoriju priekšrocības un attiecīgi arī trūkumus. Galvenā priekšrocība postmortālās personības aizsardzības teorijai ir tā, ka aizsardzība tiek piemērota neatkarīgi no personas piederīgajiem, savukārt personas piemiņas aizsardzība ir atkarīga no piederīgo gribas. Bez tam, postmortālā personības aizsardzība ietver iespēju dzīves laikā izvēlēties personu, kas pārstāvēs personas tiesības pēc nāves.

¹ Hubmann H. *Das Persönlichkeitsrecht*. Köln: Böhlau Verlag, 1968, S. 248.; Knellwolf E. *Postmortaler Persönlichkeitsschutz - Andenkensschutz der Hinterbliebenen*. Zürich: Schulthess Polygr. Verl., 1991, S. 6.

Personas piemiņas aizsardzība neparedz šādu iespēju, jo saskaņā ar šo teoriju, piederīgajiem pašiem ir jāizrāda interese. Kā savā tiesu prakses apkopojumā norādījusi Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļa „ieinteresētajai personai ir tiesības prasīt tiesā goda un cieņas aizstāvību arī tad, ja ziņas izplatītas par mirušo, viņa ģimenes locekli vai citu radnieku (bet ne par pilnīgi svešu personu). [...] kaut ar nāvi izbeidzās mirušā personiskās intereses, taču paliek radnieku intereses, kam ir tiesības uz tiesisku aizsardzību. Tie var būt gan mantinieki, gan arī tādi radnieki, kas nemanto, bet ir ieinteresēti aizstāvēt mirušo radnieku godu un cieņu. Piemēram, ja publicētas ziņas, ka kāds radnieks piedalījies genocīdā pret ebreju tautu vai pēckara perioda represijās (izsūtīšanā uz Sibīriju).“¹

Taču, attiecībā uz postmortālo tiesību aizsardzību Latvijā nepastāv apstiprinošs normatīvais regulējums, un, lai to integrētu pastāvošajā tiesību sistēmā, būtu nepieciešams ilgs process. Autoresprāt, Latvijas situācijā personības piemiņas aizsardzības teorija vairāk atbilst spēkā esošajam likuma regulējumam un tā iespējamam iztulkojumam. Tas nozīmē, ka ārpus vispārējām personības tiesību pamatnostādnēm nebūtu jāpieņem īpašas jaunas tiesību normas, lai sasniegtu izvirzīto mērķi – sniegt iespējami visaptverošu, ar likumu pamatotu mirušā personības tiesību aizsardzību.

¹ *Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004.* Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļa, 30.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/index.php?a=21&v=lv>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

E Napoleona Civilkodekss un personības tiesību aizsardzība Francijā

1. Personības tiesību attīstība

Sākotnēji arī 1804. gada Francijas Civilkodekss jeb tā dēvētais Napoleona Civilkodekss [*Code Civil (CC)*]¹ ignorēja privātās dzīves un citu personības tiesību aizsardzību, jo tā nebija būtiska tēma 19.gadsimta tiesiskajās attiecībās. Civilkodeksā nebija atsevišķas personības tiesību aizsardzības normas. Tiesību ideja, ka cilvēks varētu pretendēt uz kaut kādu intimitātes neaizskaramību un uz vispusīgiem savas dzīves noslēpumiem, Francijā parādījās vēlāk, kad personas privātuma aizskārumi kļuva biežāki un sekas bīstamākas. Jo īpaši arī Francijā ar to saistītas 19.gadsimta beigas, kad amerikāņi Vorens (*Warren*) un Brendīss (*Brandeis*) nonāca pie secinājuma, ka plašsaziņas līdzekļu attīstības dēļ, ir kļuvušas nepieciešamas tiesības palikt vienam (*right to be let alone*)² un aktuāla ir šo tiesību aizsardzība. Arī Francijas 1868.gada un 1881.gada Preses likumos tika ietverti zināmi ierobežojumi publiskot personas privāto dzīvi.³ Francijā tā bija tiesu prakse, kura pakāpeniski sāka aizsargāt personas tiesības uz privāto dzīvi, pamatojoties uz *CC* 1382.panta ģenerālklausulu par civiltiesisko atbildību par deliktu.⁴ Jau 1858.gadā, pamatojoties uz *CC* 1382.pantu, ar tiesas spriedumu tika panākts aizliegums žurnālistiem fotografēt kādu slavenu teātra aktrisi, kura atradās uz nāves gultas.⁵ Taču īsteni personības tiesību atzīšana Francijā tiesas ceļā nostiprinājās balstoties uz Vācijas doktrīnas piemēra. Pirmā zinātniskā monogrāfija par personības tiesībām Francijā bija *Rodžera Nersona (Roger Nerson) „Les droits extrapatrimoniaux”* (“Ne-īpašumtiesiskās tiesības”)⁶ 1939.gadā. Tomēr šajā darbā *Nersons* vēl neatzina, ka

¹ *Code civil*. 105. éd. Paris: Dalloz, 2006.

² Brandeis L., Warren S. The Right to Privacy. *Harvard Law Review*, Vol. IV, 1890, p.214.

³ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 71.

⁴ Code Civil Art. 1382 „Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer.”

⁵ Trib. Civ. De la Seine, 16.06.1858, D.1858, 3, 62. Citēts pēc: Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 71.

⁶ Nerson, Roger. *Les droits extrapatrimoniaux*. Lyon, 1939. Citēts pēc: Citēts pēc: Heisig, Carsten. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 71.

personības tiesības Francijā būtu uzskatāmas par atsevišķām un īpašām subjektīvām tiesībām, kuru aizsardzību būtu nepieciešams nodrošināt ārpus CC 1382.panta regulējuma par civiltiesisko atbildību par deliktu. Taču, ņemot vērā arvien straujāko plašsaziņas līdzekļu attīstību un arvien biežākos gadījumus par iejaukšanos arī personas privātajā telpā, pakāpeniski personības tiesību civiltiesiskās aizsardzības nepieciešamība arvien pieaug, un 1970. gada 17. jūlijā, tika pieņemti Francijas Civilkodeksa grozījumi.¹ Saskaņā ar šiem grozījumiem Francijas CC 9. pantā tika noteikts: “*Katram ir tiesības uz savas privātas dzīves ievērošanu (respektu). ...*”.² Ar šiem grozījumiem Francijā Civilkodeksā normatīvi tika nostiprināta jau pastāvošā tiesu prakse. Tā, saskaņā ar CC 9. panta otro daļu, tiesa pēc sava ieskata var piemērot jebkuru civiltiesisko aizsardzības līdzekli, kas novērstu privātās sfēras aizskārumu. Pie šādiem līdzekļiem pieder, piemēram, prasība par prettiesiskā aizskāruma novēršanu, par atturēšanos no konkrētām darbībām, personas privātās sfēras aizskarošo materiālu konfiscēšana [Art. 809 *Nouveau Code Procedure Civile (Jaunā Civilprocesa kodeksa 809.pants)*]³ un nodarītā kaitējuma kompensēšana. Ar jauno CC 9.panta regulējumu nododot tiesas ieskatam arī personas privātās dzīves materiālu konfiscēšanu, tika novērsta pastāvošā pretruna starp tālaika tiesu praksi un 1881.gada Preses likuma normu. Saskaņā ar vecākā Preses likuma 51.pantu preses izdevuma konfiscēšana varēja notikt vienīgi kriminālprocesa ietvaros, pastāvēja arī ierobežojums, ka tiesas ceļā iespējams konfiscēt tikai četrus attiecīgā laikraksta eksemplārus.⁴ CC 9.panta regulējums 1993.gada sākumā vēl tika papildināts ar 9-1. pantu⁵, nostiprinot personas nevainīguma prezumpcijas principu (*présomption d'innocence*) kā subjektīvās tiesības, paredzot arī civiltiesisko atbildību par tā pārkāpšanu un neievērošanu.

¹ Loi n° 70-643, 17.07.1970 D. 1970, Lég., 200 (204).

² Code Civil Art. 9 „Chacun a droit au respect de sa vie privée. Les juges peuvent, sans préjudice de la réparation du dommage subi, prescrire toutes mesures, telles que séquestre, saisie et autres, propres à empêcher ou faire cesser une atteinte à l'intimité de la vie privée: ces mesures peuvent, s'il y a urgence, être ordonnées en référé.”

³ Nouveau code de procédure civile : code de procédure civile, code de l'organisation judiciaire, voies d'exécution. 96. éd. Paris : Dalloz, 2004.

⁴ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 72.

⁵ Loi n° 93-2, 04.01.1993 D. 1993, Lég., 134 (139) un Loi n° 93-1013, 24.08.1993 D. 1993, Lég., 467 (473).

2. Personības tiesību aizsardzības regulējums

Saskaņā ar CC 9.pantu par personas privātuma prettiesisku pārkāpumu Francijā tiek atlīdzināti gan mantiskie zaudējumi, gan nemantiskais kaitējums. Tā jau 1955.gadā, pirms augstākminētajiem Civilkodeksa grozījumiem, tiesa par rakstu sēriju par aktrises *Marlēnas Dītrihas (Marlene Dietrich)* dzīvi „*Ma vie, par Marlene Dietrich*” („*Mana dzīve, Marlēna Dītriha*”), kas tika publicēta bez aktrises piekrišanas saņemšanas, piesprieda laikrakstam *France Dimanche* samaksāt morālo kompensāciju par nemantisko kaitējumu par labu *Marlēnai Dītrihai* 1 200 000 (viens miljons divsimt tūkstoši) Francijas franku apmērā.¹ Citos mazāk smagos personības tiesību aizskārums gadījumos tiesa ir piespriedusi morālo kompensāciju pat simboliskā viena Francijas franka apmērā („*franc simbolque*”).²

Šobrīd CC 9.pants ir kļuvis par vienu biežāk piemērotajiem kodeksa pantiem un tiek izmantots arī konceptuāli – kā tiesību norma, kopsakarā ar kuru tiek interpretētas arī citas personības tiesības, ne vien aizskartas privātās dzīves aizsardzībai. Kaut arī galvenais uzsvars Francijas CC 9.panta normatīvajā regulējumā likts uz personas privātumu, literatūrā tiek runāts par personības tiesībām (*droits de la personnalité*) kā būtisku tiesiskā regulējuma sastāvdaļu.³

Sākotnēji iekļauts CC 9. pantā, princips par tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, ar laiku ir kļuvis pilnīgāks un pamazām paplašinājis savu apjomu. Personības tiesības un nemantiskā kaitējuma atlīdzība personības tiesību aizsardzības gadījumā Francijā ir aptverta ļoti plaši un tā neaprobežojas vienīgi ar personas privātuma aizsardzību pret apdraudējumu no preses vai plašākas sabiedrības puses. Tā, piemēram, saskaņā ar CC 9.pantu pēc laulības sairšanas par vainojamu atzītajam laulātajam var tikt uzlikts nemantiskā kaitējuma un morālās kompensācijas atlīdzības

¹ Parīzes Apelācijas tiesas spriedums: CourApp Paris 16.03.1955.D. 1955, 295.

² Parīzes Apelācijas tiesas spriedums: CourApp Paris 10.07.1957. D. 1957, 622.

³ Heisig Carsten. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 73.

pienākums.¹ Kā atzīts literatūrā, Francijas tiesībās privātās dzīves aizsardzību var iztēloties, kā koncentriskus apļus.² Pašā apļa centrā atrodas personas intimitāte, kura attiecas galvenokārt uz personas emocionālajām vai intīmajām attiecībām.³ Pēc tās seko dažāda informācija par personu, kuru katrs var vēlēties neatklāt un paturēt plašākai sabiedrībai nepieejamu, pamatojoties uz saviem subjektīvajiem apsvērumiem: pie šīs jomas pieder visa tā informācija, kas ir saistīta ar cilvēka veselības stāvokli, tai skaitā sievietes grūtniecību, un pat ar reliģiskajiem uzskatiem.⁴ Visbeidzot pie aizsargātā privātuma jautājumu loka, pamatojoties uz to, ka katram ir tiesības neizpaust informāciju par savu privāto dzīvi, savā profesionālajā darbībā cilvēks arī var izmantot tiesības izslēgt citus apkārtējos no savas privātās sfēras. Tādējādi, tā kā privātās dzīves neaizskaramība ietver sevī vēstuli un korespondences neizpaušanu, darba devējam nav tiesību, piemēram, uzzināt par sava darbinieka privāto elektroniskā pasta saraksti, pat, ja darba devējs ir aizliedzis izmantot datorus neprofesionālos vai ar tiešajiem darba pienākumiem nesaistītos nolūkos.⁵

No normatīvā regulējuma viedokļa raugoties, CC 9.pants aizsargā vienīgi personas privāto dzīvi (*vie privée*), citi personības tiesību aspekti šajā pantā tieši nav ietverti, tomēr jāņem vērā, ka katrs atsevišķs personības tiesību aizskārums pēc būtības ietver sevī arī privātās dzīves aizskārumu. Ar privātās dzīves aizskārumu CC 9.pantā tiek saprasts daudzveidīgs personības tiesību iespējamo aizskārumu loks, taču tie personības tiesību aizskāruma gadījumi, kurus neaptver CC 9.pants, Francijā tiek aizsargāti ar CC 1382.pantu, īpaši tas attiecas uz personas goda un cieņas aizsardzību.⁶ Pastāvošā tiesu prakse vēl jo vairāk norāda uz to, ka CC 1382.panta regulējumā ir ietverta arī privātās dzīves aizsardzība.⁷ Tādējādi, arī nemantiskā kaitējuma atlīdzības

¹Zweigert K., Kötz H. *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiet des Privatrechts*. 3. Auflage, Tübingen: Mohr Siebeck, 1996, S. 700.

²Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 74.

³Francijas Kasācijas instances tiesas spriedums: Cass. 2^e civ., 2003. 24 avril, Bull. civ., II, n° 114.

⁴Francijas Kasācijas instances tiesas spriedums: Cass. 1re civ., 2001. 6 mars, Bull. civ., I, n° 60.

⁵Francijas Kasācijas instances tiesas spriedums: Cass. soc., 2001. 2 octobre, Bull. civ., V, n° 291.

⁶Heisig Carsten. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 74.

⁷Carbonnier Jean. *Droit civil. I/Les personnes*. Paris: PUF, 2000, p.121.

prasījums privātās dzīves aizskārums gadījumā būtu jāskata kopsakarā ar CC 1382.pantu. Francijas tiesību doktrīnā tiek noliegts, ka CC 1382.pants būtu uzskatāms par personības vispārējo tiesību aizsardzības regulējumu, pielīdzinot to Vācijas BGB 821.panta pirmās daļas tiesību tālākveidošanas ceļā attīstītajām aizsargātajām vispārējām personības tiesībām – (*Allgemeines Persönlichkeitsrecht* – vācu val.).¹ Taču, arī nepastāvot vispārējam personības tiesību regulējumam, katrā subjektīvo personības tiesību aizskārums gadījumā, ko neaptver CC 9.pants, CC 1382.pants papildina iespējamo personības tiesību aizskārums loku. Doktrīnā tiek apsvērta arī iespēja, ka būtu nepieciešami arī tālāki Civilkodeksa grozījumi un ar CC 1382.panta regulējumu aptvertie personības tiesību aizskārums būtu jāaizstāj ar atsevišķiem subjektīvo tiesību regulējumiem, līdzīgi kā tas 1970.gadā tika panākts privātās dzīves aizskārums regulējums gadījumā.²

Personības tiesības Francijā vienprātīgi tiek atzītas kā tiesības, kas tieši saistītas ar konkrētu personu, tas nozīmē, ka nepastāvot attiecīgajam tiesību subjektam nav iespējama arī viņa personības tiesību pastāvēšana. No šīs personiskās tiesības piesaistes izriet arī personības tiesību nemateriālā (*immatériel*) jeb ne-īpašumtiesiskā (*extra-patrimonial*) daba, jo personības tiesības nevar būt mantisku procesu priekšmets.³ Šo iemeslu dēļ personības tiesības Francijā pēc būtības piemīt galvenokārt vienīgi fiziskām personām. Personības tiesības, atšķirībā no citām subjektīvām tiesībām, raksturo sekojoši pamatprincipi: tās nav atsavināmas (*inaliénabilité*), tām nav noilguma (*imprescriptibilité*) un tās nav mantojamas (*intransmissibilité successorale*).⁴ Līdz ar to personības tiesību aizsardzību var izmantot tikai persona, uz kuru šī informācija tieši attiecas. Francijā atšķirībā no Vācijā atzītās postmortālās personības tiesību doktrīnas cilvēka nāve izbeidz tiesības uz personas privātās dzīves neaizskaramību, kā arī izslēdz šo tiesību nodošanu viņa mantiniekiem.

¹ Carbonnier J. *Droit civil. I/Les personnes*. Paris: PUF, 2000, p.121.

² Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 75.

³ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 83.

⁴ Turpat.

Taču augstākminētie personības tiesības raksturojošie principi nav absolūti, jo, piemēram, attiecībā uz personības tiesībām to neatsavināmība (*inaliénabilité*) jāskata kopsakarā ar personas līguma noslēgšanas brīvību. Šīs brīvības ietvaros persona, noslēdzot līgumu – piemēram, dodot savu piekrišanu, iespējams, var nodot zināmu savu personības tiesību daļu trešajām personām. Tikai personība kā īpašs subjektīvo tiesību kopums nav atsavināms. Līdz ar to personības tiesību aizsardzība Francijas tiesībās tiek skatīta kā no tiesiskās kārtības *ordre public* izrietošs tiesību institūts, kas nosaka līgumisku vienošanos spēkā esamības kritērijus. Tā kā šāda personības tiesību nodošana ar līgumu parasti ir atlīdzības darījums, arī personības tiesību nemantiskais raksturs vairs nav viennozīmīgi traktējams. Visvairāk no šiem neatsavināmības un nemantiskās vērtības pamatprincipiem ir attālinājies uzskats, ka runa ir ne tik daudz par „personības tiesībām”, bet gan par „personības labumiem” (*bien de la personnalité*).¹ Arī attiecībā uz personības tiesību izbeigšanos līdz ar personas nāvi Francijas judikatūra ir nostiprinājusi uzskatu, ka, neskatoties uz to, ka līdz ar personas nāvi personības tiesības nav mantojamas, mirušās personas tuviniekiem, ne tikai mantiniekiem, pāriet zināmas tiesības rūpēties par mirušās personas piemiņas aizsardzību un tiesības vērsties tiesā šāda mirušās personas piemiņas aizskāruma gadījumā.²

¹ Rigaux F. *La protection de la vie privée et des autres biens de la personnalité*. Paris: LGDJ, 1990, p. 694.

² Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg, Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 84.

3. Personā privātuma ievērošana

Francijas likumdevējs ar CC 9.panta regulējumu ir nostiprinājis, ka katrai personai ir tiesības uz savas privātas dzīves ievērošanu, t.i., sagaidīt, ka trešās personas respektēs viņas privāto dzīvi un tās izpausmes. Tādējādi šis CC regulējums sastāv no diviem būtiskiem komponentiem: „tiesībām uz ievērošanu un respektēšanu” un „tiesībām uz privātās dzīves jomu”. Ar šo likuma normu tiek aizsargāta tā personības sfēra, kuru trešās personas nevarētu apgūt bez personas atļaujas saņemšanas vai piekrišanas. Ar personas tiesībām uz privātās dzīves respektēšanu tiek nodrošināta ne vien neatļautas privātās dzīves publiskošanas aizsardzība, bet gan aizsardzība pret jebkuru iejaukšanos personas privātajā dzīvē un arī jau pret pašu iejaukšanās procesu, kā arī pret tādējādi nodarītā kaitējuma novēršanu. Ar privāto dzīvi Francijas Civilkodeksa izpratnē tiek saprasta tā personas dzīves joma, kura nav saistīta ar viņas atrašanos sabiedriskajā dzīvē, un joma, kurā iejaukties aizliegts, arī pamatojoties uz informācijas brīvību.¹ Lai labāk definētu personas privātās dzīves aizsargājamo jomu, tiesību doktrīna un tiesu prakse ir izdalījusi noteiktas sfēras, kuras veido personas privāto dzīvi²:

(1) ķermeniskā sfēra;

It īpaši informācija par personas veselības stāvokli, slimībām un stacionāru vai ambulatoru ārstēšanos, tai skaitā plastisko un estētisko ķirurģiju ir uzskatāma par privātu un intīmu personas dzīves jomu. Tāpat pie šīs ķermeniskās personas privātās dzīves sfēras pieder informācija, kas saistīta ar sievietes grūtniecību un dzemdībām;

(2) personas nāve un mirstīgās atliekas;

¹ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 86.

² Kayser P. *La protection de la vie privée*. Paris: Economica, 1990. p.174.

Cilvēka mirstīgās atliekas pieder pie privātās dzīves intīmākā kodola,¹ un tuvinieku sēras par mirušo, kā arī pašu mirušo atlieku attēlu izplatīšana uzskatāma par smagu iejaukšanos personas privātajā dzīvē saistībā ar mirušo piemiņu;

(3) emocionālā dzīve un ģimenes dzīve;

Katram cilvēkam ir tiesības paļauties, ka viņa iekšējās pārdomas un pārdzīvojumi paliek aizklāti ziņkārīgajai „sabiedrības acij”, tāpat tas attiecināms uz personas tiesībām netraucēti dzīvot savu intīmo, laulības un ģimenes dzīvi;

(4) personas identitāte un dzīvesvieta;

Ar šo privātās dzīves sfēru cieši saistīts tāds apsvērums, ka aizliegts publiskot tādus datus, kas dod pieeju personas privātajai dzīvei un privātajai telpai, tas it īpaši attiecas uz personas adresi un telefona numuru;

(5) reliģiskā pārliecība un citi līdzvērtīgi personiskie uzskati;

(6) profesionālā joma;

Šajā gadījumā personas privātās dzīves aizsardzību bauda nevis informācija par personas ieņemamo amatu, profesiju vai darbavietu, bet gan personas kā darbinieka attiecības ar savu darba devēju, kas liedz darba devējam izmantot savu pārkumu, lai uzraudzītu darbinieku un viņa privāto dzīvi (tai skaitā elektroniskā pasta sarakstes vai telefonsarunu saturs), kā arī aizsargā personas pret šādas privātas informācijas izpaušanu trešajām personām;

(7) informācija par personas īpašumu.

Šī personas privātās dzīves sastāvdaļa atšķirībā no citām iepriekš nosauktajām sfērām ir nevis „esamības noslēpums” (*secrets de l'être*), bet gan „piederības noslēpums” (*secrets de l'avoir*) un izriet arī no Francijas civiltiesībās raksturīgā un nostiprinātā īpašuma aizsardzības principa.² Šī joma, protams, nebūtu saistāma ar

¹ Ravanas J. *La protection des personnes contre la réalisation et la publication de leur image*. Paris: L.G.D.J., 1978, p.11.

² Ravanas J. *La protection des personnes contre la réalisation et la publication de leur image*. Paris: L.G.D.J., 1978, p.12.

publiskos reģistros pieejamu ar personas īpašuma stāvokli saistīto informāciju. Taču pēdējā laikā tiesu praksē arvien vairāk uzsvērts, ka arī tādas informācijas publiskošana, kas raksturo vienīgi personas īpašuma tiesisko stāvokli un piederību (*purement patrimonial*), ja šāda informācija iegūta ar tiesiskiem līdzekļiem, nav uzskatāma par CC 9.panta pārkāpumu.¹

Personas privātās dzīves aizskārums var izpausties divējādi: kā privātās dzīves atklāšana (*relevation*), publicējot aizsargāto informāciju noteiktam vai nenoteiktam trešo personu lokam, vai kā cita veida iejaukšanās (*immixtion*) personas privātajā dzīvē, piemēram, neatļautu audio ierakstu veikšana.²

¹ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg:Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 93.

² Ravanis J. *La protection des personnes contre la réalisation et la publication de leur image*. Paris: L.G.D.J., 1978, p.15.

4. Publiskās personības un sabiedrības intereses

Personas privātās dzīves aizsardzības robežas parasti ir tās, kur sākas vispārējas un tiesiski pamatotas sabiedriskās intereses. Tas, vai sabiedrības tiesības uz informāciju vērtējamas augstāk par atsevišķas personas privātuma interesēm, arī Francijā ir pretnostatīto interešu izsvēršanas jautājums, jo katrā konkrētajā gadījumā nepieciešama rūpīga abu šādu aizsargāto interešu un gadījuma faktisko apstākļu izsvēršana. Tā, Francijas doktrīnā valdošais viedoklis ir, ka sabiedriskajām interesēm dodama priekšroka tajos procesos, kas norit publiski. Kā norādījis *Pjērs Kaizers (Pierre Kayser)*, Francijas likumdevējs jau ar 1881.gada Preses likumu, kas ir spēkā esošs vēl joprojām, esot nodrošinājis divējādu pieeju informācijas iegūšanas tiesiskuma klasificēšanai:

- 1) patiesības atklāšanas principu publiskajā apritē un
- 2) noslēpuma saglabāšanas principu privātajā jomā.¹

Tā, piemēram, attiecībā uz personas attēla publiskošanas tiesībām, ņemot vērā apstākli, kurā no abām jomām attiecīgā informācija ir iegūta, varot prezumēt, ka attēlotā persona klusuciešot esot devusi piekrišanu publikācijām, kas iegūtas publiskajā jomā ar brīdi, kad persona ir atstājusi savu privāto jomu.²

Taču arī notikumi no personas privātās dzīves var baudīt pamatotu sabiedrības interesi gadījumos, ja attiecīgā informācija uzskatāma par nozīmīgu visai sabiedrībai vai šīs informācijas joma ir būtiska visas sabiedrības interesēm. Ciktāl tas ir tieši un nepastarpināti saistīts ar konkrēto pamatoto sabiedriskās intereses notikumu, par publiskojamu varētu tikt uzskatīta tāda privātās jomas informācija kā iesaistītās personas adrese, sadzīves apstākļi, noteiktos gadījumos – arī personas fotogrāfijas vai attēla publicēšana.³

¹ Kayser P. *La protection de la vie privée*. Paris: Economica, 1990. p.163.

² Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S.99.

³ Kayser P. *La protection de la vie privée*. Paris: Economica, 1990. p.192.

Arī Francijā par vispārēju pamatotas sabiedriskās intereses objektu ir atzītas publiskās personības („*personnes publique*” jeb „*personnes connues du public*”). Ar publiskām personībām Francijā tiek saprastas tādas personas, kuras, parasti ņemot vērā to publisko darbību, bieži vien atrodas sabiedrības uzmanības centrā un līdz ar to rada sabiedrības interesi par sevi arī tādās jomās, kas var skart arī šo personu privāto dzīvi. Šāda sabiedrības leģitīmā interese par trešo personu privāto dzīvi Francijā tiek pamatota ar dažādiem apsvērumiem.

(1) Viena no personu grupām, kura uzskatāma par publiskajām personībām Francijā, ir politiķi. Politiķi ir tās personas, kuras balotējoties vēlēšanu procesam pretendē uz līdzpilvēku uzticības mandātu, lai noteiktu visas valsts vai municipalitātes turpmāko politisko un pat ekonomisko attīstību. Taču šādiem publisko personību privātās dzīves aizsardzības ierobežojumiem jābūt pamatotiem un tie nevar būt indivīdam pārmērīgi apgrūtināši.¹ Tādējādi publiskas personības privāto dzīvi var publiskot tikai tiktāl, ciktāl sabiedrībai ir pamatota un leģitīma interese par šādas publiskošanas saturu.² Tā, piemēram, par attaisnotu sabiedrības interesi par politiķu privāto dzīvi ir atzīta informācija par politiķa īpašuma piederību un mantisko stāvokli, kā arī ziņas par politiķa veselības stāvokli, jo šī informācija ir būtiska, lai vēlētajs varētu izveidot savu viedokli par attiecīgās personas atbilstību ieņemamajam vēlētajam amatam.

(2) Nozīmīga loma sabiedrībā ir ne vien politiķiem, bet arī personām ar lielu ietekmi valsts ekonomikā. Arī informācija par šo personu īpašumu un mantisko stāvokli Francijā atzīta par pamatotu sabiedrības interesi.

(3) Arī citu pazīstamu personu, kas ikdienā atrodas sabiedrības uzmanības centrā un no savas atpazīstamības gūst zināmu labumu (tā dēvētās „*personnes qui ont acquis ou recherchent la notoriété*”), privātā dzīve pakļauta ierobežojumiem. Pie šīs publisko personību grupas pieder aktieri, mākslinieki, sportisti un citi. Šo personu piederība publiskajām personībām tiek attaisnota ar apstākli, ka izvēloties noteiktu savas karjeras un sasniegumu publicitāti, tās gūst zināmu labumu no savas atpazīstamības un tādējādi

¹ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S.100.

² Kayser P. *La protection de la vie privée*. Paris: Economica, 1990. p.193.

sabiedrībai nebūtu jāierobežo interese par notikumiem, kas vijas ap šo slaveno personību. Protams, arī šajā gadījumā tiek aizsargāts personu intīmās un ģimenes dzīves kodols, kā arī citas privātuma izpausmes, kas nav cieši saistītas ar pamatoto sabiedrības interesi.

5. Personības tiesību aizsardzība pamatojoties uz Francijas Civilkodeksa regulējumu par atbildību par deliktu

Arī pēc 1970.gada 17.jūlija Civilkodeksa grozījumiem, CC 9.pantā nostiprinot personības tiesības uz privātās dzīves ievērošanu un respektēšanu, ar vispārējo CC 1382.panta delikttiesību regulējumu paliek aptvertas visas tās personības tiesību jomas, kas paliek ārpus privātās dzīves aizsardzības loka. CC 1382.panta un 1383.panta atbildības par deliktu regulējums aptver tādas personības tiesības kā personas tiesības uz savu attēlu, personas goda un cieņas aizsardzību¹ u.c.

Francijas Civilkodeksa 1382.pants nosaka:

*„Katra neatļauta darbība, kas nodara otram kaitējumu, tam, kurš vainojams tās nodarīšanā, uzliek pienākumu dot atlīdzinājumu”.*²

Savukārt CC 1383.pants paredz:

*„Katrs ir atbildīgs ne vien par to kaitējumu, ko viņš nodarījis ar tiešu darbību, bet arī par to, kas radies viņa nevērības vai neuzmanības dēļ”.*³

Tādējādi CC 1382.pants nosaka atbildību par vainojamu kaitējuma nodarīšanu ar tiešu nodomu, savukārt CC 1383.pants paredz atbildību par rīcību aiz neuzmanības.

Līdz ar to atbildībai par deliktu saskaņā ar Francijas civilkodeksu ir trīs priekšnoteikumi: kaitējums (*dommage*), neatļauta darbība (*faute*) un cēloņsakarība (*causalité*). Ar kaitējumu Francijas civiltiesībās saprotams gan materiālais, gan nemantiskais kaitējums, un, lai tiesā celtu prasību par kaitējuma atlīdzību, kaitējumam jāatbilst sekojošiem trim priekšnosacījumiem: tam jābūt tiešam, noteiktam un īstam (*„direct, certain et actuel”*). Īpaši svarīga nozīme ir kaitējuma noteiktumam jeb

¹ Simon G. *Persönlichkeitsschutz gegen hereabsetzende Karikaturen in Deutschland und Frankreich*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1995, S.138.

² Art. 1382 du Code Civil: *Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer.*

³ Art. 1383 du Code Civil: *Chacun est responsable du dommage qu'il a causé non seulement par son fait, mais encore par sa négligence ou par son imprudence.*

nosakāmībai (*dommage certain*) – kaitējumam jābūt zināmam un nosakāmam, nepietiek ar to, ka kaitējums ir tikai iespējams jeb eventuāls (*dommage eventuelle*).¹

5.1. Tiesību aizsardzība personas goda un cieņas aizskāruma gadījumā

Jau 1920.gadā tiesa, pamatojoties uz CC 1382.pantu, apmierināja emancipācijas pārstāves *Marijas Verones (Maria Vérone)* prasību par viņas goda un cieņas aizskārumu par kādu laikraksta publikāciju. Laikrakstā bija publicēta karikatūra, kurā prasītāja - *Marija Verone* bija attēlota kā ekscentriski ģērbta sieviete sarkanos, augšstilbus atsedzošos, svārkos un sarkanā cepurē ar preses izdevumu *L'Emancipation féminine* rokās un divi apmulsuši kungi, kuri arvien vairāk atkāpās uz vilciena vagona pretējo stūri. Paraksts zem šīs karikatūras bija: „Maza dāma vilcienā. Sieviešu tiesības sabiedriskajā dzīvē aizņem arvien vairāk un vairāk telpas” („*Une petit dame dans le train. La femme a droit dans la vie sociale à une place de plus en plus large*”).² Tiesa savā spriedumā šajā lietā atzina, ka pat pieredzējis lasītājs, kurš saprot patiesos publikācijas rašanās apstākļus, tiek pavedināts uz domām, ka *Marija Verone* izplata piedauzīgu doktrīnu un izturas piedauzīgi un nekautrīgi, kas liek citiem sabiedrības locekļiem nosarkt un atstāt telpu. Kā norādījusi tiesa, šādā laikraksta rīcībā esot saskatāma neatļauta darbība (*faute*), jo ar publikāciju lasītājiem tiek izplatīts uzskats, ka *Marija Verone*, izplatot emancipācijas doktrīnu, tikai maskē savu slikto un netikumisko dzīvesveidu.

Neskatoties uz to, ka personas goda un cieņas aizsardzība kā īpaša personības tiesību izpausme citās valstīs arvien vairāk tiek noregulēta arī normatīvi, Francijā tā vēl joprojām tiek aizsargāta pamatojoties uz vispārīgo atbildību par neatļautu darbību, kā arī plašsaziņas līdzekļu darbību regulējošos normatīvajos aktos.

¹ Simon G. *Persönlichkeitsschutz gegen hereabsetzende Karikaturen in Deutschland und Frankreich*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1995, S.140.

² 1920.gada tiesas spriedums: Trib. Civ. Seine 1er Ch. 29.07.1920, aff.: Maria Vérone c. Saglio et Société Malherbe et Cie, La Vie Parisienne. Citēts pēc: Simon G. *Persönlichkeitsschutz gegen hereabsetzende Karikaturen in Deutschland und Frankreich*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1995, S.151.

5.2. Personas tiesības uz savu attēlu

Neskatoties uz to, ka arī šīs tiesības nav nostiprinātas Francijas Civilkodeksā kā pozitīvās tiesības¹, personas tiesības uz savu attēlu Francijas judikatūrā ir atzītas jau kopš 19.gadsimta vidus. Ilgu laiku personas tiesības uz savu attēlu („*droit à l'image*”) tika uzskatītas par īpašumtiesību jomai piederīgām tiesībām. Tikai 20. gadsimta vidū tiesu prakse mainījās un personas tiesības uz attēlu tika klasificētas kā personības tiesības.² Arī Francijā ar attēlu jāsaprot katru personas attēlojumu, ja vien šo personu tādējādi iespējams atpazīt. Līdz ar to pietiek jau vien ar zināmu līdzību starp attēlu un personu, t.i., ar attēlu saprotamas ne vien fotogrāfijas, bet gan arī jebkuri citi personas attēlojuma veidi – zīmējumi, karikatūras u.c.

Pamatojoties uz ilgi pastāvošu judikatūru kopš 19.gadsimta vidus, lai konstatētu personas tiesību uz savu attēlu aizskārumu, Francijas tiesībās ir izstrādāts pamatprincips, kas nosaka, ka personas attēla publiskošanai vienmēr nepieciešama personas piekrišana („*consentement*”).³ Ja šādas piekrišanas nav, tad attēla publiskošana uzskatāma par personas tiesību uz savu attēlu aizskārumu. Taču arī šim pamatprincipam ir daži izņēmumi, īpaši attiecībā uz sabiedrībā atpazīstamām jeb publiskām personībām, jo pretējā gadījumā nebūtu nodrošināma brīva informācijas plūsma Francijas medijos. Līdz ar to sabiedrībā atpazīstamo jeb publisko personību attēlu publiskošanas gadījumā judikatūrā ir atzīts, ka jāpieņem fiktīva šādu personu „klusuciešot izteikta piekrišana” („*consentement tacite*”) gadījumos, ja attēlā persona parādīta savā publiskajā vidē („*lieu public*”) un savu publisko aktivitāšu ietvaros, t.i., ārpus šīs personas privātās jomas.⁴ Savukārt aizliegta attēlu publiskošana no publisko personu privātās un intīmās vides („*lieu privé*”). Jāņem vērā arī apstākļi, ka noteikti personas privātās dzīves notikumi var noritēt arī publiskā telpā. Šādā gadījumā tie nav uzskatāmi par attēliem, kas iegūti,

¹ Simon G. *Persönlichkeitsschutz gegen hereabsetzende Karikaturen in Deutschland und Frankreich*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1995, S.153.

² Ferid M. *Das französische Zivilrecht. Bd.1. Allgemeine Lehren; Recht der Schuldverhältnisse*. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1971, Rn. 1 C 14.

³ Simon G. *Persönlichkeitsschutz gegen hereabsetzende Karikaturen in Deutschland und Frankreich*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1995, S.155.

⁴ Skat. Simon G. *Persönlichkeitsschutz gegen hereabsetzende Karikaturen in Deutschland und Frankreich*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1995, S.156.

publiskai personībai esot savā publiskajā darbībā. Tādējādi arī Francijas civiltiesībās uzskatāms, ka šādos gadījumos nepieciešams saņemt attēlotās publiskās personības piekrišanu, un „it kā klusuciešot” dotā piekrišana nav uzskatāma par pietiekamu.¹

Īpaša personas piekrišana attēla publiskošanai nav nepieciešama arī gadījumos, kad runa ir par kādu pamatotas sabiedriskās intereses notikumu un attēls parāda personu publiskajā vidē („*lieu public*”), veicot publiskas darbības saistībā ar šādu visai sabiedrībai būtisko notikumu vai procesu. Par šādiem notikumiem vai procesiem atzīstami, piemēram, karadarbība, sporta spēles, kā arī satiksmes negadījuma novēršana u.c. Vienmēr nepieciešams rūpīgi izsvērt, vai attiecīgais notikums ir uzskatāms ar pamatotu visas sabiedrības intereses objektu, vai arī tas tikai apmierina kādas savtīgas intereses, piemēram, personas attēls publiskots reklāmas nolūkos vai arī prese vienīgi vēlas izraisīt sensāciju un piesaistīt sabiedrības uzmanību.

¹ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S.118.

6. Personības tiesību aizskāruma tiesiskās sekas un tiesiskās aizsardzības līdzekļi

6.1. Iepriekšējs noregulējums

Saskaņā ar CC 9.panta otro daļu, lai steidzamības gadījumā novērstu personas privātās dzīves aizskārumu, iespējams izmantot arī civilprocesuālo pagaidu noregulējuma tiesisko aizsardzību, kas ir vienkāršots un ātrs tiesas process viena tiesneša sastāvā (*référé*), nosakot pagaidu noregulējumu un neizlemjot pēc būtības pašu strīdu starp pusēm, par kuru nākotnē paredzēts pamatprocess jeb tiesvedība ar lietas izskatīšanu pēc būtības. Tādējādi sākotnēji var tikt novērsta vai aizkavēta turpmāka iejaukšanās personības tiesībās, jo tikai šāda procesa rezultātā iespējams ātri un bez kavēšanās sasniegt nepieciešamo mērķi, lai prettiesisko rīcību pārtrauktu. Tomēr tiesu prakse bieži vien īpaši nepārlicinās par noregulējuma steidzamības nepieciešamību, parasti pietiek ar to, ka jau konstatēta iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Tā, piemēram, šādā iepriekšēja noregulējuma procesā pirms strīda izlemšanas pēc būtības iespējams panākt kādas personas privāto dzīvi aizskarošas grāmatas publicēšanas aizliegumu. Šis process ir īpaši būtisks tāda veida lietās, kurās, pat piespriežot nozīmīgu morālā kaitējuma atlīdzības summu naudas izteiksmē, attiecīgais kaitējums personas privātajai dzīvei nevarētu tikt novērsts.

CC 9.panta otrajā daļā uzskaitīti vairāki iespējamie tiesneša lēmumi iepriekšēja noregulējuma procesā, tostarp konfiscēt iegūtos attēlus vai attiecīgos preses izdevumus, aizliegt turpināt grāmatas pārdošanu, uzlikt pienākumu atsaukt jau publicētu darbu no tirdzniecības u.c., un šis uzskaitījums nav uzskatāms par izsmeļošu.¹ Tā, izdevniecībām var tikt uzlikts pienākums atsaukt grāmatu no tirdzniecības un par katru eksemplāru, kuru vairs nav iespējams atgūt, samaksāt noteiktu naudas summu.

¹ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S.140.

6.2. Lietas izskatīšana tiesā pēc būtības

Augstākminētos tiesību aizsardzības līdzekļus, piemēram, pienākumu atsaukt jau publicētu darbu no tirdzniecības vai aizliegumu publicēt darbu tiesa var arī piemērot, izlemjot lietu pēc būtības. Taču parasti nolēmumā, ar kuru tiesa izlemj lietu pēc būtības, tiek lemts par ar prettiesisko personības tiesību aizskārumu nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu. Personības tiesību aizskāruma vairumā gadījumu ir saistīts ar kaitējuma nodarīšanu, kura priekšnosacījums ir neatļauta darbība (*faute*), jo nemantiskā kaitējuma atlīdzība jeb morālā kompensācija iespējama vienīgi saskaņā ar CC 1382.pantu. Tādējādi nemantiskā kaitējuma atlīdzības prasība par privātās dzīves aizskārumu vienmēr pamatojama ne vien ar CC 9.pantu, bet arī ar CC 1382.pantu. Kaut arī personības tiesību aizskāruma gadījumā parasti tiek nodarīts nemantisks kaitējums (*dommage moral*), nemantiskais kaitējums tiek atlīdzināts pēc tādiem pašiem pamatprincipiem kā materiālie zaudējumi. Arī morālās kompensācijas par nemantisko kaitējumu galvenais uzdevums ir ar iespējamajiem līdzekļiem atjaunot sākotnējo tiesisko stāvokli. Taču būtiska nemantiskā kaitējuma īpatnība ir tā, ka tā apmēru naudas izteiksmē nav iespējams izmērīt. Pat tiesas piespriestais morālās kompensācijas apmērs visbeidzot nevar novērst ar kaitējumu radītās sekas. Līdz ar to šādas morālās kompensācijas apmēru par nemantisku kaitējumu Francijā nosaka pēc tiesas ieskata. Lai nodrošinātu tiesu prakses vienvērtīgumu tiesu praksē ir noteiktas kompensācijas augstākās un zemākās robežas, un konkrētais kompensācijas apmērs attiecīgajā lietā tiek noteikts izvērtējot kaitējuma nozīmīgumu un sekas, nevis aizskārēja vainas apmēru (*gravité de la faute*). Līdz ar to kompensācijas apmēram noteicošais ir aizskāruma veids un iespējamais aizskartās personas apmierinājums, taču būtisks ir arī kompensācijas sodošais raksturs (*peine privé*). Francijas tiesas atzīst arī netaisnas iedzīvošanās prasības iespējamību personības tiesību aizskāruma gadījumā. Ar netaisnas iedzīvošanās prasību aizskartajai personai ir tiesības saņemt to aizskārēja mantiskā stāvokļa pieauguma daļu, kas radusies no neatļautas personības tiesību izmantošanas, kā, piemēram, personas attēla publiskošanas kādā no plašsaziņas līdzekļiem. Arī Francijā netaisnas iedzīvošanās prasība iespējama gadījumos, kad aizskartās personas attēlam ir nosakāma komerciāla

vērtība un iespējams noteikt, kāda ir pastāvošā tirgus vērtība samaksai par personas attēla izmantošanu noslēdzot līgumu starp pusēm.¹

¹ Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S.256.

Trešā daļa:

Personības tiesību aizsardzības nodrošināšana Latvijas civiltiesību sistēmā

A Personības tiesību attīstības vēsture Latvijā

Kaut arī Satversmē ir nostiprināts valsts pienākums aizsargāt personas privātās dzīves neaizskaramību un godu un cieņu, kas tādējādi aptver personības tiesību aizsardzības pienākumu, tomēr Latvijas likumdevējs līdz šim nav pieņēmis vispārēju civiltiesiskās aizsardzības regulējumu personības tiesību aizskāruma gadījumā. Cita starp tas ir saistīts ar apstākli, ka Latvijas Republikas Civillikums [Civillikums (CL)] izstrādāts 20.gadsimta sākumā (Civillikums stājās spēkā 1938.gada 1.janvārī) un personības tiesību atzīšana pozitīvajās tiesībās arī citās Eiropas tiesību sistēmās sekoja daudz vēlāk. Liela nozīme bija arī tam, ka 1922. gada 15.februārī pieņemtajā Satversmē nebija ietvertas personas pamattiesības, tostarp valsts pienākums nodrošināt personas privātuma un goda un cieņas aizsardzību. Sākotnēji Satversmē bija nostiprinātas vienīgi valsts organizatoriskās uzbūves un institucionālās tiesības. Arī pēc Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas 1990. gada 4. maijā un Latvijas Republikas Satversmes pilna spēka atjaunošanas ar 1990.gada 21.augusta likumu „Par Latvijas Republikas valstisko statusu” Satversmē netika iestrādāts pamattiesību katalogs. Tikai 1998. gadā, kad Satversmi papildināja ar astoto nodaļu „Cilvēka pamattiesības”¹, Satversmes 95. pantā tika ietverta personas goda un cieņas aizsardzības garantija un Satversmes 96. pantā nostiprinātas personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Kaut arī līdz pamattiesību regulējuma nostiprināšanai Satversmē spēkā bija konstitucionālais likums „Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”², kura 1. un 3.pantā kā valsts galvenās

¹ Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 23.oktobris.

² Konstitucionālais likums „Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”: LR likums. *Ziņotājs*, 1992. 30. janvāris, nr. 4.; Diskusiju par šī likuma rangs tiesību aktu hierarhijā un tā atbilstību konstitucionāla likuma statusam skat. Jelāgins Juris. Normatīvo aktu hierarhija. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds*, 1998. 29.janvāris.

aizsargājamās pamatvērtības bija nostiprinātas cilvēka dzīvība, brīvība, cieņa un tiesības, taču personas privātās dzīves aizsardzībai šajā konstitucionālajā likumā īpaša aizsardzība no valsts puses netika garantēta. Bez tam neiespējami ir salīdzināt mūsdienu Latvijas situāciju ar Civillikuma pieņemšanas laikā pieejamajiem tehniskajiem līdzekļiem, kas ļauj ielauzties privātās dzīves sfērās, kā arī toreizējo plašsaziņas līdzekļu (preses, filmu, radio un televīzijas) iespējām publiskot ziņas nenoteiktam sabiedrības lokam.

Arī laikā, kad Latvijas Civillikums bija zaudējis savu spēku, personības tiesību regulējums civiltiesībās netika ieviests. Kā zināms, Padomju Savienības 1961. gada Civilkodekss un vēlāk Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Civilkodekss¹ neparedzēja personības tiesību aizsardzību.

Pēc valsts neatkarības atjaunošanas 1990. gadā Latvijas Republikas Augstākā Padome 1992.gada 14. janvārī Saeima pieņēma likumu „Par 1937. gada Civillikumu”² un tādejādi atjaunoja Civillikuma spēkā esamību. Spēkā stāšanās laiks un citi nosacījumi tika atrunāti speciālajos likumos. 1992. gada 22. decembrī, kad tika pieņemts speciālais likums par saistību tiesību daļas spēkā stāšanos, pieņēma arī Civillikuma grozījumus.³ Likumu papildināja ar 2352a. pantu, ka ikvienam ir tiesības prasīt atsaukt ziņas (tai skaitā arī presē), kas aizskar viņa godu un cieņu, un ka katram, kas prettiesiski aizskar personas godu un cieņu, ne tikai jāatsauc nepatiesās ziņas, bet arī jānodod viņam atlīdzība (mantiska kompensācija), un ka šādas atlīdzības apmēru nosaka tiesa.

Civillikuma vispārējais atbildības par deliktu normatīvais regulējums – 1635.pants – kopš Civillikuma sākotnējā spēkā stāšanās brīža līdz 2006.gada 1.martam noteica:

„Katrs tiesību aizskārums, t.i., katra pati par sevi neatļauta darbība, dod tam, kam tā kaitējusi, tiesību prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.”

¹ *Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Civilkodekss* (pieņemts 1963. 27.decembrī). Rīga: Avots, 1988.

² Par Latvijas Republikas 1937. gada Civillikumu: LR AP likums. *Ziņotājs*, 1992. 30.janvāris, nr. 4.

³ Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma saistību tiesību daļā: LR likums. *Ziņotājs*, 1993. 14.janvāris, nr.1.

Ar 2006.gada 26.janvāra Civillikuma grozījumiem¹ 1635.pants ir papildināts ar jaunu otro un trešo daļu, nosakot morālā kaitējuma definīciju un tā izpausmes veidus (turpmāk – 2006.gada grozījumi CL 1635.pantā). Arī pirms šo grozījumu spēkā stāšanās 2006.gada 1.martā saskaņā ar CL 1635.pantu bija noteikts, ka katra neatļauta tiesību aizskārums gadījumā aizskārējam ir jādod apmierinājums, tomēr tiesu prakse stingri pieturējās vienīgi pie gramatiskās tulkošanas, nerodot iespēju attiecināt šo pantu arī uz nemantiskā kaitējuma atlīdzību personības tiesību aizskārums gadījumā. Morālā kompensācija par personības tiesību aizskārums tika atzīta vienīgi par Civillikuma 2352.^a pantā paredzēto atbildību par nepatiesu godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšanu.

¹ Grozījumi Civillikumā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 9.februāris, nr. 24. (Grozījumi stājās spēkā 2006.gada 1.martā.)

B Civiltiesiskā aizsardzība un morālās kompensācijas iespējas Latvijā personības tiesību pārkāpuma gadījumā

1. Tiesiskās aizsardzības nepieciešamība par personas privātuma aizskārumiem masu informācijas līdzekļos

Satversmes 96.pantam kā konstitucionālai pamattiesību normai, kas nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, nebūtu jēgas, ja tā būtu tikai deklaratīva un netiktu nodrošinātas efektīvas tiesiskās aizsardzības iespējas privātās dzīves aizskārums gadījumos. Ņemot vērā, ka šādas tiesības ikvienam ir piešķirtas valsts pamatlikumā – Satversmē, kā arī to, ka personas līdz šim nav vērsušās tiesā ar prasībām par viņu privātās dzīves aizskārumiem masu informācijas līdzekļos (neskaitot prasības par goda un cieņas aizskārumiem), kā arī to, ka uz šāda pamata tiesa nav atzinusi nevienu prasību, rodas jautājums, vai Latvijā ir nodrošināts efektīvs mehānisms, lai šīs tiesības aizsargātu un saņemtu atbilstošu atlīdzinājumu par personas privātuma aizskārumiem masu informācijas līdzekļos.

Pastāvot Satversmes 96. pantā ikvienam garantētajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, Satversmes 100. pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Saskaņā ar Satversmes 116.pantu, Satversmes 96. un 100. pantā nostiprinātās tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Līdz ar to gan vārda brīvība, gan personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību Latvijā ir konstitucionāli aizsargājamas cilvēka pamattiesības. Problēmas rodas gadījumos, kad nepieciešams izšķirt, kura no šīm tiesībām bauda lielāku valsts aizsardzību. Satversmes tiesa, pamatojoties uz Satversmes 89. pantu, kas noteic “Valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem”, ir norādījusi, ka likumdevēja mērķis, izstrādājot Satversmes 8. nodaļu, ir bijis panākt šīs nodaļas un starptautisko cilvēktiesību savstarpēju harmoniju, un “gadījumos, kad ir šaubas par Satversmē ietverto

cilvēktiesību normu saturu, tās tulkojamas pēc iespējas atbilstoši interpretācijai, kāda tiek lietota starptautisko cilvēktiesību normu piemērošanas praksē. ECT tiesu prakse, saskaņā ar saistībām, kuras Latvija ir uzņēmusies, ir obligāta attiecībā uz Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas normu interpretāciju, un šī prakse izmantojama arī attiecīgo Satversmes normu tulkošanai”.¹

Privāttiesības kā tiesību joma, kas regulē attiecības starp personām, kas ir līdzvērtīgas savās tiesībās un pienākumos, tādās tiesiskajās attiecībās kā personības tiesību aizskārumi masu mēdijos tomēr paredz civiltiesisku atbildību par aizskārumu un nosaka pieļaujamās iejaukšanās robežas garantētajās personības tiesībās, tostarp arī tiesiskās aizsardzības iespējas privātās dzīves aizskārums gadījumā. Līdz ar to Satversme kā augstākais normatīvais akts ir noteikusi personai piešķiramo tiesību apjomu, un tai pakārtotiem zemāka līmeņa likumiem normatīvo aktu hierarhijā ir jākonkretizē šīs tiesības un jānodrošina to aizsardzības mehānisms. Taču tas nenozīmē, ka gadījumos, kad attiecīgais regulējums nepastāv vai arī tas ir nepilnīgs, personai ir jāsamierinās ar tās tiesību aizskārumu. Tā kā personas privātuma aizsardzība Civillikumā nav noregulēta, tad viena no tiesiskās aizsardzības iespējām būtu, pamatojoties uz Satversmes 96. pantu, vērsties tiesā pret valsti ar prasību ņemt vērā ECT izstrādātos principus attiecībā uz personas privātās dzīves neaizskaramību masu informācijas līdzekļos un nodrošināt pietiekamu aizsardzību pārkāpuma gadījumā. Kā norādījusi Satversmes tiesa, Satversmes 92.panta trešais teikums, kas paredz, ka “nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu”, ietver vispārēju garantiju – ja valsts ir pārkāpusi indivīda tiesības, tam ir tiesības uz atlīdzību.² Satversmes tiesa šajā spriedumā ir arī noteikusi, ka tāpat kā jebkura cilvēktiesību norma, arī Satversmes 92.panta trešajā teikumā ietvertā tiesību norma ir piemērojama tieši un nepastarpināti, ja vien pati norma neparedz, ka tās konkretizēšanai nepieciešams īpašs likums. Tomēr valsts nespēja nodrošināt pietiekamu privātās dzīves aizsardzību un atbilstošu atlīdzinājumu personas un masu informācijas

¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2000. 30.augusta spriedums lietā Nr. 2000-03-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 1.septembris, nr.307/309.

² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2001. 5.decembra spriedums lietā Nr. 2001-07-0103. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 7.decembris, nr.178.

līdzekļu savstarpējās attiecībās var būt par pamatu Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta pārkāpuma konstatēšanai.

Ārvalstu literatūrā pastāv viedoklis, ka nacionālajā līmenī Konvencijas 8. pants var tikt piemērots tieši, pat ceļot uz tā pamata prasību nacionālajā tiesā pret citu privāto tiesību subjektu.¹ Savukārt Latvijas tiesību doktrīnā šis viedoklis nav atbalstīts. Kā norāda cilvēktiesību speciālisti, privātautonomijas ierobežojumi ar cilvēktiesību palīdzību var būt pieļaujami gadījumos, kur cilvēktiesības ir ne vien indivīda brīvas aizsardzības instruments, bet vienlaicīgi ir objektīvas vērtību sistēmas izpausme. Taču arī šādos gadījumos cilvēktiesības nevar tikt izmantotas kā tiešs prasības pamatojums civilprocesā pret otru personu, jo indivīdu privātautonomija, kuru sargā un veido civiltiesības, pieļauj arī rīcību, kas balstīta arī uz citu vērtību sistēmu. Tādēļ cilvēktiesību noteiktā objektīvā vērtību sistēma privātajās tiesībās var tikt piemērota tikai to ietvaros, bet nevis kā privātām tiesībām pāri stāvoša tiesību sistēma. Tas nozīmē, ka privāttiesību ietvaros cilvēktiesību noteiktā objektīvā vērtību sistēma var tikt piemērota, konkretizējot privāttiesiskās ģenerālklausulas.² Darba autore piekrīt Latvijas tiesību doktrīnā izteiktajam viedoklim, ka starptautiskās tiesības, šajā gadījumā Konvencijā nostiprinātās personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību masu informācijas līdzekļos, nevar tikt izmantotas kā tiešs prasības pamatojums civilprocesā pret otru personu, ja valsts nav nodrošinājusi attiecīgu civiltiesisku regulējumu. Taču gadījumos, kad regulējums pastāv, indivīds var lūgt tiesu interpretēt šīs normas kopsakarā ar Satversmē un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā garantētajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību un ECT izstrādātajiem principiem. Taču iespējami problemātiskā šāda tiešās iedarbības noliegšana Latvijas tiesībās būs pēc Tiesībsarga likuma³ spēkā stāšanās. Saeima 2006. gada 6. aprīlī pieņēma Tiesībsarga likumu, kas stāsies spēkā 2007. gada 1. janvārī. Likuma 12. panta 5. apakšpunktā noteikts, ka tiesībsargs izskata ar cilvēktiesībām saistītus strīdus starp privātpersonām. Aplūkojamā jautājumā, piemēram, strīds starp preses izdevumu un indivīdu izceļas tieši par divu cilvēktiesību piemērošanu – tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un tiesības uz

¹ Clapham A. *Human rights in the private sphere*. Oxford: Clarendon Press, 1993, p. 212.

² Ziemele I. (Zin.red.) *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā*. Rīga: Izglītības soļi, 2000, 256.lpp.

³ Tiesībsarga likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 2006 25.aprīlis, nr. 65. (likums stājas spēkā 2007. gada 1. janvārī.)

preses brīvību. Tātad persona, uzskatot, ka preses izdevums, publicējot bez atļaujas tās attēlu, ir aizskāris tās pamattiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, varēs vērsties pie tiesībsarga, un Tiesībsarga likumā noteiktajā kārtībā tās sūdzība tiks izskatīta. Tomēr šajā gadījumā tiesībsargam, saņemot personas sūdzību par preses izdevuma iespējamo pārkāpumu nāksies saskarties ar jautājumu, kādi normatīvie akti būtu ņemami vērā, izskatot minēto sūdzību. Tā kā sūdzība tiek iesniegta par cilvēktiesību pārkāpumiem indivīdu starpā, bet cilvēktiesības ir nostiprinātas Satversmē, izriet, ka, pieņemot šo likumu, Saeima ir akceptējusi cilvēktiesību, kas nostiprinātas Satversmes 8. nodaļā, tiešu iedarbību arī indivīdu savstarpējās attiecībās. Līdzīgi situācija tiek risināta Vācijā – tur gan netiek atbalstīta pamattiesību tieša piemērošana, bet gan netieša: valsts tiesas izskatot strīdus starp indivīdiem interpretē Vācijas Civillikumu BGB Pamatlikuma GG gaismā (*Theorie der Drittwirkung väcu val.*)¹.

Papildus pienākumiem, kuri dalībvalstīm uzlikti saskaņā ar Konvencijas 8. pantu, arī ar Rezolūciju Nr.1165 dalībvalstīm (tostarp arī Latvijai) ir uzdots nodrošināt savas nacionālās likumdošanas ietvaros darbojošās privātuma aizsardzības garantijas. Tas izdarāms, vai nu izdodot jaunus likumus vai papildinot jau esošos likumus, kas garantē personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, tajos paredzot, ka:

- 1) jānodrošina cietušajai personai iespēja saskaņā ar civillikumu celt kaitējuma atlīdzības prasību par tās privātās dzīves aizskārumu;
- 2) jānosaka redaktoru un žurnālistu atbildība par publikācijām, kas aizskar personas privāto dzīvi, tāpat kā tas ir noteikts par neslavas celšanu;
- 3) jāaizliedz izsekot vai vajāt personas, lai tās nofotografētu, nofilmētu vai ierakstītu, tādā veidā, ka tām ir traucēts baudīt mieru un klusumu, kādu tās sagaida savā privātajā dzīvē vai tādā veidā, ka tām tiek nodarīts fizisks kaitējums.

Lai noskaidrotu, vai valsts ir pienācīgi izpildījusi pienākumu, ko tā uzņēmusies ar starptautiskajiem līgumiem, kā arī to, vai ir pietiekami nodrošinātas personas tiesības

¹ Par konstitūcijas netiešās iedarbības jeb horizontālās iedarbības teoriju skat. šī darba otrās daļas 54. lpp. u.c.

uz atbilstīgu atlīdzinājumu privātās dzīves aizskāruma gadījumā masu informācijas līdzekļos, ir jāanalizē attiecīgais civiltiesiskais regulējums.

Likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem"¹ (turpmāk – Preses likums) 4.pantā noteiktā preses brīvība kā Satversmes 100.pantā nostiprinātās izteiksmes brīvības pamats katrā konkrētajā gadījumā samērojama ar Satversmes 96.pantā nostiprināto ikviena tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību un Preses likuma 25.pantā žurnālistam uzlikto pienākumu ievērot pilsoņa² tiesības un likumīgās intereses.

Arī Latvijas žurnālistu savienības ētikas kodeksā³ attiecībā uz personas tiesību uz privāto dzīvi ievērošanu ir nostiprināti sekojoši principi:

- 1) masu informācijas līdzekļu pienākums ir aizstāvēt cilvēka tiesības;
- 2) žurnālists ir personiski atbildīgs par sniegto informāciju un tās interpretāciju;
- 3) publikācijā žurnālistam jārespektē cilvēka personiskā dzīve, viņa tautība, domāšanas veids un reliģiskā pārliecība;
- 4) liela uzmanība jāveltī ilustrāciju izmantošanai un, sevišķi ja attēls tiek izmantots cita (ne oriģināla) teksta ilustrēšanai, jāizvairās no manipulēšanas, kas var radīt aplamu priekšstatu;
- 5) žurnālistam jābūt sevišķi uzmanīgam, rakstot par tieslietām.

Šo noteikumu ietveršana ētikas kodeksā norāda, ka žurnālisti paši jau ir izpratuši šīs jomas jūtīgumu, un tādejādi katram žurnālistam, veidojot publikāciju presē vai raidījuma sižetu, būtu stingri jāievēro šie principi. Tā, piemēram, masu informācijas līdzekļiem jāievēro, ka sabiedrībā atpazīstama persona, piemēram, uzņēmējs, ārpus sava uzņēmuma sienām ir tiesīgs vēlēties būt "vienkārša privātpersona" un nepamatota viņa vārda pieminēšana nav atspēkojama vienīgi ar sabiedrības interesi iegūt informāciju. Kā

¹ Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: LR likums. *Ziņotājs*, 1991. 14.februāris.

² Ņemot vērā Preses likuma pieņemšanas laiku un terminoloģiju, ar terminu „pilsonis”, autoresprāt, būtu jāsaprot „indivīds”.

³ Žurnālistu savienības ētikas kodekss. Pieņemts Latvijas Žurnālistu savienības konferencē 1992. 28. aprīlī. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=101608&lang=lv>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

norādījis *Egils Levits*¹, pastāv cieša saistība starp mādiņa tiesisko un ētisko atbildību, taču šī saistība pēcsociālistiskā sabiedrībā, kurai raksturīgs ētisks relatīvisms, ne vienmēr tiek saskatīta. Tomēr tiesības un ētika ir cieši saistītas — ne visas ētikas normas ir arī tiesību normas, bet liela daļa tiesību normu vienlaikus ir arī ētikas normas. Tas īpaši attiecas uz mādiņa tiesību jomu. Attīstītās demokrātijās tiesu prakse, izlemjot jautājumu par saziņas līdzekļu atbildību, kā mērauklu piemēro ētikas normas. Tādējādi ētikas normas bieži, pat ja tās nav formāli pastiprinātas ar tiesiskās aizsardzības mehānismu, netieši tomēr kļūst par tiesiskās atbildības elementu. Lai konstatētu personas tiesību pārkāpumu masu informācijas līdzekļos, tiesai nepieciešami kritēriji. Šos kritērijus tiesa atrod arī žurnālistu ētikas normās. Tādā veidā žurnālistu ētikas normas bieži pārvēršas tiesiskajā atbildībā, un tādēļ nedrīkst nenovērtēt šo normu nozīmīgumu.

¹ Levits E. *Kas vērsim, kas Jupiteram.*

Pieejams: http://www.diena.lv/pielikumi/2000/konference_10/index.php?id=3. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

2. CL 1635.panta piemērošanas iespējas par nemantisko kaitējumu un morālo kompensāciju personības tiesību aizskāruma gadījumā

Zaudējumu atlīdzināšanas metode mantiskā kaitējuma atlīdzības noteikšanai efektīvi ir piemērojama gadījumos, kad nodarītais kaitējums izpaužas kā esošās vai nākošās mantas samazinājums, kas savukārt ir objektīvi nosakāms un aprēķināms ar matemātiskām metodēm, konstatējot cēlonisko sakaru starp prettiesisko darbību un mantas samazinājumu. Savukārt nemantiskais kaitējums nepakļaujas šāda atlīdzības vai kompensācijas apmēra noteikšanas metodēm.

Jaunāko un aktuālāko civiltiesiskās atbildības definīciju Latvijas civiltiesībās devis profesors *Kalvis Torgāns*: „Civiltiesiska atbildība ir saistība, kas rodas neatļautas darbības rezultātā, papildina vai aizstāj citu, jau pārkāptu saistību vai rodas no jauna sakarā ar deliktu un kas izpaužas pienākumā novērst vai mazināt neatļautās darbības sekas ar zaudējumu atlīdzināšanu, mantisku kompensāciju, līgumsodu vai citādu apmierinājumu kreditoram. Pienākuma izpildei iespējama valsts piespiedu līdzekļu piemērošana.”¹

Civillikuma 1635. pants gan pirms, gan pēc 2006.gada grozījumiem paredz kaitējuma atlīdzību jebkuras neatļautas darbības gadījumā, ciktāl aizskārēju var par to vainot. Lai kādu darbību atzītu par neatļautu, tai ir ne tikai jāpārkāpj likums (tiesības objektīvā nozīmē), t.i. darbībai vai bezdarbībai jābūt pretlikumīgai, bet arī jāaizskar cietušā subjektīvās tiesības.² Līdz ar to CL 1635.pants paredz tāda kaitējuma atlīdzību, par kura rašanos tiesību aizskārējs ir vainojams un kas pārkāpj cietušā likumiskās intereses. Saskaņā ar profesora *Kalvja Torgāna* izstrādāto doktrīnu par vainojamības definēšanas aspektiem Latvijas civiltiesībās³ CL 1635.pantā paredzētajai atbildībai par deliktu ir trīs priekšnoteikumi: prettiesiska vainojama rīcība (ietver arī vainojamības vai attaisnojumu neesamības noskaidrošanu), kaitējuma esamība un cēloniskais sakars starp

¹ Torgāns K. *Saistību tiesības. I daļa*. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2006, 205.lpp.

² Bitāns A. *Civiltiesiskā atbildība un tās veidi*. Rīga : AGB, 1997, 121.lpp.

³ Torgāns K. Vainas vai attaisnojumu meklējumi civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista vārds*, 2005. 31. maijs.

prettiesisko rīcību un kaitējumu. Vainojamības noskaidrošana ir sastāvdaļa procesam, kurā noskaidro, vai aizskārēja rīcība ir bijusi prettiesiska. Bez tam CL 1635. panta formulējums nosaka, ka „katrs tiesību aizskārums, t.i., katra pati par sevi neatļauta darbība, dod tam, kam tā kaitējusi, tiesību prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot”. Pēc profesora *Vasilija Sinaiska* ieskata likuma teksts aptver arī personisko, līdz ar to arī nemantisko tiesību aizskārumu.¹ Bez tam CL 1635.pants paredz ne tikai vienkāršu kaitējuma vai zaudējumu atlīdzību, bet gan apmierinājumu. Kaut arī Latvijas civiltiesību galvenais uzdevums ir nodrošināt mantisko attiecību ekvivalenci, likums aizsargā arī personiskus labumus, kurus nav iespējams aizstāt ar naudu. Nebūtu pareizi tādos gadījumos runāt tikai par zaudējumu atlīdzību. Kā norāda profesors *Kalvis Torgāns*, šā iemesla dēļ jēdziens „apmierinājums” ir tulkojams plašāk un, ja tiesību aizskāruma sekas ir nevis materiāli zaudējumi, bet gan citādas sekas, jāmeklē iespēja nodibināt mieru starp pusēm, samierināt kaut vai ar naudas palīdzību.² Tādējādi jāatzīst, ka jau sākotnējā CL 1635.pantā iekļautā apmierinājuma kā tiesību institūta ideja bija samierināt cietušo un aizskāruma izdarītāju.³ Līdz ar to teorētiski bija iespējams piemērot CL 1635.pantu kā prasījuma pamatu atlīdzības prasījumiem personības tiesību aizskāruma gadījumos arī pirms 2006.gada grozījumiem CL 1635.pantā. Tomēr līdz šo grozījumu spēkā stāšanās brīdim tiesu praksē CL 1635.panta regulējums tika uztverts sašaurināti kā materiālo zaudējumu atlīdzība un tika attiecināts tikai uz mantisko interešu aizsardzību. Īpašuma un rīcības brīvības aizsardzība tika nodrošināta tikai tad, ja to aizskāruma rezultātā bija radušies materiāli zaudējumi – īpašuma aizsardzība plašākā nozīmē. Šī konsekvence atspoguļojas arī Civillikuma deviņpadsmitajā nodaļā “Prasījumi no dažādiem pamatiem” ietvertajiem noteikumiem. Šajā nodaļā, bez goda un cieņas aizskāruma, paredzēti vēl atsevišķi prasījuma pamati, kad ir pieļaujama nemantiskā kaitējuma atlīdzināšana – kad miesas bojājuma rezultātā ir radies ķermeņa sakropļojums vai izķēmojums, kā rezultātā cietušajam ir zudušas vai samazinājušās izredzes sevi uzturēt vai – sieviešu dzimuma personām – doties laulībā, vainīgajam ir pienākums dot par to

¹ Sinaiskis V. *Latvijas Civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības*. Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 230.lpp.

² Torgāns K. (Zin.red.) *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības*. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 144.lpp.

³ Sinaiskis V. *Latvijas Civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības*. Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 147.lpp.

pienācīgu atlīdzību. Tā kā šādos gadījumos parasti ir neiespējami precīzi aprēķināt un pierādīt mantiskos zaudējumus, likums pieļauj nemantiskā kaitējuma kompensāciju. Līdzšinējā tiesu prakse šādu likuma nemantiskā kaitējuma atlīdzības pamatu uzskaitījumu uzskatīja par izsmelošu. Tā, piemēram, Augstākās tiesas Prezidijs 1995. gada 13.marta lēmumā uzraudzības lietā Nr. 2k-12-95 ir norādījis, ka CL deviņpadsmitās nodaļas apakšnodaļās konkrēti norādīts uz gadījumiem un personām, kas var pretendēt uz morālā kaitējuma atlīdzināšanu.

Augstākās tiesas Plēnums 1999.gada 26.februārī pieņēma visām tiesām saistošu lēmumu „Par Civillikuma 1635. panta piemērošanu, izskatot prasības par morālo kaitējumu”.¹ Šajā lēmumā tiesām ir izskaidrots, ka CL 1635. pants attiecas tikai uz prasībām par mantiskiem zaudējumiem. Morālā kaitējuma atlīdzināšanas pamatus nosaka tikai Civillikuma 19. nodaļas pirmās apakšnodaļas II daļa „Tiesības uz atlīdzību no nodarījumiem pret personisko brīvību, godu, cieņu un pret sieviešu nevainību”. Tāpat šajā Plēnuma lēmumā bija lūgts Tieslietu ministrijai izskatīt jautājumu par iespējamā likumprojekta izstrādāšanu par sāpju naudas institūta ieviešanu Latvijas civiltiesībās.

Kā pamatojums tam, ka attiecībā pret morālo kaitējumu līdz šim netika piemērots CL 1635.pantā nostiprinātais vispārējā delikta princips, literatūrā tiek norādīts uz Civillikuma regulējuma līdzību ar romiešu un pandektu tiesībām, kuras pārsvarā neatzina morālā kaitējuma atlīdzināšanu.² Tomēr delikta un morālā kaitējuma izpratne kopš Civillikuma tapšanas laika ir būtiski mainījusies un līdz ar to CL 1635.pants nav tulkojams vienīgi izmantojot vēsturiskās interpretācijas metodi. Bez tam, daži romiešu tiesību zinātnieki personības tiesību pirmsākumus saskatījuši jau arī romiešu tiesībās. Kā norāda *Matthias Hagemans (Matthias Hagemann)*, *iniuria* delikta saturs Senajā Romā jau bija pazīstams decemvirāta periodā un klasikas periodā aizvien vairāk paplašinājās no sākotnējā ķermeņa aizskārums uz personības tiesību aizskārumiem.³

¹ *Par Civillikuma 1635. panta piemērošanu, izskatot prasības par morālo kaitējumu*: Augstākās tiesas Plēnuma lēmums. 1999. 26.februāris, nepublicēts.

² Bitāns A. *Civiltiesiskā atbildība un tās veidi*. Rīga : AGB, 1997, 149.lpp.

³ Hagemann M. *Iniuria*. Köln: Böhlau Verlag, 1998, S.49 ff.

Parādījās jaunas *inuria* izpausmes formas, kā *convitium*¹ un *adtemptata pudica*², kuras vēlāk tika iekļautas arī Justiniāna kodeksā un attīstītas jaunos *iniuria* sastāvos.

2003.gada 4.februārī Satversmes tiesa ar spriedumu *Antona Ziles* konstitucionālās sūdzības lietā³ atzina, ka norma, kura pilnvaro Augstākās tiesas plēnumu pieņemt visām tiesām vispārēji saistošus lēmumus, ir pretrunā ar Satversmi. Satversme tiesa atzina, ka vispārēji Augstākās tiesas plēnuma lēmumi, kuri neattiecas uz konkrētu lietu vai konkrētu strīdu, neatbilst Satversmei un tās 92. pantā nostiprinātajām pamattiesībām uz taisnīgu tiesu. Satversmes tiesa pamatoja savu spriedumu ar to, ka taisnīga tiesa ir neatkarīga un objektīva tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un tādā veidā atbilst taisnīguma principam, kurš izriet no Satversmes 1. pantā noteiktā demokrātiskas valsts principa. Satversmes tiesa secināja, ka Augstākās tiesas plēnuma lēmumi kā likumu normatīvās tulkošanas akti tika iedibināti PSRS pastāvēšanas gados un ir raksturīgi sociālistiskajai tiesību sistēmai. Tādējādi Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma ir pretrunā ar valsts varas dalīšanas principu un pārkāpj tiesneša (tiesas) neatkarības principu. Līdz ar to ar šā Satversmes tiesas sprieduma spēkā stāšanos arī augstākminētais Augstākās tiesas Plēnuma lēmums „Par Civillikuma 1635. panta piemērošanu, izskatot prasības par morālo kaitējumu“ zaudēja spēku, un tiesas vairs nebija pakļautas sašaurināti gramatiskajai interpretācijai par delikta zaudējumu atlīdzināšanas pamata piemērošanu tikai materiālajiem zaudējumiem. Kaut ar Satversmes tiesas spriedumu Augstākās tiesas Plēnuma lēmumi to sākotnējā izpratnē ir atzīti par antikonstitucionāliem un tādējādi tie savu vispārējo spēku ir zaudējuši, tomēr tie dod skaidru priekšstatu par pastāvošajām judikatūras nostāju apskatāmajā tiesību jautājumā. Līdz šā darba izstrādāšanas brīdim vēl nav stājies spēkā neviens tiesas nolēmums par CL 1635. panta piemērošanu prasībās par morālā kaitējuma piedziņu par personības tiesību aizskārums.

¹ Cietušā apsūkšana ar uzbudināta pūļa palīdzību, ko parasti vadīja kāds orators. Skat. Hagemann M. *Iniuria*. Köln: Böhlau Verlag, 1998, S.68.

² Krietnas sievietes vai jaunieša morālās stājas aizskaršana īpašā veidā. Skat. Hagemann M. *Iniuria*. Köln: Böhlau Verlag, 1998, S.59.

³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. 4.februāra spriedums lietā Nr. 2002-06-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 5.februāris, nr. 19.

Jau 2001. gadā *Agris Bitāns* vērsa uzmanību uz to, ka, lai gan Augstākās tiesas Plēnuma lēmumā minētais aicinājums – radīt likumu par sāpju naudu – nav sadzirdēts, tikmēr varētu izdarīt grozījumus jau esošajā Civillikumā, kas varētu sniegt daudz reālāku aizsardzību morālā kaitējuma gadījumā. Šajā sakarā tika piedāvāts papildināt Civillikuma 1635. pantu ar sekojošu otro daļu: “Aizskārējam ir jādod arī kompensācija (mantisks pametums pēc tiesas ieskata) par nodarīto morālo kaitējumu likumā paredzētajos gadījumos, kā arī par Latvijas Republikas Satversmes 8. nodaļā vai Latvijas Republikai saistošajos starptautiskajos aktos noteikto (cilvēka) pamattiesību aizskārums.”¹ Neanalizējot nepieciešamību noteikt atlīdzību par morālo kaitējumu visu pamattiesību aizskāruma gadījumos, darba autore uzskata, ka par Satversmes 96.pantā garantētās privātās dzīves neaizskaramības pārkāpumu personai jānodrošina tiesības saņemt atbilstošu atlīdzinājumu.

Taču, pretēji pastāvošajam tiesu prakses tulkojumam, arī pirms 2006.gada grozījumiem CL 1635.pantā, likuma teksts nebija izsmeļošs un nemantiskā kaitējuma atlīdzības pamati netika ierobežoti vienīgi ar CL deviņpadsmitās nodaļas tiesisko regulējumu, jo CL 1635. pants saturēja ģenerālklausulu, kura paredz pienākumu atlīdzināt nodarīto kaitējumu jebkādas vainojamas darbības rezultātā. Tādējādi velkamas zināmas paralēles arī ar Francijas Civilkodeksa [*Code Civil (CC)*] regulējumu, pirms tas tika papildināts ar CC 9. pantu. Līdz brīdim, kad privātās dzīves civiltiesisko aizsardzību Francijā nostiprināja CC 9.pantā ar likumu *de lege lata*, tiesas piemēroja CC 1382. pantu dažādu personisko tiesību aizsardzībai.² Vēl joprojām personības tiesību aizskārumi, kurus neaptver CC 9. panta sastāvs, tiek subsumēti zem CC 1382. panta delikttiesību ģenerālklausulas. Personības tiesību aizsardzība Francijā sīkāk apskatīta atsevišķā šī darba nodaļā. Līdz ar to arī Latvijā, autoresprāt, jau pirms 2006.gada grozījumiem CL 1635. pants aptvēra arī nemantiskā kaitējuma atlīdzības pienākumu un tas bija piemērojams visos personības tiesību aizskāruma gadījumos, kuri nav aptverti ar CL 2352¹. panta regulējumu. Tiesību normas piemērotājs būtu varējis aizpildīt šķietamo likuma robu, veicot atbilstošu likuma iztulkošanu, kā arī izmantojot salīdzinošo tiesību

¹ Bitāns A. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds*, 2001.18.septembris, nr. 220.

² Heisig C. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S.74.

metodi. Taču Latvijas tiesu prakse neizšķīrās par labu šādam tiesību tālākveidošanas ceļam. Bet CL 1635.pants jaunajā redakcijā kā personības tiesību aizsardzības tiesiskā prasījuma pamats Latvijas tiesvedībā soli pa solim kļūs aizvien nozīmīgāks, un tiesām būs jāizšķiras par tā piemērošanas ceļu.

3. CL 1635.panta jaunā redakcija

2006. gada 26. janvārī Saeima pieņēma likumu¹, ar kuru tika izdarīti grozījumi Civillikuma 1635. pantā, papildinot to ar jaunu otro un trešo daļu, kas noteic morālā kaitējuma definīciju un tā izpausmes veidus. Šobrīd Civillikuma 1635. pants noteic, ka:

“Katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.

Ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas.

Ja šā panta otrajā daļā minētā neatļautā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, godu, cieņu vai pret ģimeni, vai nepilngadīgo, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Citos gadījumos morālais kaitējums cietušajam jāpierāda.

Piezīme. Darbība šeit jāsaprot plašākā nozīmē, aptverot ne vien darbību, bet arī atturēšanos no tās, tas ir, bezdarbību.”

Saskaņā ar CL 1635.panta pirmajā daļā aizskartajai personai ir nostiprinātas tiesības par morālo kaitējumu prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. Ar kaitējumu CL izpratnē saprot neatļautas darbības kaitīgās sekas. Kaitējums ir tiesību aizsargātu un nemantisku labumu samazinājums tiesību pārkāpuma rezultātā.² Izvērtējot šī panta otrajā daļā ietverto morālā kaitējuma definīciju, kas noteic, ka ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu, jāsecina, ka likumdevējs morālajam kaitējumam izvēlējis apmierinājuma

¹ Grozījumi Civillikumā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 9.februāris.

² Torgāns K. *Saistību tiesības. I daļa*. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2006, 179.lpp.

funkciju. Tādējādi galvenais pamats personai nodarītā nemantiskā personības tiesību aizskāruma atlīdzināšanai naudā ir apmierinājuma nodrošināšana cietušajam un pušu samierināšana. Tomēr nav skaidrs, kāpēc likumdevējs ir dažādu tiesību jomu tiesību jaunradē ieviesis dažādu terminoloģiju un morālā kaitējuma izpratni. Tā piemēram, Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma¹ (likums stājās spēkā 2005.gada 1.jūlijā) 8.pantā noteikts personiskā kaitējuma pamats, savukārt 9.pantā - morālais kaitējums. Kā personiskais kaitējums likumā definēts kaitējums, kas ar iestādes prettiesisku administratīvo aktu vai prettiesisku faktisko rīcību nodarīts fiziskās personas dzīvībai, fiziskajai integritātei, veselībai, brīvībai, godam un cieņai, personiskam un ģimenes noslēpumam vai komercnoslēpumam, autortiesībām vai citām nemantiskajām tiesībām vai ar likumu aizsargātajām interesēm. Savukārt ar morālo kaitējumu saprotot personas fiziskās personas ciešanas, kuras tai izraisījis būtisks šīs personas tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu prettiesisks aizskārums. Bez tam, saskaņā ar šī likuma 11.panta otro daļu morālā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats uzskatāms par pierādītu, ja ir pierādīts fiziskās personas tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizskārums.

Neskatoties uz to, ka tiesu prakses par personības tiesību aizskāruma rezultātā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu vēl nav, jau kopš 1991.gada 1.janvāra ir spēkā Preses likums. Preses likuma 28. pants noteic, ka kaitējums, arī morālais kaitējums, ko masu informācijas līdzeklis nodarījis fiziskajai vai juridiskajai personai, sniedzot nepatiesas ziņas, ceļot neslavu un aizskarot tās godu un cieņu, publicējot ziņas un informāciju, kuru publikācija aizliegta ar likumu, masu informācijas līdzeklim jāatlīdzina šai personai likumā noteiktajā kārtībā. Savukārt attiecībā uz ziņām un informāciju, kuru publikācija ir aizliegta ar likumu, šā likuma 7. panta ceturtā daļa noteic, ka aizliegta un saskaņā ar likumu tiek sodīta masu informācijas līdzekļu izmantošana, lai iejauktos pilsoņu personiskajā dzīvē. Līdz ar to, pamatojoties uz Preses likuma noteikumiem, par personas subjektīvo personības tiesību aizskārumu – masu informācijas līdzekļu iejaukšanos personas privātajā dzīvē – paredzēta civiltiesiskās atbildības iespēja, tostarp morālā kaitējuma atlīdzības iespēja. Savukārt Radio un televīzijas likumā² civiltiesiskā

¹ Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 17.jūnijs, nr. 96.

² Radio un televīzijas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 8.septembris.

atbildība par kaitējumu ir noteikta vienīgi par nepatiesu godu un cieņu aizskarošu ziņu sniegšanu. Likuma 38. panta pirmā daļa noteic, ka “kaitējums, arī morālais kaitējums, kas nodarīts fiziskajai vai juridiskajai personai, sniedzot par to raidījumā ziņas, kas aizskar tās godu un cieņu, raidorganizācijai jāatlīdzina saskaņā ar Civillikuma un citu likumu noteikumiem, ja tā nepierāda, ka šīs ziņas atbilst patiesībai”. Tomēr Preses likums aptver ne vien rakstītās preses regulējumu, bet arī radio un televīzijas tiesības un pienākumus. Saskaņā ar Preses likuma 2. pantu prese un citi masu informācijas līdzekļi ir avīzes, žurnāli, biļeteni un citi periodiskie izdevumi, kas iznāk ne retāk kā reizi trīs mēnešos, vienreizējā tirāža pārsniedz 100 eksemplārus, kā arī televīzijas un radio raidījumi, kinohronika, informācijas aģentūru paziņojumi, audiovizuāli ieraksti, programmas, kas paredzēti publiskai izplatīšanai.

Tādējādi arī ar 2006.gada grozījumu CL 1636.pantā spēkā stāšanās brīdī, personības tiesību aizsardzības īstenošana skatāma kopsakarā ar Preses likuma 28.pantu. Nav pamatota CL 1635.panta šauri gramatiska iztulkošana, ka, lai persona aizsargātu savas aizskartās tiesības uz privāto dzīvi, likumdevējs tai ir uzlicis pienākumu pierādīt, pirmkārt, ka tās tiesības uz privāto dzīvi ir aizskartas, un, otrkārt, ka tā rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Lai pierādītu personas privātās dzīves aizskāruma faktu, iespējams izmantot Vācijas piemēru jautājumā par mēdiju attaisnojumiem, kad personības tiesību ierobežojums uzskatāms par attaisnojamu:

- 1) personas piekrišanas saņemšana;
- 2) ja attēlā persona nav individuāli atpazīstama vai personas attēls redzams attēlā no publiska pasākuma;
- 3) persona ainavas vai publiskas telpas fonā ir nejauši;
- 4) persona attēlota mākslas darbā;
- 5) aizskartā ir publiska personība un tās personības tiesību aizskārums saskaņā ar ECT judikatūrā noteiktajiem kritērijiem ir samērīgs attiecībā pret preses brīvības interesēm un sabiedrības pamatotām tiesībām uz informāciju.

Visos citos gadījumos personības tiesību ierobežojums uzskatāms par personas subjektīvo tiesību pretprettiesisku aizskārumu, un aizskārējs uzskatāms par vainojamu CL

1635.panta izpratnē. Lai pierādītu morālā kaitējuma esamību tāpat iespējams izmantot Vācijas tiesu prakses piemēru sāpju naudas prasījuma pamatojamības jautājumā. Tādējādi morālais kaitējums personības tiesību aizskārums gadījumā uzskatāms par pierādītu, ja pastāvot cēloņsakarībai starp prettiesisko darbību un personības tiesību aizskārums, konkrētā aizskārums sekas ir paliekošas un tās nav iespējams novērst ar citiem tiesību aizsardzības līdzekļiem. Tā, piemēram, tādu kaitējumu, kas radies ar neatļauti iegūtas personas privātās dzīves nianse atspoguļojošas fotogrāfijas publicēšanu presē, kas kalpojusi vienīgi sabiedrības sensācijas intereses remdēšanai, nav iespējams nedz novērst nedz kompensēt vienīgi ar atsaukuma vai atvainošanās publicēšanu.

Personas nemantiskais labums viennozīmīgi ir arī personas privātums un privātās dzīves neaizskaramība, kuras aizskārums gadījumā personai ir jābūt tiesībām saņemt atbilstošu apmierinājumu, tostarp atlīdzinājumu. Turklāt, aplūkojot fiziskas vai garīgas ciešanas, būtu jāņem vērā, ka attiecībā uz ciešanām tiesības neinteresē psiholoģija, lai gan tas var ietekmēt kompensācijas apmēru. Kā norāda *Agris Bitāns*, attiecīgi būtu jāpiemēro legāla prezumpcija, ka konkrēts aizskārums rada vai tas varētu radīt fiziskas vai garīgas ciešanas, neērtības, kas nav tiesiski pieļaujamas konkrētā sabiedrībā.¹ Nevajadzētu pastāvēt šaubām, ka tādu personības tiesību kā privātuma aizskārums nav tiesiski pieļaujams mūsdienu sabiedrībā un ka augsti attīstītai sabiedrībai ir raksturīgi noteikt aizsardzību personai piederošajiem nemantiskajiem labumiem. Pretējā gadījumā var rasties neskaidrības, kā pierādīt, ka cietušajam tiesām bija nodarītas sāpes un ciešanas, jo nav iespējams izmērīt cilvēka iekšējos pārdzīvojumus.

Neskaidrs ir arī jautājums par to, vai CL 1635.panta trešajā daļā ietvertais noziedzīgais nodarījums pret minētajām tiesībām skatāms sašaurināti, kas tādējādi nozīmētu to, ka šāds nodarījums jāpierāda ar tiesas spriedumu krimināllietā. Kriminālatbildības pamati par personas goda un cieņas aizskārums ietverti Krimināllikuma² (turpmāk - KL) XV nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret personas

¹ Bitāns A. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds* 2001. 18.septembris, nr.220.

² Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 8.jūlijs, nr.199/200.

brīvību, godu un cieņu” [goda aizskaršana (KL 156.pants); neslavas celšana (KL 157.pants); goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī (KL 158.pants)], kā arī atsevišķos Krimināllikuma pantos par varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršanu (KL 271.pants) un militārpersonas goda aizskaršana (339.pants). Tāpat nav saprotama likumdevēja griba ietvert šajā uzskaitījumā noziedzīgu nodarījumu pret ģimeni, vai ar to būtu aptverta vienīgi noziedzīga nodarījuma sastāvi no Krimināllikuma XVII nodaļas „Noziedzīgi nodarījumi pret ģimeni un nepilngadīgajiem”, t.i.– bērna samainīšana (KL 167.pants); nepilngadīgā neatdošana un bērna atšķiršana no mātes, tēva un aizbildņa (KL 168.pants); adopcijas noslēpuma izpaušana (169.pants); izvairīšanās no uzturēšanas (KL 170.pants) un aizbildņa tiesību ļaunprātīga izmantošana (171.pants). Atklāts paliek arī jautājums, vai „ģimenes aizsardzības” izpratni būtu iespējams tulkot kā iespēju aizsargāt netraucētu ģimenes privāto dzīvi, ņemot vērā to, ka ģimenes dzīve ir viens no privātuma sfēras kodoliem. *Agris Bitāns* ir izteicis cerību, ka tiesas tomēr nebūs tik formālas un neizmantos tikai gramatisko iztulkošanas metodi, jo arī ar civiltiesisku pārkāpumu iespējams aizskart minētās tiesības.¹ Taču šobrīd vēl nevar prognozēt, kā tiesu prakse vērtēs šos jautājumus, turklāt likumdevējs CL 1635.pantā jau ir noteicis izsmeļošu uzskaitījumu, nosakot kādu aizskārums rezultātā pieņemams, ka personai nodarīts morālais kaitējums. Diemžēl jāuzsver, ka privātās dzīves aizskārums neietilpst šajā uzskaitījumā, līdz ar to šāda aizskārums gadījumā personai uzlikts papildu pienākums pierādīt morālā kaitējuma esamību. Darba autore uzskata, ka šis pienākums padara neefektīvu un būtiski apgrūtina personas tiesību uz privāto dzīvi aizsardzību, jo personai uzliktā pierādīšanas pienākuma nasta par morālā kaitējuma esamību privātās dzīves aizskārums gadījumā, turklāt nepastāvot likumdevēja izvirzītiem un nostiprinātiem kritērijiem morālā kaitējuma noteikšanā šāda aizskārums gadījumā, kā arī nepastāvot judikatūrai šajā jautājumā, ir nepamatota un šodienas demokrātiskas sabiedrības tiesiskās attīstības tendencēm neatbilstoša. Visdrīzāk tiesu prakse šajā jautājumā veidosies ilgstošā laikā periodā, un paies laiks, kamēr tiesas atzīs to, ko bija noliegušas vairāku gadu garumā, kā arī izstrādās vienotu koncepciju personas tiesību uz privāto dzīvi aizsardzībā un morālā kaitējuma atlīdzināšanā.

¹ Bitāns A. Gaidāma nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas palielināšanās. *Dienas Bizness*, pielikums *Saldo*, Nr. 7 (34) aprīlis 2006, 22. lpp.

Tomēr, ņemot vērā to, ka personas tiesības uz goda un cieņas aizsardzību, tāpat kā tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ir vienlīdz svarīgas Satversmē nostiprinātas valsts garantētas aizsargājamās personības tiesības, nav pamatota likumdevēja izšķiršanās Civillikuma 1635. pantā noteikt, ka personas goda un cieņas aizskārums gadījumā pieņemams, ka personai nodarīts morālais kaitējums, taču gadījumā, kad aizskartas personas tiesības uz privāto dzīvi, morālais kaitējums jāpierāda. Taču valsts pienākums izriet arī no Rezolūcijas, kas Latvijai kā dalībvalstij uzliek pienākumu nodrošināt savas nacionālās likumdošanas ietvaros darbojošās privātuma aizsardzības garantijas, tostarp nodrošināt aizskartās personas tiesības civiltiesiskā kārtībā prasīt iespējamo nodarītā kaitējuma atlīdzību par neatļautu iejaukšanos personas privātajā dzīves sfērā un masu mēdiju pārstāvjiem uzlikt atbildību par tādu materiālu publiskošanu, kas pārkāpj personas privātās dzīves neaizskaramību. Pagaidām vēl ECT tiesvedībā nav šāda rakstura lietas pret Latvijas valsti par masu informācijas līdzekļu iejaukšanos personas privātajā dzīvē, taču viens no nozīmīgākajiem jaunākajiem ECT spriedumiem¹, kas tika analizēts šā darba pirmajā daļā², šajā jomā dod pamatu uzsvērt, ka Latvijas nostāja būtu jāmaina. Turklāt, ja personas nacionālajās tiesās nevarēs panākt efektīvu savu tiesību uz privāto dzīvi aizsardzību pret masu informācijas līdzekļiem un morālā kaitējuma atlīdzību, Latvijai personas sūdzības gadījumā būs jāatbild par Konvencijas 8. panta pārkāpumu ECT tiesvedības procesa ietvaros. Taču kā apliecina arī speciālistu prognozes par tiesu prakses lomas pieaugumu personības tiesību aizsardzībā. “nemantiskā kaitējuma vispārīga atzīšana Civillikumā nes pozitīvu tendenci mūsu tiesiskajā esībā, un vienlaikus ar lielāku personas tiesību atzīšanu un aizsardzību ir jārēķinās, ka pēc grozījumu izdarīšanas Civillikuma 1635. pantā pieaugs arī to prasību skaits, kurās tiks pieprasīts kompensēt nodarīto nemantisko kaitējumu”.³

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. 24. jūnija spriedums lietā *Von Hannover v. Germany*.

² Skat. šā darba pirmās daļas C nodaļas 2.apakšnodaļu: „Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra lietā fon Hannover pret Vāciju”, 39.lpp.

³ Bitāns A. *Gaidāma nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas palielināšanās. Dienas Bizness*, pielikums *Saldo*, Nr. 7 (34) aprīlis 2006, 22. lpp.

Darba autore uzskata, ka, lai nodrošinātu efektīvu personas privātuma tiesību aizsardzību, nepieciešams veikt grozījumus CL 1635.pantā, izsakot panta trešo daļu sekojošā redakcijā:

„Ja šā panta otrajā daļā minētā neatļautā darbība izpaudusies kā personas goda un cieņas aizskārums vai personības tiesību uz privātumu pārkāpums vai kā noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, ģimeni vai nepilngadīgo, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Citos gadījumos morālais kaitējums cietušajam jāpierāda”.

Nodrošinot personas ar vispusīgu un plašu informāciju par to tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību no masu informācijas līdzekļu puses, nepieciešams izskaust šobrīd pastāvošo sabiedrības mazo aktivitāti vai pat pasivitāti savu tiesību aizsardzībā. Taču tiklīdz personas apzināsies, ka nav pamatota masu informācijas līdzekļu iejaukšanās to privātajā dzīvē, ja tas nedod nekādu pienesumu diskusijai par sabiedriski nozīmīgiem notikumiem, bet ir tikai un vienīgi ar mērķi apmierināt ziņkārīgas un sensācijas alkstošas publikas intereses, pastāv iespēja, ka jau tuvākajā nākotnē šāda bezdarbība no valsts puses būs par pamatu Konvencijas 8. panta pārkāpuma konstatēšanai.

Latvijā sabiedrībā atpazīstamas personas bieži vien masu informācijas līdzekļu uzmanības lokā nokļūst ne vien saistībā ar savu profesionālo darbību, bet arī ar privāto dzīvi. Sastopamas publikācijas, kurās informācija par kāda komersanta komercdarbību tiek ilustrēta ar viņa privāto dzīvi atainojošu fotoattēlu, vai arī tekstā dots ar attiecīgās publikācijas tematu nesaistīts izklāsts par šīs personas privāto dzīvi. Tādejādi šie izdevumi cenšas piesaistīt arī tādu vidusmēra interesentu, kuru atstātu vienaldzīgu vienkārši faktu atreferējums. Ņemot vērā, ka privātās dzīves jēdziens ietver arī personas identitāti, tad arī atļautā veidā iegūtas personas fotogrāfijas publicēšana vai tādas fotogrāfijas publicēšana, kurā attēloti personas privātās dzīves notikumi, var aizskart personas tiesības uz privāto dzīvi masu informācijas līdzekļos. Tas attiecas uz gadījumiem, kad ar šī attēla palīdzību personu var identificēt, kaut arī pašā publikācijā attiecīgās personas vārds nav pieminēts, jo publikācijas saturs aizliedz izpaust šādu informāciju nolūkā aizsargāt personas tiesības uz privāto dzīvi. Pieļaujamās iejaukšanās

robežas personas privātajā dzīvē jāskata analogiski ar pieļaujamajām kritikas robežām, jo šo robežu noteikšanas pamatā ir vienlīdz aizsargātas un garantētas tiesības, kaut arī praksē šis jautājums pārsvarā ticis skatīts kontekstā ar personas goda un cieņas aizsardzību.

Šobrīd Latvijā pastāvošā plašsaziņas līdzekļu visatļautība personas attēlu publicēšanas jomā jau robežojas ar absurdu demagoģiju par preses brīvības prioritāro spēku attiecībā pret citām ar likumu aizsargātām interesēm. Tā, piemēram, laikraksta redaktors, pamatojot ar „foto mednieku” vai tā dēvētajām „paparaci” metodēm iegūta bijušo politiķu *Andra Šķēles* un *Kristiānas Lībanes* – *Šķēles* bērna fotogrāfijas publicēšanu, savu rīcību faktu attaisno ar sabiedrības pamatotām interesēm saņemt informāciju. Tā, piemēram, Latvijas dzeltenās preses izdevuma “Vakara Ziņas” redaktors *Juris Millers* reaģējot uz kādas personas vēlmi nepieļaut šādi iegūtu bērna fotogrāfiju publiskošanu laikrakstā, kurš, iespējami apzinoties savu faktisko bezspēcību attiecībā ar šādām preses pārstāvju metodēm, piedāvājis laikrakstam pat pretpakalpojumu – atpirkt visa izdevuma attiecīgā žurnāla numura tirāžu, vērsies pie citiem mēdijiem ar šādu patosa pilnu uzrunu: „Respektējot preses tiesības sniegt objektīvu un patiesu informāciju, kā arī Latvijas lasītāju tiesības šādu informāciju saņemt, žurnāls «Vakara Ziņas» noraidīja šo piedāvājumu, nodrošinot iespēju tūkstošiem žurnāla lasītāju pašiem savām acīm aplūkot Edvarda Šķēles pirmās presē publicētās fotogrāfijas, kā arī iepazīties ar stāstu, kā gada garumā fotogrāfi un žurnālisti ir strādājuši, lai iegūtu šos attēlus”¹. Vienīgi nesaprotams paliek tik klaji absurda izteikuma iespējamais pamatojums, jo minētais laikraksta redaktors nav norādījis, ar kādu likumiski aizsargātu interesi varētu tikt pamatotas šādas it kā demokrātiskas Latvijas sabiedrības tiesības aplūkot maza bērna sejas vaibstus. Jāatzīst, ka notikušais vien pierāda faktisko situāciju kā absolūtu personības tiesību aizsardzības nihilismu no noteiktu preses pārstāvju redzes viedokļa, tai skaitā klaju bērna tiesību uz privātumu ignoranci. Darba autore vēlas uzsvērt, ka bez augstākminētā normatīvā regulējuma arī Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9.pantā², kā arī starptautiskajā Konvencijā par bērna

¹ Skandāls. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 2006. 15.septembris; Kārtējais skandāls ap «Vakara Ziņām»? Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/fun/36/articles/82764>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

² Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 8.jūlijs nr. 199/200.

9.panta pirmā daļa nosaka:

tiesībām¹ īpaši nostiprinātas bērna tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, kā arī valsts pienākums nodrošināt šo tiesību ievērošanu, tai skaitā ieviest darboties spējīgu likuma aizsardzību.

Tādējādi, balstoties uz apstākli, ka personas tiesību uz attēla normatīvā regulējuma nepietiekamība Latvijā rosina situāciju, kurā plašsaziņas līdzekļu darbībā rada visatļautību, būtu nepieciešams apsvērt arī iespēju šādu regulējumu noteikt ar likumu. Iespējamais risinājums, autoresprāt, būtu balstāms uz Vācijas piemēru saistībā ar KUG 22. un 23.pantu. Ņemot vērā Preses likuma terminoloģiju un sistēmu normatīvais regulējums par personas attēla izmantošanu masu informācijas līdzekļos varētu tikt iekļauts papildinot spēkā esošo Preses likuma redakciju ar jaunu atsevišķu 7¹.pantu:

„7¹.pants. Personas attēls

(1) Aizliegts publicēt personas attēlu bez attēlotās personas piekrišanas. Šaubu gadījumā piekrišana uzskatāma par saņemtu, ja attēlotā persona par tās attēlu ir saņēmusi atlīdzību. Pēc attēlotās personas nāves turpmākos 10 gadus nepieciešams saņemt mantinieku piekrišanu.

(2) Bez šā panta pirmajā daļā noteiktās personas piekrišanas saņemšanas atļauts publicēt:

1) attēlus, kuros attēlotas publiskas personības;

2) attēlus, kuros attēlota persona saistībā ar sabiedriski nozīmīgu notikumu, sanākumi vai pasākumu;

Bērna tiesības uz privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību
(1) Bērnām ir tiesības uz privāto dzīvi, dzīvojamās telpas un korespondences noslēpumu, personas neaizskaramību un brīvību.

¹ *Konvencija par bērna tiesībām:* Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencija. 1989. 20.novembris, npublicēts.

16.pants nosaka:

1. Neviens bērns nedrīkst būt patvaļīgas vai nelikumīgas iejaukšanās viņa tiesību realizēšanā uz personisko dzīvi, ģimenes dzīvi, dzīvojamo telpu neaizskaramību vai korespondences noslēpumu vai viņa goda un reputācijas nelikumīga apdraudējuma objekts.

2. Bērnām ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai apdraudējumu.

3) attēlus, kuros persona attēlota kā publiskas telpas vai ainavas sastāvdaļa vai atrodas kāda notikuma fonā;

(3) Šā panta pirmajā un otrajā daļā noteiktā atļauja personas attēla publiskošanai nav attiecināma uz tāda veida attēlu publicēšanu, kas aizskar personas privāto dzīvi vai citas ar likumu aizsargātās attēlotās personas vai tās mantinieku tiesiskās intereses“.

4. Morālās kompensācijas apmēra noteikšana saskaņā ar CL 1635.pantu

Tā kā saskaņā ar CL 1635.panta otro daļu atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas, tiesai, piemērojot tiesas ieskatu, būtu jāvadās no CL 5.panta. Civillikuma 5.pants noteic, ka gadījumos, kad lieta jāizšķir pēc tiesas ieskata vai atkarībā no svarīgiem iemesliem, tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem. Šis ir likuma pants, kurā ietvertais tiesas rīcības modelis savā būtībā ir procesuāla rakstura norma, kas tiesnesim norāda līdzekļus, ar kuru palīdzību nonākt pie normas, kuru izmantot kā premisu juridiskā siloģisma veidošanā.¹ Tomēr CL 5.pantu nevar izmantot arī kā argumentu, kas ļautu tiesnesim brīvi un pēc sava ieskata noteikt kompensācijas lielumu un tiesas ieskats nekādā gadījumā nedrīkst tikt saprasts kā tiesas iespēja patvarīgi un nemotivēti noteikt atlīdzības lielumu, bet gan kā konsekventa vienas metodes piemērošana, kas vienādi jāveic visām tiesām un visos gadījumos. Jo, kā norāda *Māris Grudulis*, pretējā gadījumā, ja tiesneša diskrētā vara netiek piemērota pēc vienvērtīgas metodes, nevaram runāt par tiesas ieskatu, bet gan par tiesas patvaļu un tiesību būtībai pretēju tiesu praksi.²

Kā atzinis *Agris Bitāns*³, lai spriedums būtu taisnīgs, t.i., atbilstu taisnības apziņai, tiesai, izspriežot jebkuru lietu, bet it sevišķi par personas aizskārumiem, spriedumā:

- 1) jāatzīst tiesībpārkāpums, kā rezultātā noticis tiesību aizskārumš;
- 2) jāizceļ prettiesiskās darbības negatīvais novērtējums;
- 3) jānodrošina ar savu spriedumu tiesību pārkāpuma pārtraukšana;

¹ Grudulis M. Tiesas ieskats kā tiesību metode. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds*, 2005. 22.februāris, nr.7.

² Turpat.

³ Bitāns A. Senāta loma Civillikuma 5.panta piemērošanā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds*, 2004. 3.augusts, nr.29.

4) jānodrošina ar savu spriedumu cietušajam iepriekšējā stāvokļa atjaunošana (restitūcija), piemēram, zaudējumu atlīdzība;

5) jānodrošina, ka tiek panākta prevencija (kā speciālā, tā arī vispārējā).

Taču attiecībā uz sākotnējā stāvokļa atjaunošanas pienākumu, autoresprāt, jāuzsver, ka personības tiesību aizskārums gadījumā nereti naturālā restitūcija tiesas ceļā objektīvi vairs nav iespējama, tādēļ, jo vairāk tiesai piemērojot tiesas ieskatu, būtu jāvadās arī no pušu samierināšanas funkcijas, proti, jādod cietušajam pietiekams apmierinājums kā kompensācija par neiespējamo restitūciju. Bez tam, īpaši no morālā kaitējuma apmēra noteikšanas kā vispārējas prevencijas viedokļa raugoties, būtiski nodrošināties, lai morālās kompensācijas augstais apmērs kā preventīvs līdzeklis šāda kaitējuma novēršanai nākotnē nepamatoti neierobežotu preses brīvību un Satversmes 100.pantā nostiprināto personas izteiksmes brīvību.

Kompensācijas apmēra noteikšana par personas goda un cieņas, kā arī privātās dzīves aizskārums, tāpat kā līdzekļu izvēle šo tiesību aizsardzībai, ir pamatā katras valsts kompetencē. Taču tas nenozīmē, ka nacionālajām tiesām un valsts institūcijām attiecībā uz līdzekļu izvēli vai piešķiramo kompensācijas apmēru būtu pilnīga rīcības brīvība. Juridiskajā literatūrā ir izteikts viedoklis, ka tiesām, nosakot mantisko kompensāciju par goda un cieņas nepamatotu aizskaršanu, būtu jāņem vērā, vai piespriežamā summa izpildīs trīs galvenās funkcijas:

- 1) taisnīguma funkciju, t.i., tiesām būtu jāpiemēro CL 5. pants, jāraugās, lai spriedums atbilstu taisnības apziņai un vispārējiem tiesību principiem;
- 2) preventīvo funkciju – lai piesprieztā summa atturētu atbildētāju un citas personas no līdzīga aizskārums nodarīšanas nākotnē;
- 3) samierināšanas funkciju – cietušajam jādod tik liela atlīdzība, kas viņu apmierinātu, saprātīgi izvērtējot atbildētāja spēju dot šādu atlīdzību.¹

Autoresprāt, izmantojot šādu formulu, būtu aprēķināms arī atlīdzības apmērs par nemantisko kaitējumu privātuma aizskārums gadījumos. Ņemot vērā, ka godu un cieņu

¹ Bitāns A. Cik vērts ir gods un cieņa un vai mēs to protam novērtēt? *Likums un tiesības*, 2001, 3.sēj., nr. 7 (23), 222.lpp.

aizskarošas ziņas visbiežāk tiek izplatītas masu informācijas līdzekļos, tad arī attiecībā uz personas privātās dzīves aizskārumiem masu informācijas līdzekļos, būtu izmantojami augstākminētajā Augstākās tiesas Plēnuma lēmumā¹ uzskaitītie un tiesu praksē izstrādātie kritēriji mantiskās kompensācijas apmēra noteikšanai – izplatīšanas publiskums, plašums, aizskāruma smagums attiecībā uz personu, sekas, ko radījusi aizskarošo ziņu izplatīšana, pušu personība u.c.

¹ *Par tiesu praksi lietās par personas goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu*: Augstākās tiesas Plēnuma lēmums. 1993. 25.oktobris, npublicēts.

5. Civillikuma 2352.¹pants un tiesu prakse personas goda un cieņas aizskāruma gadījumā.

Saskaņā ar Satversmes 95.pantu valsts pienākums ir nodrošināt personas goda un cieņas aizsardzību. Savukārt Civillikuma 2352.¹pants noteic, ka:

“Katram ir tiesības prasīt tiesas ceļā atsaukt ziņas, kas aizskar viņa godu un cieņu, ja šādu ziņu izplatītājs nepierāda, ka tās atbilst patiesībai.

Ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas izplatītas presē, tad gadījumā, kad tās neatbilst patiesībai, šīs ziņas presē arī jāatsauc. Ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas, kas neatbilst patiesībai, ietvertas dokumentā, šāds dokuments jāapmaina. Citos gadījumos atsaukšanas kārtību nosaka tiesa.

Ja kāds prettiesiski aizskar personas godu un cieņu mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbiem, tad viņam jādod atlīdzība (mantiska kompensācija). Atlīdzības apmēru nosaka tiesa.”

Goda un cieņas aizskarošu ziņu atsaukšanas kārtība noteikta arī Preses likumā¹ un

¹ Preses likuma 21. pants nosaka:

Nepatiesu ziņu atsaukšana un atvainošānās.

Fiziskās vai juridiskās personas ir tiesīgas pieprasīt, lai masu informācijas līdzekļi atsauk par tām publicētās (pārraidītās) ziņas, ja tās neatbilst patiesībai. Citos goda un cieņas aizskaršanas gadījumos ir tiesības prasīt atvainošanos.

Iesniegums par nepatiesu ziņu atsaukšanu vai atvainošanos iesniedzams masu informācijas līdzekļa redaktoram sešu mēnešu laikā no nepatieso ziņu vai godu un cieņu aizskarošās informācijas publicēšanas (pārraidīšanas) dienas.

Iesniegumā precīzi norādāmas patiesībai neatbilstošās ziņas vai godu un cieņu aizskarošā informācija, to publicēšanas vieta (raidījums) un datums.

Masu informācijas līdzekļa redaktoram ir pienākums izskatīt iesniegumu septiņu dienu laikā no tā saņemšanas dienas.

Ja masu informācijas līdzeklim nav pierādījumu, ka publicētā (pārraidītā) informācija atbilst patiesībai, tam nekavējoties tā jāatsauc. Atsaukums vai atvainošānās jāpublicē tādā pašā šriftā, tajā pašā izdevuma nodaļā (raidījumā), kurā bija publicētas (pārraidītas) nepatiesās ziņas vai godu un cieņu aizskarošā informācija. Strīdus gadījumā ieinteresētā fiziskā vai juridiskā persona šo ziņu atsaukumu vai atvainošanos var pieprasīt tiesas ceļā.

Ja ar tiesas nolēmumu masu informācijas līdzeklim uzlikts par pienākumu atsaukt nepatiesās ziņas vai atvainoties, tas izdarāms saskaņā ar šā panta noteikumiem.

Masu informācijas līdzeklis var atteikties atsaukt izplatītās ziņas, ja tajās minētos faktus apstiprina tiesas spriedums.

Radio un televīzijas likumā¹.

Lai arī cietusī persona var panākt ziņu atsaukšanu pirmstiesas strīdu izskatīšanas ceļā Preses likuma 21. pantā un Radio un televīzijas likuma 36. pantā noteiktajā kārtībā, pirmstiesas strīdus izskatīšana nav obligāta procesa sastāvdaļa.

Tomēr pastāv likumdevēja diferencēta pieeja arī nosakot atlīdzības apmēra veidu par goda un cieņas aizskārums, jo CL 2352¹.panta gadījumā paredzētas personas tiesības saņemt atlīdzību (mantisku kompensāciju), kuras atlīdzības apmēru nosaka tiesa, savukārt saskaņā ar 1635.panta trešās daļas spēkā esošo redakciju, ja neatļautā darbība pret personas godu un cieņu izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Tādējādi, goda un cieņas aizskārums civiltiesiska pārkāpuma gadījumā saskaņā ar CL 1635.pantu morālais kaitējums būtu jāpierāda atšķirībā no Krimināllikuma XV nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību, godu un cieņu” paredzētajiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem². Tomēr arī izpētot 2006.gada grozījumu CL 1635.pantā tiesību normas pieņemšanas materiālus, tai skaitā likumprojekta anotāciju un Saeimas sēžu stenogrammas par likumprojekta lasījumu pieņemšanas gaitu, nav saprotams, kāpēc likumdevējs par prioritāru morālā kaitējuma esamībai goda un cieņas aizskārums

¹ Radio un televīzijas likuma 36.pants nosaka:

Atsaukums

(1) Persona, par kuru kādas raidorganizācijas raidījumā minētas nepatiesas ziņas, var pieprasīt, lai tā pati raidorganizācija izplata šo ziņu atsaukumu.

(2) Pieteikums par atsaukuma izplatīšanu jāiesniedz raidorganizācijai vai tiesai rakstveidā 14 dienu laikā pēc ziņu izplatīšanas, informējot par to Nacionālo radio un televīzijas padomi.

(3) Pieteikums raidorganizācijā izskatāms septiņu dienu laikā no tā saņemšanas dienas. Ja raidorganizācijai nav pietiekamu pierādījumu, ka izplatītās ziņas atbilst patiesībai, tai nekavējoties šīs ziņas jāatsauc.

(4) Atsaukums jāizplata raidorganizācijas vārdā tajā pašā programmā (raidījumā) un tajā pašā programmas (raidījuma) laikā, kurā tika minētas nepatiesās ziņas.

(5) Ja raidorganizācija nepiekrīt atsaukuma izplatīšanai, tā septiņu dienu laikā par to paziņo pieteikuma iesniedzējam. Pieteikuma iesniedzējam ir tiesības 14 dienu laikā griezties ar prasību tiesā. Ja ar tiesas spriedumu raidorganizācijai tiek uzlikts pienākums atsaukt nepatiesās ziņas, tas izdarāms saskaņā ar šā panta ceturto daļu.

² Goda aizskaršana (KL 156.pants); neslavas celšana (KL 157.pants); goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī (KL 158.pants), varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršanu (KL 271.pants) un militārpersonas goda aizskaršana (KL 339.pants)

gadījumā būtu noteicis tiesas spriedumu krimināllietā. Tādējādi šāds likumdevēja solis nekādā gadījumā nebūtu tulkojams vienīgi gramatiski, jo, autoresprāt, sistēmiski tulkojot CL 1635.pantu skatot kopsakarā ar CL 2352¹.pantu un ievērojot morālā kaitējuma normatīvās definīcijas ieviešanas mērķi - atrisinātu radušos situāciju un garantētu personas tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību par tādu tiesību aizskārumu, kura rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums, nevis tikai atsevišķos izņēmuma gadījumos, bet arī vispārējā kārtā¹ arī pieņemams, ka personai nodarīts morālais kaitējums. Tomēr būtiska atšķirība personai, kuras goda un cieņas aizskārumus atzīts ar tiesas spriedumu civillietā vai krimināllietā nepastāv, jo tiesisko seku ziņā gan morālā kaitējuma apmēru (CL 1635.panta otrā daļa) gan mantiskās kompensācijas atlīdzības apmēru (CL 2352¹.panta trešā daļa) nosaka tiesa pēc sava ieskata.

Ar godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšanu ir jāsaprot jebkāda veida publiska paziņošana, piemēram, publicēšana presē vai citos drukātos izdevumos, pārraidīšana radio vai televīzijā, vai cita veida izziņošana, tai skaitā mutiska paziņošana nenoteiktam personu lokam – vismaz vēl vienai personai bez paša cietušā. Par izplatīšanu nav uzskatāma ziņu paziņošana tikai pašam cietušajam. Par aizskarošām ir atzīstamas tādas ziņas, kuras samazina cietušā godu un cieņu atsevišķu personu vai visas sabiedrības acīs. Pie tam ir jāņem vērā vispāratzītas morāles un ētikas normas. Prasītājam ir jāpierāda tikai aizskarošo ziņu izplatīšanas fakts, tomēr viņš var arī pēc savas iniciatīvas iesniegt tiesai pierādījumus par to, ka šīs ziņas ir bijušas nepatiesas. Ja tiesa apmierina prasību, tai ir jānosaka ziņu atsaukšanas veids un citi nosacījumi.

Jāatzīmē, ka nav vienveidības tiesu praksē attiecībā uz atbildības sadali starp izdevēju, žurnālistu, intervijas sniedzēju (intervējamo). Kā norādīts Augstākās tiesas sagatavotajā tiesu prakses apkopojumā², tikai dažkārt tiesu spriedumos rodama atsauce uz atbildētāju vainu, jo civiltiesiskā goda un cieņas aizstāvēšana nav atkarīga no godu un cieņu aizskārušās personas vainas. Tas pamatots ar doktrīnu, ka goda un cieņas aizstāvēšanas pamats ir likums (*ex lege*), tāpēc atbildība iestājas arī bez vainas (*kvazi*

¹ 8. Saeimas likumprojekta “Grozījumi Civillikumā” (reģ. Nr. 1276) anotācija. Nepublicēta.

² *Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004.* Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļa, 36.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/index.php?a=21&v=lv>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

delikts). Tā Augstākās tiesas Senāts norādījis: “Dzintara Zaļūkšņa iebildumi, ka kļūdas dēļ raksts ievietots laikrakstā ar viņa uzvārdu, mainīts virsraksts un būtiski izrediģēts bez saskaņošanas ar viņu un viņam pašam ir negatīva attieksme pret publicēto materiālu, nespēj ietekmēt tiesas secinājumu, jo goda un cieņas civiltiesiskā aizstāvēšana nav atkarīga no godu un cieņu aizskārušās personas vainas”.¹

Atsaukuma prasība Latvijas tiesībās ir jānošķir no tiesībām uz atbildes izplatīšanu.² Tiesības uz atbildi ir paredzētas nevis nepatiesu ziņu atsaukumam, bet gan cita (atšķirīga) viedokļa vai uzskatu paušanai par vienu un to pašu notikumu vai faktiem.

Augstākās tiesas Senāts, 2002. gada 13. februārī lemjot par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2001. gada 17. oktobra sprieduma atcelšanu lietā *Laimonis Strujevičs pret AS “Diena” un Aivaru Ozoliņu*³, savā argumentācijā nozīmīgu vietu

¹ Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC – 121 Edgara Šķēles prasībā pret a/s “Rīgas Balss” un Dzintaru Zaļūkšni par godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu. 2000. 29.marts, npublicēts.

² Radio un televīzijas likuma 37.pants nosaka :

Fiziskajai vai juridiskajai personai, kuru aizskar kādas pārraidītās ziņas, neatkarīgi no tā, vai ir pieprasīts atsaukums, ir tiesības uz atbildi. Atbilde var būt aizskartās personas vai tās pārstāvja uzstāšanās raidorganizācijā ieraksta veidā vai šīs personas sagatavota teksta nolasišana.

(2) Personai, kura vēlas izmantot tiesības uz atbildi, 14 dienu laikā pēc ziņu izplatīšanas jāiesniedz raidorganizācijai rakstveida pieteikums, informējot par to Nacionālo radio un televīzijas padomi. Pieteikumam pievienojama atbilde.

(3) Personai, kura apstrīd raidījumā izplatītās ziņas, ir tiesības tajā pašā raidorganizācijā bez maksas noskatīties un/vai noklausīties raidījuma fragmentu, kurā aizskartas tās intereses, vai saņemt par maksu šāda raidījuma ieraksta kopiju.

(4) Aizskartā persona atbildē norāda uz raidījumā minētajām ziņām un to vietā sniedz citas.

(5) Raidorganizācija pēc aizskartās personas pieprasījuma nodrošina atbildes ierakstu.

(6) Raidorganizācijai 14 dienu laikā tajā pašā programmā (raidījumā) un tajā pašā programmas (raidījuma) laikā, kurā pārraidītas minētās ziņas, bez maksas jāizplata atbilde, pēc aizskartās personas izvēles nolasot tās sagatavoto atbildi vai izplatot ierakstu ar šo atbildi.

(7) Raidorganizācija var atteikties izplatīt atbildi, ja:

1) personai, kuru skar apstrīdamās ziņas, nav tiesiski pamatojamas ieinteresētības atbildes izplatīšanā;

2) atbilde ir nesamērīgi gara;

3) atbildē ir krimināli sodāms paziņojums.

(8) Atteikumu raidorganizācija paziņo iesniedzējam rakstveidā. Atteikumu 14 dienu laikā pēc tā saņemšanas var pārsūdzēt tiesā.

³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Laimonis Strujevičs pret a/s "Diena" un Aivaru Ozoliņu, Nr. SKC-102, 2002. 13.februāris, npublicēts.

ierādījis Konvencijai un ECT sniegtajam šīs konvencijas iztulkojumam. Situācijā, kad Latvijai saistošu starptautisko dokumentu nozīme aizvien pieaug, bet vispārējās jurisdikcijas tiesas tos joprojām piemēro kautri, iespējams, nebūdamas pārliecinātas par savu kompetenci šajos jautājumos, Senāta sprieduma nozīmi nav iespējams novērtēt par augstu, jo tas nepārprotami norāda, ka vispārējās jurisdikcijas tiesām ir jāpiemēro Konvencijas standarti, kā tos ir iztulkojusi ECT. ECT judikatūru savu spriedumu argumentācijā plaši piemērojusi arī Satversmes tiesa. Turklāt, norādīdams, kādi apstākļi zemākai tiesai jāņem vērā, lietu izskatot no jauna, Senāts ir iedibinājis Latvijas starptautiskajām saistībām atbilstošu standartu goda un cieņas aizskāruma lietās.¹ Attiecībā uz pieļaujamās kritikas robežām pret politiķi kā publisku personību Augstākās tiesas Senāts ir atsaucies uz ECT praksi un atzinis, ka “pieņemamās kritikas robežas attiecīgi ir plašākas attiecībā uz politiķi nekā uz privātpersonu, un, atšķirībā no pēdējā, pirmais neizbēgami un apzināti atklāj sevi gan žurnālistiem, gan sabiedrībai kopumā katra sava vārda un rīcības rūpīgai izpētei, un tādēļ viņam ir jāizrāda lielāka iecietība”. Tajā pašā laikā Rīgas Apgabaltiesa un Augstākās tiesas Senāts, izskatot atkārtoti lietu *Laimonis Strujevičs pret AS “Diena” un Aivaru Ozoliņu* pamatoti secina, ka pret politiķi pieļaujama lielāka, bet ne neierobežota kritika. Taču Rīgas apgabaltiesa, skatot lietu atkārtoti apelācijas kārtībā, konstatējusi, bet nav ņēmusi vērā to, ka dotajā lietā politiķis tika kritizēts saistībā ar viņa profesionālo pienākumu pildīšanu un kritika nebija vērsta uz viņa privātās dzīves vērtējumu. Tiesa, izvērtējot kritikas robežas, tieši pretēji uzsver, ka “Pirmām kārtām *Laimonis Strujēvičs* ir cilvēks un tikai otrām kārtām politiķis un amatpersona”. Tāpat arī Rīgas apgabaltiesa, skatot lietu atkārtoti, spriedumā nav izvērtējusi nepieciešamību aizsargāt *L. Strujēviča* kā ministra un valsts pilnvarnieka godu un cieņu konkrēto publikāciju kontekstā attiecībā pret atklātas politiskās diskusijas interesēm un tādējādi nav ņēmusi vērā ECT praksi. Kā pamatoti norādīts Augstākās tiesas sagatavotajā prakses apkopojumā Rīgas Apgabaltiesa, atzīstot publikācijās ietvertos izteikumus par godu un cieņu aizskarošiem, nav vērtējusi preses īpašo “sargsuņa” lomu demokrātiskā sabiedrībā un pienākumu informēt sabiedrību par tai aktuāliem jautājumiem, kā arī to, ka kritika attiecās uz politiķa profesionālo darbību un

¹ Feldhūne Gita. *Tiesu prakse Eiropas Cilvēktiesību konvencijas piemērošanā: Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Laimonis Strujevičs pret a/s "Diena" un Aivaru Ozoliņu*.
Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=4671>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

sabiedriskas nozīmes jautājumu.¹ Tādējādi var secināt, ka Latvijas tiesas vēl nav pilnībā izpratušas ECT izvirzītos kritērijus robežas noteikšanai starp vārda brīvību un privātās dzīves neaizskaramību. Līdz ar to, skatot lietu par personas tiesībām uz privātās dzīves aizsardzību masu informācijas līdzekļos, kur aizskartā persona būtu politiķis, tiesām varētu būt grūtības pareizi noteikt un sabalansēt šīs abas pamattiesības.

Līdz ar to tiesu praksē vērojama tendence lietās par personas godu un cieņas aizskārums civiltiesisko aizsardzību piemērot Satversmes 8.nodaļā nostiprinātās pamattiesības un, ievērojot samērīguma principu, izvērt abu pušu pretnostatītās pamatotās intereses.

Arī *Andra Šķēles* prasībā pret *Vili Selecki* par goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu² Augstākās tiesas Senāts ir lēmis par Satversmes 95. un 100. panta piemērošanu. Atsaucoties uz spriedumu *Laimoņa Strujēviča* prasībā pret AS "Diena" un A. Ozoliņu³ Senāts atzinis, ka, lai arī politika novērtējumam pieļaujama lielāka kritika, tā tomēr nedrīkst būt neierobežota. Apelācijas instances tiesa šajā lietā pamatoti atsaukusies uz Satversmes 95. panta noteikumiem, atzīstot, ka vārda brīvības īstenošana nav atdalāma no valsts pienākuma aizsargāt cilvēka godu un cieņu un tas nav pretrunā ar Satversmes 100. panta noteikumiem par tiesībām uz vārda brīvību. Kā norādījis Augstākās tiesas Senāts, apelācijas instances tiesa pareizi tulkojusi Satversmes 100. un 116. panta nosacījumus, atzīstot, ka personu tiesības nav absolūtas un var tikt ierobežotas, lai nodrošinātu personas konstitucionālās tiesības uz goda un cieņas aizsardzību, kas deklarēts Satversmes 95. pantā. Senāts atrod, ka Satversmes 95. pants un 100. pants tulkojams un piemērojams savstarpējā sakārtībā un tāpēc noraidāms *Viļa Selecka* kasācijas sūdzības motīvs, ka apelācijas instances tiesa nepamatoti nav piemērojusi Satversmes 100. pantu.

Kā jau norādīts, pieļaujamās iejaukšanās robežas personas privātajā dzīvē jāskata analogiski ar pieļaujamajām kritikas robežām, jo šo robežu noteikšanas pamatā

¹ *Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004.* Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārīnāšanas daļa, 25. un 26. lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/index.php?a=21&v=lv>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

² Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-102. 2004. 3.marts, nepublicēts.

³ Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC- 604. 2002. 14. novembris, nepublicēts.

ir vienlīdz aizsargātas un garantētas tiesības, kaut arī praksē šis jautājums pārsvarā ticis skatīts kontekstā ar personas goda un cieņas aizsardzību.

Valsts Cilvēktiesību birojs savā pētījumā par personas tiesībām uz attēlu¹, kas ir viena no personas privātās dzīves neaizskaramības sfērām, ir secinājis, ka Latvijas tiesās ir izskatītas tikai dažas lietas, kas saistītas ar personas attēla izmantošanu masu informācijas līdzekļos. Situācija joprojām nav mainījies, un nav tiesu prakses lietās, kur prasība būtu pamatota ar personas tiesībām uz privāto dzīvi un privātās dzīves neaizskaramību masu informācijas līdzekļos, kā arī uz šāda pamata tiesa nav atzinusi nevienu prasību. Ņemot vērā to, ka šī pieeja būtu jāmaina, par ko darba autore izvirzīs savas tēzes šā darba turpinājumā, turpmāk apskatītas tās dažas Latvijas tiesu prakses lietas, kurās iespējams konstatēt personas tiesību uz privāto dzīvi aizskārumu.

Tā, piemēram, uzņēmējs *Muslims Mačigovs* prasībā pret laikrakstu *Vesti Segodņa* redakciju un SIA “Fenster” par goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu² vēlējās panākt atsaukumu par savas fotogrāfijas izmantošanu laikraksta publikācijā. Strīda pamatā bija tas, ka laikrakstā ticis publicēts raksts “Čečenu mafija Latvijā”, kura ilustrācijai bija izmantota fotogrāfija, kurā bija redzams arī prasītājs. Prasītājs uzskatīja, ka, tā kā viņa āriene nepārprotami liecina par viņa piederību čečenu tautībai, tad, publicējot fotogrāfiju kā ilustrāciju rakstam par čečenu mafiju, viņš ir identificēts kā čečenu mafijas pārstāvis, kas neatbilst patiesībai, un par ko raksts nesatur nekādus pierādījumus. Atbildētājs tiesā norādīja, ka gods un cieņa var tikt aizskarts, ja tiek izplatītas nepatiesas ziņas, taču ar fotogrāfiju ziņas izplatītas netiekot. Bez tam atbildētājs uzsvēra, ka šāda fotogrāfija ilustrē nevis mafijas pārstāvjus, bet gan rakstā pieminētos čečenu tautības pārstāvjus. Tiesa neapstiprināja atbildētāja argumentu, ka ar fotogrāfiju netiek izplatītas ziņas, un analizēja, kā fotogrāfija ir uztverama. Taču tā kā pie fotogrāfijas bija pievienots arī paskaidrojošs teksts, kurā teikts, ka fotogrāfijā redzama čečenu parlamentāriešu vizīte Latvijā, tad tiesa secināja, ka goda un cieņas aizskaršana nav notikusi.

¹ Kovaļevska A. *Pesonas tiesības uz savu attēlu*. Rīga: Valsts Cilvēktiesību birojs, 2005.

Pieejams: <http://www.vcb.lv/index.php?open=petijumi&this=050306.218>. Aplūkots: 2006. 22.septembrī.

² Rīgas Apgabaltiesas spriedums M. Mačigova prasībā pret laikrakstu “Vesti Segodņa” redakciju un SIA “Fenster” par goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu. 2004. 22.novembris, npublicēts.

Kaut arī tiesa noraidīja goda un cieņas aizskārumu, pēc darba autores domām, attiecīgajā situācijā ir iespējams konstatēt, ka aizskartas personas tiesības uz privāto dzīvi. Analizējot konkrētos faktus saskaņā ar ECT tiesu praksē atzītajiem un nostiprinātajiem principiem, iespējams secināt, ka personas attēla izmantošana citā ar attēla rašanos un publikācijā atspoguļotā notikuma saturu nesaistītā sakarībā uzskatāms par personas tiesību uz savu attēlu pārkāpumu. Šajā gadījumā vidusmēra lasītājam varētu rasties vizuāls pirmais iespaids, ka publikācijas ilustrējošais materiāls – fotogrāfija, saistīta ar rakstā atspoguļoto problemātiku, proti, organizētās noziedzības koncentrēšanos kādas noteiktas nacionālās grupas – čečenu tautības pārstāvju, rindās. Tādējādi, jebkuru ar šo apskatāmo tēmu nesaistītu personu attēlu izmantošana šādā publikācijā būtu uzskatāma ar neatļautu personas attēla izmantošanu. Būtiski apzināties, ka, piedaloties čečenu parlamentāriešu vizītē Latvijā, nevienam no attēlā redzamajām personām objektīvi nebija iespējams paredzēt, ka tādējādi šo notikumu atspoguļojošā preses fotogrāfija turpmāk varētu tikt izmantota raksta par mafijas pārstāvjiem ilustrēšanai. Tādējādi laikraksts ar šo fotogrāfiju ir aizskāris personas tiesības uz savu attēlu. Nav pieļaujams, ka personas attēls, kaut arī likumīgi iegūts, bez nekāda pamata un tiesiska mērķa tiek šādā veidā publiskots.

Kaut arī reklāma nav tieši saistīta ar šās darba nodaļas izpētes objektu – personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību masu informācijas līdzekļos, personas tiesības uz privāto dzīvi var aizskart arī ar reklāmu, ja personas attēls reklāmā publiskots bez viņas piekrišanas vai pretēji mērķim, kuram persona savu piekrišanu devusi. Latvijā tiesas šādās lietās arī izvērtējušas to, vai ar reklāmu ir aizskarts personas gods un cieņa.

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 2003. gada 9. aprīlī izskatīja *Čineda Kristofera Edžgubo* un *Pītera Mensaha* prasību pret Brīvības partiju un Latvijas Televīziju par goda un cieņas aizskaršanu.¹ Brīvības partija priekšvēlēšanu kampaņas ietvaros Latvijas televīzijā pārraidīja reklāmas klipus, kurā bija redzami prasītāji. Reklāmas klipā cilvēki tiek brīdināti uzmanīties no ekonomisko bēgļu pieplūduma. Arī ar Latvijas pasta starpniecību tika izplatīts analoga satura reklāmas materiāls. Prasītāji

¹ Augstākās tiesas Civillietu palātas spriedums P.Mensaha un C.K. Edžubo prasībā pret s/o "Brīvības partija".2003. 9.aprīlis, npublicēts.

reklāmas materiālu izgatavošanas laikā nebija informēti par reklāmas saturu. Viņiem bija teikts, ka tas būs reklāmas materiāls, kas atbalsta Eiropas Savienības ideju un kurā būtu parādīts, ka dažādas rases cilvēki draudzīgi sadzīvo vienā valstī. Tiesa savā spriedumā norādīja, ka reklāma ir uzskatāma par personas diskriminējošu pēc rases, jo konkrētajā gadījumā prasītāji var tikt personificēti un uztverti kā reklāmā minētie ekonomiskie bēgļi, veidojot tendenciozus aizspriedumus, kā rezultātā var tikt mazināts prasītāju gods un cieņa sabiedrības acīs. Līdz ar to tiesa konstatēja, ka ir noticis personu goda un cieņas aizskārums.

Kā secinājis Cilvēktiesību birojs augstākminētajā pētījumā, personas savu attēlu neatļautas izmantošanas gadījumā ir cēlušas prasības, kurās norādīts, ka ir notikusi neatļauta darbība, blakustiesību pārkāpums, goda un cieņas aizskārums. Tiesas līdz šim nav izvērtējušas, vai to var uzskatīt par neatļautu darbību, pamatojoties uz CL 1635.pantu. No izrietošās tiesu prakses var secināt, ka persona Latvijā var aizsargāt sevi pret neatļautu attēla izmantošanu, ja tādējādi ir aizskarts tās gods un cieņa, taču līdz šim nav skatītas lietas par tādu attēlu publicēšanu, kurā attēloti personas privātās dzīves notikumi. Līdz ar to nav skaidrs, vai personai šādās situācijās, kad nav aizskarts tās gods un cieņa, ir nodrošināta efektīva tās tiesību uz privāto dzīvi aizsardzība. Lai secinātu, vai Latvijā ir pietiekams regulējums efektīvai personas tiesību uz privāto dzīvi aizsardzībai masu informācijas līdzekļos, ir jāizvērtē tiesiskās aizsardzības iespējas.

6. Prasības nodrošinājuma iespējamība saskaņā ar Civilprocesa likumu

Latvijas Civilprocess atšķirībā no Vācijas (*einstweilige Verfügung*) un Francijas (iepriekšējs noregulējums *référé* procesā) regulējuma neparedz iepriekšēja noregulējuma institūtu pirms prasības izskatīšanas pēc būtības. Taču līdz prasības pilnīgai izskatīšanai un likumīgā spēkā stājušās tiesas sprieduma panākšanai personības tiesību aizskārums lietā būtu nepieciešams nodrošināt, ka attiecīgā kaitējuma turpināšanās tiktu pārtraukta. Tā, piemēram, gadījumā, kad kādā no preses izdevumiem tiek publicēta sērijveida publikācija, kas aizskar prasītāja privāto dzīvi, vai veikalu plauktos plaši pieejama privātumu aizskaroša grāmata, neskatoties uz personas vēršanos tiesā ar prasību saskaņā ar CL 1635.pantu, personības tiesību aizskārums vēl aizvien turpinās un kaitējuma apmērs pieaug. Šādā situācijā pat prasītājam labvēlīga galīgā tiesas sprieduma spēkā stāšanās gadījumā būtu neiespējami pilnībā pārtraukt aizskārumu vai atjaunot cietušā sākotnējo stāvokli pēc vairāku gadu ilguša tiesāšanās procesa. Tādējādi nepieciešams rast risinājumu šīs problēmas novēršanai. Iespējamais līdzeklis, kā panākt, ka tiek pārtraukta personības tiesību aizskārums turpināšanās un līdz ar to arī nemantiskā kaitējuma apmēra palielināšanās personības tiesību aizskārums gadījumā, ir prasības nodrošināšana. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 137.pantu lietās, kur ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, iespējams nodrošināt prasību. Kā iespējamie prasības nodrošinājuma līdzekļi šāda veida prasībās saskaņā ar Civilprocesa likuma 138.pantu kalpo:

- (1) atbildētājam piederošas kustamas mantas apķīlāšana, t.i., ar personības tiesību kaitējumu saistītā preses izdevuma, grāmatas vai cita veida materiālu apķīlāšana (138.panta pirmās daļas 1.punkts);
- (2) aizliegums atbildētājam veikt noteiktas darbības (138.panta pirmās daļas 5.punkts);

Tomēr jāuzsver, ka prasības nodrošinājuma mērķis Latvijas civilprocesa tiesībās ir tiesas sprieduma izpildes neiespējamības vai apgrūtinātas izpildes, nevis turpmāku prettiesisku darbību novēršana. Īpaši personības tiesību aizskārums gadījumā sprieduma

izpilde nebūtu iespējama, ja, piemēram, privātumu vai personas godu un cieņu aizskaroša raksta atsaukums vai cits atbildētājam ar tiesas spriedumu uzlikts pienākums pēc ilgstoša tiesāšanās procesa, būtu zaudējis savu efektivitāti. Līdzīga situācija būtu vērojama lietās par prettiesisku informācijas izplatīšanu par personas privāto dzīvi, tostarp šādas prettiesiski iegūtas informācijas uzglabāšanu, apstrādi vai sagatavošanu publiskošanai.

Tādējādi ar prasības nodrošināšanu un aizlieguma turpmāk izplatīt noteiktu publikāciju vai pat grāmatu panākšanu sākotnēji varētu tikt novērsta vai aizkavēta turpmāka iejaukšanās, jo tikai šāda procesa rezultātā iespējams ātri un bez kavēšanās sasniegt nepieciešamo mērķi, lai prettiesisko rīcību pārtrauktu.

Viennozīmīgas tiesu prakses šāda rakstura lietās līdz šim nav, tomēr pēdējā laikā ir vērojama zināmas tendences, kas iespējami ļauj prognozēt pieteikumu par prasības nodrošināšanu arī personības aizskārums lietās turpmāku skaitlisko pieaugumu. To, vai Civiltiesu likuma kārtībā prasību iespējams nodrošināt ar aizliegumu tirgot grāmatu un apķīlāt grāmatnīcās un grāmatu namos esošās grāmatas, pirmoreiz Latvijas tiesu praksē apliecinājusi tiesvedība lietā par *Ginta Grosfogela* lūgumu nodrošināt prasību pret žurnālistiem *Lato Lapsu* un *Kristīni Jančevsku* un izdevniecību "Rīgas Viļņi" par LVL 100 000 (simts tūkstoši Latvijas latu) piedziņu par goda un cieņas aizskarošu nepatiesu ziņu atsaukumu par grāmatu "Latvijas miljonāri bez maskām un jaunais Latvijas 600 miljonāru saraksts". Šajā lietā Augstākās tiesas Senāts 2006. gada 22. augustā pieņēma lēmumu blakus sūdzības lietā, ar kuru Rīgas apgabaltiesai lika atkārtoti vērtēt namīpašnieka *Ginta Grosfogela* lūgumu aizliegt žurnālistu *Lato Lapsas* un *Kristīnes Jančevskas* veidotās grāmatas "Latvijas miljonāri bez maskām un jaunais Latvijas 600 miljonāru saraksts" vairumtirdzniecību un mazumtirdzniecību un apķīlāt SIA "Grāmatu nams Valters un Rapa", SIA "Jāņa Rozes apgāds", SIA "Grāmatu apgāds "Jumava"" un SIA "Apgāds Zvaigzne ABC" grāmatnīcās esošos grāmatas eksemplārus. Taču arī otrreizēji Rīgas apgabaltiesa atteicās nodrošināt *Grosfogela* prasību. 2006. gada 12. decembrī Augstākās tiesas Civiltiesu tiesu palāta ir atstājusi šo lēmumu spēkā. Kā izriet no Augstākās tiesas Civiltiesu tiesu palātas lēmuma, *Grosfogela* prasījums par grāmatas "Latvijas miljonāri bez maskām un jaunais Latvijas 600 miljonāru saraksts" izņemšanu no apgrozības nav saistīts ar prasītāja mantiskajām interesēm un secīgi arī

lūgtais prasības nodrošināšanas līdzeklis nav sasaistāms ar prasītāja mantisko tiesību pagaidu aizsardzību, jo to neparedz likuma noteikumi. Tiesa atzinusi par nepamatotu prasītāja apsvērumu, ka prasība kopumā būtu uzskatāma par mantiska rakstura prasību, jo prasījums par goda un cieņas aizskaršanu un prasījums par kompensācijas piedziņu ir atsevišķi prasījumi. *Grosfogela* lūgtais prasības nodrošinājuma līdzeklis nav saistīts ar prasījumu par kompensācijas piedziņu, konstatējusi Augstākā tiesa. *Grosfogels* tiesā vēlējās atsaukt, viņaprāt, nepatiesas, godu un cieņu aizskarošas ziņas, kurās uzņēmējs nodēvēts par vienu no nesimpātiskākajiem jaunpienācējiem miljonāru sarakstā. Tādējādi pieņemtā prasība par iespējamu goda un cieņas aizskārumu tiesā tiek skatīta noraidot *Grosfogela* lūgumu aizliegt grāmatas vairumtirdzniecību un mazumtirdzniecību, kā arī apķīlāt minētajās grāmatnīcās esošos grāmatas eksemplārus. Autoresprāt, pilnībā abstrahējoties no jebkādas šīs konkrētās lietas vērtēšanas pēc būtības, tiesai prasības nodrošinājuma izvēle vai atteikums būtu bijis jāizvērtē arī no samērīguma principa viedokļa un jāizsver pretnostatītās personas tiesības un Satversmē nostiprinātās grāmatas autoru izteiksmes brīvības intereses. Taču to, vai arī nākotnē, lemjot par prasības nodrošinājumu personības tiesību aizskāruma lietās, tiesa turpinās vienīgi nošķirt mantisko un nemantisko prasījumu robežas, atturoties izvērtēt personības tiesību aizskāruma īpatnības saistībā ar sprieduma izpildes iespējamības samazināšanos, vienīgi no šīs vienas augstākminētās lietas izvērtējuma vēl nav iespējams secināt. Tādējādi iespējama turpmākās tendences vēl aizvien paliek atklātas.

7. Iespējamais prasījums no netaisnas iedzīvošanās

Latvijas civiltiesībās, saskaņā ar CL deviņpadsmitās nodaļas „Prasījumi no dažādiem pamatiem“ V. apakšnodaļas „Prasījumi no netaisnas iedzīvošanās“ 2369. – 2392.pantu, tāpat kā Vācijas, Šveices un Francijas civilkodeksos, prasījumi no netaisnas iedzīvošanās dod prasītājam tiesību atprasīt no atbildētāja to, ko atbildētājs bez tiesiska pamata ir ieguvis no kreditora mantas vai uz kreditora rēķina. Galvenais kritērijs netaisnas iedzīvošanās prasībai ir tas, ka iedzīvošanās priekšmetam ir jābūt novērtējamam naudā. Kā uzsvērts Civillikuma komentāros, atšķirībā no zaudējumu atlīdzības prasības, prasības no netaisnas iedzīvošanās primārais uzdevums tomēr ir nevis prasītāja mantas sākotnējā stāvokļa atjaunošana, bet gan atbildētāja mantas neattaisnota pieauguma novēršana.¹

Civillikums paredz vairākus prasījumu veidus par netaisnu iedzīvošanos veidus atkarībā no prasījuma pamata un izpildījuma veida. Tā kā personības tiesību aizskāruma gadījumā atbildētājs būtu iedzīvojies uz prasītāja rēķina, tad iespējamais prasījuma pamats šāda veida prasībai varētu būt CL 2391.pants. Saskaņā ar CL 2391.pantu², kas kā vispārējais atprasījums iedzīvošanās dēļ ir paredzēts tiem gadījumiem, kad atbildētājs ir guvis mantisku labumu uz prasītāja rēķina, bet atprasāmā mantiskā vērtība nav cēlusies no prasītāja mantas. Tomēr, kā uzsver *Kaspars Balodis*, Civillikuma noteikumos par prasījumiem no netaisnas iedzīvošanās nav pārdomātas iekšējas sistēmas, tāpēc ir iespējama prasījumu konkurence, kad kāds konkrēts netaisnas iedzīvošanās prasījums atbilsts nevis viena, bet vairāku prasījumu pazīmēm.³ Tādējādi persona personības tiesību aizskāruma gadījumā saskaņā ar CL 2391.pantu var aizstāvēt savas mantiskās intereses, kas ir novērtējamas naudā un uz kuru rēķina atbildētājs ir iedzīvojies. Līdz ar to, ņemot vērā arī Vācijas un Francijas tiesu prakses vadlīnijas, šāds

¹ Skat. Balodis Kaspars. *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības.* (Zin. red. Torgāns K.). Rīga: Mans Īpašums, 2000, 648.lpp.

² CL 2391.pants nosaka:

Nevienam nav tiesības netaisni iedzīvoties otram par ļaunu un uz tā rēķinu. Kas no tam cietis zaudējumu, tas var prasīt, lai atdod viņam to, ar ko un par cik otrs iedzīvojies.

³ Balodis Kaspars. *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības.* (Zin. red. Torgāns K.). Rīga: Mans Īpašums, 2000, 648.lpp.

prasījums pamatojoties uz CL 2391.pantu būtu piemērojams vienīgi gadījumos, kad aizskartās personas personības tiesību labumam – attēlam, ir nosakāma mantiska vērtība.

Gadījumā, ja aizskartā persona nespēj iegūt pietiekamus pierādījumus, lai noteiktu konkrēta kaitējuma apmēru, licences analogijas metode sniedz iespēju aprēķināt nodarīto kaitējumu abstrakti – tā, it kā pārkāpējam būtu izsniegta licence izmantot attiecīgās personības tiesības. Šāda licences maksa aprēķināma tīri objektīvi, tā ir licences maksa, kādu līgumisko saistību pastāvēšanas gadījumā pieprasītu saprātīgs licences devējs un par kādu tiktu panākta vienošanās ar saprātīgu licences ņēmēju pēc pārkāpuma, ja to rīcībā attiecīgajā laika posmā būtu informācija par lietas būtību.¹ Kā atzīts Vācijas judikatūrā, fakts vai pušu starpā ir noslēgts licences līgums ir maznozīmīgs, ja licences ņēmējs darbojas atbilstoši piemērojamām normām. Personības tiesību pārkāpējs nevar atsaukties uz to, ka svešas personības tiesību pārkāpums nebūtu noticis, ja viņa rīcība būtu informācija par lietas būtību.² Kā pirmo atskaites punktu atbilstošas licences maksas noteikšanai varētu minēt *Matiasa Princa (Matthias Prinz)*³ norādītos piemērus par izdevniecību maksājumiem par ekskluzīviem foto attēliem un intervijām – tā piemēram par slavena sportista kāzu foto tikušas maksātas līdz pat DM 500.000 (piecsimt tūkstoši Vācijas marku), savukārt paparaci fotogrāfijas cenas bijušas līdz DM 90.000 (deviņdesmit tūkstoši Vācijas marku). Taču, kā norāda *Matias Princ (Matthias Prinz)* minētās summas tā vienkārši nav izmantojamas par pamatu atbilstošas licences maksas noteikšanai un atbilstoša licences maksa nosakāma objektīvi. Tā tiek balstīta uz maksu, par kādu līgumsaistību izpildē vienojušies saprātīgs licences ņēmējs un saprātīgs licences devējs.⁴ Atbilstošas licences maksas apmēru robežas nosakāmas balstoties tikai uz savstarpējo salīdzināšanu. Tādejādi personības aizskāruma gadījumā ir jāņem vērā ne tikai personas, kuras personības tiesības tikušas aizskartas,

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGB, *GRUR - Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 1990, S. 1008 (1009) - *Licenzanalogie*.

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 20, S. 345 - *Paul Dahlke*.

³ Prinz M. Geldentschädigung bei Persönlichkeitsrechtsverletzungen durch Medien. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1996, S. 953.

⁴ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGB, *GRUR - Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 1990, S. 1008 (1009) - *Licenzanalogie*.

atpazīstamības pakāpe, bet arī sabiedriskā interese par personības tiesību aizskartās personas stāstu. Bez tam, ir jāņem vērā arī faktu atspoguļojuma - drukātas preses, radio un TV pārklājums. Licences maksas noteikšana nevar tikt balstīta tikai uz vienu kritēriju – potenciālā licences devēja tirgū no licences gūtā peļņa; ir jāņem vērā arī personības tiesību izmantošanas veids, kā arī publikācijas apjoms, jo sevišķi potenciālā licences ņēmēja laikraksta vai žurnāla tirāža. Tā, piemēram, ja kāds nelielas tirāžas žurnāls pārkāpj kādas sabiedrībā populāras personas personības tiesības, tad jau sākotnēji, ņemot vērā žurnāla mazo tirāžu, tiek lemts par zemu licences maksu.¹ Taču, pat ja rezultātā tiktu panākts tik būtisks tirāžas pieaugums, attiecīgajai prasībai atdot izdevniecības peļņas daļu vajadzētu būt samērīgai. Tā Matias Princ² izmantojis piemēru, lai pamatotu savus argumentus par aizvien vēl pārāk mazo kompensācijas apmēru personības tiesību aizskāruma gadījumos presē: Mihaela Šumahera (*Michael Schumacher*) kāzu fotogrāfiju publicēšanas Vācijas dzeltenās preses izdevumā - žurnālā *Die Bunte* - rezultātā, žurnāla tirāža pieauga par aptuveni 200.000 (divsimt tūkstoši) eksemplāru. *Mihaels Šumahers* un viņa laulāta draudzene par savām kāzu fotogrāfijām no izdevniecības saņēma honorāru DM 500.000 (piecsimt tūkstoši Vācijas marķu) apmērā. Ņemot vērā to, ka izdevniecības sen jau vairs negūst lielāko daļu peļņas no žurnālu un laikrakstu pārdošanas, bet gan daudz vairāk no reklāmas laukumu pārdošanas, žurnāla pārdošanas peļņa nesedza faktiskās žurnāla izdošanas izmaksas vai vismaz tās ir krietni zem fotogrāfiju licences maksas – DM 500.000 (piecsimt tūkstoši Vācijas marķu), ko Šumaheru ģimene saņēma par savu kāzu fotoattēliem.

Taču, lai Latvijā varētu izmantot Vācijas tiesu praksē un doktrīnā attīstīto tā dēvēto licences analogijas metodi netaisnas iedzīvošanās prasības apmēra noteikšanai, t.i., kā fikciju aprēķinātu noteiktu naudas summas apmēru, par kuru puses būtu varējušas līgumiski vienoties, jāpastāv kādai noteiktai aizskartās personas attēla vai vārda komerciālai jeb tirgus vērtībai. Līdz ar to tas iespējams vienīgi tādu personības tiesību aizskāruma gadījumos, kad notikusi personas attēla vai vārda neatļauta izmantošana un publiskošana, ja par to persona būtu varējusi sagaidīt zināmu samaksu.

¹ Fromm F. K., Nordemann W. *Urheberrecht: Kommentar zum Urheberrechtsgesetz und zum Urheberrechtswahrnehmungsgesetz*. Stuttgart: Kohlhammer, 1998, § 97 Rdnr. 40.

² Prinz M. Geldentschädigung bei Persönlichkeitsrechtsverletzungen durch Medien. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1996, S. 956.

Personas attēlam ir nosakāma tirgus vērtība īpaši tad, ja attēlotās personas ir sabiedrībā plaši atpazīstamas personas vai prominences, kuras par sava attēla izmantošanu reklāmā saņem atlīdzību. Ja šādu personu attēls tiek izmantots bez personas piekrišanas, prasības summas apmērs aprēķināms, ņemot par pamatu šāda personas attēla iespējamās izmantošanas atļaujas tirgus vērtību, par kuru abas iesaistītās puses būtu varējušas vienoties. Taču gadījumos, kad aizskartās personas attēlam vai vārdam šādu mantisko vērtību noteikt nav iespējams, tad licences analogijas metodi un līdz ar to arī netaisnas iedzīvošanās prasību Latvijā nevarētu izmantot. Arī Francijas tiesu praksē netaisnas iedzīvošanās prasījuma apmēra noteikšanai izmantoto peļņas pieauguma metodi iespējams izmantot vienīgi gadījumos, kad personas attēlam ir nosakāma zināma komerciāla vērtība.

Bez tam Vācijā par nepamatotu atzīts pieņēmums, ka aizskartā persona nebūtu pelnījusi netaisnas iedzīvošanās prasības rezultātā saņemt daļu no preses izdevuma peļņas, jo daudz lielākā mērā, attiecīgā izdevuma tirāžas pieaugums, galvenokārt esot balstīts uz tās redaktora un uzņēmējdarbības spējām, pat, ja tikušas izmantotas aizliegtas metodes – publiskots personas attēls nesaņemot personas piekrišanu vai arī kā citādi aizskartas cietušās personas personības tiesības.¹ Tādējādi Vācijas tiesību doktrīnā vairs netiek atbalstīta pieeja, ka prasība no netaisnas iedzīvošanos būtu pamatota vienīgi gadījumā, ja aizskartā persona būtu varējusi leģitimēt iejaukšanos savā privātajā dzīvē ar attiecīgu piekrišanu. Pretējā gadījumā tas vēl vairāk saasinātu diskusiju², vai netaisnas iedzīvošanās prasība nerada vēl lielāku personības tiesību komercializāciju - arguments pret prasībām par milzīgām nemateriālo tiesību aizskāruma kompensācijām, kas noved pie „skaisto un bagāto” tiesībām, piemēram, Monako princeses *Karolīna* privilēģētais statuss prasot milzīgas kompensācijas par sava attēla neatļautu publiskošanu. Tomēr, ja pirmajā brīdī šie pret personas komercializāciju sniegtie argumenti šķiet ļoti pārliecinoši, tad no netaisnas iedzīvošanas prasības aspekta, šāda nevienlīdzīga attieksme nav izvērtējama. Līdz ar to, kamēr vien pastāv būtiski prasījumi, par to, lai masu mediji tās liktu mierā un nepakļautu atklātībai piespiedu

¹ Beuthien V., Schmölz A. S. *Persönlichkeitsschutz durch Persönlichkeitsgüterrechte: Erlösherausgabe statt nur billige Entschädigung in Geld*. München: C. H. Beck, 1999, S.34.

² Gelinsky K. Eine Rechtssprechung speziell für Reiche und Schöne?. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 19.11.1997, S.6.

kārtā, tikmēr tiek aizskartas indivīda personības tiesības izmantojot to komerciāliem mērķiem, t.i. produkta - preses izdevuma -ražošanai. Tādejādi, cietušajai personai ir pamatotas tiesības iesniegt netaisnas iedzīvošanās prasību, neatkarīgi no šāda prasījuma summas. Netaisnas iedzīvošanās prasības pamatā ir tikai un vienīgi nepamatoti iegūtā labuma priekšrocību izmantošana, un nevajadzētu būt pārsteigtiem par to, ka Monako princese, personības tiesību aizskāruma gadījumā saņem daudz lielāku kompensāciju nekā kāds „vienkāršs indivīds”, jo ar informāciju no šādas personas privātuma jomas iespējams arī daudz vairāk nopelnīt. Kā uzsvēris profesors *Pēters Šlehtriems (Peter Schlechtriem)* netaisnas iedzīvošanās prasība nav nekāds sociālās sadales instruments, kas pēc „lejkanas principa” izmaksātu visiem vienādas kompensācijas personības aizskāruma gadījumā; „netaisnas iedzīvošanās tiesību uzdevums nav izlīdzināt to, ko liktenis ir nevienlīdzīgi sadalījis”¹.

Līdz ar to praktisku apsvērumu dēļ netaisnas iedzīvošanās prasība personības tiesību aizskāruma gadījumā Latvijā šobrīd ir iespējama ļoti retos gadījumus. Aprēķināt izdevuma peļņas pieaugumu saistībā ar personas fotogrāfiju publiskošanu ne vienmēr ir iespējams. Noteikt personas attēla tirgus vērtību iespējams vienīgi tad, ja persona savā līdzšinējā darbībā ir saņēmusi samaksu par sava attēla izmantošanu vai tai ir bijis izteikts kāds reāls samaksas piedāvājums vai, pamatojoties uz salīdzināmiem tirgus apstākļiem kādas trešās personas attēla vērtības noteikšanā, iespējams objektīvi prezumēt aizskartās personas attēla tirgus vērtību.

¹ Schlechtriem P. Anmerkung zu BGH. *Juristenzeitung JZ*, 1995, S.360.

C Preses brīvības un personības tiesību aizsardzības interešu izsvēršanas pamatprincipi

Atbilstoši Satversmes 100.panta regulējumam arī Vācijas Pamatlikuma 5.pantā¹ ir nostiprināta izteiksmes brīvība un preses brīvība, kas plašsaziņas līdzekļiem nodrošina tiesības brīvi izplatīt informāciju. Arī Vācijā preses brīvības pamattiesību ir iespējams ierobežot ar atsevišķu likumu. Kā noteikusi Vācijas Federālā Konstitucionālā tiesa, piemērojot šādus ierobežojošos likumu noteikumus, tie jāinterpretē konstitūcijas garā.² Tādēļ arī katrā konkrētajā gadījumā, kad aizskartā persona nav devusi savu piekrišanu savu aizsargāto personības tiesību nodošanai masu saziņas līdzekļu lietošanā, nepieciešams veikt personības tiesību un preses brīvības interešu izsvēršanu, lai noteiktu, kuras no šīm abām pretnostatītajām interesēm konkrētajā lietā ir vērtējamas augstāk un tādējādi uzskatāmas par prioritārām. Turpmāk izvērtēti galvenie iespējamie preses brīvības un personības tiesību interešu izsvēršanas pamatprincipi, uzsverot, ka konstitucionālo tiesību teorijā ir izstrādātas neskaitāmas teorijas dažādu pamattiesību kolīziju risinājumiem.

Vispārējās sabiedriskās interešu ievērošanas pamatprincipa būtība rodama apstākļi, ka iejaukšanās personības tiesībās bez personas piekrišanas ir attaisnojama gadījumā, ja ar šādu plašsaziņas līdzekļos izplatītās informācijas starpniecību tiek īstenotas visas sabiedrības pamatotas intereses, kuru apmierināšana ir vispārēji tik ļoti nozīmīga, ka personības tiesībām ir jāatkāpjas sabiedrības interešu priekšā. Lai novērtētu, vai konkrētajā gadījumā pastāv šādas vispārējas sabiedrības intereses, viena no iespējām ir vadīties no konstitucionālās tiesas prakses izstrādātajām vadlīnijām šādās

¹ GG Art. 5:

(1) Jeder hat das Recht, seine Meinung in Wort, Schrift und Bild frei zu äußern und zu verbreiten und sich aus allgemein zugänglichen Quellen ungehindert zu unterrichten. Die Pressefreiheit und die Freiheit der Berichterstattung durch Rundfunk und Film werden gewährleistet. Eine Zensur findet nicht statt.

(2) Diese Rechte finden ihre Schranken in den Vorschriften der allgemeinen Gesetze, den gesetzlichen Bestimmungen zum Schutze der Jugend und in dem Recht der persönlichen Ehre.

(3) Kunst und Wissenschaft, Forschung und Lehre sind frei. Die Freiheit der Lehre entbindet nicht von der Treue zur Verfassung.

² Skat. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 20, S.162 (176).

lietās. Ņemot vērā to, ka Satversmes tiesa savā līdzšinējā tiesu praksē nav lēmusi par Satversmē nostiprinātās preses brīvības ierobežošanas gadījumiem un to apmēriem un, izmantojot salīdzinošo tiesību metodi, savu spriedumu argumentācijā izmantojusi arī Vācijas tiesu praksei¹, arī šajā jautājumā Latvijas kontekstā iespējams bagātināties no Vācijas judikatūras vadlīnijām šāda veida lietās un doktrīnā izstrādātās sfēru teorijas. Preses funkcija demokrātiskā sabiedrībā ir katram indivīdam nodod tādu informāciju, kura ir par pamatu personas viedokļa radīšanai un lēmumu pieņemšanai par politiskiem, ekonomiskiem un kultūras jautājumiem valstī.² Līdz ar to par sabiedrības intereses kā aizsargātas intereses izpaužas tad, ja attiecīgā informācija ir par pamatu demokrātiskās gribas radīšanas procesiem valstī un sabiedrībā. Tādējādi kaila ziņkāre un sensācijas kāre nevar tikt izmatota kā attaisnojošs pamatojums personības tiesību aizsardzības ierobežošanai.³ Abu interešu izsvēršanas procesā nepieciešams pretstatīt arī sabiedriskās intereses apmēru un personības tiesību aizskāruma smagumu. Sabiedriskās intereses apmēra noteikšanā svarīgs arī apstākļi, cik lielam personu lokam šāda preses izplatītā informācija būtu uzskatāma par nozīmīgu. Lai novērtētu personības tiesību aizskāruma smagumu, nepieciešamību nodrošināt personības tiesību aizsardzību var iedalīt atsevišķās „sfērās”.⁴ Saskaņā ar *Karla Vencela (Karl Wenzel)* teoriju⁵ var izdalīt šādas piecas personības sfēras:

(1) Intīmā sfēra

Tā kā intīmā sfēra aptver cilvēka personības brīvības neaizskaramo kodolu, tai ir nodrošināma arī visstingrākā aizsardzība.¹ Intīmā sfēra piemīt vienīgi fiziskajām personām, tādējādi juridiskajām personām un citām līdzīgām personu apvienībām šīs

¹ Skat., piemēram, Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2006. 15.jūnija spriedums lietā Nr. 2005-13-0106. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 20.jūnijs, nr. 95; 2006. 23.februāra spriedums lietā Nr.2005-22-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 28.februāris, nr. 34; 2005. 13.maija spriedums lietā Nr.2004-18-0106. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 17.maijs, nr. 77; 2005. 15.februāra spriedums lietā Nr.2004-19-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 22.februāris, nr. 30.

² Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 20, S.162 (174).

³ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen* 34, S.283.

⁴ Hubmann H. *Das zivilrechtliche Schutz der Persönlichkeit gegen Indiskretion*. *Juristen Zeitung*, 1957, S.524.

⁵ Wenzel K. E. *Das Recht der Wort und Bildberichterstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. Köln: Verlag O. Schmidt, 1994, Rn. 5.33.

jomas aizsardzība nav iespējama. Bez aizskartās personas piekrišanas notikumi no intīmās sfēras nevar tikt nodoti plašākas sabiedrības iztirzāšanai, jo šī personības joma ir neatsverams cilvēka individualitātes attīstības garants.² Līdz ar to intīmās sfēras ietvaros pat jebkāds sabiedrības interešu un personības tiesību izsvēršanas process principā nav iespējams. Pie personas intīmās sfēras, neatkarīgi no atainojumu formas, it īpaši pieder atainojumi par personas seksuālo dzīvi, uz personas seksuālo dzīvi attiecināmas īpatnības un fiziskās pazīmes.³ Līdztekus uzņēmumiem ar personas kailskatiem (pat gadījumos, ja attēlotā persona nav atpazīstama⁴) pie personas intīmās sfēras pieder intīmas sarunas, arī gadījumos, ja šādas sarunas risinās darbavietā. Tā Vācijas Federālā Augstākā tiesa aizliedza publiskot rakstu „Biroja sekss pa telefonu: atlaišana” par darbinieka atlaišanu, pamatojoties uz to, ka šis darbinieks darbalaikā biroja telpās bija risinājis seksuālas dabas telefonsarunas ar savu sievu.⁵ Tiesību doktrīnā pārstāvēts viedoklis, ka intīmās sfēras aizsardzība var atkrist vienīgi tad, ja iesaistītās personas nav vēlējušās nodrošināt nekādu slepenību (*Geheimvorkehrungen*), t.i., ja iesaistītā persona pati labprātīgi atklāj sabiedrībai savas intīmās dzīves daļu (piemēram, apzināta piedalīšanās pornogrāfiska rakstura filmās vai foto sesijās).⁶ Tomēr šāds viedoklis nebūtu uzskatāms par absolūtu, jo, ja reiz persona ir publiski atklājusi noteiktu savas intīmās sfēras daļu, tad viņai nebūtu jāsamierinās ar to, ka arī pārējā intīmās sfēras daļa kļūst par publiski pieejama vai arī bez viņas piekrišanas tiek padarīta par publiski pieejamu. Tādējādi nepieciešamas pieturēties pie galvenā pamatprincipa, ka personas intīmās sfēras informācijas publiskošana pieļaujama vienīgi tad, ja iesaistītā persona ir devusi nepārprotamu un tiešu savu piekrišanu. Un šādu piekrišanu nevar uzskatīt par saņemtu, tikai pamatojoties uz to, ka iesaistītā persona nebūtu nodrošinājusi pietiekamu nepieciešamo slepenību. Personas intīmās sfēras publiskošana bez iesaistīto personu

¹ Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumi: *BVerfG-Entscheidungen* 27, S.1 (6); *BVerfG-Entscheidungen* 32, S. 373 (378); *BVerfG-Entscheidungen* 35, S. 202 (220).

² Paschke M. *Medienrecht*. Berlin: Springer-Verlag, 2001, Rn.722.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1981, S. 1089 (1091).

⁴ Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, Rn. 54.

⁵ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1988, S. 1984 (1985).

⁶ Löffler M. *Presserecht Kommentar*. Bd I. *Die Landesgesetze der Bundesrepublik Deutschland*. München: C.H.Beck, 1997, §6 LPG, Rn.67.

piekrišanas būtu iespējama tikai ļoti krasos un šauros izņēmuma gadījumos, kā to ir pierādījis, piemēram, Amerikas Savienoto Valstu bijušā valsts prezidenta Bila Klintonā (*Bil Clinton*) un viņa asistentes Monikas Levinski (*Monica Lewinski*) gadījums.¹

(2) Slepenības sfēra

Personības slepenības sfēra ir saistīta ar komunikāciju un dokumentiem. Pie šīs jomas pieskaitāmas telefonsarunas, slepus veikti audio ieraksti, pieraksti un personiskas piezīmes, dienasgrāmatas, kompetentu iestāžu atzinumi par personas veselības stāvokli un cita līdzīga informācija. Tomēr personas slepenības sfēras aizsardzība salīdzinājumā ar intīmo sfēru nav tik absolūta. Izsvēršanas procesam pretnostatot sabiedrības intereses tādai personības tiesību aizsardzībai, kas skar slepenības jomu, Vācijas Federālā Augstākā tiesa ir uzsvērusi, ka: „jo spēcīgāks ir attiecīgās informācijas privātais raksturs, jo vairāk personiskās slepenības neizpaušanas intereses ar to ir saistītas un jo lielākas ir iesaistītās personas bažas par iespējamo negatīvo ietekmi, jo nozīmīgākai ir jābūt attiecīgās informācijas „publiskajai vērtībai” (*Öffentlichkeitswert*), lai prese varētu attaisnoti neievērot personas vēlmi neizpaust šāda rakstura informāciju plašākai sabiedrībai”.²

(3) Privātā sfēra

Privātā sfēra ir tā personas dzīves joma, kurā apkārtējie var ieskatīties vienīgi saņemot personas atļauju vai uzaicinājumu, jo katram cilvēkam ir neatņemamas tiesības „būt pašam ar sevi, piederēt pašam sev”.³ Šādai aizsardzībai ir būtiska nozīme trīs gadījumos:

a) mājas apstākļos.

Tā kā katram cilvēkam ir nepieciešama privātā telpa, kurā viņš var brīvi attīstīties, nenododot sevi sabiedrības kritikai, pie privātās sfēras pieskaitāmas īpaši tā

¹ Branahl U. *Medienrecht. Eine Einführung*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2002, S.117.

² Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1979, S. 647 (649).

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1996, S. 1128 (1129).

dēvētās dzīves telpas „personīgās četras sienas”.¹ Šeit nav būtiskas atšķirības, vai aizskartā persona ir sava mājokļa īpašnieks vai īrnieks, vai tā ir ilgtermiņa vai pagaidu uzturēšanās dzīves telpa, svarīgi vienīgi tas, ka tas saprotams kā personas atrašanās „mājas apstākļos”. Šim kritērijam atbilst ne vien dzīvokļi un privātmājas, bet arī biroja vai darbavietas telpas, viesnīcas vai slimnīcas istaba.² Jebkurā gadījumā informācijas publiskošana no šīs personības privātās jomas iespējama vienīgi saņemot personas piekrišanu, neatkarīgi no tā vai attiecīgā informācija būtu rakstveida informācija vai attēls. Bez tam, ne vien neatļautas informācijas publiskošana, bet jau arī pats šādas informācijas iegūšanas veids uzskatāms par personības tiesību privātās sfēras aizskārumu;

b) zināma telpiska aizsardzība ārpus mājas apstākļiem.

Vācijas Federālā Augstākā tiesa 1995.gadā vienā no vairākiem spriedumiem Monako princeses *Karolīnas* (Caroline) lietā³ ir noteikusi, ka ir jānodrošina personas privātās jomas aizsardzība arī ārpus mājas apstākļiem, ievērojot šādus priekšnoteikumus:

- 1) aizskartā persona ir izvēlējusies nomaļu vai plašākai publikai nošķirtu telpu;
- 2) pēc objektīviem apstākļiem iespējams konstatēt, ka persona vēlas būt netraucēta pati par sevi;
- 3) konkrētajā situācijā persona izturas tā, kā viņa to nedarītu, apzinoties, ka neatrodas no sabiedrības acīm nošķirtā telpā.

Šo iemeslu dēļ tiesa aizliedza publiskot fotoattēlus, kuros Monako princese *Karolīna* redzama kopā ar pavadoni kādā dārza kafejnīcā. Taču tiesa neuzskatīja par privātās jomas aizskarošām tādas preses fotogrāfijas, kurās princese bija redzama iepērkoties, uz ielas, jājam zirga seglos vai braucot ar divriteni. Ievērojami nozīmīgs šāds punkts ir tieši

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1981, S. 1366 (1367).

² Prinz M., Peters B. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999, Rn. 63.

³ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BHG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1996, 1128 (1129) – „*Caroline von Monaco - III*”.

publiskajām personām, jo saskaņā ar Vācijas judikatūru publiskajām personībām ir jāsamierinās ar to, ka ārpus privātās sfēras viņas ir atļauts fotografēt pat tad, ja tas tiek darīts ar slēpto fotokameru. Publiskās personības nav pakļautas preses pamatotai interesei tikai tanīs jomās, kuras ārpus mājas apstākļiem ir īpaši atzīstamas par aizsargājamu privātās sfēras telpu;

c) ārpus īpašās par privātu uzskatāmās telpas.

Arī notikumi un dzīves izpausmes plašākā ģimenes un tuvinieku lokā pieder pie privātās sfēras.¹ Tādējādi presei nav atļauts publiskot informāciju par ģimenes strīdiem, laulības nesaskaņām, laulības noslēgšanas priekšvēsturi, greizsirdības drāmām un problēmām laulības dzīvē. Tas jo īpaši izriet no Vācijas Pamatlikuma 2.panta un 1.panta, tulkojot to kopsakarā ar Pamatlikuma 6.pantu. Tas pats attiecas arī uz informāciju par personas reliģisko pārliecību un veselības stāvokli.²

Identificējamas informācijas publiskošana no personas privātās sfēras pamatojama arī vienīgi ar dominējošām būtiskām sabiedrības interesēm uz informāciju. Šādas sabiedrības intereses būtu pamatotas, piemēram, gadījumā, ja publiskojamā informācija skartu jautājumu par kādas publiskās debatēs iesaistītas personas uzticamību, ja šīs personas personībai būtu piedēvējama būtiska loma sabiedriskās domas veidošanās procesā.

(4) Sociālā sfēra

Ar sociālo sfēru tiek aptverta visa personas dzīves joma ārpus privātās sfēras, kurā var ieskatīties arī citas nepiederošas personas, kaut arī aizskartā persona nav pievērsusies publiskajai jomai apzināti vai nodevusies sabiedrības apskatei³ (kas savukārt kalpo kā kritērijs sociālās sfēras nošķiršanai no publiskās sfēras). Tā, piemēram, persona sociālajā sfērā atrodas, veicot savus darba pienākumus, apmeklējot dažādus sabiedriskos pasākumus, uz ielas, kafējnīcā u.tml. Arī šajā jomā indivīdam būtu

¹ Wenzel K. E. *Das Recht der Wort und Bildberichterstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. Köln: Verlag O. Schmidt, 1994, Rn. 5.47.

² Skat. Latvijas Preses likuma 7.pants.

³ Wenzel K. E. *Das Recht der Wort und Bildberichterstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. Köln: Verlag O. Schmidt, 1994, Rn. 5.54; Branahl U. *Medienrecht. Eine Einführung*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2002, S.120.

jābauda pietiekama aizsardzība. Kā uzskata judikatūra, personas dzīves telpa būtu nesamērīgi ierobežota, ja viņai nepārtraukti būtu jāuztraucas par to, ka viņas rīcība nepārtraukti var tikt atklāta plašākai sabiedrībai tāpat kā gadījumā, ja viņa pati apzināti būtu vēlējusies savu rīcību publiskot.¹ Taču šajā sfērā sabiedrības vajadzības iegūt informāciju sabiedriskās domas veidošanai un kritikai var tikt attaisnotas ar aizskartās personas atrašanos publiskā telpā, jo īpaši gadījumos, ja runa ir par publiskajā jomā darbojošos personu apriti, piemēram, informāciju par valsts amatpersonu rīcību vai izmeklēšanas iestāžu darbu.²

(5) Publiskā sfēra

Ar publisko sfēru saprot tādu cilvēka izturēšanās jomu, kura pavisam apzināti ir pievērsta plašākai sabiedrībai. Tā, piemēram, par darbībām sabiedriskajā sfērā var uzskatīt politiķa uzstāšanos ar runu, zinātnieka, mākslinieka, sportista vai aktiera publisko darbību.³ Šajā personas sfērā preses brīvība bauda visstiprāko aizsardzību attiecībā pret personības tiesību ierobežojumiem, jo publiskajā jomā valda princips, ka personai, kura apzināti ir nostājusies „prožektoru gaismā”, ir jāsamierinās ar to, ka par viņu tiek veidotas ziņas mēdijos.⁴

Tādējādi arī Latvijas tiesām lietās par personības tiesību aizskārumiem plašsaziņas līdzekļu darbībās, izvērtējot personas privātuma aizskārums aizsardzības samērojamību ar iespējamo Satversmes 100.pantā nostiprināto preses brīvības ierobežojumu, būtu jāvadās no augšminētās sfēru teorijas. Tiesai katrā konkrētajā lietā jāizvērtē, kuras sfēras privātuma tiesības ar plašsaziņas darbībām ir aizskartas un vai tādējādi preses brīvības ierobežojums ir pieļaujams un samērīgs.

¹ Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1981, S. 1366.

² Turpat.

³ Soehring J. *Presserecht: Recherche, Darstellung und Haftung im Recht der Presse, des Rundfunks und der Neuen Medien*. Stuttgart: Schäffer-Poeschel, 2000, Rn. 19.36.

⁴ Branahl U. *Medienrecht. Eine Einführung*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2002, S.121.

Nobeigums: Kopsavilkums un secinājumi

Darbā izpētīts personības tiesības kā atsevišķs civiltiesību institūtu, īpašu uzmanību veltot personības tiesību izpausmes formām - tiesībām uz privātumu un personas tiesībām uz savu attēlu, un vērtējot civiltiesiskās aizsardzības un nemantiskā kaitējuma atlīdzības pamatus Latvijas tiesību sistēmā. Darba izpētes priekšmets skatīts arī saistībā arī ar Latvijas civiltiesībās regulētajām personas tiesībām uz goda un cieņas aizsardzību. Darbā gaitā aplūkots personības tiesību apjoms, attīstības tendences un tiesiskās aizsardzības līdzekļu risinājums personības tiesību aizskāruma gadījumā sasaistīts ar romāņu - ģermāņu tiesību loka valstīs pastāvošo personības tiesību doktrināro izpratni, judikatūru un problemātiku. Izvērtējot būtisko personības tiesību saistību ar cilvēktiesību aizsardzības jomu - personas privātās dzīves aizsardzības garantijām, sevišķa uzmanība veltīta Eiropas Cilvēktiesību tiesas vadlīnijām risinot konfliktu starp pretnostatītajām pamattiesībām: privātās dzīves aizsardzību pret izteiksmes brīvību, preses brīvību un sabiedrības tiesībām uz informāciju. Kaut arī Satversmē ir nostiprināts valsts pienākums aizsargāt personas privātās dzīves neaizskaramību un godu un cieņu, kas tādējādi aptver personības tiesību aizsardzības pienākumu, tomēr Latvijas likumdevējs līdz šim nav devis vispārēju civiltiesiskās aizsardzības regulējumu personības tiesību aizskāruma gadījumā. Izvērtējot pašreizējo tiesisko situāciju personības tiesību aizsardzības jomā, jāsecina, ka Latvijā attiecības starp valsti, plašsaziņas līdzekļiem un indivīdu prasa izmaiņas, ņemot vērā personas privātuma un personības tiesību aizskāruma plašo problemātiku un iespējamās civiltiesiskās aizsardzības ceļus. Neskatoties uz to, ka Latvijas tiesību literatūrā šī darba tēma atspoguļota vēl samērā nepilnīgi un tiesu prakses saistībā ar civiltiesisko atbildību par privātuma tiesību aizskārumu šobrīd vēl nav, darbā apskatāmie jautājumi raisījuši ne mazums sabiedriski nozīmīgas diskusijas.

Lai izvēlētos pēc iespējas precīzāku šā darba juridisko terminoloģiju un nošķirtu to no citiem tiesību institūtiem Latvijas tiesībās, kā arī izvairītos no vairākiem līdzīgiem savstarpēji maldinošiem terminu formulējumiem, darbā kritiski izvērtēta līdz šim lietotā terminoloģija un ierosināts, autoresprāt, pilnīgāks personības tiesību definējums. Ar

personības tiesībām tiek saprastas tās aizsargātās tiesības un tiesiskie labumi, ar kuriem persona apveltīta pamatojoties uz savu iekšēji un vizuāli raksturojošo īpašību kopumu un vienreizīgumu. Apskatot šā darba izpētes priekšmetu tiek izmantots termins personības nevis personiskās tiesības, jo attiecībā uz personas attēlu un personas privātuma interesēm runa ir par personas personību kā personas individuālu rakstura īpašību kopumu, kas veido individuāli atšķirīgu un raksturīgu personu, kas ir apveltīta ar tiesībām pati lemt par sava attēla un privātuma izmantošanas nepieciešamību.

Pētījuma rezultātā autore secina un izvirza aizstāvēšanai šādus priekšlikumus un secinājumus:

1. Personības tiesības ir katrai personai piemītošas tiesības uz savas personības attīstību, tai skaitā tiesības noteikt sava privātuma jomas robežas, uz sava attēla izmantošanas ierobežošanu un tiesības nepieļaut aizskarošu nepatiesību izplatīšanu par savu personību. Personības tiesības katrai personai izpaužas kā tiesības brīvi lemt par savu privātumu un par savas personības atspoguļojuma izmantošanas iespējām trešajām personām, atļaujot vai liedzot plašākai sabiedrībai ielūkoties noteiktās personības izpausmēs. Personības tiesības jānošķir no valodnieciski līdzīgā termina – personiskās tiesības, kas ir personai piemītošu neatsavināmu tiesību kopums.

2. Personas tiesības uz privātumu jāsamēro ar pretnostatītām citu personu un sabiedrības interesēm. Sabiedrības intereses pamatojamības izvērtēšana saistāma ar tiesību doktrīnā izstrādāto sfēru teoriju par dažādām personības privātuma jomām. Saskaņā ar šo teoriju katras personības dzīve norit vairākās sfērās - intīmā sfēra, slepenības sfēra, privātā sfēra (gan mājas apstākļos, gan bauda arī zināmu telpisku aizsardzību ārpus mājas apstākļiem), sociālā sfēra, publiskā sfēra. Vienīgi par personas darbību publiskajā sfērā preses brīvība bauda visstiprāko aizsardzību attiecībā pret personības tiesību ierobežojumiem, jo publiskajā jomā valda princips, ka personai, kura apzināti ir nostājusies „prožektoru gaismā”, ir jāsamierinās ar to, ka par viņu tiek veidotas ziņas un izteikti viedokļi medijos. Personas dzīves norises intīmajā, slepenības un privātajā sfērā savukārt bauda absolūtu privātuma aizsardzību.

3. Pretēji pastāvošajai šaurākajai izpratnei, ar personas attēlu jāsaprot ne vien fotogrāfija, bet gan jebkurš personas attēlojums – zīmējums, karikatūra, fotomontāža un pat dubultnieka uzvedība. Par priekšnoteikumu personas attēla definēšanai uzskatāma attēlotās personas atpazīstamība vai identificēšanas iespējamība. Tādējādi attēls ir jebkurš personas ārējais veidols, ciktāl to kā tādu iespējams atpazīt. Atainošanas veids un līdzeklis nav izšķirošais.

4. Pašreiz spēkā esošais regulējums Latvijā nenodrošina efektīvu privātuma aizsardzību atbilstoši Eiropas Padomes norādījumiem. Eiropas Padomes Asambleja ar Rezolūciju Nr. 1165 *Par tiesībām uz privātumu* ir uzdevusi dalībvalstīm nodrošināt savas nacionālās likumdošanas ietvaros efektīvas privātuma aizsardzības garantijas, tai skaitā nodrošināt aizskartās personas tiesības civiltiesiskā kārtībā prasīt iespējamo nodarītā kaitējuma atlīdzību par neatļauto iejaukšanos personas privātajā dzīves sfērā un masu mediju pārstāvjiem uzlikt atbildību par tādu materiālu publiskošanu, kas pārkāpj personas privātās dzīves neaizskaramību. Tādējādi, kaut arī cilvēktiesības kā publiskās tiesības darbojas tiesiskajās attiecībās starp indivīdu un valsti, Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra ir nostiprinājusi praksi, kas atzīta arī doktrīnā, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pants un no tā izrietošās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ir attiecināmas arī uz tiesiskajām attiecībām starp personām. Līdz ar to Civillikuma 1635.pantā būtu ietverams tiešs nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas pienākums personas privātuma aizskāruma gadījumā.

5. Latvijas tiesu praksē izmantotā un no citu valstu piemēra pārņemtā publiskās personības definēšana vērtējama kritiski. Tiesību piemērotājam Latvijā nebūtu strikti jāizdala atsevišķu publisko personību loku, bet gan katrā atsevišķā gadījumā jāvērtē, vai preses brīvības un sabiedrības interese iegūt informāciju ir pamatota un attaisnojama saistībā ar sfēru teoriju. Sabiedrības interese par kādu personu var pastāvēt ilglaicīgi vai arī tikai uz pārejošu laiku saistībā ar kādu konkrētu notikumu. Latvijai ir saistošs ECT atzinums, ka tas vien, vai attiecīgā persona ir vai nav atzīstama par absolūto vai relatīvo publisko personību, vēl pats par sevi nedod tiesības bez piekrišanas izplatīt vai publiskot šādas personas attēlu vai aizskart citas personības tiesības. Katrā konkrētajā gadījumā vienmēr jāizsver pretnostatītās aizsargātās personas intereses un sabiedrības un preses pamatotās intereses.

6. Neskatoties uz to, ka Latvijas civiltiesībās nav viena vispārēja personības tiesību regulējuma, darbā pamatots, ka Latvijā ir juridisks pamats privātuma aizsardzībai. Civillikuma 2352.¹pantā atsevišķi noregulēta viena personības tiesību izpausme - personas goda un cieņas aizsardzība. Otra šajā darbā apskatāmā personības tiesību izpausme - personas tiesības uz privātumu, tai skaitā personas tiesības uz savu attēlu, atvasināmas no Satversmes 96. pantā nostiprinātās pamattiesības par personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9.pantā īpaši nostiprinātas bērna tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, kā arī valsts pienākums nodrošināt šo tiesību ievērošanu, tai skaitā ieviest darboties spējīgu likuma aizsardzību. Arī Preses likuma starp absolūtajiem aizliegumiem kā npublicējama informācija 7.panta ceturtajā daļā ietverts aizliegums iejaukties personas privātajā dzīvē ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību, tādējādi šā likuma 28.pantā ietvertais kaitējuma atlīdzināšanas pienākums ir piemērojams ne vien goda un cieņas aizskārums lietās, bet arī personas privātuma aizskārums gadījumā.

7. Pretēji pastāvošajam tiesu prakses tulkojumam, arī pirms 2006.gada grozījumiem CL 1635.pantā, Civillikuma teksts nebija izsmeļoši ierobežojošs un nemantiskā kaitējuma atlīdzības pamati ar CL deviņpadsmitās nodaļas tiesisko regulējumu netika ierobežoti. CL 1635. pants saturēja ģenerālklausulu, kura paredzēja iespēju prasīt apmierinājumu no aizskārēja jebkādas vainojamas prettiesiskas darbības rezultātā. Līdz ar to arī Latvijā, autoresprāt, jau pirms 2006.gada grozījumiem CL 1635. pants aptvēra arī nemantiskā kaitējuma atlīdzības pienākumu un tas bija piemērojams visos personības tiesību aizskārums gadījumos, kuri nav aptverti ar 2352¹. panta regulējumu. Kaut arī Latvijas tiesu prakse neizšķīrās par labu šādam tiesību tālākveidošanas ceļam, tiesību normas piemērotājs būtu varējis aizpildīt šķietamo likuma robu, veicot atbilstošu likuma iztulkošanu, kā arī izmantojot salīdzinošo tiesību metodi.

8. Gadījumā, ja tiesas CL 1635.pantu tulkos vienīgi izmantojot gramatisko interpretācijas metodi un CL 1635.panta trešajā daļā ietverto nosacījumu „noziedzīgs nodarījums” tulkos tādējādi, ka aizskārums fakts jāpierāda ar tiesas spriedumu krimināllietā, neievērojot, ka arī ar civiltiesisku pārkāpumu iespējams aizskart CL

1635.pantā minētās tiesības, Latvija nav pienācīgi izpildījusi Eiropas Padomes uzliktos pienākumus personas privātuma tiesību nodrošināšanā arī civiltiesiskos strīdos.

9. Izvērtējot citu romāņu – ģermāņu tiesību loka judikatūru un sasaistot to ar Eiropas Padomes Rezolūcijas Nr. 1165 *Par tiesībām uz privātumu* nostādnēm, darbā pamatots, ka Latvijas tiesību piemērotājam būtu jāpārņem prakse, ka morālais kaitējums personības tiesību aizskārums gadījumā uzskatāms par pierādītu, ja pastāvot cēloņsakarībai starp prettiesisko darbību un personības tiesību aizskārums, konkrētā aizskārums sekas ir paliekošas un tās nav iespējams novērst ar citiem tiesību aizsardzības līdzekļiem. Tādu kaitējumu, kas nodarīts ar neatļauti iegūtas personas privātās dzīves nianse atspoguļojošas fotogrāfijas publicēšanu presē, kas kalpojusi vienīgi sabiedrības sensācijas intereses remdēšanai, nav iespējams nedz novērst nedz kompensēt vienīgi ar atsaukuma vai atvainošanās publicēšanu.

10. Lai nodrošinātu efektīvu personas privātuma tiesību aizsardzību, nepieciešams veikt grozījumus CL 1635.pantā, izsakot panta trešo daļu sekojošā redakcijā:

„Ja šā panta otrajā daļā minētā neatļautā darbība izpaudusies kā personas goda un cieņas aizskārums vai personības tiesību uz privātumu pārkāpums vai kā noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, ģimeni vai nepilngadīgo, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Citos gadījumos morālais kaitējums cietušajam jāpierāda”.

11. Darbā pamatots, ka personības tiesību mūsdienīga izpratne Latvijā šobrīd ir nevis likuma roba jautājums, bet gan tiesību piemērošanas jautājums. Tas, ka rakstītās tiesības Latvijā atstāj novārtā personības aizsardzību un ar to saistītā kaitējuma atlīdzināšanu, izskaidrojams ar privāttiesību sistēmas rašanās laikā pastāvošajiem uzskatiem un attiecībām 20. gadsimta sākumā, kad izstrādāja Latvijas Republikas Civillikumu. Civiltiesiskās aizsardzības tieša regulējuma trūkumu personības tiesību aizskārums gadījumā Latvijā iespējams novērst ar mūsdienīgu tiesību piemērošanu, veicot CL 1635.panta iztulkojumu kopsakarā ar Preses likuma 7.pantu un 28.pantu,

balstoties uz Satversmē un Konvencijā garantētajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību un ECT tiesas judikatūrā izstrādātajiem principiem.

12. Balstoties uz apstākli, ka personas tiesību uz attēlu normatīvā regulējuma trūkums Latvijā rosina situāciju, kurā plašsaziņas līdzekļu darbībā rada visatļautību, nepieciešams šādu regulējumu noteikt ar likumu. Normatīvais regulējums par personas attēla izmantošanu varētu tikt iekļauts papildinot spēkā esošo Preses likuma redakciju ar jaunu atsevišķu 7¹. pantu:

„7¹. pants. Personas attēls

(1) Aizliegts publicēt personas attēlu bez attēlotās personas piekrišanas. Šaubu gadījumā piekrišana uzskatāma par saņemtu, ja attēlotā persona par tās attēlu ir saņēmusi atlīdzību. Pēc attēlotās personas nāves turpmākos 10 gadus nepieciešams saņemt mantinieku piekrišanu.

(2) Bez šā panta pirmajā daļā noteiktās personas piekrišanas saņemšanas atļauts publicēt:

1) attēlus, kuros attēlotas publiskas personības;

2) attēlus, kuros attēlota persona saistībā ar sabiedriski nozīmīgu notikumu, sanākumi vai pasākumu;

3) attēlus, kuros persona attēlota kā publiskas telpas vai ainavas sastāvdaļa vai atrodas kāda notikuma fonā;

(3) Šā panta pirmajā un otrajā daļā noteiktā atļauja personas attēla publiskošanai nav attiecināma uz tāda veida attēlu publicēšanu, kas aizskar personas privāto dzīvi vai citas ar likumu aizsargātās attēlotās personas vai tās mantinieku tiesiskās intereses“.

13. Darbā autore ir pamatojusi, ka, lai pierādītu personas privātuma aizskāruma faktu, nepieciešams izvērtēt, vai uz to nav attiecināms kāds no sekojošiem attaisnojumiem:

1) personas piekrišanas saņemšana;

- 2) ja attēlā persona nav individuāli atpazīstama vai personas attēls redzams attēlā no publiska pasākuma;
- 3) persona ainavas vai publiskas telpas fonā ir nejauši;
- 4) persona attēlota mākslas darbā;
- 5) aizskartā persona ir atzīstama par publisku personību un tās personības tiesību aizskārums saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā noteiktajiem kritērijiem ir samērīgs attiecībā pret aizsargātām preses brīvības interesēm un sabiedrības pamatotām tiesībām uz informāciju.

Visos citos gadījumos personības tiesību ierobežojums uzskatāms par personas subjektīvo tiesību prettiesisku aizskārumu un aizskārējs uzskatāms par vainojamu personības tiesību aizskāruma nodarīšanā.

14. Latvijas Civilprocesa likums atšķirībā no Vācijas un Francijas civilprocesuālā regulējuma neparedz iepriekšēja noregulējuma institūtu pirms prasības izskatīšanas pēc būtības. Tomēr arī Latvijā līdz prasības pilnīgai izskatīšanai un likumīgā spēkā stājušās tiesas sprieduma panākšanai personības tiesību aizskāruma lietā būtu nepieciešams nodrošināties pret iespēju, ka personības tiesību aizskārums vēl aizvien turpinās un kaitējuma apmērs pieaug. Iespējamais līdzeklis personības tiesību aizskārumā, kā panākt, ka tiek pārtraukta personības tiesību aizskāruma turpināšanās un līdz ar to arī nemantiskā kaitējuma apmēra palielināšanās, ir prasības nodrošināšana saskaņā ar Civilprocesa likuma 137.pantu. Kā iespējamie prasības nodrošinājuma līdzekļi šāda veida prasībās saskaņā ar Civilprocesa likuma 138.pantu iespējami: ar personības tiesību kaitējumu saistītā preses izdevuma, grāmatas vai cita veida materiālu apkāršana un aizliegums atbildētājam veikt noteiktas darbības.

15. Darbā pamatots, ka personības tiesību aizskāruma gadījumā, saskaņā ar CL 2391.pantu ir iespējams celt netaisnas iedzīvošanās prasību, ja prasītājs var pierādīt, ka atbildētājs būtu iedzīvojies uz prasītāja rēķina un personības tiesību labumam – attēlam, ir nosakāma mantiska vērtība. Tomēr, atšķirībā no Vācijas un Francijas situācijas netaisnas iedzīvošanās prasība personības tiesību aizskāruma gadījumā Latvijā šobrīd ir iespējama ļoti retos gadījumos, jo noteikt personas attēla tirgus vērtību iespējams

vienīgi tad, ja persona savā līdzšinējā darbībā ir saņēmusi samaksu par sava attēla izmantošanu vai viņai ir bijis izteikts šāds reāls samaksas piedāvājums, vai arī konkrētās personas attēla tirgus vērtību ir iespējams noteikt izvērtējot citus objektīvus apstākļus.

Izmantotās literatūras un tiesību avotu saraksts

Literatūra

Monogrāfijas un rakstu krājumi

1. Bar Christian von, *Gemeineuropäisches Deliktsrecht, Zweiter Band: Schaden und Schadenersatz, Haftung für und ohne eigenes Fehlverhalten, Kausalität und Verteidigungsgründe*, München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999.
2. Beuthien Volker, Schmölz Anton S. *Persönlichkeitsschutz durch Persönlichkeitsgüterrechte: Erlösherausgabe statt nur billige Entschädigung in Geld*. München: C. H. Beck, 1999.
3. Bitāns Agris. *Civiltiesiskā atbildība un tās veidi*. Rīga : AGB, 1997.
4. Branahl Udo. *Medienrecht. Eine Einführung*. 4.Auflage, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2002.
5. Bucher Andreas. *Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 1999.
6. Caemmerer Ernst von. *Wandlungen des Deliktsrechts*. Karlsruhe: C.F.Müller, 1960.
7. Carbonnier Jean. *Droit civil. I/Les personnes*. Paris: PUF, 2000.
8. Clapham Andrew. *Human rights in the private sphere*. Oxford: Clarendon Press.
9. Damm Renate, Rehbock Klaus. *Widerruf, Unterlassung und Schadenersatz in Presse und Rundfunk*. C.H. Beck, München, 2001.
10. Dicke Detlev-Christian (Hrsh.). *Festschrift für Leo Schürmann zum 70. Geburtstag*. Fribourg: Ed. Universitaires Dicke DC & Fleiner-Gerster T. ed., 1987.
11. Fechner Frank. *Medienrecht*. 2.Auflage, Tübingen: Mohr Siebeck, 2001.
12. Ferid Murad. *Das französische Zivilrecht. Bd.1. Allgemeine Lehren; Recht der Schuldverhältnisse*. Frankfurt am Main: Alfred Metzner Verlag, 1971.
13. Fetz Reto Luzius. *Geschichte und Vorgeschichte der modernen Subjektivität*. (Hrsg. von Fetz R.L.) Bd.1, Berlin & New York: de Gruyter, 1998.
14. Frick Maria-Theres. *Persönlichkeitsrechte*. Wien: Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1991, S.210.

15. Fromm Friedrich Karl, Nordemann Wilhelm. *Urheberrecht: Kommentar zum Urheberrechtsgesetz und zum Urheberrechtswahrnehmungsgesetz*. Stuttgart: Kohlhammer, 1998.
16. Gottwald Stefan. *Das allgemeine Persönlichkeitsrecht: ein zeitgeschichtliches Erklärungsmodell*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1996.
17. Gronau Kerstin. *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002.
18. Hagemann Matthias. *Iniuria*. Köln: Böhlau Verlag, 1998.
19. Heisig Carsten. *Persönlichkeitsschutz in Deutschland und Frankreich*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1999, S. 56.
20. Helle Jürgen. *Besondere Persönlichkeitsrechte im Privatrecht*. Tübingen: Mohr, 1991.
21. Holleben Kevin von. *Geldersatz bei Persönlichkeitsverletzungen durch die Medien*. Baden-Baden: Nomos, 1999.
22. Hotz Kaspar Ernst. *Zum Problem der Abgrenzung des Persönlichkeitsschutzes nach Art. 28 ZGB*, Diss. Zürich, 1967.
23. Hubmann Heinrich. *Das Persönlichkeitsrecht*. Köln: Böhlau Verlag, 1968.
24. Knellwolf Esther. *Postmortaler Persönlichkeitsschutz - Andenkensschutz der Hinterbliebenen*. Zürich: Schulthess Polygr. Verlag., 1991.
25. Legler Thomas. *Vie privée, image volée - La protection pénale de la personnalité contre les prises de vues*. Bern: Reihe Abhandlungen zum Schweizerischen Recht ASR, Nr. 595, 1997.
26. Löffler Martin. *Presserecht Kommentar*. Band I, *Die Landesgesetze der Bundesrepublik Deutschland*., 4.Auflage, München: C.H.Beck, 1997.
27. Mann Golo, Heuß Alfred. (Hrsg.). *Propyläen Weltgeschichte*. Band 3, Frankfurt am Main: Propyläen-Verlag, 1991.
28. Markesinis Basil. Privacy, Freedom of Expression, and the Horizontal Effect of Human Rights Bill: Lessons from Germany. *The Law Quarterly Review*, Vol. 115, January 1999, Sweet Maxwell Ltd.
29. Marquard Odo, Stierle Karlheinz. (Hrsg.). *Identität*. München: Fink, 1996.
30. Mayer Michael F. *Rights of Privacy*. New York: Law-Arts Publishers Inc, 1972.

31. Meili Andreas. *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht. Zivilgesetzbuch I Art. 1-456 ZGB*. Basel: Helbing & Lichtenhahn, 2002.
32. Simon Dieter (Hrsg.). *Rechtswissenschaft der Bonner Republik: Studien zur Wissenschaftsgeschichte der Jurisprudenz*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994.
33. Paschke Marian. *Medienrecht*. 2. Auflage, Berlin: Springer-Verlag, 2001.
34. Pedrazzini Mario M., Oberholzer Niklaus. *Grundriss des Personenrechts*. Bern: Stämpfli Verlag AG, 1993.
35. Posner Richard A. *Economic analysis of law*. 4. ed., Boston: Little, Brown & Co, 1992.
36. Prinz Matthias, Peters Butz. *Medienrecht - Die zivilrechtlichen Ansprüche*. München: C.H. Beck, 1999.
37. Ravanas Jacques. *La protection des personnes contre la réalisation et la publication de leur image*. Paris: L.G.D.J., 1978.
38. Riemer Hans Michael. *Personenrecht des ZGB* Bern: Stämpfli Verlag AG, 2002.
39. Rigaux François. *La protection de la vie privée et des autres biens de la personnalité*. Paris: LGDJ, 1990.
40. Riklin Franz. *Der Schutz der Persönlichkeit gegenüber Eingriffen durch Radio und Fernsehen nach schweizerischen Privatrecht*, Freiburg: Diss., 1968.
41. Riklin Franz. *Schweizerisches Presserecht*. Bern: Stämpfli, 1996.
42. Robbers Gerhard. *An Introduction to German Law. The Legal Systems of the European States*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2003.
43. Rosen Jeffrey. *The Unwanted Gaze: The destruction of privacy in America* New York: Random House Trade, 2000.
44. Sack Rolf. *Die Lizenzanalogie im System des Immaterialgüterrechts*; in: Festschrift für Heinrich Hubmann. Frankfurt am Main: Metzner, 1985.
45. Schlechtriem Peter. *Bereicherung aus fremdem Persönlichkeitsrecht*; in: Festschrift für Wolfgang Hefermehl. München: C.H. Beck, 1976.
46. Schlechtriem Peter. *Restitution und Bereicherungsausgleich in Europa. Eine rechtsvergleichende Darstellung*. Bd. 2, Tübingen: Mohr Siebeck, 2001.
47. Schwerdtner Peter. *Das Persönlichkeitsrecht in der deutschen Zivilrechtsordnung: offene Probleme einer juristischen Entdeckung*. Berlin: Schweitzer, 1977.

48. Seemann Bruno. *Prominenz als Eigentum. Parallele Rechtsentwicklungen einer Vermarktung der Persönlichkeit im amerikanischen, deutschen und schweizerischen Recht*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1996.
49. Sinaiskis Vasilijš. *Latvijas Civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības*. Rīga: Tiesiskās informācijas centrs, 1996.
50. Simon Gesa. *Persönlichkeitsschutz gegen hereabsetzende Karikaturen in Deutschland und Frankreich*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1995.
51. Soehring Jörg. *Presserecht: Recherche, Darstellung und Haftung im Recht der Presse, des Rundfunks und der Neuen Medien*, 3.Auflage, Stuttgart: Schäffer-Poeschel, 2000.
52. Sólyom László. *Die Persönlichkeitsrechte: Eine vergleichend-historische Studie über ihre Grundlagen*. Budapest: Carl Heymans Verlag KG, 1984.
53. Strömholm Stig. *Right of Privacy and Rights of The Personality: A Comparative Survey*. Stockholm: P. A. Norstedt & Sonars Forlag, 1967.
54. Tuor Peter, Schnyder Bernhard. *Das Schweizerische Zivilgesetzbuch*, 10. Aufl., Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag, 1986.
55. Torgāns Kalvis. *Saistību tiesības. I daļa*. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2006.
56. Wenzel Karl Egbert. *Das Recht der Wort- und Bilderstattung: Handbuch des Äußerungsrechts*. 4.Auflage, Köln: Verlag O.Schmidt, 1994.
57. Witzleb Normann. *Geldansprüche bei Persönlichkeitsverletzungen durch Medien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002.
58. Ziemele Ineta. (Zin.red.) *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā*. Rīga: Izglītības soļi, 2000.
59. Zweigert Konrad, Kötz Hein. *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiet des Privatrechts*. 3. Auflage, Tübingen: Mohr Siebeck, 1996.

Komentāri un vārdnīcas

1. Erman Walter, *BGB Handkommentar*, Bd. 1, 10. Aufl., Münster: Aschendorf Rechtsverlag, 2000.
2. Mugdan Benno. *Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich*. Band. II. *Recht der Schuldverhältnisse*. Berlin: Neudruck Aalen, 1899, atk. 1979.

3. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch : MuekoBGB (hrsg. von Rebmann K.), München: C.H.Beck, 2003.
4. Palandt Otto, Bassenge Peter. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 62. Auflage, München: C.H. Beck, 2003.
5. Staudinger Julius von, Schiemann Gottfried. *Julius von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*. 13.Bearb. Aufl., Berlin: Sellier- de Gruyter.
6. Torgāns Kalvis. (Zin.red.) *Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības*. Rīga: Mans Īpašums, 2000.
7. Autoru kolektīvs (atb.red. D.Guļevska). *Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž*. Rīga: Avots, 1988.

Raksti un periodika

1. Bitāns Agris. Gaidāma nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas palielināšanās. *Dienas Bizness*, pielikums *Saldo*, Nr. 7 (34) aprīlis 2006, 22. lpp.
2. Bitāns Agris. Senāta loma Civillikuma 5.panta piemērošanā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds*, 2004. 3.augusts, nr.29.
3. Bitāns Agris. *Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā*. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds*, 2001. 18.septembris, nr. 220.
4. Bitāns Agris. Cik vērts ir gods un cieņa un vai mēs to protam novērtēt? *Likums un tiesības*, 2001, 3.sēj., nr. 7 (23), 222.lpp.
5. Brandeis Louis, Warren Samuel. The Right to Privacy.// *Harvard Law Review*, Vol. IV, 1890, p.214.
6. “Diena: Izseko, fotografē un publicē”.
Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/news/73/articles/63812>.
7. Ehmann Horst. Zur Struktur des Allgemeinen Persönlichkeitsrechts. *JuS*, 1997, S. 196.
8. Engels Stefan, Schulz Wolfgang. Das Bildnis aus der Zeitgeschichte. *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1998, S. 574.
9. Feldhūne Gita. *Tiesu prakse Eiropas Cilvēktiesību konvencijas piemērošanā: Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Laimonis Strujevičs pret a/s "Diena" un Aivaru Ozoliņu*. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=4671>.

10. Gelinsky Katja. Eine Rechtssprechung speziell für Reiche und Schöne?. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 19.11.1997, S.6.
11. Grudulis Māris. Tiesas ieskats kā tiesību metode. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds*, 2005. 22.februāris, nr.7.
12. Jäggi Peter. Fragen des privatrechtlichen Schutzes der Persönlichkeit. *Schweizerische Juristen-Zeitung SJZ*, 79 II (1960), S. 133.
13. Jelāgins Juris. Normatīvo aktu hierarhija. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds*, 1998. 29.janvāris.
14. Kovaļevska Anita. Valsts Cilvēktiesību Birojs. Pētījums – 2005.gads. *Personas tiesības uz savu attēlu*.
Pieejams: <http://www.vcb.lv/index.php?open=petijumi&this=050306.218>.
15. Kovaļevska, Anita. *Mans attēls- mans īpašums?* Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=4839>.
16. Kārtējais skandāls ap «Vakara Ziņām»? Pieejams: <http://www.apollo.lv/portal/fun/36/articles/82764>.
17. Levits Egils. *Kas vērsim, kas Jupiteram*. Pieejams: http://www.diena.lv/pielikumi/2000/konference_10/index.php?id=3.
18. Lībiņa Inese. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas un Vācijas Federālās Augstākās tiesas judikatūras loma privātās dzīves tiesiskā regulējuma attīstībā Vācijas civiltiesībās. *Likums un tiesības*, 2004, 6.sēj., nr. 12 (64), 354.lpp.
19. Lībiņa I. Personas tiesības uz attēlu saistībā ar privātās dzīves neaizskaramību salīdzinošo tiesību aspektā. *Likums un tiesības*, 2006, 8.sēj., nr. 8 (84), 234.lpp.
20. Müller Gerda. *Möglichkeiten und Grenzen des Persönlichkeitsrechts*. *VersR*, 2000, S. 797.
21. Neumann-Duesberg Horst. *Bildberichterstattung über absolute und relative Person der Zeitgeschichte*. *Juristen Zeitung*, 1960, S. 114.
22. Ott Walter, Grieder Thomas. Plädoyer für den postmortalen Persönlichkeitsschutz. *AJP*, 6/2001, S. 627.
23. Prinz Matthias. Der Schutz der Persönlichkeitsrechte vor Verletzung durch Medien. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1995, S. 820.

24. Schack Haimo. Das Persönlichkeitsrecht der Urheber und ausübenden Künstler nach dem Tode. *GRUR - Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 87/1985, S. 352.
25. Schlechtriem Peter. Inhalt und systematischer Standort des allgemeinen Persönlichkeitsrechts. *DriZ*, 1975, S. 69.
26. Schlechtriem Peter. Anmerkung zu BGH. *Juristenzeitung JZ*, 1995, S.360.
27. Skandāls. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 2006. 15.septembris.
28. Torgāns Kalvis. *Vainas vai attaisnojumu meklējumi civiltiesībās. Latvijas Vēstnesis*, pielikums *Jurista Vārds*, 2005. 31.maijs.
29. Žurnālistu savienības ētikas kodekss, pieņemts Latvijas Žurnālistu savienības konferencē 1992. gada 28. aprīlī. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=101608&lang=lv>.

Tiesību akti

Latvijas normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1993. 1.jūlijs nr. 43.
2. Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 23.oktobris.
3. Civillikums: LR likums. *Ziņotājs*, 1992.30.janvāris, nr. 4.
4. Par Latvijas Republikas 1937. gada Civillikumu: LR AP likums. *Ziņotājs*, 1992. 30.janvāris, nr. 4.
5. Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma saistību tiesību daļā: LR likums. *Ziņotājs*, 1993. 14.janvāris, nr.1.
6. Konstitucionālais likums „Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi“: LR likums. *Ziņotājs*, 1992. 30. janvāris, nr. 4.
7. Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: LR likums. *Ziņotājs*, 1991. 14.februāris.
8. Radio un televīzijas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 8.septembris.

9. Par 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13. jūnijs, nr. 143.
10. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 8.jūlijs nr. 199/200.
11. Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 8.jūlijs, nr.199/200.
12. Civilprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998. 3. novembris, nr. 326/330.
13. Autortiesību likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 27.aprīlis.
14. Dizainparaugu likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 17.novembris.
15. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 17.jūnijs, nr. 96.
16. Grozījumi Civillikumā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 9.februāris.
17. Tiesībsarga likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*. 2006 25.aprīlis, nr. 65.

Starptautisko tiesību dokumenti

1. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13. jūnijs, nr. 143/144.
2. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: Apvienoto Nāciju Organizācijas deklarācija. 1948. 10.decembris, nepublicēts.
Pieejams: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm>.
3. Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 23. aprīlis, nr. 61.
4. *Konvencija par bērna tiesībām*: Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencija. 1989. 20.novembris, nepublicēts.
5. Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rezolūcijas Nr. 1165(1998) Par tiesībām uz privātumu: Resolution 1165 (1998) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the right to privacy. 1998. 26.jūnijs, nepublicēts.
Pieejams:
<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm>.

6. Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas rezolūcija Nr. 428 (1970) par Deklarāciju par masu komunikācijas medijiem un cilvēktiesībām: *Resolution 428 (1970) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the declaration on mass communication media and human rights*. 1970. 23.janvāris, npublicēts.

Pieejams:

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm>.

Citu valstu normatīvie akti

1. Vācijas Federatīvās Republikas Pamatlikums: *Grundgesetz (GG)*. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/GG>.
2. Šveices Konfederācijas konstitūcija: *Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft*. Pieejams: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/101/index.html>.
3. Vācijas Civilkodekss: *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)*. Pieejams: <http://www.dejure.org/gesetze/BGB>.
4. Šveices Civilkodekss: *Zivilgesetzbuch (ZGB)*. Pieejams: <http://www.gesetze.ch/inh/inhsub210.html>.
5. Šveices Civilkodeksa likumprojekta sagatavošanas materiāli. Botschaft, BBl 1982 II 658.
6. Francijas Civilkodekss: *Code civil (CC)*. 105. éd. Paris : Dalloz, 2006.
7. Francijas Civilkodeksa grozījumi: *Loi n° 70-643*, 17.07.1970 D. 1970, Lég., 200; *Loi n° 93-2*, 04.01.1993 D. 1993, Lég., 134; *Loi n° 93-1013*, 24.08.1993 D. 1993, Lég., 467.
8. Vācijas Civilprocesa kodekss: *Zivilprozessordnung (ZPO)*. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/ZPO>.
9. Francijas Civilprocesa kodekss: *Nouveau code de procédure civile : code de procédure civile, code de l'organisation judiciaire, voies d'exécution*. 96. éd. Paris : Dalloz, 2004.
10. Vācijas Kriminālkodekss: *Strafgesetzbuch (StGB)*. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/StGB>.

11. Šveices Kriminālkodekss: *Schweizerisches Strafgesetzbuch*. Pieejams: http://www.admin.ch/ch/d/sr/311_0/index2.html
12. Vācijas Mākslas un fotogrāfijas autortiesību likums: *Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie (KUG)*. Pieejams: <http://transpatent.com/gesetze/kunstg.html>.
13. Šveices Federālais Autortiesību un ar tām saistītu aizsargāto tiesību likums: *Bundesgesetz über das Urheberrecht und verwandte Schutzrechte*. Pieejams: http://www.admin.ch/ch/d/sr/231_1/index.html.
14. Austrijas Autortiesību likums: *Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Kunst und über verwandte Schutzrechte*. Pieejams: http://www.internet4jurists.at/gesetze/bg_urhg2a.htm.
15. Šveices Federālais likums par palīdzību noziegumu upuriem: *Bundesgesetz über die Hilfe an Opfer von Straftaten*. Pieejams: http://www.admin.ch/ch/d/sr/312_5/index.html.
16. Lielbritānijas Akts par aizsardzību no uzmācīgas rīcības: *Protection from Harassment Act 1997*. Pieejams: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1997/1997040.htm>.
17. Lielbritānijas Cilvēktiesību Akts: *Human Rights Act 1998*. Pieejams: <http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts1998/19980042.html>.
18. *Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Civilt kodekss*. Rīga: Avots, 1988.

Tiesu prakse

Latvijas tiesu prakse

Satversmes tiesas spriedumi

1. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2006. 15.jūnija spriedums lietā Nr. 2005-13-0106. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 20.jūnijs, nr. 95;
2. 2006. 23.februāra spriedums lietā Nr.2005-22-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2006. 28.februāris, nr. 34;
3. 2005. 13.maija spriedums lietā Nr.2004-18-0106. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 17.maijs, nr. 77;
4. 2005. 15.februāra spriedums lietā Nr.2004-19-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 22.februāris, nr. 30. u.c.

5. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003. 4.februāra spriedums lietā Nr. 2002-06-01. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 5.februāris, nr. 19.
6. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1999. 9.jūlija spriedums lietā nr. 04 - 03(99). *Latvijas Vēstnesis*, 1999. 17.jūlijs, nr. 229.

Vispārējās jurisdikcijas tiesu prakse

1. *Par Civillikuma 1635. panta piemērošanu, izskatot prasības par morālo kaitējumu*: Augstākās tiesas Plēnuma lēmums. 1999 26.februāris, npublicēts.
2. *Par tiesu praksi lietās par personas goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu*: Augstākās tiesas Plēnuma lēmums. 1993. 25.oktobris, npublicēts.
3. *Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004*. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārīnāšanas daļa. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/index.php?a=21&v=lv>.
4. Rīgas Apgabaltiesas spriedums M. Mačigova prasībā pret laikrakstu "Vesti Segodņa" redakciju un SIA "Fenster" par goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu. 2004. 22.novembris, npublicēts.
5. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC-102. 2004. 3.marts, npublicēts.
6. Augstākās tiesas Civillietu palātas spriedums P.Mensaha un C.K. Edžubo prasībā pret s/o "Brīvības partija". 2003. 9.aprīlis, npublicēts.
7. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC- 604. 2002. 14. novembris, npublicēts.
8. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Laimonis Strujevičs pret a/s "Diena" un Aivaru Ozoliņu, Nr. SKC-102, 2002. 13.februāris, npublicēts.
9. Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā Nr. SKC – 121 Edgara Šķēles prasībā pret a/s "Rīgas Balss" un Dzintaru Zaļūksni par godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu. 2000. 29.marts, npublicēts.

ECT tiesu prakse

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. 28.jūlija lēmums par mierizlīgumu lietā *von Hannover v. Germany*.
2. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. 24.jūnija spriedums lietā *von Hannover v. Germany*.
3. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. 28.janvāra spriedums lietā *Peck v. the United Kingdom*.
4. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. 26.februāra spriedums lietā *Krone Verlag GMBH & Co. KG v. Austria*.
5. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. 21.februāra spriedums lietā *Schüssel v. Austria*.
6. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 25.septembra spriedums lietā *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*.
7. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 29.marta spriedums lietā *Tahoma v. Luxembourg*.
8. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. 6.februāra spriedums lietā *Tammer v. Estonia*.
9. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. 2.maija spriedums lietā *Bergens Tidende and others v. Norway*.
10. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1999. 20.maija spriedums lietā *Bladet Tromso and Stensaas v. Norway*.
11. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. 21.oktobra spriedums lietā *Stewart-Brady v. the United Kingdom*.
12. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. 24.februāra spriedums lietā *Botta v Italy*.
13. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997. 25.jūnija spriedums lietā *Halford v the United Kingdom*, § 44.
14. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1995. 26.janvāra spriedums lietā *Friedl v. Austria*.
15. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994. 22.februāra spriedums lietā *Burghartz v. Switzerland*.
16. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992. 16.decembra spriedums lietā *Niemietz v. Germany*.
17. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1986. 8.jūlija spriedums lietā *Lingens v. Austria*.

18. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1980. 13. maija spriedums *Artico v. Italy*.
19. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1976. 7. decembra spriedums lietā *Handyside v. The United Kingdom*.

Citu valstu tiesu prakse

Amerikas Savienotās Valstis

1. Amerikas Savienoto Valstu Ņujorkas štata apelācijas tiesas spriedums lietā *Roberson v. Rochester Folding Box Co.*, 171 N.Y. 538 (1902). Pieejams: <http://historyofprivacy.net/Roberson.htm>.
2. Amerikas Savienoto Valstu Džordžijas štata Augstākās tiesas spriedums lietā *Pavesich v. New England Life Ins. Co.*, 50 S.E. 68 (1905). Pieejams: http://historyofprivacy.net/pavesich_v.htm.

Vācija

Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumi

1. Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 101, S. 361 - *Caroline von Monaco*;
2. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 91, S. 125.
3. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 66, S. 116.
4. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedumi: *BVerfG-Entscheidungen*, 42, S. 163.
5. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 35, S. 202.
6. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 34, S. 283.
7. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 34, S. 269 - *Soraya*.
8. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 32, S. 373.
9. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 27, S. 1.

10. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 20, S. 162.
11. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: *BVerfG-Entscheidungen*, 7, S. 198 - *Lüth*.
12. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift -Rechtssprechungsreport*, 2005, S. 661 – *Sattelitenschüssel*.
13. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 2002, S. 1192.
14. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 2001, S. 594.
15. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums BVerfG, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 2001, S. 295 – *Kaiser*.
16. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1995, S. 3306 – *Mörder IV*.
17. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1991, S. 95.
18. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1993, S. 1462.
19. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1987, S. 2661.
20. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1980, S. 2070
21. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1974, S. 1762.
22. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1973, S. 1226.
23. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1971, S. 1645 - *Mephisto-Entscheidung*.
24. Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas spriedums: BVerfG, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 2001, S. 212 - *Prinz Ernst August von Hannover*.

Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedumi

1. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 27, S. 284 - *Tonband*.
2. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 13, S. 334 - *Schacht-Brief*.
3. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 18, S. 149.
4. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 20, S. 345 - *Paul Dahlke*.
5. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 29, S. 349 - *Herrenreiter*.
6. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 34, S. 99 .
7. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 35, S. 363 - *Ginseng*.
8. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 36, S. 145.
9. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 39, S. 124 - *Fernsehsagerin*.
10. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 50, S. 133.
11. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 81, S. 75 - *Carrera*,
12. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 91, S. 117.
13. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 98, S. 94 – *BMW*.
14. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 113 , S. 127.
15. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 118, S. 313 – „*punitive damages*”.
16. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ*, 119 , S. 237 - *Universitätseblem*.
17. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGHZ* 2000, S. 2195 - *Marlene Dietrich*.
18. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums *BGH*, *Neue Juristische Wochenschrift* - Rechtssprechungsreport, 2002, S. 617.
19. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGH*, *Neue Juristische Wochenschrift* , 2001, S. 2195 – *Marlene Dietrich*.
20. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *KG*, *AfP*, *Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1997, S. 926.
21. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BHG*, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1996, S. 1128 – „*Caroline von Monaco - III*”
22. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: *ZR* 410/94, *GRUR - Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 1996, S. 195.

23. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1995, S. 861.
24. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BHG, *JR*, 1994, S. 235.
25. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1994, S. 124.
26. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH VI ZR 285/91, *ZUM*, 1993/3, S.140 – *Fuchsberger*.
27. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1988, S. 1984.
28. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1985, S. 1617.
29. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1983, S. 1365.
30. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1981, S. 1366.
31. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1981, S. 1089.
32. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1979, S. 647.
33. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1974, S. 1947.
34. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1974, S. 1371.
35. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1968, S. 1773.
36. Vācijas Federālās Augstākās tiesas spriedums: BGH, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1965, S. 685.

Citas vispārējās jurisdikcijas tiesu instances

1. Ziemeļreinas-Vestfāles federālās zemes Augstākās tiesas Diseldorfā spriedums: OLG Düsseldorf, *Neue Juristische Wochenschrift* - Rechtssprechungsreport, 2001, S. 1623.

2. Ņelnes Federālās Zemes Augstākās tiesas spriedums OLG Kōln, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1998, 647 (648) - *Adenauer*.
3. Bavārijas federālās zemes Augstākās tiesas Minhenē spriedums: OLG München, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1995, S. 658 - *Tochter der Anne Sophie Mutter*.
4. Hamburgas federālās zemes Augstākās tiesas spriedums: OLG Hamburg, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1995, S. 665.
5. Brēmenes federālās zemes Augstākās tiesas spriedums: OLG Bremen, *Neue Juristische Wochenschrift - Rechtssprechungsreport* 1993, S.726.
6. Ziemeļreinas-Vestfāles federālās zemes Augstākās tiesas Ņelnē spriedums: OLG Kōln, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1992, S. 2641.
7. Hesenes federālās zemes Augstākās tiesas Frankfurtē spriedums: OLG Frankfurt/M, *Neue Juristische Wochenschrift - Rechtssprechungsreport*, 1990, S. 1439.
8. Bavārijas federālās zemes Augstākās tiesas Minhenē spriedums: OLG München, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1988, S. 915.
9. Bavārijas Federālās zemes Minhenes administratīvās tiesas spriedums: VGH München, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1984, S. 1136.
10. Hamburgas federālās zemes Augstākās tiesas spriedums: OLG Hamburg, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1983, S. 282.
11. Bādenes – Virtembergas federālās zemes Augstākās tiesas Ņtūgartē spriedums: OLG Stuttgart, *AfP, Zeitschrift für Medien - und Kommunikationsrecht*, 1983, S. 396.
12. Berlīnes federālās zemes tiesas spriedums: LG Berlin, *GRUR - Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 1971, S. 415.

Šveice

1. Šveices Federālās Augstākās tiesas 2001. 20. jūlija spriedums, nepublicēts.
2. Šveices Cīrihes kantona Augstākās tiesas spriedums: Obergericht Zürich, OG ZH LK980004/U – *Meili*, nepublicēts.
3. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedumā: lietā Nr.5C.187/1997, *SemJud*, 1998, S. 301.

4. Šveices Federālās Augstākās tiesas 1997.18.decembra spriedums lietā Nr.5C.187/1997, *SemJud*, 1998, S. 301.
5. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 122 III, S. 449.
6. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 119 II, S. 222.
7. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 118 IV, S. 45.
8. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE* 109 II, S. 362.
9. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 104 II, S. 225.
10. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 97 II, S. 100.
11. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 95 II, S. 491 - „*Club Méditerranée*“.
12. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 84 II, S. 573.
13. Šveices Federālās Augstākās tiesas spriedums: *BGE*, 70 II, S. 127.

Francija

1. Francijas Kasācijas instances tiesas spriedums: Cass. 2e civ., 2003. 24 avril, Bull. civ., II, n° 114.
2. Francijas Kasācijas instances tiesas spriedums: Cass. soc., 2001. 2 octobre, Bull. civ., V, n° 291.
3. Francijas Kasācijas instances tiesas spriedums: Cass. 1re civ., 2001. 6 mars, Bull. civ., I, n° 60.
4. Parīzes Apelācijas tiesas spriedums: CourApp Paris 10.07.1957. D. 1957, 622.
5. Parīzes Apelācijas tiesas spriedums: CourApp Paris 16.03.1955.D. 1955, 295.

**Promocijas darbs izstrādāts
Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē
no 2003. līdz 2006. gadam**

Darba raksturs:

tiesību zinātnes nozare – Civiltiesības

Darba vadītājs:

**Dr.iur., prof. IlmaČepāne
Dr.iur., prof. Jens Fejō**

Darba recenzenti:

- 1) Dr.iur., prof. Ineta Ziemele**
- 2) Prof. Dr. Dr. h.c. Norbert Reich**

Darba aizstāvēšana notiks:

**Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē 2007.gada
22.martā (..... telpa, Raiņa bulvāris 19, Rīga) plkst. 15.30.**

**Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Latvijas Universitātes
bibliotēkā, Kalpaka bulvārī 4, Rīgā.**

Promocijas padomes priekšsēdētājs:

Dr.iur., prof. Jānis Rozenfelds

Promocijas padomes sekretārs:

.....